SADOVEANU

Zodia Cancerului
sau
Vremea Ducăi-Vodă

8

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

În colecția
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI
vor apărea:

P. ISPIRESCU
Basme, legende, snoave

F. GLADKOV
C i m e n t u l

St. O. IOSIF
Versuri (originale și tălmăciri

H. SIENKIEWICZ
N u v e l e

MIHAI BENIUC
P o e z i i

N. OSTROVSKI
Născuți în furtună

G. COȘBUC
Fire de tort

Lei 5

SADOVEANU

8

ESPLA

MIHAIL SADOVEANU

Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă

Cu o prefață de
SAVIN BRATU

1960

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

PREFAȚĂ

Zodia Cancerului a apărut în 1929.

Trecuseră, pînă atunci, 25 de ani de la apariția, aproape dintr-o dată, în 1904, a primelor patru volume ale lui Mihail Sadoveanu. În acest sfert de veac, numărul cărților lui Sadoveanu depășise mult numărul celor 50 de ani, pe care scriitorul (născut în 1880) avea să-i împlinească în 1930.

Zodia Cancerului apare astfel în urma unei experiențe artistice îndelungate și rodnice, în anii deplinei maturități a artei sadoveniene.

În acești ani, înainte și după *Zodia Cancerului*, apar : *Țara de dincolo de negură* (1926), *Hanu Ancuței* (1928), *Baltagul* (1930), *Creanga de aur* (1933), *Locul unde nu s-a întîmplat nimic* (1933) și primul volum din trilogia *Frații Jderi* (1935), pentru a nu cita decît cîteva din titlurile unei serii mărețe, ce desfășoară, în toate sensurile și la nivelul cel mai înalt, lumea sadoveniană. De la *Frații Jderi* la *Nicoară Potcoavă*, *Mitrea Cocor* și *Nada Florilor*, adică de la monumentala trilogie, încheiată în preajma istoricei noastre revoluții populare, pînă la primele cărți sadoveniene pe drumul realismului socialist, nu există repaos. Creația lui Sadoveanu apare continuă și ascendentă, înglobînd în ea valorile, mereu sporite, ale propriei experiențe artistice și perspectiva revoluționară deschisă de ideologia clasei muncitoare.

Universul literaturii sadoveniene s-a format, amplificîndu-și și adîncindu-și dimensiunile, în contact nemijlocit cu viața înconjurătoare, căreia i-a căutat izvoarele depărtate în trecut și i-a iscodit orizonturile pînă în viitorul abia azi înțeles pe deplin.

Lumea cu care se ivise în literatură Sadoveanu nu era decît lumea pe care începuse s-o cunoască din copilărie : lumea satului moldovenesc la sfîrşitul secolului trecut şi în pragul celui nou, cu istoria sa de dureri înnăbuşite şi de răzvrătiri tulburătoare.

Mihail Sadoveanu nu era atunci decît primul fecior al Profirei Ursachi, din satul Verşeni, din împrejurimile Fălticenilor. Satul acesta mai fusese, pe vremea bunicilor, sat răzăşesc. Dar căzuse în iobăgie, înfrînt tîrziu în lupta de veacuri cu boierii şi domnii lacomi de pămînt şi robi.

Copilul Mihail Ursachi, care se va mai numi astfel pînă în anii şcolii primare, îşi ascultase mama povestind „frumos şi tainic lucrurile de la Moldova". îşi petrecuse verile în casa bunicului, rotar în sat, şi aflase istorii adevărate şi triste de la moşii săi, fraţii mamei. Moşul Vasile se luase la harţă, nevrînd să plătească boierescul, cu vechilul lui Sturza, proaspătul stăpîn al foştilor răzeşi. Prigonit, moşul Vasile se pribegise în munţi, la ciobani, cînd avea vreo 20 de ani, pentru a se întoarce abia peste aproape alţi 20, flăcău tomnatic şi încărcat de grele amintiri. Fratele mai mic al mamei, moşul Ion, cel mai sărac dintre toţi, cu mulţi copii şi puţin pămînt, îşi lăsase şi el casa părintească, plecînd la oraş şi proletarizîndu-se. Nu cuprind, aceste istorii reale, sursele dintîi ale lumii sadoveniene ? Moşul Ion a şi devenit, cu numele de Ion Ursu, unul dintre primele personaje, purtîndu-şi povestea şi soarta printre alţi pribegi ai scrierilor din tinereţe ale lui Sadoveanu. Tîrziu, moşul Vasile va îmbrăca şi el vestmintele personajului literar, devenind unchieşul Haralambie, din *Nada Florilor*. Dar dincolo de aceste mutări, aproape directe, din realitate în literatură, neamul Ursachi a dat imbold, de fapt, întregii lumi sadoveniene, nu numai multiplicîndu-se şi diferenţiindu-se în cadrul ficţiunilor artistice felurite, dar retrăindu-şi istoria zbuciumată prin veacuri.

Descoperind antagonismul dintre ţărani şi boieri, scriitorul l-a urmărit îndărăt, secol după secol, cercetînd războiul dintre răzeşi şi asupritorii lor, care-i sileau să primească jugul iobăgiei. Sadoveanu se va socoti purtătorul de cuvînt al „zecilor şi sutelor de generaţii" care *„se petrecuseră într-un colţ de lume, la apa Moldovei, în întuneric şi suferinţe, în tristeţe şi revoltă înnăbuşită îm-*

potriva unei vieți care devenea din ce în ce mai apăsătoare". Și scriind istoria neamului răzășesc al Șoimăreștilor, Sadoveanu putea spune : „*Bunicii mei sînt strănepoții acelor oameni. Și această istorisire de acum 300 de ani, din vremea cînd strămoșii erau încă dîrji, am scris-o în liniștea unei prisăci, avînd în inima mea răsunetul durerii lor.*"

Romanul istoric sadovenian nu e, astfel, decît adîncirea, prin cercetarea rădăcinilor, a aceleiași teme a vieții poporului într-o luptă, tăinuită și fățișă, aparent pașnică și de-a dreptul violentă, cu asupritorii săi.

Și în prezent, și în trecut, Sadoveanu a descoperit poporul și virtuțile sale, aducîndu-le la auzul lumii întregi și chemînd valorificarea lor viitoare. Dîrzenia de altădată a celor subjugați a depistat-o și în prietenii săi din popor, mocnind și așteptînd, izbucnind în răscoale fără sorți de izbîndă și acumulîndu-se în profunzimi de energie revoluționară pentru viitorul de astăzi. Înțelepciunea tovarășilor săi de vînătoare și pescuit a înțeles-o și a găsit-o, veche și durabilă, mărturie a unei bătrîne civilizații pămîntene încă vie în poporul pe care stăpînii săi îl priveau drept primitiv. Prin tainele înțelepciunii populare, Sadoveanu a pătruns și în natura patriei, descifrînd-o ca un mare poet. Căci descrierea sadoveniană a naturii nu e doar un pastel. E confesia lirică a aceluia ce, precum străbunii, știe să comunice sufletește și spiritual cu misterele și frumusețile pămîntului, apei și văzduhului.

Cu fața întoarsă spre contemporani ca și spre strămoșii acestora, Sadoveanu descoperise, din copilărie și adolescență, și alte laturi ale realității sociale. Pentru că trăise, deopotrivă, și în lumea tatei. Acesta reprezenta prima generație moldovenească a unei familii de moșneni olteni, pribegiți din ținutul lor după înfrîngerea răzmeriței lui Tudor Vladimirescu. Fiii moșnenilor se ridicaseră o dată cu vremurile destrămării relațiilor feudale și intraseră în rîndurile tinerei intelectualități burgheze. Dar Alexandru Sadoveanu se dovedi, printre ai săi, un ciudat și un răsculat, disprețuind viitorul ce i se pregătise. Avea în față o carieră asigurată, în magistratura ieșeană. Intra în lumea „cea mai bună" a Iașului, căsătorindu-se cu o fată dintr-o veche și bogată familie boierească. Însă

Alexandru Sadoveanu renunţă la toate, se despărţi de soţia cu titluri şi avere şi se retrase în tîrguşorul, pe jumătate rural, al Paşcanilor. În cele din urmă, înfruntînd şi mai rău opinia publică burgheză şi cîştigîndu-şi definitiv oprobriul familiei, „conu Alecu" se căsători cu Profira Ursachi, şi ea, ca şi fraţii săi, pribegită din sat ca să se bage slujnică la oraş. Feciorii Profirei primiră, oficial, numele părintelui lor.

Din casa tatei şi din vecinătatea acesteia, adolescentul Mihai Sadoveanu a putut cunoaşte din plin viaţa tîrgurilor lăsate în uitare şi păşind desuet în coada dezvoltării capitaliste a satului. A înţeles drama „florii ofilite", a fetei care creşte învoaltă şi se veştejeşte într-un mariaj cenuşiu, a iluziilor ce se pierd în „apa morţilor", a patimilor ce se răscoală o clipă şi cad, căci nu pot sparge zăgazurile „locului unde nu s-a întîmplat nimic". Acestea le-a cunoscut şi le-a povestit, zîmbind subţire şi amar, în cărţile sale, dezvăluind şi aici virtuţi şi năzuinţe înnăbuşite. Numai că în lumea tîrguşoarelor, drama „focurilor în ceaţă" şi a carierelor înfrînte nu avea măreţia zbuciumului neostoit al dramelor ţărăneşti. Nu erau aprinderi mari şi adînci, arzînd şi sub cenuşă, ci focuri slabe, zbătîndu-se în aerul stătut, vegetînd printr-o absorbţie desperată a puţinului oxigen, apoi stingîndu-se cu pîlpiiri gălbui, molatic, treptat şi definitiv. Sadoveanu a descoperit şi în jurul său specia „oamenilor de prisos" moldoveni, cu virtuţi intelectuale şi porniri luminoase inutilizate prin absenţa energiei, a acţiunii, şi a idealurilor care să le mobilizeze pe acestea. Pe scara istoriei, scriitorul a găsit înrudirea sufletească a micului burghez ridicat din popor, profesorul Nicolae Manea, cu boierul de altădată, din neam domnesc şi cu averi străbune, Lai Cantacuzin. Amîndoi, într-un fel sau altul, în contratimp cu societatea burgheză, incapabili să-şi valorifice calităţile umane, superioare. Boierul a devenit un „cavaler al tristei figuri", celălalt un „dezrădăcinat", ambii, în fond, definitiv rataţi, pentru că însuşirile inteligenţei pier, de prisos, fără capacitatea acţiunii, fără energia virtuală a răsturnării raporturilor înnăbuşitoare ale vieţii din jur.

În anii deplinei sale maturităţi, Mihail Sadoveanu a întruchipat, în cele mai puternice personaje ale sale, ideea forţei pe care i-o

dă omului unitatea înțelepciunii și a acțiunii, pusă în slujba luptei pentru eliberare, pentru dreptate. Izvoarele tematice diferite și continue s-au regăsit în sinteza superioară, care elogiază înțelepciunea cunoscută din popor, în bătrîna sa civilizație, și energia unei lupte drepte, pentru îndeplinirea unor aspirații colective. Astfel au apărut Kesarion Breb și Ștefan cel Mare, cu sfetnicii săi și cu „oamenii măriei sale", dar și Vitoria Lipan, dîrza înfăptuitoare populară a dreptății, nemuritoare încorporare a unității dintre înțelepciune și energie. Sub steagul realismului socialist, Sadoveanu va crea, apoi, chipul războinicului umanist Nicoară Potcoavă și al țăranului ajuns la conștiința și acțiunea revoluționară, Mitrea Cocor.

Romanul istoric al *Zodiei Cancerului* are o semnificație deosebită în marea sinteză a creației lui Sadoveanu. Tema lui nu poate fi înțeleasă dacă e redusă la povestea unor aventuri romantice proiectate pe fundalul întunecat al evului mediu. De asemenea, nici evocarea de epocă, magistrală, nu constituie, singură, valoarea artistică și ideologică a cărții. deși contribuie profund la aceasta. *Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă* trebuie să fie văzută în suita istorică, plină de semnificație, pe care o anunțase încă *Neamul Șoimăreștilor*. Aici, lupta strămoșilor pentru apărarea răzășiei era în culmea ei. Țăranii liberi se luptau pe viață și pe moarte pentru libertatea lor, respingînd cu vitejie jugul boieresc. Vremurile mai erau tragice și eroice.

În vremea Ducăi-vodă, vechea luptă e aproape de încheierea definitivă. Transformarea răzășimii în iobăgie e un proces, în general, încheiat și pecetluit, pe care răbufnirile eroice nu-l mai pot răsturna. Istoria își va continua drumul, va cunoaște noile lupte ale țărănimii lipsite de pămînt și va dezlega străvechea dramă a țăranului muncitor, după cutremurătoare, eroice și înnăbușite răscoale, numai cînd lupta proletariatului revoluționar, aliat cu țărănimea muncitoare, se va elibera pe sine, eliberînd întreaga societate și întemeind orînduirea fără clase exploatatoare.

În *Zodia Cancerului* acțiunea, desfășurată pe fundalul social întunecat și apăsător, reliefează deșertăciunea unei lupte *fără ideal* într-o vreme fără ideal.

Pe fundal : Duca-vodă și boierii, măcinîndu-se reciproc în lupta pentru putere și avere, dar apăsînd unitar poporul adus la sapă de lemn. Buzduganul domnitorului pălește de moarte frunțile celor ce-i stau împotrivă ; călăul are mereu de lucru, tăind capete, înălțînd în furci trupuri nesupuse și aplicînd torturi medievale, primitive sau rafinate.

Iobagii, mai ales cei pînă de curînd încă răzeși, oameni liberi, încearcă răscoale, dinainte sortite eșecului și represiunilor fioroase. Zdrențuiți și sălbăticiți apar muncitorii ogoarelor pe tot drumul străbătut, cu uimire, de solul franțuz, abatele de Marenne. La fel apar foștii luptători de pe vremuri ai viteazului Tudor Șoimaru, aduși în lanțuri în fața domnitorului. Tudor Șoimaru însuși, eroul din *Neamul Șoimăreștilor*, conducător războinic și demn, îl înfruntă și-l blestemă pe domn cu conștiința superiorității sale morale și sociale. Dar e, și el, în apusul luptei, bătrîn și orb, învins în lunga-i bătălie și așteptînd dreptatea postumă, sigură dar tîrzie.

Pe acest fundal al vremii Ducăi-vodă, se desfășoară conflictul dintre domnitor și beizadeaua Alecu Ruset, fiul fostului domnitor, al cărui tron tocmai Duca îl uzurpase. Ura dintre cei doi e firească, limitată chiar la relațiile dintre pretendenții la tron, cu partidele lor boierești nestatornice, meschine și oportuniste.

E drept că între cei doi exista și o opoziție tipologică, cu bază în formația lor spirituală. Duca e despotul de tip turcesc, machiavelic fără să-l fi citit pe Machiavelli, prin natură și tradiție. Întreaga sa activitate slujește doar setei de mărire și bogăție, fără gînduri legate de independența statului pe care-l conduce sau de bunăstarea populației sale. Beizadeaua, însă, e un intelectual. El cunoaște cultura Bizanțului, ca și cultura slavă, și e în contact, de asemenea, cu cultura occidentală a veacului al XVII-lea, secolul clasicismului. În conversațiile sale franțuzești cu abatele oaspe, contemporan și compatriot cu Boileau și Racine, cu La Rochefoucauld și La Bruyère, Alecu Ruset nu se dovedește inferior. Dar acest beizade gentilom, care n-ar face notă discordantă nici în cele mai strălucite saloane ale Parisului, trăiește în societatea înapoiată a boierilor moldoveni fără rezistență activă. El privește cu calm, ca pe ceva firesc, bordeiele și înfățișările mizere ale locuitorilor

în bejenie şi se integrează perfect în moravurile curţii domneşti, sfidîndu-le doar prin spiritul său aventuros. Alecu Ruset e într-adevăr *altfel* decît Duca-vodă, dar în ura lui nu intră nici o raţiune politică şi ideologică, nici o năzuinţă progresistă. El nu e, ca Nicoară Potcoavă, un luptător pentru tron susţinut de popor, ca reprezentant al luptei pentru independenţă şi pentru stăvilirea boierimii hrăpăreţe.

Cu totul altceva dă o intensitate deosebită urii lui Ruset şi o transformă în energie de luptă activă împotriva domnitorului. Alecu Ruset e în dragoste cu fiica lui Duca, domniţa Catrina. În spirit romantic, nu încape îndoială că pasiunea bruscă a acestui prinţ, cu faimă de donjuan, a pornit şi din dorinţa de a-şi pedepsi cumplit duşmanul, lovindu-l prin propria-i fiică. Dar, de asemenea romantic, pasiunea se dovedeşte constantă şi profundă, de nepotolit, şi Alecu Ruset trăieşte întreg zbuciumul celui îndrăgostit şi despărţit de iubită, reconstituind prin sine tragedia lui Romeo şi angajîndu-se, de dragul domniţei, pentru a o răpi sau pur şi simplu pentru a o vedea, în cele mai primejdioase şi cavalereşti peripeţii. Dragostea sa, nebunească, e fatal menită unui deznodămînt sfîşietor.

Semnificaţia temei constă tocmai în aceea că vremea Ducăi-vodă, vreme de declin, nu cunoaşte adevăratul eroism, acela al acţiunii pe care, cu riscul vieţii, o face un viteaz pus în slujba unui scop nobil. Alecu Ruset e *un viteaz*, ca Ionuţ Jder, dar nu e, ca acesta, *un erou*. În acţiunile sale, c-un imbold strict individual, indiferent mulţimii, Alecu Ruset este *singur*, fără sprijinul poporului. Şi, deşi intelectual, Alecu Ruset nu e *un înţelept*, asemeni eroilor sadovenieni care întruchipează unitatea dintre înţelepciune şi energie.

Alecu Ruset e înfrînt – şi înfrînt ruşinos, zdrobit de buzduganul duşmanului său în chiar ziua nunţii domniţei Catrina – tocmai pentru că virtuţile sale, autentice, nu dau o unitate caracterologică înaltă, tocmai pentru că acţionează zadarnic, fără înţelepciune, fără năzuinţi şi fără sprijin popular.

De fapt, Alecu Ruset anunţă începutul decăderii stirpei sale. Urmaşii săi vor pierde din ce în ce mai mult puterea, dezrădăcinîndu-se, contrastînd cu boierimea hrăpăreaţă şi retrogradă, fără

să se adapteze nici lumii burgheze, devenind nişte boemi cu blazon, cum se şi vădea Ruset însuşi. El e precursorul de demult al lui Lai Cantacuzin, „omul de prisos“ din contemporaneitate. În acesta s-a topit şi energia inutilă a strămoşului, treptat închircită, ca un apendice netrebnic şi incomod. Ruset era încă un *viteaz de prisos*, Cantacuzin e un *Oblomov*.

În vremea Ducăi-vodă, sub Zodia Cancerului, virtuţile decad, nefiind polarizate. Vitejia moldovenească, pe care Ruset o jertfeşte romantic, e scoasă, de alţii, mai mărunţi, în vînzare. Căpitanul Ilie Turculeţ ce bun „om al măriei sale“ ar fi fost, pe vremea lui Ştefan cel Mare ! Acum, luptător destoinic şi minte isteaţă, cunoscînd şi tainele astrologiei populare, atît de binevenită la drum lung şi primejdios, căpitanul Turculeţ nu e decît un mercenar, în slujbă străină, gata să poarte război, pentru o pungă de bani, cu oricine. Numai tipul omului de credinţă. ostaş viteaz şi prieten discret, ştiind să fie, fără să arate, şi sfetnic de nădejde, a rămas neschimbat, întruchipat în Vîlcu Bîrlădeanu, „omul lui Ruset“, slugă şi tovarăş de luptă.

În ciuda conflictului principal, care pune în centru ciocnirea dintre Ruset şi Duca sau peripeţiile amorului lui Ruset pentru domniţa Catrina, cea mai mare parte a cărţii lui Sadoveanu se desfăşoară pe un plan paralel, făcînd o nouă *Descriere a Moldovei*, în sprijinul temei fundamentale, folosind conflictul drept pretext. Pentru această *Descriere* intră în primul plan al cărţii un personaj care, efectiv, nu participă la acţiune. E abatele Paul de Marenne, confidentul beizadelei şi sfătuitorul pe care acesta nu-l ascultă niciodată. E evident că nimic nu s-ar fi schimbat în aventurile lui Ruset dacă abatele ar fi lipsit. Dar prezenţa acestuia este, poate, cea mai importantă în cartea lui Sadoveanu. Pentru că, dincolo de aparenţe, cartea nu este a amorului lui Ruset, ci a vremii Ducăi-vodă. De aceea se desfăşoară nu în ritmul trepidant al unei cărţi de aventuri, ci în cel al unui ceremonial lent, răbdător, de durată şi de profunzime, al unei cărţi care, deasupra epicului, este o carte de observaţie memorialistică. Abatele de Marenne, care nu e un participant, ci un *martor*, capătă astfel rolul principal. Sadoveanu îl urmăreşte metodic în drumul său de la un capăt la

celălalt al Moldovei secolului al XVII-lea, îi dezvăluie reacţiile în contact cu realitatea inedită pentru el şi i le pune faţă în faţă cu reacţiile pămîntenilor, de la Ruset pînă la cel mai umil locuitor, deopotrivă integraţi în aceeaşi realitate pe care abatele abia o descifrează.

Abatele însuşi apare în chipul său autentic, de dedesubtul aparenţelor, pentru că neprevăzutele drumuri şi împrejurări în care se află acum sfîşie adesea ţinuta impusă prin lungă educaţie. Părintele papistaş, elegant şi rafinat, cu o reală cultură intelectuală şi afectivă, îşi dă la iveală, din plin, latura lumească, epicureană şi înţelegătoare faţă de slăbiciunile omeneşti. Observator al realităţii el însuşi, din şcoala memorialiştilor şi a moraliştilor, Paul de Marenne nu se cunoaşte pe sine astfel cum se descoperă pămîntenilor, care-i verifică substanţa nu cu maliţie, ci cu cea mai îndatoritoare ospitalitate. „Spre desfătarea domnului abate de Marenne", dumnealui răzăşul Griga aduce, pe lîngă „nişte lăutari şi nişte sarmale", un vin rar, pe care oaspetele îl degustă cu cea mai fină plăcere. Şi după ce trece de la „spiritul limpede şi foarte uşor" la „o oarecare nelinişte", pentru conştiinţa înfrăţirii sale depline, întru slăbiciune, cu gazdele sale moldovene, abatele uită repede de toate convenienţele eleganţei, „se veseli nespus absolut fără nici o pricină" şi apoi adormi „cu gura uşor căscată". *„Obrazul lui slobozit din stăpînirea voinţii arăta trăsături de bătrînel, muiate şi rotunzite într-un fel de bunătate copilărească."*

Zodia Cancerului e una din perfectele realizări sintetice ale artei sadoveniene. Observaţia obiectivă e învăluită, păstrîndu-şi virulenţa, în lirismul memorialistului, adăugîndu-şi umorul. Sadoveanu e, întotdeauna, un mare lucid, poezia lucrurilor de la Moldova fiind întotdeauna filtrată prin filozofia cugetătorului asupra lumii şi oamenilor. Scriitorul este, el însuşi, un Kesarion Breb, care pătrunde în raţiunea oamenilor şi a naturii, înţelept şi comprehensiv. În lunga călătorie a abatelui şi a beizadelei, Sadoveanu e alături, *văzîndu-şi eroii* şi *auzindu-i*, judecîndu-i cu detaşarea filozofică în stare să le dezvăluie resorturile caracterologice. Ţara Moldovei, în tot lungul călătoriei, o vede şi el, peste umărul abatelui de Marenne.

Zodia Cancerului oferă unele din cele mai strălucite exemple ale artei dialogului la Sadoveanu, în romanul istoric. Scriitorul parcă, înainte de a-și fi scris paginile, și-ar fi rostit, cu glas tare, replicile personajelor, închipuindu-și pînă în detalii scenele respective. Sadoveanu *a creat*, în literatura noastră, naturaleța limbii vorbite de eroii săi dinainte cu cîteva sute de ani. Nimic învechit, nimic inaccesibil urechii contemporane, în dialogurile fermecătoare care, totuși, îți dau impresia autenticității de epocă, a izului arhaic.

În ce constă arta acestei limbi a romanului istoric, pe care *Zodia Cancerului* o arată în toate potențele ei artistice, astfel cum o vor relua *Frații Jderi* și *Nicoară Potcoavă*?

Sadoveanu a plecat de la adînca și fina cunoaștere a vorbirii moldovenești, sezisîndu-i nu numai specificul strict filologic, ci și pe acela psihologic, ținînd de *stilistica* expresiei unei colectivități umane. Izvorul acestei cunoașteri îl constituie atît vorbirea moldovenească *vie*, cunoscută și folosită direct și regăsită, în esența ei, la Creangă, cît și aspectul *arhaic* al acestei vorbiri, păstrat de cronici, îndeosebi de Neculce.

Ca și la Creangă, găsim la Sadoveanu reflectarea naturală și bogată a limbii curente, pe care o vorbește poporul. Dar limba scrierilor lui Sadoveanu nu este, totuși, ca la Creangă, o spontană prelucrare a vorbirii orale. Sadoveanu realizează o stilizare artistică a acestei vorbiri, utilizînd elementele ei esențiale, dar integrîndu-le într-o unitate proprie, ilustrînd expresia scriitorului. Izolată din context, fraza lui Creangă este însăși fraza omului din popor, transmisă aidoma. Fraza lui Sadoveanu, izolată chiar din orice context, poartă pecetea autorului, putînd fi imediat recunoscută. Sadoveanu este, astfel, un scriitor care creează o originală imagine artistică a limbii poporului, reflectînd caracterul general al acesteia prin individualitatea sa, sporindu-i plasticitatea și sensibilizînd-o.

Zodia Cancerului evidențiază acest proces de stilizare artistică a limbii, proprie mai ales romanului istoric. Pentru a da o imagine vie, sugestivă a limbii personajelor sale istorice, scriitorul, fără să „modernizeze" dialogul, nu trece nici la copierea cronicilor. Deoarece el n-ar putea sugera contemporanilor săi graiul viu de altădată, dacă ar combina, științific, frazele, după indicațiile exacte ale

istoriei limbii, căci hibrida sa alcătuire de cabinet ar fi și moartă, și inaccesibilă.

Din textele vechi, și din istoria limbii, Sadoveanu extrage nu eventualul limbaj autentic întrebuințat demult și anacronic azi. O genială iscusință artistică l-a condus la crearea unei limbi expresive și vii, care evocă, prin anumite elemente lexicale și anumite întorsături topice, cultura epocii – populară și livrescă, în mod diferit, reflectînd mentalitățile și obiceiurile vremii.

Oamenii din vechime mărturisind, la Sadoveanu, bătrîna civilizație pe care o moștenesc, vorbirea capătă anumite valori speciale, proprii bătrînilor înțelepți orientali, care se exprimă ceremonios și desfășurat, pentru a cuprinde, cu chibzuință, toate nuanțele gîndurilor. Frazele lor, pline de curtenie, dar conținînd adesea, alături de sentințe grele de înțeles, și ironie, și dispreț, și mînie, leagă civilizația arhaică de pe teritoriul nostru de întreaga civilizație răsăriteană. În reconstituirea artistică a limbii strămoșilor, Sadoveanu aduce, ca în întreaga sa operă, lauda culturii temeinice, răbdătoare și îndelungată, a Orientului, opusă culturii sclipitoare, adeseori frivolă și schimbătoare, a Occidentului.

Abatele de Marenne, venit din cea mai rafinată țară europeană a epocii, întîlnește din plin acest contrast în mentalitate și putere, ca și în limbajul pe care i-l tălmăcește, păstrîndu-i valorile, Alecu Ruset.

Și cum, în *Zodia Cancerului* o mare parte a dialogurilor – adică toate convorbirile dintre Ruset și abate – se poartă în franțuzește, arta sadoveniană a găsit și mijlocul de a sugera, cu naturalețe, aceasta. Dialogul comunicat de creator nu este, astfel, nici cel autentic (adică în franceză), nici cel tălmăcit pur și simplu, nici unul de compromis, cu galicisme împletite pe parcurs. Dialogul dintre cei doi este *conceput direct în moldovenește*, sugerînd limba discuțiilor prin șarjarea ușoară a frazelor, în care atît vocabularul, cît și felul de exprimare stilistică indică alt mod de gîndire, intelectualistă, de „*causerie*" dezinvoltă, cu umor ușor și elegant, ca în saloanele franceze. Orice citare, chiar izolată, e ilustrativă :

Abatele întîmpină o teribilă ploaie, la drumul mare, fără perspectiva apropiată de adăpost. Ploaia îl copleşeşte, îi ia vederile. Dialogul :

„*– Domnule abate, se pare că am ajuns într-o poziţie destul de grea.*

– Văd, prinţule, deşi mă folosesc numai de jumătate din mijloacele mele vizuale..."

Totul e pe romîneşte şi totuşi dialogul „sună franţuzeşte", nu atît prin vocabular (deşi neologismele sînt perfect potrivite pentru efect), cît prin spirit...

Multiple şi adaptate concret fiecărei situaţii epice, mijloacele artei sadoveniene rămîn un cîmp nemărginit de cercetare estetică, înfăptuind rotunda concordanţă dialectică a formei cu conţinutul. Sadoveanu înseamnă, pentru dezvoltarea prozei noastre artistice, ceea ce a însemnat Eminescu pentru aceea a poeziei romîneşti. El este un împlinitor şi un întemeietor de artă literară, asemenea clasicilor, ridicînd pe o nouă treaptă tînăra noastră literatură modernă.

Izvorul de apă vie al creaţiei sadoveniene a fost poporul, căruia i-a aflat tainele adînci şi virtuţile, şi căruia i-a întors darul operei sale.

„*Dacă tot ceea ce s-a spus aşa de frumos şi de atrăgător despre opera mea* – a spus Sadoveanu răspunzînd mai demult omagiului adus de admiratori – *este expresia unor adevăruri, dacă am izbutit să dau ceva valabil neamului meu, apoi toate laudele pe care le primesc cu recunoştinţă vreau să le întorc umiliţilor şi ofensaţilor vieţii, acelora care s-au petrecut ca frunzele şi florile anotimpurilor şi care totuşi mi-au transmis depozitul sufletului lor ca să-l pun în faţa lumii nouă, mărturie pentru nedreptatea imensă pe care au suferit-o şi pentru crima săvîrşită asupra lor de către asupritori.*"

SAVIN BRATU

I

În care se vede cum intră în Moldova un călător dintr-o țară depărtată și cum Ilie Turculeț nu-i numai căpitan de steag, ci și cetitor de stele.

Era la sfîrșitul lunii septemvrie care, în Moldova, se chiamă brumărel, anul nou de la zidirea lumii 7188, iar de la Hristos 1679. Vara fusese fierbinte și secetoasă. Bucatele puține, cît îngăduise Dumnezeu să se facă, fuseseră strînse de mult de năcăjiții pămînteni. În podgorii, culesul se isprăvea și roada viilor fusese bogată – de aceea începuseră tabere de cară să se lase în jos cu poloboace goale, după vin nou, trecînd printre costișe pleșuve și imașuri arse. Măcar mîngîierea aceasta a vinului nu uitase Cel-atoatecumpănitor s-o agonisească Moldovei. După cum și norodul cel prost zice : vinul e bun și la bucurie, și la scîrbă. Și cum, deasemeni, psalmistul cel vechi adaogă : vinul veselește inima omului și folosește mădularelor lui.

De cîteva zile trecuse din Țara Leșască hotarul un străin, care venea de mai departe și urma, cu tovarăși, drumul cel mare din valea Siretului. Era un cuvios personagiu eclesiastic din ordinul sfîntului Augustin. Sub mantaua-i largă de postav întunecos se gîcea un trup, de și scund, încă destul de voinic și destul de sprinten ; iar de sub glugă privea o față blîndă cu trăsături fine și spirituale. Și alte semne ascunse ale întregii lui ființi dovedeau că haina aceea umilită nu acoperea un călugăr de

rînd. Călărea pe-un murg mărunt bucovinean împodobit, de-a dreptul pe păr, c-un lăvicer vrîstat, strîns c-o chingă de funie. Calul n-avea alte podoabe, nici scări ; călătorul purta însă pinteni şi se ţinea ca un vechi călăreţ.

Într-adevăr, călugărul acesta nu era numai fratele întru Hristos Paul ; ci era domnul abate de Marenne, dintr-o familie veche franţuzească, scăpătată şi dăruită de Dumnezeu cu prea mulţi copii, însă şi cu destule protecţii la vremea lor. Domnia sa domnul abate de Marenne, după cît se putuse înţelege de la servii lui aproape muţi, călătorea din Apus spre Răsărit la necredincioşi, ca să le ducă lumina cea adevărată. În realitate, poate, era însărcinat c-o solie tainică. Dar nimeni nu ştia că poartă o asemenea solie. Căci marchizul de Croissy, secretar al Regelui Soare la Afacerile Străine, îi încredinţase strict personal misiunea în cabinetul său din Paris, la mijlocul lunii august, şi domnul abate de Marenne era obişnuit cu asemenea însărcinări şi ştia să păstreze secretul. Neştiindu-se că-i vorba de un secret, nimeni de altfel nu încerca să-l ispitească ; cel puţin deocamdată. Cei care nu credeau în opera-i de misionar tăceau zîmbind şi credeau ce pofteau. Oarecare greutăţi avusese pe drumurile nemţeşti, greutăţi în legătură mai ales cu poliţia foarte curioasă a măritului împărat Leopold ; de aceea domnul de Marenne umblase încet şi păruse că se duce dintru-ntâi la miazănoapte ; dar, după ce păşise în Republică, leşii îl lăsaseră să treacă fără nici un năcaz, deoarece raporturile lor cu ţara franţuzească erau bune.

Slujitorii care-l întovărăşeau pe domnul abate, călări şi ei pe mîrţoage slabe, erau în număr de patru. Doi erau valeţii lui de credinţă şi de casă, care veneau cu el de la Paris. Ceilalţi doi erau oameni năimiţi, nişte străini pe jumătate clerici dintr-o mănăstire pravoslavnică de lîngă Liov, care se nimeriseră să cunoască puţin limba moldovenilor şi care vorbeau destul de bine tătărăşte şi turceşte. Avea nevoie de ei nu numai la Iaşi şi-n Moldova,

ci mai ales la seraschierul de la Oblucița, la Odrii și la Stambul. De ce neam erau acești cunoscători de limbi barbare nu se putea ști bine și abatele de Marenne, de cînd îi luase cu el, își bătea capul să descurce această interesantă problemă.

Călăuzul era oștean, moldovan de seminția lui, în slujba leșilor. Era om cunoscut în marginea Țării Leșești și a celei moldovenești ; îl cunoșteau și cazacii și mai ales tatarii ; aceștia din urmă pentru multe răutăți și pagube pe care le suferiseră de la el. Nici moldovenii nu puteau spune că-l cunosc din faima binefacerilor. Chiar și pentru cei de-un neam cu dînsul, slujba lui fusese de multe ori crudă. Era Ilie Turculeț – căpitan de steag de strînsură, slujind în amestecurile și războaiele necurmate ale acelor timpuri. Drumurile din Țara-de-Sus erau în bătaia podgheazurilor de mazuri, cazaci și poleci ; cetățuia Neamțu și cetatea Sucevei erau ținute de companii regulate și tari de nemți, pe cînd Camenița poloneză căzuse sub domnia Sultanului. Puterea lui Georgie Duca-Vodă, domn și stăpîn peste Moldova, se retrăsese deocamdată de deasupra acestui drum din valea Siretului.

Mai erau două ceasuri pînă la asfințitul soarelui și drumul către Roman fugea și cotea gol, sub zboruri piezișe de cioare și grauri. Domnul abate de Marenne, întorcînd fața spre slujitorii lui, întrebă ceva într-o limbă leșască încîlcită. Cei doi frați mănăstirești bătură cu călcăiele în coastele căluților, apropiindu-se.

– Ce dorește sfinția ta ? întrebă unul din ei, uscat și subțire.

Celălalt, balan și bucălat, părea că dormitează. Ridică fruntea și întinse și el urechea.

– Rugați pe căpitan să-mi spuie dacă mai avem mult pînă la Săbăoani, zise abatele.

Căpitanul Ilie Turculeț călărea înainte. Avea ureche ageră. Se opri,

– Mai avem un ceas de drum, vorbi el întorcînd obrazu-i smead, cu ochi împungători și sprîncenați. Ajungem la vreme în astă sară.

– Atunci e bine, încuviință franțuzul.

– E bine din două pricini, părinte, adăogi Turculeț, luînd rînd alături de abate, cu calu-i roib bine încăpăstrit și bine înșeuat.

– A ! din două pricini ? Să vedem.

– Da. Întăi, că vremea are de gînd să se schimbe ; și putem să ne punem la adăpost în casa părintelui Ambrozie Ungurul, în Săbăoani. Al doilea, că avem să ne întîlnim, înainte de a ajunge în sat, la Fîntîna Lepșei, cu prietinul despre care s-a vorbit cuvioșiei tale și după care am trimes încă de alaltăieri pe cei doi călăreți ai mei...

– Ne întîlnim aici, la fîntîna aceea, cu domnul Alexandru Ruset ?

– Întocmai precum spun.

– Vestea e bună, ca și cea a popasului, a mesei și a odihnei. Mă bucur că mă întîmpin cu acest prietin pe care încă nu-l cunosc și pe care-l prețuiesc din ceea ce mi s-a spus de el. Aș vrea să știu însă, domnule, ce astrolog ai consultat la Liov, de știi că are să se tulbure vremea în ziua de luni 27 septemvrie, la apusul soarelui ?

– Cuvioase părinte, n-am cerut sfat nici unui cetitor în stele ; văd însă graurii în cîrduri cu cioarele și cu stăncile, și cunosc mai ales după glasul acelor cioare și acelor stănci că vremea se strică. Pe lingă asta știu că-n sara asta se pișcă lumina lunii. Și am mai băgat de samă că vîntul, care azi-dimineață ne aburea în față, a stat de la amiază ; ș-acum alt vînt, cu alt cîntec și alt ascuțiș, a prins a sufla din spatele nostru, de cătră miezul nopții...

Abatele de Marenne privi zîmbind cu admirație pe căpitanul Ilie.

– Observațiile acestea – zise el – trebuie să le comunic unora dintre prietinii mei de la Academie. Cu cît

merg mai spre răsărit, cu atît oamenii sînt mai aproape de natură şi de Dumnezeu.

– Aşa va fi fiind cum spune cuvioşia voastră – îngăimă Turculeţ, fără să priceapă comentarul abatelui – da de plouat trebuie să ploaie, ori vine o furtună. Asta poate s-o înţeleagă orişicine. Şi dacă întrebi cuvioşia ta pe Istratie şi pe Afanasie, au să-ţi spuie şi ei că aşa este precum arăt eu.

– Nu mă îndoiesc, zîmbi de Marenne. Să întrebăm dacă doreşti ; eu aş fi totuşi de părere să ne lipsim de discursurile unor oameni pe care i-am luat pentru altceva. Sînt în stare să găsească un izvor şi să adape caii, să-mi aducă un fagure de miere ş-o bucată de pită, să parlamenteze pentru găzduirea într-un bordei de troglodiţi – bănuiesc însă că astrologi nu sînt ca domnia ta.

Se întoarse spre Istratie, cel uscat şi subţire :

– Frate Istratie, ce zici, are să se schimbe ori nu vremea ?

Istratie slobozi un glas de bas profund, în desăvîrşită nepotrivire cu fiinţa lui firavă.

– Cum a vra Dumnezeu, se umili el închinîndu-se pînă pe coama calului ; cum a vra Dumnezeu şi cum spune domnia sa domnul căpitan Ilie.

– Dar părerea ta, Afanasie, care este ?

– Bine este – îngînă subţire celălalt frate, şi se închină şi el cu evlavie – bine este cum spune dumnealui căpitanul Ilie, şi cum are să se milostivească Domnul Dumnezeu.

Valeţii franţuji ascultau nepăsători şi respectuoşi, neînţelegînd absolut nimic. Abatele de Marenne se veseli la răspunsurile ucrainţilor, aruncînd o privire de înţelegere spre Turculeţ. Apoi oftă, privind visător în lungul drumului şi aşteptînd popasul şi odihna.

Peisagiul se desfăşura pustiu. În ponoare depărtate abatele bănuia aşezări omeneşti, sub pîcle de fum.

– Crezi că ne întîlnim cu prietinul nostru ? întrebă el după un răstimp, cu oarecare grijă.

– Îl aud venind, răspunse căpitanul Turculeţ.

Abatele întoarse urechea, săltînd din umeri. N-auzea nimic. Apoi tresări, înălţînd nasul. De pe-o vale, la o cotitură de colnic, veniră pînă la el tropote grăbite de cai.

II

Apare beizade Alecu Ruset şi ceteşte o scrisoare de la un prietin.

În lumina oblică a soarelui de toamnă scăpărară arme. Apăru un pîlc de opt ori zece călăreţi, în fruntea cărora se vădea un boier tînăr moldovan pe-un arăbesc roib. Purta cizme roşii, contăş, cu guler şi mînicuţi de jderi, şi gugiuman de aceeaşi pelcică. Călărea în şa naltă, cu scări scurte, după moda necredincioşilor ismailiteni, ceea ce nu plăcu deocamdată domnului abate de Marenne. Straiul nu-i era strălucit, aşa precum ar fi fost de aşteptat de la un fecior de domn desmierdat şi fără frică, cum îi mersese numele lui beizade Alecu. Purta puţine arme ca şi căpitanul Turculeţ : junghi la cingătoare în dreapta, sabie în stînga şi pistoale la coburi. De şi avea nume de bun oştean, se înfăţişa palid şi subţiratic ; ochii priveau fără nici o străşnicie şi avea pe obraz un zîmbet nesilit.

După el veneau cei doi călăreţi oşteni ai lui Turculeţ ; şi-n urmă oameni de ţară cu contăşuri proaste de suman şi căciuli de oaie, în spate însă cu săneţe lungi, lucru pe care abatele de Marenne ştiu să-l preţuiască precum se cuvine.

– E el, zise căpitanul Turculeţ cu mulţămire. Ne întîmpină mai curînd decît credeam. Şi vine grăbit : se va fi întîmplat ceva. Prea cuvioase părinte, nu descălica.

De Marenne voise să descalece şi se opri.

Beizade Alecu își struni fugarul, apoi se plecă pe coama lui, scoțîndu-și de pe plete gugiumanul și închinîndu-se către străin. Îl salută într-o destul de bună limbă franțuzească, ceea ce făcu o plăcere nespusă abatelui.

– Am cinstea să văd în fața mea pe domnul abate Paul de Marenne ?

– Da, domnule. Cinstea-i de partea mea, căci mi se dă prilejul nenădăjduit să fiu oaspetele și protejatul unui prinț.

– Dă-mi voie, domnule abate, să te socotesc prietin și să-ți spun de la început că, în țara asta și-n împrejurările în care ne aflăm, protecția mea nu înseamnă mare lucru. Calitatea de francez, strălucirea și puterea regelui domniei tale sînt un scut mult mai bun.

– Asta se poate, domnule, atît cît nu sînt între dușmani. Și mi se pare că n-am trecut de locurile primejdioase.

Beizade Alecu Ruset avu un rîs scurt, care nu era tot așa de plăcut ca zîmbetul.

– E adevărat, domnule abate. Zona e încă primejdioasă. De aceea m-ai văzut grăbindu-mă ; și Turculeț poate a înțeles de ce nu v-am așteptat lîngă Fîntîna Lepșei și am venit cît am putut mai iute către dumneavoastră.

– S-a întîmplat ceva ?

– Mare lucru nu ; însă ceva s-a întîmplat ; ș-am să fac judecător nu atît pe Turculeț, cît pe domnul abate.

– Ce este, domnule ? Mă vezi neliniștit, cum eram înainte de a trece granița Poloniei.

– Nu-i decît atît, că la Săbăoani în sat, venind slujitorii Domniei pentru strîngerea dărilor, au fost împresurați și loviți de ostași nemți. Cei care au scăpat au strigat ș-au chemat de la ținutul Cîrligăturii și de la scaunul Domniei ajutor. Venind steagul de răzăși, care e de rînd la slujba domnească, a pus stăpînire pe sat. Dar și nemților le-a căzut ajutor de la margine ; ș-a fost acolo învăluire și bătaie. Așa că ungurii din sat au pus mîna pe ce-au

avut şi unii stau să-şi apere ce-i al lor, iar alţii, lepădînd tot, vor să fugă ca să-şi scape vieţile... Asta-i.

– Cum ? au pătruns nemţii pînă la Săbăoani ? întrebă surprins de Marenne.

– Au pătruns, şi mă mir. Slujba lor, la leşi, este să ţie trecătorile muntelui şi cetăţile de la poale. Au ieşit în valea Siretului fără poruncă şi cu primejdie – căci, oricit vor fi fiind de viteji, sînt puţini, şi steagurile Domniei îi pot împresura şi apuca de grumaz.

– Au atacat Săbăoanii ?

– Da.

– Atunci nu putem trece.

– Ba da ; căci căpitanul Ilie Turculeţ e-n slujba craiului leşesc, ca şi nemţii. Iar din partea steagului Domniei n-ai a te îngriji, căci măria sa Duca-Vodă ştie că vii şi te-aşteaptă, dînd porunci la toate dregătoriile pînă la Iaşi să fii bine primit şi petrecut.

– Totuşi, nu putem trece, urmă, neliniştit, abatele de Marenne.

Beizade Alecu avu iar rîsul lui :

– Deci am avut dreptate să mă grăbesc, domnule abate ; şi asta să-ţi fie cea mai mare dovadă a prietiniei mele.

– Nu înţeleg, prinţule.

– Zonele nemţeşti sînt pretutindeni primejdioase, chiar în afară de hotarele măriei sale împăratului Leopold. Aşa încît aflînd şi nemţii craiului leşesc de la nemţii împărăteşti că la păgîni umblă misionari franţuji, vor fi cugetat că nu-i bine asta şi păgînii să fie lăsaţi mai bine cu legea şi blăstămul lor.

– Se poate.

– O, eu sînt sigur de asta ; mai ales că măria sa împăratul Leopold presupune, fără nici o dreptate, că domnia ta duci la Ţarigrad un mesagiu al slăvitului crai Ludovic al paisprezecelea, un mesagiu ca multe altele, îndemnînd pe turci să nu mai aşeze niciodată pace cu nemţii

și să ție întru una războiul. Asta-i veche și bună politică franțuzească, rămasă de la un mare om și înțelept cancelar care se chema Richelieu – ș-atunci nemții, cînd aud de curier de la Paris, văd roș.

– Prințule și prietine – vorbi grav abatele de Marenne – te rog să nu crezi nimic din toate aceste vorbe și fantasmagorii pe care le întreține, din motive ușor de înțeles, poliția împăratului Leopold. N-am nici o scrisoare și nici un mesagiu și nu sînt decît un misionar în Răsăritul cel întunecat de nourii unei credinți minciunoase. Asta ți-o poate dovedi domniei tale ș-o scrisoare pe care o am de la pan Vladislav, castelan de Katowice, prietinul nostru comun.

– Cum, domnule abate? ai o scrisoare de la pan Vladislav, și nu-mi spui mai curînd? Pan Vladislav e un bun prietin al meu, cu care am petrecut ani frumoși la Cracovia, pe cînd eram acolo amîndoi la învățătură. Te rog, fă să mă bucur cu o clipă mai curînd.

– Iată scrisoarea și te bucură, domnule, zise zîmbind abatele de Marenne. Și de vreme ce ești de părere că, în orice caz, nu-i bine să trecem printr-o localitate unde s-a iscat tulburare și unde nu putem avea popas de noapte, mă las în sama domniei tale. Fă cum crezi că-i mai bine, și poruncește.

– Da, răspunse cu grabă beizade Alecu, pe cînd desfăcea epistola castelanului leșesc, rupîndu-i pecețile. Domnule abate, cred de mai nainte tot ce-mi poate spune prietinul meu Vladislav în ceea ce privește misiunea domniei tale. Nu cred nimic din ce-am spus eu însumi. De căpitanul Turculeț, aici de față, n-ai a te îngriji, deoarece el limba în care vorbim n-o înțelege. Poți fi liniștit și dinspre partea asta. Ca să fii și mai liniștit, lăsăm Săbăoanii, unde n-avem nici o plăcere să stăm de vorbă cu nemții Crăiei, și abatem în stînga. Cunosc eu drumuri bune. Mergînd pe ele potrivit, ajungem în locuri sigure și mă voi simți fericit să te găzduiesc la o mică și săracă a mea pro-

prietate cu vie, lîngă tîrgul Hîrlău, aproape de Cotnari.

– A, aproape de Cotnari...

– Da, aproape de Cotnari, rîse beizade Alecu, aproape de acel loc încîntat unde a lăsat Dumnezeu să crească la soare podgorii bune, din vinul cărora a gustat și pan Vladislav. El îți va fi vorbit de Cotnari și-ți va fi lăudat vinul lui.

– Pare că da, prințule, mărturisi de Marenne, cu zîmbetu-i fin. De și-mi plac lucrurile bune – pe care Dumnezeu desigur nu le-a făcut nici pentru proști, nici pentru nevrednici – totuși am dreptul să pomenesc localitatea aceea, pentru slujitorii credinții mele, care se găsesc acolo. La Cotnari se află, după cît știu, un abate cu mitră, slujind într-o sfîntă catedrală care ține de Roma.

– Da, se află, domnule de Marenne, dar Dumnezeu se vădește acolo mai mult în podgorii decît în biserici.

Beizade Alecu se întoarse spre Turculeț; și de Marenne îl privi cu plăcere, oftînd ușor.

– Prietine Ilie – zise Alecu Ruset lui Turculeț, vorbindu-i moldovenește – după cît am înțeles din răvașul dumnitale, l-ai primit în samă la Liov pe părintele franțuz de față și, fiind încredințat cinstei dumnitale, răspunzi de el cu capul.

– Nu cumva nu putem trece la Săbăoani? întrebă oșteanul, înălțînd nasu-i ascuțit și adulmecînd oarecum cu el în depărtare.

– Noi putem trece, căci la Săbăoani au lovit nemți. Dar nu poate trece părintele franțuz. Căci pe lumea asta totdeauna Franțuzul și Neamțul au trăit ca mîța cu cînele. Va fi venit nemților noștri vreo știre și vreo bănuială de la nemții cei din lăuntru și-i bine să fim cu grijă cît purtăm cu noi lucru scump. Domniei tale ți-a fost încredințat acest franțuz de un hatman al Coroanei la Liov. Mie mi-l încredințează cel mai bun prietin al meu din țara Lehiei. Dumneata și eu fiind, iarăși, buni prietini – ușor ne putem înțelege să abatem la stînga și

să luăm alt drum către Iaşi. Iar popasul care va fi să-l facem e locul meu, unde am vremelnică şi proastă aşezare în această ţară a Moldovei – însă vin bun.

– Măria ta – răspunse Turculeţ – eu fac cum poruncești, căci înţeleg că aşa-i bine şi ai dreptate. Asta în privinţa acestui popă. Iar în privinţa popasului de la Hîrlău, ştii că am avut totdeauna bucurie de cîte ori l-am văzut de departe. Şi mai tare m-am bucurat cînd l-am văzut de aproape, căci, ca drept moldovan, dau mare cinste şi laudă vinului de la Cotnari.

– Atuncea-i bine, prietine Turculeţ. Întoarcem în loc fără întîrziere ş-o luăm de-a dreptul prin valea aceasta, pînă ce pălim la Heleşteieni. De-acolo avem drum curat la Costești şi la Hîrlău.

Pîlcul lui de oameni se amestecă cu cel al domnului de Marenne. Lăsînd pe Turculeţ în stînga abatelui, beizade își luă loc în dreapta. Franţuzul se împotrivi, din politeță, pentru atîta cinste cu care-l covîrşea un fecior de domn, însă beizade Alecu îl rugă să primească din prietinie această rînduială. De altminteri protocolul nu putea să dureze mult. După cîteva sute de paşi, locurile se găsiră aşa de strîmte, de rupte şi prăpăstioase, încît fură siliţi să se înşire ca cocorii. Beizade Alecu rămase în frunte şi Turculeţ trecu la coadă. Părintele de Marenne urma îndată după prinţ.

Încă era lumină şi boierul moldovan putu însfîrşit să citească scrisoarea pe care de un pătrar de oră o ţinea desfăcută în mîna stîngă.

Iată ce-i scria Vladislav, castelanul de Katowice :

«Prea iubitului meu Alexandru Ruset, la Hîrlău, în Moldova.

Eu Vladimir Kaminski, castelan de Katowice, îi trimet frăţeşti salutări.

Întîmplîndu-se să am mare plăcere a trecerii prin munţii noştri a domniei sale domnului abate Paul de Marenne,

nobil francez și persoană de credință a unor oameni foarte sus puși în această lume, am stat cu domnia sa la vorbă și la petrecere și foarte mi-a priit. Îți fac cunoscut că domnul abate de Marenne este un om prea cultivat și mai ales filosofii cei vechi elini și latini îi cunoaște pe cele zece degete ale mînilor sale, la care putem adăoga și degetele mînilor noastre. Foarte în onoare sînt la domnia sa lucrurile cărturărești, dar deopotrivă prețuiește și o masă îmbielșugată cu vin bun. Petrecînd aicea la noi, mîncările i-au plăcut, și aș putea spune că și-a sărutat unele degete pe care a numărat filosofii ; însă în ceea ce privește vinul n-am putut să fim noi, năcăjiții în stînci de piatră, la înălțime. Noi i-am dat ce ni s-a părut că avem mai bun ; – nimerindu-se însă să aibă rămase în buclucurile sale numai două sticle de Burgund roș, domnul abate ne-a biruit, dovedindu-ne că noi ne îndeletnicim cu oteturi pe care le-am botezat vinuri. Așa rușinîndu-ne și neputîndu-i sta înainte cu nimic, ni s-a mai îndulcit scîrba, aflînd că domnia sa trece la Turc prin țara Moldovei. La care Turc nu se duce pentru trebi politice și diplomatice, ci numai din dragoste creștinească și curiozitate științifică. Aflînd că va trece prin Moldova, mi-am adus aminte de petrecerile noastre cu anume vin, pe care-l aduceai cu mare grijă în butelci pecetluite de la viile domniei tale părintești de la Cotnari, pe cînd eram amîndoi la învățătură ; și de care vin am gustat și cînd am fost în petrecere și desfătare, la Domnia slăvitului tău părinte Antonie-Vodă. Atîta am gustat două zile și două nopți, avînd și lăutari lîngă noi și chipuri de muieri cu slăvită frumusetă, încît acele ceasuri nu le voi uita pînă ce Dumnezeu va hotărî sfîrșitul zilelor mele.

Despărțindu-ne deci de domnia sa domnul abate Paul de Marenne, pe de o parte am închis un ochi cu lacrimi, blăstămînd ticăloasele noastre afaceri și slujbe care ne împiedică să-i ținem tovărășie pînă la domnia ta, iar pe de alta am deschis celălalt ochi cu zîmbet, gîndindu-ne că

ţi-l putem trimete pe acest oaspete ca să-i dai să guste din acel vin; să vadă că nu-i pe lume numai Burgundul său roş şi că avem şi noi macar prietini, în ţările cu soare, care pot să-i steie înainte cu ceva tot aşa de bun. Adăogînd lăutari, pot spune că-i ceva şi mai bun.

Am aflat de războaiele şi timpurile neaşezate care sînt la Moldova şi să nu crezi domnia ta că noi buzurim. Ci şi noi trăim întru griji şi năcazuri.

E adevărat însă că înspre acel botar al necredincioşilor acuma s-au stricat de tot treburile. Ş-am auzit că nu sînt numai năvăliri, şi tăieri, şi robiri, ci şi ciumă şi foamete, lucru care mult mă întristează, rugînd pe Dumnezeu drept şi bun să aibă întru mila sa ţările şi seminţiile creştineşti.

Iar pe domnul abate de Marenne ţi-l dau în grijă şi-n samă ca pe-un prietin.

Fiind şi eu al domniei tale, cel mai bun şi care te doreşte mai mult, frate.»

III

Aici se vede că trecerea Siretului se face într-un chip cu totul deosebit; se vede şi cine-i Vîlcu Bîrlădeanu; apoi încep să se ivească autohtonii.

Dorind să mai cetească o dată scrisoarea şi lăsînd în lungul coapsei mîna stîngă în care o ţinea, beizade Alecu întoarse spre oaspetele său ochii albaştri, încă îneguraţi de amintiri.

– Rog pe domnul abate – zise el – să binevoiască a mă ierta.

– Minunată hrană pentru inimă sînt scrisorile plăcute, îi răspunse de Marenne. Văzîndu-te cu ce luare-aminte ceteai, te invidiam. Şi mă gîndeam că numai astfel poate

plăti invenția scrisului veninul pe care-l toarnă în noi misivele cu vești rele.

– Prea adevărat, încuviință boierul cu glas deodată schimbat ; și, fără voie, ridică în dreptul inimii scrisoarea desfăcută, apăsînd-o asupra contășului.

Rămase privind în lungul văii cuprinse de umbră. În urmă, soarele căzuse în asfințit și-n nouri. Abatele, ca om încercat și bun cunoscător al sufletului omenesc, înțelese, fără să aibă nevoie de întrebări, că la pieptul tovarășului său, unde se alipise scrisoarea cea bună, sta păturită în haină alta, stropită de slove înveninate.

Beizade Alecu își scutură fruntea, părînd a alunga țînțari nevăzuți și strecură în coburul din stînga scrisoarea castelanului de Katowice.

– Încă o dată mă rog de iertare, domnule abate de Marenne ; mai ales că, pe lîngă grosolănia pe care o săvîrșesc, răpesc timp călătoriei noastre și întîrziem în locuri deșerte. Abia ajungem la malul Siretului și mai avem încă drum, după ce scăpăm dincolo.

– Avem de trecut apa Siretului ? se interesă domnul de Marenne. Atunci asta-i încă o întîrziere.

– De ce ?

– Pentru că tovarășul nostru, domnul Turculeț căpitanul, nu e numai oștean, ci și cetitor de stele ; și domnia sa mi-a prevestit schimbarea vremii.

– Cum se poate ?

– Așa precum am cinstea a-ți vorbi. Argumentele sale se bazează pe lucruri disparate : paseri, vînt și lună ; cu toate acestea sînt argumente. Și dacă prorocirea se împlinește, de și voi fi cu totul dezolat, îl voi felicita.

– Atunci greșala mea se agravează, vorbi beizade Alecu încruntînd sprînceana. Cu toate acestea obrazul lui părea că nu poate fi părăsit de zîmbet. Să silim caii și să ne-aducem aminte că majoritatea profețiilor nu se realizează.

– Doresc și eu domnului Turculeț să fie profet mincinos ; îți mărturisesc însă că și-a făcut prognosticul într-un

chip cu totul impresionant şi sigur. De altminteri observ nouri în urmă, la apus, şi mi se pare că vîntul sporeşte.

– Profeţia lui Turculeţ nu mă miră, domnule abate, căci şi oamenii noştri cei proşti de la sate pot cunoaşte lucruri ale naturii pe care noi le învăţăm din cărţi ; însă nu-mi place şi n-aş voi s-o cred.

– Atuncea să n-o cred nici eu, prinţule ; dar să grăbim caii.

– Să-i grăbim.

– Hm ! lesne de spus. Încercarea pentru mine prezintă oarecare greutate. Căluţul meu nu-i dintre cei voinici şi bine hrăniţi. Cînd am pus banul de argint în palma ţăranului de la care l-am cumpărat, i-am putut număra coastele. Atunci omul, ruşinîndu-se, a mai adăogit şi acest lăvicer. Cu ceea ce mai am dedesubt şi mi-a rămas de la şaua furată cu tot cu calul meu şi cu ceilalţi cai ai slujitorilor mei – pot călări la pas potrivit, dînd laudă lui Dumnezeu. Ca vîntul care suflă nu voi putea însă merge niciodată. Mai ales că suflă din ce în ce mai grăbit.

– Ce-i de făcut atunci ? vorbi beizade Alecu mai mult cătră sine însuşi. Iată cum lectura unor scrisori poate împuţina inteligenţa omenească. Rogu-te să mă ierţi a treia oară, domnule de Marenne, că n-am înţeles un lucru atît de simplu.

– Care lucru, domnul meu ?

– Am socotit că ţii să umbli ca Domnul nostru Hristos pe asinul său ş-am scăpat din vedere că un nobil trebuie să călărească altfel. Nici n-am observat că ţi-au rămas pintenii şi n-ai ce face cu ei. Dar lucrurile se pot drege... Am ajuns la malul apei şi am un om pe care-l chiamă Vîlcu Bîrlădeanu, care are să ne scape din încurcătură. Bîrlădene ! strigă el, înălţîndu-se şi întorcîndu-se în scări.

– Aici-s, măria ta, tresări cu răcnet unul din ţărani, grăbindu-şi calul şi înfăţişîndu-se.

Era un fel de uriaş adus puţin din şale, cu pletele cărunte curgîndu-i pe umeri. Avea sprincenele groase ca şi

mustățile și privea ascuțit de după ele ca de după niște tufe.

– Acesta-i un pădurar al meu, lămuri beizade Alecu. Ascultă, Bîrlădene. Aici părintele descalică și-l trecem apa.

– Am înțeles, măria ta.

– Și după ce trecem apa, Bîrlădene, dai sfinției sale calul tău, să putem umbla mai repede, căci sfinția sa nu poate călări cum se cuvine pe mîrțoaga asta fără șa.

– Am înțeles, măria ta.

– Iar tu, Bîrlădene, te vei nevoi pe acest căluț și te-i ținea de noi cum vei putea.

– Mă țin, măria ta, de ce să nu mă țin ?

– Cată să ne grăbim, Bîrlădene, căci, după cît spun unii și alții, are de gînd să vremuiască.

– Asta-i numaidecît, măria ta. La noapte, plouă.

– Iată o confirmare a profeției căpitanului Turculeț, se adresă către abate boierul. Bîrlădeanul meu prevestește și el ploaia.

– Atuncea nu ne rămîne, prințule, decît să ne plecăm capetele și să ne resemnăm ; căci se mai ivește o greutate.

– Nu înțeleg. Ce greutate ?

– Nu văd, prințule, nici pod fix, nici pod umblător. Ai cumva de gînd să încercăm o baie în această frumoasă apă ?... Anotimpul mi se pare cam nepotrivit.

– Deocamdată să descălicăm, răspunse beizade Alecu. Mă bucur tot mai mult că am un tovarăș cum îmi place mie și te rog să ne ierți pentru mijloacele noastre primitive și rușinoase de a trece rîurile.

– După cît înțeleg, sîntem la un vad, oftă abatele de Marenne.

La glasul lui beizade Alecu, pîlcul de oameni se bulucise în marginea luncii de sălcii. Zimțuit și tulbure, Siretul fugea pe pietrișul vadului, murmurînd ușor în singurătate și-n pustie. Vîntul scutura asupră-i foiți galbene.

Căpitanul Ilie Turculeț ieși înainte și trecu cel dintîi. Oștenii lui și oamenii intrară după el, cu desăvîrșită ne-

păsare, luînd între dînşii, cu îndemnuri mute, pe slujitorii de limbă străină.

Bîrlădeanu într-o clipă zvîrlise din picioare în năsip ciubotele şi lepădase iţarii de lînă. Grămădindu-şi buclucurile în suman, le potrivi şi le legă pe căluţul bucovinean al abatelui. Înodă frîul căluţului bucovinean al abatelui de coada calului său. Apoi, gătind toate, se întoarse cătră oaspetele străin, aşteptînd. Ca om deosebit de ager ce se afla, abatele de Marenne înţelese ce i se cere. Se urcă, ajutat de beizade Alecu, în spatele Bîrlădeanului şi-şi potrivi în echilibru trupul bine hrănit.

– Ţin'te vîrtos, îi zise pădurarul, în limba lui moldovenească.

Abatele de Marenne înţelese şi acest îndemn, nu crezu însă de cuviinţă să răspundă franţuzeşte.

Bîrlădeanu apucă frîul calului său şi îndată se mişcă şi căluţul din urmă. Cu caii după el şi cu abatele deasupra, intră în vad şi-l trecu liniştit, udîndu-se pînă la brîu. Beizade Alecu veni şi el în urmă, călare ca şi cei dintăi.

La celălalt mal ţăranul intră iar în ciubote şi-n iţari, îşi înfăşură pe el sumanul şi-şi trecu în spate săneaţa. Privi cu mirare cît de uşor încalecă străinul în şaua lui şi clătină din cap cătră stăpînul său :

– Văd că şi papistaşii ştiu să încalice ca şi popii noştri.

De data asta de Marenne nu înţelese şi ceru lămuriri lui beizade Alecu :

– Ce spune ?

– Domnule de Marenne, Bîrlădeanu îşi exprimă admiraţia pentru felul cum te-ai ridicat în şa.

Abatele se simţi cu deosebire măgulit şi întoarse o privire prietinoasă cătră om. Dar Vîlcu Bîrlădeanu sărise pe calul cel mărunt şi, bătîndu-l cu călcăiele, îl făcu să zvîcnească într-un umblet iute şi şerpuitor. Dintre toate lucrurile cîte se petrecuseră într-un pătrar de ceas, acesta i se păru abatelui de Marenne cel mai bizar.

– Călușul meu îmi arată că nu l-am cunoscut, mărturisi el, uimit. Sînt nevoit, în această țară, să încep niște tablete nouă ; e vădit că am de însemnat fapte vrednice de amintire. Aș fi curios, prințule – urmă el puțin malițios – să cunosc podurile de piatră pe care le aveți aruncate peste rîuri.

– Domnule de Marenne, răspunse beizade Alecu, la dorința aceasta, Bîrlădeanu meu ți-ar răspunde că așa ceva nu se poate vedea în țara noastră. Noi, de la dacii cei vechi, am păstrat mijloace mai simple și mai sigure de trecut apele. Tot Bîrlădeanu ți-ar spune, iubite domnule abate, că disprețuiește orice arhitectură meșteșugită, preferînd bordeiele și peșterile pe care Domnul Dumnezeu le pune mai cu ușurință la îndămîna făpturilor sale.

De Marenne se uită cu îndoială spre boier. Îl văzu serios și grav – cu toate acestea era încredințat că glumește.

Privi în urmă, la dunga de nouri a asfințitului, înflăcărată de soare, apoi la cerul înalt de deasupra și judecă în sine că sara vine cu liniște și pace. «Vorbele acestor oameni înșală – cugetă el veselindu-se în sine – numai rînduielile eterne ale lui Dumnezeu sînt sigure. Să grăbim cu încredere spre odihna zilei.»

Pîlcul de călăreți grăbea într-adevăr în urma căpitanului Turculeț, care și el acuma galopa în urma lui Vîlcu Bîrlădeanu, cunoscător al locurilor. Pădurarul fugea înainte ca o nălucă – deasupra siluetă de uriaș și jos gînganie cu picioare mărunte. De Marenne își sili fugarul cu pintenii, ținîndu-se alături de Alecu Ruset. Și după ce sui dealul, privirile-i fură izbite de o priveliște cu totul nouă, ca și cum țara, cu lumina și peisagiul, s-ar fi schimbat printr-un farmec.

Cavalcada fugea cotit, iepurește, pe valea cealaltă – fugea într-o vale de umbră, care părea că nu se mai isprăvește. O pădure începea în dreapta și îmbrăca pămîntul în valuri, spre zări nesfîrșite. Vîntul suna în

stejarii din margine. Undeva, în fundul adîncului, în direcţia unde se cufundau călăreţii înşiraţi cîte unul, lucea un lac. Era o fantasmagorie de vis de nespusă frumuseţă, ca un pămînt feciorelnic descoperit întăi. Nicăieri nu se bănuia prezenţa omului.

Lăsînd îndărăt lucirea măreaţă a asfinţitului, abatele de Marenne începu să coboare, întrebîndu-se ce căi minunate şi cotite îi rezervă clipa viitoare în aceste singurătăţi. Dintrodată, pe neaşteptate, într-o rîpă nebănuită, în partea pădurii, îi apăru omul.

Tresări, căci această apariţie nu era în armonie cu sentimentul şi cu aprecierile sale din clipa precedentă. Nu era în armonie nici cu ceea ce în chip obişnuit cunoştea el despre această nobilă operă a Celui-prea-puternic. Din risipiturile cîtorva colibe acoperite cu stuh, grămădite în rovină, o fiinţă în zdrenţe răsări ameninţătoare, înarmată c-un par, rupt din lăstarii de-aproape. Privea spăriată, printre pletele pe care i le zbătea vîntul dinaintea ochilor, încîlcindu-i-le cu barba zbîrlită. O droaie de cîni slabi = arcuiţi şi cu cozile subpuse, un fel de lupi ai foametei = ieşise la cărare, în juru-i, lătrînd sălbatic şi urlînd.

Tovarăşii dinainte se opriseră. Se opri şi de Marenne lîngă beizade Alecu.

– Ce se întîmplă ? întrebă abatele, neliniştit.

Omul răcnea nedesluşit, ameninţînd cu parul.

– E un fiu al pămîntului, răspunse rîzînd boierul.

– Ce doreşte ?

– Să vedem.

Alecu Ruset îşi făcu loc. Bîrlădeanu sărise de pe căluţ, apucase braţul omului şi-i smulsese arma preistorică. Lupii foametei, într-un concert înfricoşat, se împrăştiară loviţi în dreapta şi în stînga. Rămaseră lătrînd şi chelălăind la distanţă.

– Ce vrei, măi creştine ? strigă Vîlcu.

Aşteptînd să fie izbită, arătarea se dădu înapoi.

– N-auzi, măi ? Răspunde ce vrei.

– Oameni buni ! strigă deodată un glas nou : fie-vă milă și iertați-mă !

Omul își plecă fruntea. Răspunse numai corul îndărătnic al cînilor.

– De ce să ne fie milă și de ce să te iertăm ?

Căpitanul Ilie își îndemnă calul, care lovi cu capu-n pieptul omului.

– Aici e sat, care se chiamă Năstureni, lămuri Vîlcu Bîrlădeanu.

– Unde-s gospodarii ? Cine-a prădat satul ? întrebă căpitanul Turculeț.

– Oi, boierilor și domnilor – se tîngui deodată omul c-o voce nefirească – parcă eu pot ști cine ne-a prădat ? Zic să fi fost cazaci ori leși. Alții socot c-au fost oamenii stăpînirii care împlinesc birul. Acu-i săptămîna, ne-au luat vitele. Și sculîndu-se satul, s-a bătut cu ei. Așa că ne-au zdrobit și ne-au tăiat, prădîndu-ne. Un sat sarac și mititel ca al nostru nu se poate apăra.

– Unde-s oamenii ?

– Unii au căzut și nu s-au mai sculat. Alții s-au îndîrjit cu ce-au putut, ținîndu-se după dînșii, cum se țin cînii. Puțini s-au întors, fără izbîndă. Ș-acu, cei care am rămas ne-am mutat în pădure.

– Unde în pădure ?

– Apoi aici în pădure, în loc afund, unde avem poieni și locuri ferite. Acolo strîngem ce ne-a mai rămas. De spus nu vă spun unde, căci nu știu cine sînteți. Mie nu aveți ce-mi lua. Doar viața. M-am întors numai după javrele acestea, care or vrea să meargă. Iar eu pe omul ista nalt îl cunosc a fi din părțile noastre, creștin moldovan ca și noi. Dacă nu sînteți oameni răi ori păgîni, dați-mi drumul să mă duc.

– Du-te, omule, în drumul tău, la ale tale... vorbi cu dispreț Alecu Ruset. Slujitorii mei nu ți-au pricinuit nici o sminteală. De ce ai ieșit cu parul ?

Omul rămase aplecat şi neclintit, proiectat pe lăstari şi părînd, ca şi ei, crescut din pămînt.

– Iată răspuns la întrebările noastre, se întoarse beizade Alecu spre abate. Nici el nu ştie ce vrea.

– Dar ce este? ce i s-a întîmplat? Parcă a încercat să spuie ceva.

– Nu-i decît un sat prădat.

– De cine?

– Nu se poate şti.

– Nu înţeleg. Ce face poliţia domnească?

– Probabil că face ceea ce se vede... răspunse beizade Alecu.

– Dreptatea şi ordinea sînt primele elemente ale unui stat, obiectă abatele de Marenne, jignit de nepăsarea tovarăşului său.

– Se poate, domnule abate, iată însă daruri cu care Dumnezeu ne va face surpriză într-un veac viitor. Am onoarea a atrage domniei tale luarea-aminte că întîrziem şi se întunecă. Avem de făcut încă drum lung. Să lăsăm deci pămîntului pe fiul său şi să ne grăbim.

– Domnul meu – încercă să obiecteze abatele – datorăm asistenţă unui om care, mi se pare, crede în Isus, ca şi noi.

– O, de asta te rog să nu te îngrijeşti, domnule de Marenne, căci are un protector mai bun.

– Mi se poate explica ce protector poate avea, în afară de Dumnezeu?

– Nu-i destul? Dumnezeu a dat pădurea care se vede. Şi-n această pădure fiii pămîntului ştiu să găsească adăpost şi protecţia de care domnia ta se îngrijeşte. Să mergem. Ia-o înainte, Bîrlădene.

Caravana porni cu grabă la vale, lăsînd pe om tăcut şi pe cîni urlînd. Abatele de Marenne se supuse, împotriva inimii lui. Nemulţămirea şi-o manifestă lovind mai tare şi mai îndesat calul cu pintenii.

IV

Urmează alte apariții din ce în ce mai minunate.

Relația manuscriptă a domnului Paul de Marenne, abate de Juvigny, rămasă la Biblioteca națională parisiană, cuprinde lungi considerații morale și filosofice asupra acestei călătorii *Vers le grand Turc.* Omul timpului său pe de altă parte nu putea să nu amestece tot ceea ce era necesar folosului său personal, slăvind epoca Regelui Soare și adăogind laude protectorului său domnul Charles Colbert, marchiz de Croissy, ministru de Externe, fratele marelui Colbert. Toate aceste lucruri acum ne interesează mai puțin. Preferăm să-l urmărim pe călătorul nostru în niște amănunte de care ne mirăm acum și care, pe vremea lui, poate păreau ridicole. Îndată după apariția grotescă a sălbaticului cu parul, abatele, trecînd iarăși în locuri singuratice cu tovarășii săi, văzu o fîntînă cu cumpănă. Lîngă ea se înălța un frumos măr rotat, care mai păstra încă pe smicelele vîrfului cîteva poame roșii ca sîngele. Fîntîna era veche după cît arătau ghizdelele și furca de stejar ; avea însă cumpănă nouă și ciutură de curînd pusă. Mai la vale de măr și de fîntînă, cîteva movili proaspete de țărînă și cîteva cruci albe de lemn abia cioplite.

Domnul de Marenne împărtăși tovarășului său impresia și părerea pe care o avea despre mormintele proaspete :

– Fără îndoială că aici au fost îngropați acei oameni sărmani despre care mi s-a vorbit și care au pierit luptînd cu hoții pentru avutul lor.

– Nu rămîne îndoială, răspunse Alecu Ruset.

– Nu înțeleg însă ce rost are o fîntînă construită aici. Cine-a putut avea această idee bizară și la ce i-a folosit osteneala ? Am lăsat în urmă Siretul și se mai vede încă în fundul văii, în ceața amurgului, lacul.

– Odată am avut și eu această mirare, domnule abate, răspunse boierul, și mi-am pus aceeași întrebare. Și am aflat răspunsul de la slujitorul acela al meu care-ți este domniei tale simpatic.

– De la Bîrlădeanu ?

– Da. E fîntînă pentru călători străini, întru amintirea morților. Bînd cei vii, își potolesc și cei morți setea, pe cealaltă lume. O superstiție ca multe altele.

– Cine știe... răspunse visător abatele de Marenne. Atunci și mărul acela cu fructe de sînge este tot al morților.

– Așa se pare. De și mă vezi întrucîtva rușinat, domnule abate, de primele impresii pe care le poți avea călătorind în țara mea, vei întîlni în multe locuri dovezi de circumstanțe atenuante. Trăim timpuri grele și nu înțeleg de ce Dumnezeu a găsit cu cale să ne așeze așa de rău.

– Nu se vede asta, prințule. Dumnezeu a pus aici un paradis.

– E adevărat : un paradis devastat.

– Hm ! crezi că pentru barbarie și devastare e vinovat Dumnezeu ? Domnule, nu blăstăma.

– Poate ai dreptate, domnule de Marenne ; în ce mă privește însă, nu vreau să fiu pus între cei din urmă dintre oameni, căci am avut și plăcerea și fericirea să văd țara domniei tale, să studiez în Polonia, să trăiesc o parte din timp și la Stambul, între urmași ai Bizanțului. Cîteodată, domnule abate, cuget cu întristare că am avut o soartă vitregă. S-ar fi cuvenit să mă nasc în timpuri de pace – căci țara-i îmbielșugată și grasă. Totuși, prin contrast, odihna poate părea mai bună, mierea mai dulce și vinul mai fin. Să ne plecăm fruntea, căci, după cum spune un compatriot al meu, cărturar ca și domnia ta, nu sînt vremile sub cîrma omului.

– Nu înțeleg, prințule, ce se întîmplă aici, căci populația pămîntului e din familia noastră creștină și găsesc oameni ca domnia ta.

– Nedumerirea domniei tale e justificată, domnule abate; nu-mi cere însă explicații, căci n-aș putea să le dau. Nu m-am ocupat în viața mea de asemenea studii grave. Constat însă că domnia ta vii dintr-un stat care trăiește rînduit și fericit sub mîna domnului său. Știu că la răsărit, – începînd de la Țarigrad unde-i în slavă Sultan Mehmet, și sfîrșind la India, unde-i mare împărat și han Aurengzeyb, Dumnezeu a grămădit comori de clădiri, aur și nestimate. Aicea însă, între lumi fericite, Domnul Dumnezeu a însemnat cu degetul hotar. Împărații lui Belzebut și împărații Mielului lumii aici au ales loc al războiului lor. Fiind așa, țara cade și se pustiește de oameni.

Abatele de Marenne călări o vreme în tăcere, gînditor și mîhnit, alături de tovarășul său. Sara acoperise valea și de pe răsărit năștea luna, din nouri și codri.

Alecu Ruset avu rîsul lui pripit.

– Domnule de Marenne – zise el – turcii, care sînt buni oșteni și proști filosofi, au totuși o vorbă potrivită.

– Ce vorbă? vreau s-o cunosc și eu.

– Toate trec. Deci vor trece și aceste neplăceri.

– Îmi atribui, domnul meu, un sentiment pe care nu-l am.

– Vor trece toate, domnule de Marenne, ca și ploaia care vine.

– Adevărat să fie? Vine ploaie? Unde-i adăpostul de care avem nevoie? Mai este mult pînă la un sat, ori un oraș?

Beizade Alecu rîse iar.

– Prințule, ai dreptate să rîzi. Am pierdut însă din vedere să complectez descrierea năcazului meu, după ce am rămas fără cai. Furii de la marginea Țării Leșești au găsit de cuviință să ia cu ei și balotul meu de haine – cu care n-au ce face. Desigur că, după ce au înțeles asta, le-au aruncat. Și eu și ei sîntem păgubași. Ei au totuși

hainele lor : eu pe-ale mele nu le am. La vreme de ploaie înțeleg că proasta mea aventură e un adevărat dezastru.

– Mîngîie-te, domnule abate. Căutînd, vom găsi tot ce ne trebuie. Dacă n-avem noi, vom lua de la alții. Aici așa sîntem deprinși.

Abatele de Marenne mormăi cu îndoială o mulțămire. Punînd mîna dreaptă pe crupa calului și sucind capul, văzu nourii care se îmbulzeau deodată din apus deasupra văii. Pe neașteptate, peste vîntul care curgea lin, se prăvăli altul, furios și rece, cu zvon de frunze moarte.

Beizade Alecu se înălță, chemînd :

– Bîrlădene !

– Porunca, măria ta ! strigă pădurarul oprindu-și călușul.

– Bîrlădene, este moară la heleșteul din vale ?

– Este, măria ta, cum nu ? moara lui Popa Nicoară. Chiar dac-o găsim pustie, putem intra cu caii într-însa pînă ce trece vîntoasa asta. Ca să nu rebegească papistașul. Am înțeles de la slujitorii lui franțuji că i-au furat blana niște ruși calici, la Colomeea.

– Atuncea, Bîrlădene, bate-n cal și chiuie la toți să se lese la vale de-a roata, că iaca, ne-ajunge vîrtej din urmă.

Rupîndu-se de lîngă stăpîn, pădurarul se repezi dind chiot cu străşnicie. Începu o goană, pe care abatele o socoti sălbatică, totuși, cu mîndria nobleții și tinereții lui trecute, se ținu dîrz și-și lăsă calul să galopeze pînă ce-l simți plin de spumă. Atunci începură a bate și picăturile de ploaie, ca halicele.

– Am ajuns ! se auzi înainte strigătul lui Bîrlădeanu.

Beizade Alecu împărtăși din fugă oaspetelui său vestea, și abatele dădu laudă lui Dumnezeu. Pe cînd cu toții descălecau îmbulzindu-se, furtuna se rupse într-o ploaie compactă.

– Este aici o moară, strigă boierul ; ș-o lumină de jar îi izbi.

Nu era însă nicăieri nici moară locuită, nici moară pustie. Era o bucată de ruină spîrcuită și pe jumătate arsă : ajungea pînă la dînsa lucoarea unei vetre, în care ardeau în vîlvătăi dărîmături de copaci. Acest foc uriaș pîlpîia într-un fel de colibă naltă, întruchipată între două furci de fagi bătrîni dintr-o plasă de acoperiș de șindrilă a morii stricate. Sub șandrama, un unchieș lucra aplecat, cu barda sub pletele-i albe căzute. În jurul focului, bolovani și trunchiuri arătau locuri de sfat.

– Aici, cu cîteva clipe înainte de a sosi noi, au stat oameni... observă abatele privind mirat în juru-i.

Și beizade Alecu, și Turculeț căpitanul băgaseră de samă scule de lemnărie și trăisti risipite pe lîngă locurile de ședere.

Bîrlădeanu ieși în ploaie și-n vîntul domolit de pîlcul de pădure și dădu un chiot :

– Întoarceți-vă, măi oameni buni, că nu-s tatarii !

– Ce spune pădurarul ? întrebă abatele.

– Chiamă pe locuitorii insulei... răspunse boierul.

Oștenii și țăranii îngrămădeau caii în marginea adăpostului. Nimeni nu răspunse la strigătul năprasnic al Bîrlădeanului amestecat cu freamătul ploii.

Bătrînul, care lucra aplecat, se înălță din locul lui și rămase într-o atitudine de spaimă holbată. Făcu din gîtlej : Ha ! – și barda-i scăpă din mînă.

– Ce-i, moșule ? întrebă pădurarul.

Înfricoșat, bătrînul slobozi același sunet răgușit și dădu înapoi, voind să se mistuie undeva, ca o dihanie.

– Bătrînul e surd... observă, rîzînd, beizade Alecu.

Constatarea aceasta răspundea unui adevăr. Oamenii îl impresurară cu întrebări amestecate. Moșul, văzînd în juru-i rîsete și fețe fără dușmănie, se îmblînzi și se întoarse. Căută cu ochii tovarășii pe care-i știa în preajma lui și, negăsindu-i, înțelese. Culese de lîngă lemnul pe care-l cioplea un corn și, înălțîndu-l, suflă în el de cîteva ori, cu înmlădieri scurte.

– Au s-audă ș-au să se întoarcă, zise el c-un fel de stranic veselie, în care pătrundea încă o rămășiță de teamă.

Abatele de Marenne pricepu întrucîtva jocul acesta grăbit de gesturi. Cu milă, văzu apărînd cîteva capete hirsute și, din umbra de aproape, lucrătorii lemnari intrară înlăuntru, șiroind de ploaie. Se înfățișară și se închinară. Văzură că au de-a face cu boieri și domni străini și rămaseră în picioare, cu capetele descoperite și plecate.

– Ce s-a întîmplat aici, oameni buni ? întrebă beizade Alecu.

Țăranii tăceau. Slujitorii boierești îi împinseră de la spate. Bîrlădeanu îi îndemnă :

– Pas la măria sa și spuneți.

– Apoi ce să se întimple, măria ta ? se hotărî unul din ei să înceapă. Nu s-a întîmplat nimica, fără decît a ars moara. I-au dat foc săptămîna trecută, cînd au prădat în sat la Năstureni.

– Cine-a prădat ? Cine-a dat foc ?

– Apoi noi de unde să știm, măria ta ? Au fost oameni răi și varvari, care s-au arătat de cîtăva vreme pe lume. Moș Irimia Surdu zice că de-acu iese Antihrist între noroade. Au ars și moara, și noi acu ne silim s-o ridicăm iar. Asta-i moara lui Popa Nicoară ș-o stăpînesc răzășii de la Costești. Ei ne-au trimes s-o tocmim. În două săptămîni cred că-i gata iar.

O clipă vorbitorul se opri și privi în juru-i. Bătrînul Irimia Surdu îi făcu un semn.

– Așa-i – reluă omul cu grabă – iaca, și moșneagul și noi vă poftim cu dragă inimă la sărăcia noastră : da n-avem cu ce vă sta înainte ; și ne rugăm de iertare. Numai socot așa că, dacă se alină ploaia, numaidecît cade la coliba asta răzășul nostru pe care-l slujim și la care lucrăm. El și-a face datoria, că are de unde.

– Ce răzăș ? Cum îl chiamă ?

– Lăzărel Griga, șătrar, măria ta.

– Ce treabă are aici la vremea asta ?

– Apoi trece cătră Costeşti, la aşezarea lui, venind din Fundu-Negru. Are el în pădure, depărtare de-aici un ceas, două prisăci în două poieni, în acel loc căruia-i zice Fundu-Negru. Şi s-a abătut să-şi vadă şi vecinii de la Năstureni, care-s aşezaţi pe pămîntul Costeştilor : acei vecini pe care i-au farmat şi i-au prădat răii. Acuma s-au tras în pădure şi şi-au săpat în grabă bordeie, într-un loc ferit. Iar dumnealui Lăzărel Griga şătrar s-a dus să-i vadă şi să-i deslege de foame şi de groază.

– Cum să-i deslege ?

– Le-a deschis o groapă de orz, măria ta, ca să se sature şi să aibă şi pe iarnă. Cum stă ploaia, trece pe-aici întorcîndu-se la dumnealui acasă.

Oameni şi animale se liniştiră în adăpost – caii cu capetele plecate spre umbră, oamenii cinchiţi pe vine în jurul pojarului. Bătrînul cel surd mai zvîrli în foc o creangă de copac, apoi se întoarse la barda şi la lemnul lui, începînd iar a bocăni ş-a ciopli. Beizade Alecu pofti pe domnul abate de Marenne să ia loc pe un butuc de fag şi, după ce-l aşeză ca pe-un jîlţ scump, îi lămuri convorbirea cu oratorul locului.

Oaspele străin privi încă o dată pe sălbaticii pămînteni, cu mare curiozitate, apoi rămase tăcut la locul său, primind în faţă dogoarea flacărilor, pe cînd deasupra vîntul contenea şi rămînea numai ploaia, fremătînd.

V

Domnul abate de Marenne face cunoştinţă cu dumnealui Lăzărel Griga, şătrar.

Cum se potoli deplin vîntul, iată sosi şătrarul, prin ultimele scuturături ale ploii. Oamenii îl vestiră cînd era încă departe şi dădea din cînd în cînd cîte un strigăt, înfruntînd singurătatea.

– Aista-i dumnealui răzăşul nostru, zise lemnarul rîzînd. În revărsarea văpăii, se văzu calul sosind, un cal cuminte şi domol, cu botul plecat spre pămînt. În spatele lui, înfăşurat în contăş, se cumpănea dumnealui Lăzărel Griga, într-un chip cu totul deşănţat : cînd pe spate, cînd în dreapta, cînd în stînga, cînd spre coama calului. Animalul se ţinea bine şi liniştit şi-şi urma poteca, fără să aibă nevoie de frîu. Din cînd în cînd contăşul îngheboşat tresărea în sus ş-atunci pătrundea prin noapte acel răcnet întărîtat, împotriva nimănui – ori mai curînd împotriva umbrei ori a duhurilor.

Calul veni la foc şi se opri. Şătrarul se cumpăni înainte, mai repezit decît de obicei, şi se prăvăli cu umărul pe lîngă coamă, dar nici acum nu căzu, după legea pe care a rînduit-o Dumnezeu băutorilor. Resortu-i de oţel îl aduse iar la loc. Se răsti mai supărat şi mai întărîtat decît pînă atunci.

– Cine-i acolo, mai ?

– Noi sîntem, jupîne şătrarule, răspunse cu bunăvoinţă oratorul lemnarilor. Descalică şi dă-ne pita şi brînza : şi primeşte oaspeţii care ţi-au sosit.

– Ce vorbeşti tu, măi Bîrliba ? Tu eşti, măi Bîrliba ?

– Eu sînt.

– Ce vorbeşti tu, măi Bîrliba ? Eşti beat ?

Bîrliba întoarse un zîmbet plin de admiraţie spre oaspeţi, fără să dea răspuns.

– N-auzi, măi ? Care oaspeţi ?

– Au căzut oameni străini la vreme de sară, jupîne şătrarule ; şi i-a ţinut aici ploaia.

– Care ploaie ? asta-i ploaie ? Eu nu vreau să ştiu de ploaie. Eu, cu calul meu, mă duc unde-mi place şi pe ploaie şi pe soare şi nu-mi pasă. Tu socoţi că dacă-s aşa cum mă vezi, măi Bîrliba, poţi să-mi vorbeşti mie astfel ? Să nu îndrăzneşti a-mi spune minciună, căci îţi strămut fălcile. Care-s aceia şi unde-s ?

– Aicea-s, jupîne şătrarule.

Atuncea Lăzărel Griga, răzăşul de la Costeşti, făcu o mişcare strîmbă şi se prăvăli de pe cal pînă la pămînt ; apoi se înălţă, după legea stării lui – însă nu se înălţă mai sus decît urechile calului.

Era un moldovan îndesat şi mărunţel. Se scutură cu fudulie, îşi scoase în afară pieptul şi desfăcu în laturi contăşul. Mîna dreaptă în care purta harapnicul şi-o puse în şold, cu stînga îşi dădu pe ceafă cuşma şi privi aprig adunarea de la foc. Gura, împresurată de mustăţi tuşinate şi barbă scurtă căruntă şi ţăpoasă, rînji cu dispreţ.

– Care sînteţi voi, măi, şi ce căutaţi aici ? tresări el, ascuţit şi semeţ.

Bîrlădeanu se puse între el şi foc.

– Tu eşti, măi ?

– Nu-s eu, jupîne Lăzărel.

– Dar cine-i ?

– E măria sa Alecu beizade, jupîne Lăzărel, cu dumnealui căpitanul Ilie Turculeţ şi c-un popă din ţara franţuzească.

– Ce spui tu, bre ? se minună, rînjind, şătrarul.

Mişcîndu-se mai repede decît s-ar fi putut părea că-i îngăduie starea lui, ocoli pe Vîlcu Bîrlădeanu şi veni sub şopron. Calul rămase neclintit şi cuminte în urmă.

Răzăşul îşi sclipi ochii de jur împrejur şi descoperi pe călătorii străini. Atunci tresări şi păru că-şi intră deodată în sine. Rînjetul îi pieri. Încruntă sprînceana, înălţă mîna stîngă şi-şi trase în laturi cuşma de pe plete. Zise cu alt glas :

– Buna vremea şi bine-aţi venit la noi !

De Marenne se sculă din locul lui, înclinîndu-se, înţelegînd din glas că era vorba de-o salutare amicală. Beizade Alecu socoti că trebuie să se ridice şi el.

– Care-i Ilie Turculeţ ? întrebă răzăşul. Acela-i mare ticălos şi bun viteaz.

– Eu sînt, jupîne, răspunse oşteanul, cu veselia îngăduitoare pe care o au oamenii mari pentru copii.

– Bun ; mă închin cu plecăciune ! Dumneata ești omul care-mi place mie. Acu mă uit și să nu credeți că nu înțeleg care-i măria sa Alecu beizade. Mă închin și-l poftesc să-mi întindă mîna, ca să i-o sărut.

Alecu Ruset îi întinse mîna.

– Măria ta, aista-i franțuzul ?

– Acesta-i tovarășul meu, șătrarule, și-l chiamă ava Paul.

– Bine-ai venit la sărăcia noastră, ava Pavăle, vorbi răzășul închinîndu-se iarăși.

De Marenne salută și el din nou, zîmbind.

– Sînt surprins și interesat, se întoarse el către Alecu Ruset. Aș vrea să știu ce dorește.

– Șătrarule – zise beizade – îți mulțămim pentru închinăciune și pentru vorbă bună. Află că ne-a apucat ploaia în locuri singuratice și ne-am oprit la moara dumnitale.

– Nu mai este moară, măria ta, dar se face iar.

– Văd. Ș-acuma, dacă stă ploaia, trecem mai departe către Hîrlău, unde socotesc s-ajungem în noaptea asta.

Răzășul cel mărunt înălță iar semeț fruntea.

– Asta nu se poate ! hotărî el.

– Nu înțeleg. De ce nu se poate ?

– Asta nu se poate ! strigă Lăzărel Griga. S-au desfundat puhoaiele și s-au astupat drumurile. La vreme de noapte, nu mai puteți răzbate.

– Avem să trecem, șătrarule.

Griga se dădu înapoi doi pași.

– Nu se poate ! strigă el iar cu îndărătnicie. Măria ta, dacă ești subt acoperămîntul meu, mai bine pălește-mă în frunte și mă omoară decît să-mi spui asemenea vorbă. Cum pot eu să vă lăs – fără să vă stau înainte cu pîne și sare, ca un bun creștin ce sînt ? Cum să vă lăs la vreme de noapte în locuri rele ? Mă pun la pămînt și treceți peste mine ! Zdrobiți-mă și gata !

Nu fără demnitate, șătrarul se dărîmă la pămînt, ames-

tecîndu-se cu contăşul. Abatele de Marenne îl privea din ce în ce mai uimit, fără să înțeleagă nimic.

– E un om cu care greu avem s-o scoatem la capăt, îi lămuri murmurat Alecu Ruset.

– Pot să aflu şi eu ce doreşte ?

– Domnule de Marenne, omul acesta îndărătnic se socoteşte ofensat şi nenorocit dacă nu-l urmăm la casa lui, ca să ne cinstească cu pîne şi sare.

– Hm ! ciudat ! Aş vrea să ştiu dacă locuieşte departe. N-aş dori să-i fiu displăcut.

În realitate, abatele se simțea foarte trudit şi foarte flămînd. Beizade Alecu înțelese uşor asta, cugetînd la starea în care se afla el însuşi.

Griga se ridică de jos, dîrz.

– Măria ta – vorbi el iar – să nu te uiți că mă vezi băut. Aşa-mi place mie să umblu la vreme de noapte şi cîteodată şi ziua. Am fost de mi-am văzut prisăcile în Fundu-Negru. Acolo, Timofte prisăcarul mi-a dat să cinstesc mied vechi de patru ani. De şi mie mai mult îmi place vinul căci e mai cu dreptate – am cinstit mied. Într-adevăr, am priceput iar că miedul e mai viclean decît vinul. Dar să n-ai măria ta grijă ; pîn-acasă, mă trezesc. Sînt eu în stare să stăpînesc cîteva păcătoase ulcele. Am fost ş-am rînduit şi pe mişeii cei de la Năstureni şi le-am dat ca să aibă hrană. Acu lăs lemnarilor mei brînza şi pita care li se cuvine. Împlinindu-mi datoriile, sînt slobod şi am mare plăcere să cinstesc în casa mea oaspeți.

Beizade Alecu zîmbi şi se hotărî.

– Bine, şătrarule, mergem, dacă nu-i departe.

– Da de unde, măria ta ? Nu-i departe.

– Şi dacă nu ne ții mult.

– Unde se află, măria ta ! Cît pofteşti. Cum se face ziuă, vă sînt eu călăuz pînă la Hîrlău.

– De asta nu-i nevoie. Am pe Bîrlădeanu, care cunoaşte locurile. El ne duce şi prin întuneric.

– Apoi nu, asta nu se poate, măria ta. Pe întuneric nu se poate.

– Bine, fie. Nu te supăra. Mergem.

Obrazul șătrarului se lumină ca de soare.

– Iată, așa îmi plac mie oamenii, se veseli dumnealui. Să se-nduplece pentru un gust și pentru o plăcere. Vă sînt eu mulțămitor și măriei tale și lui ava Paul, popa franțuzesc. Și poftesc și pe toți cîți aveți cu dumneavoastră : tovarăși și slujitori ; iar mai ales pe căpitanul Ilie Turculeț, cu care am să am eu o vorbă la un pahar de vin. Umilit, vă rog să veniți după mine.

După ce zvîrli de la oblînc merindea oamenilor și le lepădă cu asprime cîteva porunci, Lăzărel Griga se aburcă pe cal cu oarecare greutate.

Ploaia contenise.

VI

Vorbește tot despre dumnealui răzășul Griga și despre un vin de la Matiaș precum și despre niște lăutari și niște sarmale – totul spre desfătarea domnului abate Paul de Marenne.

Pîlcul, sporit cu călăuzul cel din frunte, intră dintrodată în codru și-n întuneric. Caii, cu frîiele slobode, umblau unul după altul în șirag liniștit.

– Măria ta – zise glasul lui Griga – aista-i drum tainic al nostru. Cine nu-l cunoaște, se duce în prăpăstii ; și pe cine nu ni-i prietin îl putem vîna ca pe lup. Fără decît noi, nimeni nu îndrăznește să intre aici.

– Să nu fie cu înconjur, șătrarule ? întrebă glasul boierului.

– Măria ta, după asemenea ploaie, drumurile cu înconjur sînt cele bune, pentru că cele de-a dreptul vrea

Dumnezeu să nu mai fie. Aicea la noi, măria ta, nu-i ca-n țara acestui avă franțuz : să ai pe drum împărătesc piatră bătută cu ciocanul, și poștă rînduită, și toate ca-n palmă. Aici la noi Domnul Dumnezeu ne-a poruncit să n-avem căi statornice, ca să nu ne găsească dușmanii. Dacă n-avem oștile crailor, ne împresurăm de pustie.

Domnul abate Paul de Marenne era curios să afle ce vorbe pot schimba oamenii pe asemenea drum cotit și pe asemenea întuneric de păcură. Ceru lămurire cu glas scăzut lui Alecu Ruset și beizade îi tălmăci cu plăcere numaidecît observările filosofice ale șătrarului. Toate șoaptele conteniră și urechile se ciuliră, ascultînd fără să înțeleagă limba străină de la marginea pămîntului, care suna în acel colț depărtat al lumii, pe tărîmul celălalt.

«Pf ! pufni mai mult în sine și mai mult către urechile calului, cu dispreț, șătrarul Lăzărel ; pe mine nu m-ajunge mintea cum se pot pricepe oamenii cu asemenea vorbe pocite.»

Beizade auzi observarea și, rîzînd singur, voia s-o tălmăcească abatelui. Dar dintrodată, brusc, ca și cum s-ar fi tras o perdea, codrul se desfăcu în dreapta și-n stînga și, în lumina lunii atîrnate în cer, sclipi o poiană largă din toate ierburile ei udate de ploaie. Izbucniră mugete. Umbre se mișcară năprasnic și, cu salturi agile, pieriră sub bolțile de întuneric în partea dimpotrivă.

– Aiștia-s boii pădurii, zise Griga întorcînd capul și sticlindu-și dinții în lună.

– Ce este ? întrebă, mișcat, de Marenne.

– Am tulburat pășunea zimbrilor, răspunse Alecu Ruset.

Abatele se simți pătruns de un simțimînt de evlavie, privind minunea dumnezeirii, într-o clipă strălucită și fără păreche în eternitate. Îi păru că are nevoie de vorbe explicative și de elanuri lirice ; dar tovarășii săi își urmau calea, nepăsători. Dădu și el pinteni calului, înțepat în inimă încă de o nemulțămire. Apoi se mîngîie, cuge-

tînd că-i obosit şi-l aşteaptă, la capătul acelei cărări cotite, odihna.

În fruntea şiragului, dumnealui şătrarul, pătruns de puterea miedului şi de umezeala caldă a contăşului, se aplecase cu totul înainte şi abatele nu mai avu îndoială că acel care-i călăuzea prin templul lui Dumnezeu doarme, ori cel puţin dormitează, cu obrazul în coama calului, singura perină pe care o avea la îndămînă. Înţelese îndată însă că nu şătrarul era adevăratul călăuz, ci animalul cel cuminte al şătrarului, care păşea harnic pe drum ştiut, cumpănindu-şi spre pămînt botul şi afirmîndu-şi la fiecare pas înţelepciunea. Din lumina poienii, dădură iar în întuneric şi umblară aşa multă vreme. Domnul de Marenne fu şi el ispitit să imiteze pe şătrar şi, cu greutate mare, izbutea să se ţie treaz şi dîrz în şa, socotind slăbăciunea cu care lupta drept o înfrîngere a naţiei sale ş-a regelui său. Biruinţa-i fu îndoielnică, totuşi nimene nu putea să se laude că l-ar fi văzut oscilînd în şa, deoarece toţi trecuseră prin eclipsele plăcute ale somnului. Toţi se priviră însă treji şi semeţi cînd Lăzărel Griga, împlinindu-şi timpul, se opri în marginea codrului şi dădu un strigăt ascuţit şi spăriat.

A doua oară bătea luna, şi, subt o pîclă argintie, pe-o costişă, se zăriră aşezări negre de oameni.

– Cu ajutorul lui Dumnezeu, am ajuns, măria ta... vorbi şătrarul. Acu îmi dai voie, măria ta, să mai răcnesc o dată.

– Răcneşte, şătrarule, dacă ai plăcere, se învoi rîzînd beizade Alecu.

Răzăşul slobozi încă un chiot ascuţit. Îndată se aprinse o lumină la casele cele mai apropiate, în livezi şi între saraiuri.

– Aista-i semnul meu, măria ta, ca să ştie baba că nu mă-ntorc singur acasă...

Oftînd cu plăcere, de Marenne se opri la porţi. Apoi împreună cu soţiile sale intră în gospodăria şătrarului

într-o larmă întărîtată de cîni. În casa cea mare ardeau lumînări. În casa cea mică pîlpîia focul în vatră. În pragul acestei din urmă încăperi, gospodina își aștepta domnul și oaspeții, potrivindu-și cu grabă părul cărunt subt o broboadă neagră de matasă.

– Avramie ! strigă șătrarul descălecînd și lăsînd calul să se ducă singur la ale sale ; iată, ți-am adus oaspeți de soi. Vină și te închină în fața măriei sale beizade Alecu. Și să știi că lîngă el se aflǎ un popă vestit de la țara Franțuzului. Fiind papistaș și iritic, adică nefiind de-o nație și de-o lege cu noi și neștiind nici limba noastră, lui să nu-i săruți mîna, însă de ospătat să-l ospătăm, muiere, ca să-și aducă aminte în toate zilele vieții lui. Așa dorește și măria sa beizade, după cît am înțeles.

– Șătrarule – răspunse Ruset – noi nu cerem decît o fărîmă de pită ș-un ceas de odihnă. Rugăm pe cinstita gospodină să nu se tulbure și să nu se ostenească.

Gospodina se închină în fața beizadelei, sărutîndu-i mîna întinsă, fără s-o atingă cu degetele sale.

– Măria ta – zise ea – bine-ai venit la noi și te rugăm să nu te superi de pat rău și de hrană puțină. Din ce ne-a dăruit Dumnezeu, dăm și noi cu dragă inimă.

– Ai spus vorbă potrivită, Avramie, își lăudă șătrarul soția. Măria ta, te rog să afli că această femeie a mea, cu care trăiesc în bună înțelegere de treizeci de ani, cunoaște slovă și a primit în pruncie învățătură la mănăstirea Agapiei. Am fost binecuvîntați cu patru feciori și două fecioare. Toți, și băieți și fete, au ajuns cu bine stăpîni în gospodăriile lor. Ș-acuma trăind noi amîndoi singuratici și așteptînd sfîrșitul cel de obște, avem mare bucurie de oaspeți.

Fără a mai rosti vreo vorbă, jupîneasa Avramia se întoarse către cele două serve ale sale, care așteptau la ușa casei mici și, aplecîndu-se spre ele, le șopti porunci pripite.

Pe cînd oaspeţii suiau în casa cea mare, domnul abate de Marenne auzi cîrcîiri de spaimă şi bătăi de aripi în poiată şi-l gîdilă o ascuţită plăcere, uitînd cu desăvîrşire filosofia şi sentimentul milei. Gospodina împresură numaidecît, în odaie, pe cei doi oaspeţi de soi şi pe Turculeţ, oaspetele deosebit al şătrarului, cu care avea el o vorbă : le împinse scaune acoperite cu poclăzi, încărcă pe braţe hainele groase, ca să le usuce de jilăveală la focul de jos ; apoi se întoarse îndată şi aruncă din fugă pe masă faţă albă de pînză de in. Aşeză sfeşnicele de alamă cu lumînări de ceară pe aceeaşi faţă şi, între ele, o pită mare de grîu. Lîngă pită, brînză de burduf în strachină de lut. Lîngă brînză, cepe. Şi lîngă cepe, un ulcior de vin.

– Slujitorii şi oamenii dumneavoastră îşi au rînduiala lor în casa cea mică, lămuri ea cu umilinţă, plecîndu-se către beizade Alecu.

– Dar şătrarul Lăzărel unde-i ?

– Vine şi dumnealui numaidecît, măria ta, după ce tocmeşte cele de cuviinţă. Vă rog să nu vă supăraţi şi să gustaţi puţin din ce se găseşte gata, pînă ce-aducem altele.

Şătrăreasa se retrase cu grabă. Domnul abate de Marenne înţelegea că au loc jertfe şi încep oficii culinare. Îi reveniră mai mult sub limbă decît în imaginaţie savuroase reţete de mîncări care se puteau face din acele jertfe, pe care şi le închipuia jumulite, trecute prin pară de foc, albe şi grase. Ţinînd socoteală însă de acea – după cît se părea – brînză primitiv conservată şi de acele legume usturătoare, bune numai în compoziţii de sosuri, se îndoia că va avea parte să vadă înainte-i o bunătate de pasere domestică macar străpunsă de ţiglă şi rumenită în ton de aur vechi. Se hotărî să guste întăi vinul. Era un vin acruţ, pe care-l preţui de puţină valoare.

Oftă după obicei, căci avea inima cam grasă, şi se întoarse c-o figură destul de jalnică spre însoţitorii săi.

Ei nu păreau impresionați de frugalitatea și lipsa de finețǎ a gustării. Căpitanul Ilie Turculeț, cu gravitate, cuprinsese în mîna stîngă o ceapă, care i se păruse mai în coloarea racului fiert. Potrivind-o la marginea mesei și ținînd-o strîns, izbi scurt cu pumnul drept, zdrobind-o. Plecîndu-și spre ea nasul, alese o bucată albă de miez, o presură cu sare, frînse o margine de pîne și începu să mestece cu plăcere din aceste două elemente, adăogind și brînză. După ce înghiți de cîteva ori, își turnă o ulcică din vinul acrișor ș-o deșertă pe nerăsuflate, c-o poftă nemaipomenită.

– Domnule abate – îi zise zîmbind Alecu Ruset, care-l pîndea de cîteva clipe cu viclenie – așteptînd o mîncare caldă, poate n-ar fi rău să încerci și domnia ta metoda căpitanului Turculeț.

– Să încercăm, răspunse domnul de Marenne, după o clipă de șovăire. Într-adevăr, n-avem de-a face cu ceea ce vedem, primitiv, simplu și gol, ci cu o complicație întreagă în care intră și foamea, setea și truda.

Pregătindu-și gustarea după metoda oșteanului, o înghiți și se miră :

– Pîne, ceapă și filosofie : bun lucru !

– Cu condiție să nu fie prea des, adaose Ruset.

De Marenne gustă din nou vinul și-l aprobă, cu desăvîrșită îngăduință. Atunci, pășind cuviincios, se înfățișă oaspeților săi și dumnealui șătrarul Lăzărel Griga. Era cu capul gol și cu pletele pieptănate. Ochii și-i stropise cu apă rece. Se închină către oaspeți și le zise :

– Iertați-ne și primiți ce avem.

Fără să se așeze, se îndreptă spre boier.

– Măria ta, am două rugăminți și te poftesc umilit să-mi îngăduiești a le arăta. Măria ta, baba mea, ca muiere ce se află și cum e obiceiul muierilor, nu s-a putut stăpîni să nu înceapă c-un șireclic, punînd pe masă bucate reci și proaste înainte de a aduce zama și sarmalele, pe

care le ţinea în spuză, pregătite pentru soţul său. Te rog s-o ierţi.

Cum sfîrşi şătrarul aceste cuvinte, jupîneasa Avramia intră cu zama de găină aburind în străchini, avînd şi pe servele sale după sine, cu alte străchini de zamă şi de sarmale. Domnul de Marenne primi în nări mireasma şi ochii i se înduioşară.

– Poftiţi... şopti gospodina, cu fruntea plecată, împărţind linguri albe de lemn de paltin, şi ieşi îndată cu femeile.

Şătrarul aştepta să-şi vadă musafirii gustînd. Cînd observă pe faţa lui ava Paul ceea ce aştepta şi ceea ce dorea, rînji uşor în colţul stîng al gurii, între ţepii de arici ai bărbii, însă nu cu înfruntare. Aşteptă pe franţuz să-şi deie părerea în limba lui străină, cătră beizade, şi înţelese că se spun lucruri de laudă, de şi puţine, căci lingura nu dădea pas.

Luîndu-şi răgaz, după ce împinse la o parte strachina înflorită cu smalţ, abatele privi curios la sarmale. Ochii nu mai văzuseră aşa ceva, însă nările îi dădeau o bună înştiinţare ; aşa încît urmă pilda boierului ş-a căpitanului Ilie, aducînd cu lingura la buzele-i cărnoase unul din bulzişorii aurii. Îndată ochii îi crescură rotunzi şi sprîncenele i se înălţară.

Şătrarul rîse în sine cu fudulie şi nu-şi uită rînduiala vorbirii lui, înturnîndu-se iarăşi cătră beizade Alecu.

– Măria ta – grăi el – sînt foarte bucuros că vă plac aceste bucate ale Avramiei, însă ştiu că vinul nostru de-aici nu-i vrednic de obraze ca ale domniilor voastre. De aceea să-mi dai îngăduinţă, măria ta, să fac a doua rugare.

– Slobod, şătrarule ; vorbeşte.

– Măria ta, să dai învoire să spun o istorisire.

Răzăşul aşteptă cu respect pînă ce măria sa mestecă şi înghiţi o sarmală prea fierbinte. Atunci i se rosti învoirea.

– Ascult, şătrarule.

– Mulţămesc, măria ta. Deci dar, ducîndu-mă eu odată la Cotnari, am făcut o petrecere cu unul Matiaş, care – zice el – ar fi fiind strănepot acelui vestit Feltin Sasu, pivnicer al lui Ştefan-Vodă Bătrînul. Macar că-i papistaş, eu cu dînsul m-am înţeles ; ş-am petrecut noi ca fraţii. Acu, la despărţire, zice acel Matiaş că tare i-a plăcut întîlnirea şi lucrarea aceea a noastră şi că el vra să pomenească precum ştie prietinia pe care am legat-o. «Am – zice el – în nişte ulcioare bine smălţuite şi bine pecetluite, cu ceară, un vin vechi de la părintele meu, care vin mie foarte mult îmi place. Vreau să-ţi dau din el, ca, gustînd cîteodată, să-ţi aduci aminte de mine. Acesta vin – zice Matiaş – are asemenea putere într-însul încît, cînd vrea vlădica nostru cel bătrîn de la Cotnari să slujească, apoi bea numai un pahar – şi se poate scula şi poate umbla şi sluji. Altfel nu poate. Deci, iubite al meu prietin – zice Matiaş – primeşte aceste ulcioare care au rămas de la cei vechi pivniceri şi adă-ţi aminte de mine.» – Aşa, măria ta, eu am adus în pivniţă la mine zece ulcioare. Şi patru le-am băut cu oaspeţi pe care i-am avut. Iar cele rămase ţi le închin măriei tale şi acestui popă franţuz, dînd deocamdată la o parte vinul cel tînăr şi fără putere.

– Foarte bine şi foarte frumos ! răspunse cu tărie beizade Alecu. Cum oi spune vestea bună lui ava Paul, el are să te binecuvinteze.

– Întăi s-aduc un ulcior să-l gustăm... răspunse, cumpănit, şătrarul. Iar pentru binecuvîntare să mă leşi, măria ta, s-aduc pe popa nostru Nicoară, moşul meu după mama.

Griga ieşi şi se întoarse curînd c-un ulcior smălţuit verde cu carele împingea dintr-o lature înaintea sa pe părintele Nicoară. Clericii se salutară cu frăţească dragoste, fiind la o omenească îndeletnicire ; şi domnul Paul de Marenne observă cu oarecare mirare, însă discret, coada lungă împletită la spate a popei şi vîrîtă subt

anteriu, precum şi barba revărsată în neorînduială, ca un măturoi cărunt, pe pieptul şi pe pîntecele său.

Griga coborî ulciorul cu grijă între ochii aţintiţi, şi de Marenne aşteptă întăi să vadă ce cuprinde, după povestea pe care i-o tălmăcise Ruset. Ulciorul cuprindea bun lucru. Ochii săi se sfinţiră şi se limpeziră.

– Binecuvintează, părinte! grăbi şătrarul pe popa Nicoară.

– Binecuvintează, Doamne, masa aceasta! cuvîntă părintele, făcînd cu dreapta semnul crucii asupra bucatelor.

De Marenne înclină o clipă fruntea în faţa semnului; apoi mai gustă o dată:

– A! a! a! făcu el pe trei tonuri felurite şi binecuvîntă şi el. *Bonum fuit istud, optimum hoc est!*

– Ce zice papistaşul? întrebă popa Nicoară.

– Zice că n-a fost rău nici celălalt, dar decît aista altul mai bun nu poate fi.

– Bune sînt toate, măria ta, mormăi apăsat preotul, cu privirea piezişă. Toate sînt bune, căci sînt de la Dumnezeu. Spune-i asta, măria ta.

– Părinte Nicoară – răspunse beizade – îi spun orice vrei şi te vestesc că ava Paul nu se dă înapoi să dezbată cu sfinţia ta orice fel de lucruri filosofeşti, căci e barbat învăţat.

– Ba asta nu, căci eu nu-s om învăţat, măria ta. Noi aicea abia ne vedem capul de treburi. Ba cu vitele, ba cu ştiubeiele, ba cu vinul. Ba cu botezurile, ba cu înmormîntările. Fug de colo-colo calare şi nu pot dovedi. Nici n-am vreme să slujesc la biserică. Aşa cîteodată mă opreşte acest nepot, din fugă, la un pahar de vin. Spune-i aşa papistaşului că noi n-avem ştiinţă multă, dar slujba ne-o facem; şi că nu vreau să mă clănţănesc cu el, pentru că Dumnezeu vede şi înţelege.

Ruset tălmăci abatelui această cugetare.

– Foarte adevărat şi adînc spus! zise de Marenne

zimbind către preot; și își aplecă spre ulcică ochii înduioșați.

– Măria ta – urmă cam înfierbîntat părintele Nicoară – dacă vra papistașul să cunoască știință de învățătură, apoi, cînd a ajunge la Iași, să se înfățișeze la înalt prea sfinția sa kirio kir Dosoftei. Acela știe nu numai sîrbește, ci și elinește și latinește. Să se ieie amîndoi la harță, să se taie în vorbe ca-n săbii; ș-apoi a vedea franțuzul pe dracu!

Cu aceeași întărîtare, părintele cel zbîrlit se repezi la mîncări și-și turnă îmbielșugat din vinul acruț. El nu voia să știe de sași și de papistași, nici de vinuri din alt loc decît din satul lui și din podgoria răzășască, pe care le-au băut moși și strămoși. Griga nu era de aceeași părere, și prețuia în vîrful limbii și-n nări nobleța anilor vinului de la Cotnari. Domnul abate de Marenne împingea plăcerea și mai departe: simțind în el năvală de sentimente de recunoștință, și le înfrîna și tăcea într-o reculegere pioasă, gustînd necontenit, puțintel și delicat.

Într-această primă parte a ospățului, răzășița lui Griga intră cu claponii în țiglă. Atunci și Griga se duse la beciul lui și mai aduse un ulcior pecetluit. Cu rînduială și domol lucrînd, pricepură atît domnul abate, cît și beizade, cît și ostașul, că la acea gospodărie, din pătrar în pătrar de ceas, toate ale mîncării și băuturii par mai bune.

Într-o vreme, părintele Nicoară găsi de cuviință să cînte ceva. Dar Griga Lăzărel își astupă urechile cu spaimă și, mergînd spre ușă și dînd-o de părete, făcu semn la lăutarii lui, care de mult așteptau, să pășească inainte. Strecurîndu-se țiganii cu diblele și cu țimbala lor, începură a cînta o melodie care nu fermecă deloc urechile abatelui; totuși, întovărășind-o cu vinul neprețuit, o găsi acceptabilă și în armonie cu pădurile și cu sălbătăciile săracei Moldove. Mai mult decît suspinurile și plîngerile instrumentelor îl interesau chipurile negre cu

ochi scăpărători ale robilor, şi zdrenţele lor petecite şi felurit colorate şi gurile lacome cu dinţi albi de fiară tînără. «De ce-or fi suspinînd aşa aceşti ţigani? se întreba întruna, fără să afle răspuns, abatele; şi de ce s-au întristat tovarăşii mei? De ce mai ales plînge acest popă, cu coama împletită şi cu barba fără sfîrşit?»

– Vinul însă e fără rival... vorbi el către Ruset, cercînd să-l scoată din gînduri negre.

Atunci boierul, fără să mai păstreze nici cel mai mic respect pentru cîntările artiştilor, le făcu semn să tacă şi răcni la ei, zvîrlindu-le cîteva bucăţi de pîne şi rămăşiţi de friptură; şi ţinu domnului de Marenne un discurs. Întîi crezu de cuviinţă să rîdă zgomotos.

– Domnule abate de Marenne – zise el – bine e să bei vin bun; rău e să umbli după aceea. Deci, să mai stăm aici, cît avem ulcioare. Bine-i să taci; dar mai bine-i să spui prostii. Rău e să nu bei. Şi mai rău e să bei vin prost, după ce ai băut vin bun. Aşa că trebuie să isprăvim ulcioarele pecetluite. Căci vinul ales, domnule abate de Marenne, îmblînzeşte mădularele, mintea şi sufletul. Îmblînzindu-le, face pe om mai bun. Îmbunătăţind pe om, Dumnezeu îl va primi bine la judeţul său.

Abatele ascultă cu luare-aminte şi aprobă. Trei lucruri – susţinu el la rîndul său – trei lucruri, dacă nu sînt foarte bune, sînt rele: *carmina, vina, pepo*; stihurile, vinul, harbuzul.

Ca şi cum s-ar fi înţeles deplin asupra unor grave chestii, amîndoi deodată se îmbrăţişară; ceea ce văzînd lăutarii, începură din nou să hăulească şi să plîngă. Atunci beizade Alecu, înălţînd fruntea, îi privi crunt şi le porunci să-şi închidă clonţurile.

Jupîneasa gazdă se strecură grăbită pe uşă aducînd veste nouă: plăcintele. Dumnealui şătrarul puse la locul de cinste alt ulcior. Şi de Marenne făcu altă profesie de credinţă în ceea ce priveşte nemaipomenita potrivire între acea băutură veche şi acele lucruri fierbinţi şi picante,

cu crusta aurie. Ceru numaidecît rețeta și începu s-o scrie în tabletele sale. N-ajunse să înțeleagă însă raporturile și proporțiile, din pricină că toți din jurul său ajunseseră la o însuflețire înaltă. Îndeosebi căpitanul Ilie avea o figură disperată și prietinul său șătrarul îl mîngîia sărutîndu-l, îndemnîndu-l să uite toate și să dea totul la spate în noaptea aceea.

– Prințule – zise domnul abate, deschizîndu-și tot sufletul și tot zîmbetul, către tovarășul său – nu mă înșel afirmînd că acești doi oameni sînt cu desăvîrșire fericiți în felul lor. Eu, după cît ai putut să te încredințezi, sînt în stare să fac față celor mai ciudate feluri de bucate și să le apreciez. Pot să le și onorez îmbielșugat, udîndu-le în aceeași măsură cu vin generos ; însă desfid pe oricine în această lume să mă vadă în starea în care se află domniile lor.

– Adevărat, răspunse Alecu Ruset ; și mă mîndresc că-n privința aceasta pot sta alături cu domnia ta. Frăția noastră începe bine și se cuvine să ne îmbrățișăm și noi.

– Nu însă înainte de a istovi cu desăvîrșire ulciorul care ne desparte... încuviință domnul abate.

După ce istoviră ulciorul, binecuvîntînd conținutul lui, domnul Paul de Marenne, avînd spiritul limpede și foarte ușor, își simți deodată picioare de marmură. Primi de la soțul său sărutarea de frăție cu oarecare neliniște ; după aceea se veseli nespus, absolut fără nici o pricină.

Fără îndemn, lăutarii își porniră iar tînguirea lor bizară – ca un freamăt al pădurilor și ca un susur teluric. Dar beizade Alecu zvîrli între ei oala, care se făcu țăndări, și ei amuțiră, plecîndu-și grumazurile.

– O, prietinule al meu neprețuit – zise suspinînd beizade Alecu, plecîndu-se spre abate și cuprinzîndu-i palmele pline și moi ca niște pîinițe proaspete – dă-mi voie să-ți spun că trebuie să aduci laudă lui Dumnezeu că te-a făcut om și nu fiară – franțuz și nu moldovan – nobil și nu prost – abate și nu sfînt... Căci astfel poți

vedea mişelia întru care ne nevoim aici, noi desmoşteniţii, la hotarul barbarilor...

– Avînd asemenea vinuri şi asemenea reţete de plăcinte, puteţi fi nefericiţi ? întrebă cu nevinovăţie abatele, fără să izbutească a se clinti din loc.

– Putem fi, căci nimic nu poate răscumpăra dezechilibrul nostru. Ai putut să te încredinţezi că trăim, domnule de Marenne, într-un loc unde nasc şi trec vîrtejurile lui Dumnezeu ş-ale oamenilor ; unde calamităţile stau în lucruri ca mierea în flori. Aici ne veselim şi în altă parte pier oamenii de ciumă şi de sabie. Dumnezeu a îngăduit împăraţilor, foametei şi molimelor să-şi aducă aici cortegiul. Aici, pe acest colţ de pămînt, care a fost cîndva paradis, nu mai este nimic statornic. Şi domniile îndeosebi sînt mai schimbătoare decît toate. Pentru asta mă vezi pe mine, nobil şi fecior de voievod, stînd alături de oameni de rînd şi de sclavi, pe cînd părintele meu, care a fost uns cu mir, îşi pleacă fruntea în pulbere la Belzebut, avînd asupră-i sabie ameninţătoare. Vai de noi ! – mai ales cînd se întîmplă să ne lovească şi altă nefericire, mai cumplită decît toate !

– Pot să aflu şi eu, prinţule, ce altă nenorocire mai poate avea loc după atîtea cîte mi-ai înşirat ?

– Pentru mine, domnule şi iubite prietine, cea mai crudă este iubirea.

– Ah ! dumneata numeşti asta nenorocire ? Faci probabil o greşală de dicţionar.

– Ba o numesc astfel şi am dreptate. Am aici, la piept, o scrisoare de la acea care mă iubeşte şi căreia mă închin. Această scrisoare cuprinde puţine cuvinte şi multe lacrimi. Stăpînii fireşti ai aceleia care mi-i dragă, domnule abate, n-ar primi niciodată să mă vadă alături de dînsa.

– De ce, prietine ?

– Sîntem despărţiţi cu blăstăm, domnule abate. Părintele meu a căzut, aşa cum am avut cinstea şi durerea să-ţi spun. Antonie-Vodă Ruset e mazil la Ţarigrad.

Asemenea cădere și soartă – i-a pregătit cel care-a venit la Iași luîndu-i locul, adică Georgie Duca-Vodă. Eu, pe de altă parte, sînt pentru acest domn nou un spin pe care cu greu îl sufere și pe care ar dori să-l smulgă și să-l calce în picioare. Nu poate face asta pentru unele legături bune ale mele cu serascherul de la Oblucița. Mă îngăduie în țară și deoarece mă socoate nebun și cu puțină minte – căci îmi plac prea mult petrecerile și vinul. Ai să înțelegi îndată de ce-ți spun toate acestea, cînd vei afla că dragostea de care-ți vorbesc o am cu domnița Catrina, fata lui Duca-Vodă.

Domnul de Marenne suspină, neavînd nimic de adăogat acestei catastrofe. Beizade Alecu urmă, rîzînd cu amărăciune :

– Să nu crezi, iubite domnule de Marenne, că nu-mi dau socoteală de ce spun. Dar tocmai starea în care mă aflu îmi îngăduie să-mi deschid sufletul. Pricep că nu te interesează nimic din această complicație a vieții mele. Totuși și domnia ta ești în situația de a mă înțelege.

– Sînt ! mărturisi cu nobleță domnul de Marenne.

– Ești deci în stare de a mă înțelege și poți să mă compătimești.

– Pot ! întări abatele, și vreau să-ți dau un semn de simpatie și legătură eternă între noi, însă nu mă pot clinti din locul în care mă aflu.

Se priviră amîndoi ca din depărtări, întinzînd brațele pe deasupra mesei, găsindu-se și strîngîndu-și mîinile.

– Pot să-ți povestesc – întrebă cu ochii umezi Ruset – cum s-a întîmplat această nefericire a vieții mele ?

Blajin și cu glas dulce, abatele își înclină fruntea :

– *Cedamus amori...* [1] Să vorbim de nefericirea domniei tale, prințule. Mă grăbesc s-o proclam fericire – orice-ai spune. Aș dori să mai pot suporta și eu asemenea lovituri, dar nu mai este cu putință ; ș-atunci mă mulțămesc să

[1] Să ne supunem dragostei... (lat.).

filosofez asupra lor. După cît se pare, prinţule, v-aţi văzut şi v-aţi iubit : povestea nu poate începe altfel.

– Aşa este, domnule abate. Ar trebui să mă mir de unde ai aflat. Totuşi sint în stare să nu mă mai mir şi să mai bem o ulcică din vinul lui Griga sau mai bine zis al lui Matiaş, nepotul lui Feltin Sasul. Am văzut-o la mănăstirea Neamţului, iubite domnule de Marenne.

– Nu cumva iubita domniei tale e călugăriţă ? Atunci ai duşman pe însuşi Dumnezeu.

– Nu. E fecioară de domn şi-i şi logodită fără voia ei c-un om schilod pe care nu-l poate suferi. E vorba de Ştefan, feciorul Radului-Vodă – pe care aş dori să-l ştiu mort ori nebun cu desăvîrşire. Am văzut-o, prin urmare, la mănăstirea Neamţul. Acolo se dusese cu maică-sa Nastasia-Doamna, de sărbătoarea Înălţării, anul trecut. Ieşind de la o vizită pe care o făcuseră amindouă acelei faimoase Ruxanda de care desigur ai auzit, am văzut-o. Prin mulţimea îmbulzită, cîteva clipe copila s-a pierdut de Doamna Anastasia. Privea în juru-i spăriată. M-am apropiat, i-am dat mîna, ş-am dus-o la maică-sa. I-am spus atunci cîteva cuvinte.

– Înţeleg şi ştiu ce cuvinte... oftă abatele. Atîta este ?

– Atîta. Intrînd apoi şi eu la domniţa Ruxanda, care mi-i rudă şi mătuşă, eram aşa de aprins, încît i-am mărturisit mai multe decît se cuvenea. Atunci bătrîna a suspinat şi şi-a adus aminte de iubirile şi nefericirile tinereţelor ei şi m-a mîngîiat, încredinţîndu-mă că va găsi vreme să şoptească fetei ceea ce doream.

– Iată ce se chiamă operă de binefacere. Această domniţă Ruxanda, prinţule, este desigur aceea despre care am auzit în Franţa şi-n Polonia. A fost fiică a voievodului Vasile Lupu şi soaţă nefericită a lui Timuş Hmelniţki, hatmanul căzăcesc. Am admirat, la Cracovia, un portret al ei din tinereţă şi îţi mărturisesc că am avut obscure păreri de rău...

– Într-adevăr – răspunse Ruset – a fost o minune a

lui Dumnezeu şi acum e o biată fiinţă întristată. Ea a fost mesagerul iubirii mele.

În această clipă se înălţă cu putere glasul şătrarului, dînd învăţături căpitanului Turculeţ :

– Să ştii tu – îi zicea – că mie, cînd mă îmbăt, îmi vin felurite gînduri care mă bucură, căci ele mă deosebesc de ceilalţi oameni. Ei umblă pe spatele calului ; eu vreau să umblu cu calu-n spate. Ei umblă pe-o cărare ; eu vreau să umblu pe două.

– Are dreptate, aprobă Ruset, şi începu să explice domnului abate descoperirea răzăşului. Nu izbuti însă deplin ; şi din această clipă, fiind foarte fericiţi amîndoi, zîmbind şi înţelegîndu-se, părăsiră discursurile ca ceva cu totul nefolositor. Curînd se răsuciră în două poziţii felurite şi călătoriră spre visuri. Şătrarul făcu lui Turculeţ semn spre ei, cu ochiul stîng şi cu colţul gurii încreţit dispreţuitor. Artiştii pămînteni puteau hăuli în voie. Îi asculta părintele Nicoară, mîncînd încă şi gustînd cu îndărătnicie din vinul strămoşesc.

VII

Unii sfătuiesc, alţii dorm.

Domnul abate era mai trudit. Cu gura uşor căscată, dădea drumul unei respiraţii cîntate. Mîna dreaptă îi era pe masă, cu degetele ca o ghiară alături de ulcică, cu stînga căzută în lungul trupului. Cu spatele sta bine rezemat de turnul de perini, poclăzi şi lăicere, clădit în fundul patului celui mare, în ungherul de la miazănoapte al odăii. Obrazul lui slobozit din stăpînirea voinţii arăta trăsături de bătrînel, muiate şi rotunzite într-un fel de bunătate copilărească.

Figura palidă a lui beizade Alecu era concentrată, cu fruntea încreţită între sprîncene. Somnul lui nu era senin

ca al lui ava Paul. Boierul nu-şi isprăvise neliniştea zilei şi urma să trăiască întreg şi cu putere în vis.

I se arătă ceva cu totul ciudat, însă aieve. Îi sta înainte Dumnezeu, cărunt şi bărbos, cu mînile în şolduri, cu giubeaua fîlfîind, cu ciubote mari în picioare. Îl mustra c-un glas înfricoşat :

«Tu eşti acel cocon nebun, carele nu te-ai temut de nimic pe lumea asta ?»

«Eu sînt...» suspină beizade.

«Nu te-ai temut de nimica şi de nimene, căci te-ai ştiut feciorul lui Antonie-Vodă ; şi, fiind subt ocrotirea părintelui tău, ai săvîrşit multe blăstămăţii, cu alţi feciori buiaci ca şi tine, nărăvindu-te în jocuri şi beţii...»

«Doamne, sfinţia ta nu osîndeşti pe băutorii de vin. Aşa spun şi prietinii mei ava Paul şi părintele Nicoară.»

«Pentru vin nu te osîndesc. Însă ai furat de prin sate muieri şi fecioare, care ţi-au plăcut, ş-ai petrecut cu dînsele în desmierdări. Bătîndu-ţi astfel joc de ele, s-au burzuluit creştinii blăstămîndu-te şi pîrîndu-te. Însă Vodă, fiindu-ţi părinte, nu te-a certat precum se cuvenea, nici cu toiagul, nici macar cu vorba.»

«Doamne, părintele meu a fost bun, şi blînd, şi, cît a stătut el în ţara asta, n-a scos rînduieli nouă, şi norodul a trăit în bielşug şi pace. Dacă a greşit ceva – pedeapsa lui a fost crîncenă, căci necredincioşii l-au muncit ca pe Domnul Hristos. Iar pentru cele care le-am făptuit eu, de care vorbeşti sfinţia ta că sînt rele, de ce să mă pedepsească ? N-au fost rele, ci bune – aşa mărturisind acele cîteva muieri şi fecioare cu care mi-am petrecut primăverile.»

«Cum îndrăzneşti, beizade, a vorbi astfel ?»

«Îndrăznesc, Doamne, căci nimeni nu poate petrece cu o femeie fără voia ei. Aşa ai zidit-o sfinţia ta şi altfel nu poate să fie.»

Atunci Domnul Dumnezeu a zîmbit a rîde. Şi beizade văzu în faţa sa pe popa Nicoară, fără a-şi mai aduce

aminte că era Dumnezeu. Îi făcea un semn cu cana de vin și bău un gît.

– Ascultă, beizade – îi zise – să știi că de acele fapte are știință și Duca-Vodă. Și a pus pe unii mazili să facă pîră, cu jalobă scrisă. Vrea să te supuie și să te lovească.

– De ce, părinte? Eu, lui Duca-Vodă, nu i-am pricinuit nici un rău.

– Nu i-ai făcut nici un rău, zici tu, iar eu nu te cred; și el te socotește printre dușmani. Aflînd și de domnița Catrina că ți-ar fi scris răvaș, s-a încruntat ș-a hotărît să stîngă neamul lui Antonie-Vodă.

– Într-adevăr, părinte Nicoară, mi-a scris domnița Catrina carte pentru mucenicia vieții sale. Mărturisind drept, eu pe măria sa Georgie Duca îl socotesc dușman și varvar – pentru toate cîte-a uneltit împotriva părintelui meu. Floarea pe care o are în grădină n-aș lua-o numai din dragoste, ci și pentru ura mea împotriva lui. Eu, Doamne, te rog să-mi ajuți a-mi îndeplini socotințile și-ți făgăduiesc luminări și slujbe la nouă sfinte mănăstiri.

Dumnezeu ori popa Nicoară se apropie binecuvîntîndu-l și-l bătu pe umăr. C-un suspin, beizade Alecu deschise ochii și văzu lîngă el pe căpitanul Ilie Turculeț.

Alungînd cu mîna fantoma din fața ochilor, cercă să-și aducă aminte de ce i s-a întîmplat c-o clipă mai nainte și nu izbuti. Întrebă cu tulburare:

– Ce este?

Apoi zîmbi, privind în juru-i:

– Mi se pare că popa nostru franțuz doarme.

– Doarme de două ceasuri, măria ta.

– Atuncea numai noi doi sîntem treji. Ceilalți unde sînt?

– Măria ta, părintele Nicoară și cu Griga șătrarul, veselindu-se foarte, au luat cu ei lăutarii și au ieșit în sat pe la prietini, ca să-i scoale din somn, să cinstească cu dînșii. Socot că nu tîrzie vreme au s-aducă aicea tot

satul. După cît am înțeles, vor să rînduiască pe loc un botez ș-o cumetrie.

– Atuncea popasul nostru-i cu întîrziere, prietine Ilie. Mie asta-mi place.

– Nici eu nu pot să spun că mă scîrbesc, măria ta. Însă macar că n-am lepădat nici o oală cu care m-a cinstit răzășul și vede orișicine că m-am îmbătat și eu cum se cuvine – măria ta, nu pot să uit că pe popă mi l-a dat pan Valerie în samă cu poruncă să-l pun viu și nevătămat pe ziua de mîni în tîrg la Iași, la scaunul lui Duca-Vodă. Așa că trebuie să poruncești măria ta ce este de făcut.

Alecu Ruset rămase gîndindu-se. Înlătură cu luare-aminte dopul ulciorului, își turnă puțin vin în ulcică și gustă. Astupă iar ulciorul.

– Asta îți arată, Ilie, că de și sînt și eu într-o stare ca a ta, nu-mi pierd rînduiala. Mi se pare c-am hotărît drum pînă la Cotnari și Hîrlău.

– Dumnezeu ne-a îndreptat cararea altfel, măria ta.

– Știu, Ilie. Nu pentru proastă falã aș vrea să mă abat la casa mea cu ava Paul ; căci după ceea ce am săvîrșit aici, nu mai rămîne bucurie pentru altele. Ca-n dragoste – cele de pe urmă par sarbede pe lîngă cele dintăi. Așteptam o carte de la Iași. Răvașul tău m-a pornit de acasă înainte de a primi ce așteptam. Aflînd și cele întîmplate la Săbăoani, am vrut să abat din nou la Hîrlău, ca să văd dacă nu s-a întors călărețul care ne slujește.

– Răvaș de la domnița Catrina ? întrebă șoptit căpitanul Ilie.

– De la ea. Am nevoie să știu dac-a plecat din nou ștafetă cătră Balaban, la Liov.

– Alta, măria ta ? Poate-i nevoie s-o prind și pe asta ?

– Nu. Ai prins pe una și-i destul. Nici nu visează Duca-Vodă cine i-a robit sluga. Și nici prin minte-i trece că cel care a cetit răvașul a înțeles ce scrie în el. Acuma,

dacă trimete alt răspuns acelui om al său de încredere Balaban, eu pricep că n-are liniște, și pune preț de moarte pe anume cărți cu iscălitura și pecetea sa, aflate la Liov.

– Acestea-s treburile și socotelile măriei tale, zise cu nepăsare Turculeț. Dacă ce-am făcut eu ți-a folosit, mă bucur.

– Acuma, căpitane Ilie, dacă am vestea pe care o aștept, apoi eu mă pot înfățișa fără grijă la Iași și pot chiar sta de vorbă cu luminăția sa Vodă.

– Măria ta, acest gînd e cam cu primejdie. Eu dau pe ava Paul pe samă și mă întorc la ale mele. Duca-Vodă e om cu toane.

– Cu toate acestea – zîmbi beizade – eu am să fac ceea ce spun.

Turculeț clătină din cap, așteptînd ziua și trezia, cu alte gînduri mai cuminți. Rusĕt îl pricepu.

– Prietine Ilie, mi se pare că mă cunoști. Mintea asta n-o strică niciodată petrecerile și vinul. M-am fudulit c-aș fi stat treaz. Dar dac-am dormit două ceasuri, mi-am venit în fire pe jumătate. Jumătatea cealaltă rămînînd neatinsă, mă pot socoti om întreg.

– Aștept ceas fără laudă, măria ta.

Beizade rîse și-și bătu tovarășul pe umăr.

– Adevărat, Ilie, că cu tine nu mă pot măsura într-acestea. Tu ești din seminția celor de fier și nu te-am văzut căzut la beție niciodată. Sînt și alții însă, care, umblînd pe arcuri moi, se cufundă și se înalță fără a cădea. Așa-i acest șătrar care ne-a cinstit cu bun vin. Mai sînt unii care la vin bun își ascut judecata și înțelegerea. Așa sînt eu. Însă cel mai vrednic e ava Paul, care doarme.

Domnul abate de Marenne oftă prelung prin somn.

– Atuncea ce facem, măria ta? întrebă Turculeț.

– Iată ce facem, Ilie. Dai din partea mea poruncă lui Vîlcu Bîrlădeanu să pornească pe loc la Hîrlău. Dac-a sosit răvaș ori răspuns, îmi aduce răvașul ori răspunsul – aici, ori pe drum spre Iași. Cînd Dumnezeu a binevoi

să ne descurce de-aici, plecăm şi ducem pe ava franţuz la scaun. Acolo, Ilie, ai să afli că m-am înfăţişat lui Vodă, ca să mă cunoască şi să se teamă de mine. Să se teamă de mine, ca să mă lese să trăiesc pe pămîntul meu – şi să fie cu frică să nu mi se clintească un fir de păr din cap. Să-mi văd de ale mele petreceri, pînă ce va veni vremea să îndeplinim fapta de care am vorbit.

– Asta o putem face şi mai degrabă, măria ta. O domniţă nu-i mai greu de furat decît o fată de rînd.

– Nu, Ilie, nu-i vremea. Aştept mazilia lui Duca. Vreau să aibă două bucurii.

– Cum socoţi, măria ta, şi cum porunceşti. Eu mă duc să trimet pe Bîrlădeanu.

Beizade Alecu rămase cîtăva vreme singur şi privi neliniştit în juru-i. Abatele se lăsase treptat în ungherul patului celui mare. Îşi urma cîntarea uşoară a respiraţiei şi trupul i se odihnea bine. Pe cînd în sine, cu toate că n-avea oboseală, Ruset simţea un painjeniş ghimpos. Visul i se ştersese, veninul lui îi rămăsese însă în inconştient, şi-i pătrundea şi-n ceasul de trezie prin preocupări nouă care-l chinuiau. Printr-o hotărîre pe care ştia s-o ia în împrejurări deosebite, cerca să se scuture de ultimele fumegări ale beţiei. Obrazu-i rămăsese dungat în frunte şi-n ochii aţintiţi se perindau icoane care nu erau decît răsfrîngeri ale judecăţilor, prepusurilor şi planurilor lui.

«Trebuie să fim totuşi cu luare-aminte...» murmură el.

În tăcerea odăii, răzbătură trîmbiţările cucoşilor de-afară.

«Cîntă cucoşii straja a treia – socoti beizade în sine – nu mai avem decît două ceasuri pînă la ziuă.»

Alte glasuri de cucoşi răspundeau din satul risipit pe vale. Un tropot de cal dudui în bătătură.

«Pleacă Bîrlădeanu». gîndi Ruset şi-şi înălţă ochii spre ferestre, unde bătea încă lumina lunii pline.

– Am trimes pe Vîlcu, grăi Turculeţ intrînd. Şi-ţi mai

dau, măria ta, o veste bună. Gospodina de gazdă pregătește potrocul cel de cuviință.

– Toate sînt bune, prietine Ilie, și vom gusta acel potroc, după cum e datina, ca să risipim fumurile vinului. Să ne nevoim a deșerta și ulcioarele care au mai rămas șătrarului. Vom face tot, ca oameni cumsecade, care nu disprețuiesc petrecerile. Nu uităm însă ale noastre.

– Măria ta, văd că te gîndești bine la ceea ce trebuie.

– Nu se poate, prietine, să nu ne gîndim. Mai știu, Ilie, că nu-i înțelept acel care se bizuie pe zile frumoase de april, pe desmierdările femeilor și pe mila celor mari. Așa că am a fi cu mare băgare de samă la Iași, la Duca-Vodă.

– Precum am avut cinstea să spun și eu măriei tale.

– Ale mele gînduri și judecăți sînt mai tari, căci eu cunosc mai multe decît tine, prietine Ilie. Totuși, bine cumpănind toate, văd că pot îndrăzni mult.

– Măria ta, oare este într-adevăr nevoie să îndrăznești ?

– Este nevoie, Ilie, să ajung la Iași și să mă aflu macar o noapte acolo. Și-n sara ori noaptea cît voi sta în Iași, am nevoie să văd numaidecît pe domnița Catrina.

Turculeț clătină din cap.

– De ce clatini din cap ? Mă socoți nebun și prăpădit de dragoste ? Am nevoie s-o văd, nu ca să-i spun vorbe deșarte, ci ca s-o leg prin jurămînt. Nu-s destul cărțile mele ; trebuie să ajung și eu lîngă dînsa.

Beizade avu rîsu-i scurt, c-o încrețitură răutăcioasă a buzelor și c-o privire piezișă. Abatele de Marenne se suci o clipă în locul lui și deschise ochii. Ruset se înălță în picioare și-l salută ceremonios.

– Ce este ? plecăm ? întrebă zîmbind domnul de Marenne și apoi căscă prelung. Mi se pare c-am dormit puțin. Sînt gata să continui, dacă se poate. Mă scol numaidecît să încalic, dacă e nevoie.

– Plecăm, răspunse grav beizade.

De Marenne se ridică din colțul lui și privi cu luare-aminte pe tovarășul său.

– Ce s-a întîmplat, prințule? nu cumva vinul îți conferă o severitate hursuză? Eu, dimpotrivă, mă simțesc ușor și bine și marmura picioarelor mele s-a topit. Dacă dorești, plecăm pe loc la Iași.

– Mai întăi la Cotnari și la Hîrlău... sugeră cu glas serios beizade.

– A, da, uitasem. Vinul vechi și petrecerea ne-au ieșit însă în drum pe neașteptate. Aș prefera să isprăvim aici ceea ce avem datoria să îndeplinim acolo. Două împrejurări fericite nu pot avea loc în același ceas. Mă mulțămesc cu aceasta, dacă nu te superi. Dacă însă poruncești altfel, nu mă împotrivesc, căci am descoperit în mine, în puțină vreme, o mare iubire ș-o mare admirație pentru domnia ta.

– Fie, răspunse zîmbind Ruset. Îmi rămîi însă dator, domnule de Marenne, cu satisfacția și plăcerea la care deocamdată am renunțat.

– A, știam că am de-a face cu un prietin nepreţuit... cîntă înduioșat abatele. Am dat o luptă, prințule, cu acest șătrar, și-mi recunosc înfrîngerea. De mai mult nu mă simt în stare. Îți mulțămesc că hotărăști plecarea la Iași. Probabil că și domnul Griga doarme. Vom avea grijă, luîndu-ne rămas bun de la doamnă, să-i lăsăm salutări și mulțămiri. Nu-l mai tulburăm. Așa cere buna-cuviință.

– Să plecăm, hotărî beizade. Nimic mai ușor. Dar, mai întăi, să ne supunem legii.

– Este o lege?

– Este: legea pămîntului, care aici e absurdă, de și se chiamă tot bună-cuviință. Trebuie să sorbim tot în acest loc o zamă acră care se chiamă potroc. Din punct de vedere medical, se pare că-i folositoare deoarece alungă nourii vinului.

– Cum se chiamă?

– Potroc.

– Curios ; trebuie s-o însemn ; şi dacă-i bună de ceea ce spui, mă interesează foarte mult reţeta. Între lucrurile bune ale vieţii, fără îndoială vinul trebuie foarte sus pus, dacă n-ar avea inconvenientul unei deşteptări penibile. Corectivul de care-mi vorbeşti e vrednic să fie cunoscut. Eu mă supun. Şi pe urmă, imediat, plecăm.

– Desigur, domnule de Marenne – după ce vom bea cu răzăşul ulcioarele hotărîte. Mai avem cîteva.

– Dar domnul Griga mi-ai spus că doarme.

– Rog să fiu iertat ; eu n-am spus asta. Nu doarme : s-a dus să deştepte prietini şi neamuri, ca să-i aducă, aici, la ivirea zorilor, să dea mai multă amploare serbării sale. S-a dus să deştepte satul cu muzică. E un luptător, pe cît se vede, remarcabil.

– Hm ! îngînă de Marenne ; bătălia încă nu s-a isprăvit. Curaj. Să primim provocarea.

– Cu toate acestea, domnule de Marenne, astăzi ar urma să fim la Iaşi. Măria sa Duca-Vodă ne aşteaptă, după răspunsul care i s-a trimes.

– Atunci cum facem, prinţule ? După ce mi-am pierdut toate ale mele la graniţa polonilor, ar fi posibil să rămîn şi eu pierdut pe drum ? Asta ar fi mai presus de orice închipuire. Dă-mi voie să declar că solul regelui Ludovic trebuie să fie strict la datoria sa. Pe cît se poate... adăogi el blînd, destupînd şi el cu grijă ulciorul început şi turnîndu-şi un strop de vin rozalb.

Domnul abate de Marenne înghiţi picăturile de soare lichid cu delicateţă, cum avea obiceiul, şi, înviorat, se săltă şi începu să facă cîteva mişcări prin odaie, ca şi cum în urechi i-ar fi sunat un accent de menuet. Apoi rămase ascultînd. Muzica închipuită urma să se audă într-adevăr, înăbuşită şi de departe.

– Mă înşel ? întrebă el, ascultînd cu capul plecat. Vine domnul Griga ? Prin urmare e adevărat ?

Ruset rîdea, însă cu dunga din frunte nedescreţită.

– Prietine Ilie – zise el către oștean – ava franțuz e un om de care cu greu am să mă despart; căci, pe cît văd, lipsea vieții mele. Aștept de la dînsul, cînd vom ajunge la Iași, o slujbă pe care nu mi-o poate face nimeni altul. Cu atît mai vîrtos cată să nu întîrziem mai mult decît trebuie. Rînduiește deci să fie oamenii gata.

VIII

Moldovenii cunosc leac pentru mahmuri, ori de ce nație ar fi.

Cînd gospodina lui Lăzărel Griga, cu aceleași mișcări de servă supusă, intră și așeză pe masa ospățului potrocul bun pentru mahmuri, abatele ceru rețeta.

– Întăi gustă, domnule abate, îl îndemnă rîzînd Alecu Ruset.

Abatele de Marenne gustă și-și simți coroana de păr din jurul tunsorii monahale zbîrlindu-se. Închise ochii și strînse fălcile. Apoi așteptă atent să vadă ce i se întîmplă. Sorbitura acră și fierbinte îi răcori deodată arșița lăuntrică, ș-atunci simți nevoie să mai guste o lingură. Cercă ș-a treia oară, uitînd de rețetă. Însă Ruset i-o dădu cu bunăvoință.

– Asemenea preparat, domnule de Marenne, nu vei întîlni nicăieri, în cuprinsul lumii civilizate. Carnea de pasere bine îngrășată nu-i gătită cu apă, care, după o zicală a breslei noastre, nu-i vrednică de nimic. Moldovenii, oameni cu imaginație, adaogă că nu-i bună de pus nici în ciubote. Dacă vrei, notează ș-acest dicton. Apa acestei fierturi e înșelată și prefăcută printr-o fermentație de tărîță de grîu și mei. I se adaogă o creangă de cireș. Și după ce-i așezată pe cuptor, la căldură, gospodina care a oficiat, după un ritual străvechi, asmuță glas de ceartă asupra cuiva mai tinăr. Îl asuprește și-l lovește chiar. Numai astfel fermentația capătă aciditatea necesară. Eu

bănuiesc că se spun şi vorbe de descîntec, dar le ştiu numai femeile...

De Marenne înţelegea cum stau lucrurile şi afirma că înregistrează bine în memorie ce i se spune. N-avea însă vreme să întrebuinţeze tabletele, căci mînile îi erau ocupate cu lingura de lemn.

– În orice caz – se întoarse el mirat către Ruset – zama asta nu m-aşteptam să-mi pară aşa de rea la început şi aşa de bună pe urmă. E o chimie pe care noi n-o cunoaştem şi reţeta, mărturisesc cu ruşine, am uitat-o îndată ce mi-ai comunicat-o. Am reţinut numai cearta şi bătaia ; desigur însă că nu sînt îndestulătoare.

Pe cînd îşi urma iar cu hărnicie sorbiturile, se auzi afară glasul lui Griga, în zvonul lăutarilor. Venea cu prietini şi neamuri. Larma rămase afară ; el intră semeţ înăuntru, dar se închină cuviincios.

– Cinstiţilor oaspeţi – zise el cu tărie – am venit să isprăvim ce-am început.

– Se poate, răzăşule, se învoi Ruset. Noi ne facem datoria ; şi la răsăritul soarelui încălicăm şi pornim la drum.

– Mă supun şi încuviinţez, măria ta, răspunse Lăzărel Griga, închinîndu-se iar. Caii au fost scoşi, slujitorii aşteaptă şi nu rămîne decît să isprăviţi această sorbitură şi vinul care ne-a rămas în acele ulcioare vechi pe care le am dar de la prietinul meu Matiaş. Domniilor voastre au fost juruite. Cu alţii nu mai pot gusta din ele. Iar dacă veţi binevoi a gusta şi din cofăielele pe care le-au adus stăpînii acestui sat şi ai acestor podgorii, venind cu mine şi cu lăutarii, ei foarte mult s-or bucura. De nu veţi putea, s-or mîhni şi pe urmă le-a trece. Însă ce-i legat cu jurămînt nu puteţi lepăda. Aşa că, cele rămase ulcioare, în număr de două, stau după uşă şi aşteaptă să fie uşurate, ca să răsufle şi ele şi să meargă la hodină.

– Doresc să cunosc discursul acestui om detreabă... vorbi de Marenne, împingînd strachina la o parte şi în-

torcîndu-se către tovarășul său. Beizade Alecu îl vesti despre primejdia care-i amenința afară. Abatele rămase gînditor.

– În privința vinului din ulcioare, cinstitul șătrar are dreptate... hotărî el. Ruset se veseli și simți și-n el, cum simțea și-n oaspete, ațîțarea de viclean îndemn a drojdiilor nopții. Hotărîrea lui totuși era mai dîrză și mai trează. Gustă din potrocul gospodinei Avramia, se înălță și se încinse. Zîmbetul obișnuit al feței lui era o mască, după care se încîlceau preocupări subtile.

– Domnule abate, sînt la dispoziția domniei tale, rosti el, curtenitor.

– Într-adevăr, e nevoie de atîta grabă? oftă de Marenne, găsind iarăși plăcere în ulciorul lui Matiaș. E ciudat, ce bun pare iarăși vinul după această zamă neașteptată. Surprizele pe care le rezervă Dumnezeu oamenilor sînt nesfîrșite. Prințule, cît avem de umblat pînă la capitala Moldovei?

– Domnule de Marenne, avem de făcut ceva mai mult de două poște. Umblînd bine și fără întîrziere, la ceasul al patrulea din zi după modă orientală, cînd Vodă se așază la masă, putem intra la Curtea Domnească.

– Să dăm laudă lui Dumnezeu. Avem vreme destulă.

Griga, oficiind, deșertă urciorul în ulcele. Luă pe-a sa, puse pe-ale cinstiților săi oaspeți în mîinile lor și, deschizînd ușa, dădu un răcnet către neamuri și prietini. Ruset ieși în cerdac. Odihnind o clipă ulcica, trăgîndu-și mantia în grabă și apucînd iarăși ulcica, de Marenne își urmă soțul. Griga veni și el, cu vinul înălțat, jucîndu-l în lumina rece a dimineții. Larmă sălbatică îi întîmpină. De Marenne văzu fețe felurite de bărbați – prea vesele pentru acel ceas. Iertă însă acea izbucnire distonantă gîndindu-se și la omeneasca sa îndeletnicire din vremea nopții. Un orator ridicase glasul cu o silință nefirească, din pricina răgușelii, și cu un nas

care-i dădea drept să iasă în fruntea tuturor prin mărime şi coloare.

– Ce doreşte? ce doreşte? se interesă abatele, cu bunăvoinţă.

– Ne explică, domnule de Marenne, pricina nefericirii lor.

– Care nefericire? nu înţeleg nimic. Îi văd într-o stare care exclude acest cuvînt.

– Domnule abate, răzăşul cel cu nasul roş ne informează textual că altceva n-a mai rămas oamenilor, în zilele acestea rele, decît să plîngă ori să petreacă. Ei preferă a doua alternativă. Aici, în ţara asta, zice el, nu-i sigur nimic decît birul şi moartea. De aceea veselia lor e fiică a disperării. Mai cer, domnule abate, să bem din cofele cu vin nou pe care le-au adus – fiecare din via sa.

Abatele de Marenne se simţi tulburat, nu atît de acest din urmă îndemn, pe care nu-l socoti decît o glumă, cît de asociaţia de idei şi tablouri, care îi apăru deodată în contrast întunecos, unind apariţia troglodituIui în această deşartă larmă care-l impresura. Îi sîngeră inima, împunsă de-un spin, şi-şi plecă fruntea aburită. El se lăsase întreg şi docil prietiniei şi petrecerii, pe cînd în cei din juru-i ora era picurată de venin. La lumina zilei, Turculeţ îi apăru sumbru şi aspru ca un simplu mercenar de jaf ; Lăzărel Griga, c-un rînjet strîmb ; pînă şi figura simpatică şi nobilă a lui beizade Alecu părea a avea altă mască şi zîmbea în altă lumină. Se îndoi totuşi de sine însuşi şi de propria-i judecată, umilindu-se şi socotindu-se şi el altul decît în zilele în care nu avea a-şi face nici o mustrare.

Încălecă, alături de Ruset. Iar şătrarul, rămînînd neînduplecat în hotărîrile şi jurămintele luate, aduse două ulcioare rămase de la Matiaş. Au trebuit amîndouă deşertate, stînd călare, cu armele puse şi cu frîiele strînse. Griga fu însfîrşit mulţămit şi rînji. Abatele fu mai puţin mulţămit, însă zîmbi.

— Prințule — vorbi el în clipa din urmă — te rog transmite șătrarului și doamnei sale cele mai calde mulțămiri pentru acest ospăț, pe care nu-l voi uita. Trebuie să-mi însemn asupra lui mai multe lucruri, între care. mai ales, două rețete. Și te-aș ruga stăruitor să-mi comunici în taină partea mea de contribuție bănească, pentru această găzduire, care, drept vorbind, nu poate fi plătită.

— Domnule de Marenne — răspunse Ruset — țara n-are oteluri și hanuri și particularii nu cunosc altfel de răsplată decît acea pe care o vezi. Dacă observi, nu numai Griga, dar și părintele Nicoară sînt foarte întristați de plecarea domniei tale și nu m-aș mira dacă i-aș vedea plîngînd.

Avînd încă generozitatea vinului lui Matiaș în partea cea mai delicată a ființii sale, abatele nu se putu opri, auzind aceasta, să nu descalece pripit. Se lăsă spre Griga, îmbrățișîndu-l. Se întoarse spre fratele său întru Hristos, preotul Nicoară. Și crezu de cuviință să nu uite nici pe jupîneasa Avramia, care se retrase îndată rușinată și uimită, cu mîna la gură. După această din urmă ispravă, încălecă iar, ajutat de zeci de brațe. Zvonind cu glasuri felurite, răzășii cu vinul deșertară cîte o leacă din cuprinsul cofelor în pulbere, întru pomenirea morților lor trecuți la hodină și în cinstea oaspeților străini. Și abatele de Marenne, impresurat de larmă și țipăt de strune, putu însfîrșit pleca spre Iași, cu tovarășii săi.

IX

Drum spre Iași.

Drumul cel mare spre scaunul țării trecea și într-acea vreme prin valea Bahluiețului ș-a Bahluiului. I se zicea drum mare pentru că era drum vechi de cînd lumea. Nici unui rînd de oameni, însă, nu-i trecuse prin minte.

în curgerea anilor mulți, să facă din această cale veche un drum adevărat. Era o urmă cotită de cară, copite și pași, bătută bine și lucie ca o curea în vreme de secetă, mlaștină cleioasă în vremea ploilor. Apa cerului o pătrundea în scurt, vîntul și soarele o zbiceau cu grăbire. Părea a merge la întîmplare șovăind spre Tîrgul-Frumos ori Podul-Iloaiei, da într-o rîpă, suia într-un deal ; isprăvea însă bine, împlinindu-și destinul. Bahluiul curgea leneș prin păpurișuri. De la păpurișurile lui se desfășurau fînațuri pe care brumele și omăturile le dărîmau necosite. Pe dealuri, la dreapta și la stînga, creșteau pădurile lui Dumnezeu, în care putea intra cu barda orișicine. Lupii se mutau, cînd venea vremea, de la pădure în stuh, ori din stuh la pădure și căutau mai ales preajmă de sate, ca să poată da războî vitelor omului. Rămăseseră însă, în domnia lui Duca-Vodă, puține așezări de creștini pe acea vale bogată, căci, cu puțini ani înainte, iernaseră tatarii fărîmînd și spîrcuind, urmînd după dînșii răutățile prădăciunilor leșești, foametea neașezării și ciuma lui Dumitrașcu-Vodă. Iazurile Bahluiului se potmoliseră, morile stătuseră, hanurile se cumpăneau în trei păreți cu acoperișurile arse – locurile satelor pustii se cunoșteau abia, în dudaie nalte ; fîntîni spurcate de leșuri, cruci însemnînd morți năprasnice, toată priveliștea fericitelor așezări de odinioară arăta mila domnilor și-a împăraților, precum și binefacerile năvălirilor și războaielor care nu mai aveau contenire. Părinții călugări de la sfînta mănăstire Neamțu dăduseră veste pretutindeni în Țara-de-Sus că se vor arăta și alte semne cumplite, nefiind departe sfîrșitul lumii. Așa că nu era alta de făcut pe acest ticălos pămînt decît să se întoarcă omul cătră sufletul său la rugăciune și post, lepădînd tot, îmbrăcăminte, podoabe și bani, spre a se afla gol, curat și în rugăciune, atunci cînd va suna trimbița de aramă a judecății. Un călugăr adusese ș-o scrisoare de la sfîntul mormînt din Rusalim, găsită sub

piatră de altar și avînd iscălitura și pecetea Prea-Curatei, îndemnînd lumea la pocăința din urmă.

Moldovenii ascultau cu luare-aminte aceste istorisiri și vești. Femeile suspinau cu amar și se gîndeau pentru întăia oară la păcatele lor. Plănuiau rugăciuni și daruri preoților și monahilor. Dar bărbații, după ce aflau, își trăgeau căciula deasupra nasului și cugetau că, dac-a fi să fie sfîrșitul, apoi are să fie al tuturor și nici cuvioșii părinți de la Neamțu ori de la alte mănăstiri nimic n-or folosi din jertfele cerute. Nici Sfînta Fecioară nevoie n-are de bucate, vin și undelemn, fiind în lumină veșnică lîngă Tatăl Ceresc. Mai bine încarcă ce au și trec hotarul, oploșindu-se undeva, în niște munți ori în niște pustietăți, la un liman de liniște.

Astfel Moldova se găsea în mare parte goală pe tracturile cele mari și cinstiții părinți ai mănăstirilor se tînguiau cu drept cuvînt, în toate rugăciunile și slujbele lor, de puțina credință a proștilor pămînteni. Asemenea batjocoritori ai poruncilor sfinte își meritau într-adevăr osînda la care erau supuși.

Pe acest drum mare, în cele dintăi ceasuri de dimineață, călăreau beizade Alecu și abatele Paul de Marenne. Boierul dădu străinului toate aceste lămuriri și altele. Ajunși apoi de truda nopții, rămaseră tăcuți și părură a dormita o vreme în șa, lăsîndu-și caii la pas.

De Marenne fusese bucurat de numele orașului, pe care-l auzise rostit și prin care aveau a trece. Dar Tîrgul-Frumos era departe de a răspunde imaginii zîmbitoare pe care o evoca. Puține dugheni cu frică și prevedere deschise, subt un fel de șoproane de șindrilă, un han cu bolțile dărîmate și cîteva căsuțe nu de mult înălțate și gata de a cădea în risipă. Bordeie de țigani robi, în jurul unor șandramale mai răsărite.

– Acolo stă boierul, adică nobilul locului, lămurea beizade Alecu, nemărturisind anume că acelea erau curți domnești. Abatele de Marenne încerca să înțeleagă ceea

ce nu se poate înţelege. De cîteva zile văzuse destule şi auzise deasemeni – ca să se convingă că toate în acest hotar barbar au o pulsaţie proprie şi o lege a vieţii anumită.

– Hotărît, prinţule, acest tîrg, oricît ar fi de frumos, e cu totul altceva decît îmi închipuiam, zise el, încercînd să se trezească deplin. Nădăjduiesc în altă întîlnire. Ce localitate deosebită ne mai aşteaptă ?

– Celălalt loc, domnule abate, pe care văd că-l aştepţi cu nerăbdare, poartă numele unei femei care se zice că a fost deosebit de frumoasă.

– Podul-Iloaiei ! se miră abatele, după ce auzi tălmăcirea numelui. Iată însfîrşit un pod în ţara aceasta.

Domnul abate de Marenne avu într-adevăr o surprindere. Mai întăi nu era nici un pod. Al doilea, nu era nici un oraş. Era o imagine repetată a tîrgului cu nume pompos, şi-n preajma lui bălţile Bahluiului răsfrîngeau, pe lîngă subiecte de pictură, acelaşi cer verziu de toamnă, în strălucirea calmă de aur vechi a soarelui.

Făcură un popas la o filosofică fîntînă cu cumpănă, care li se închină şi-i cinsti cu apă. După aceea porniră iar.

– Prea iubite domnule de Marenne – zise beizade Alecu, după o lungă tăcere – dă-mi voie să mă folosesc încă o dată de prietinia pe care binevoieşti să mi-o arăţi. În vremea prea scurtă de cînd ne aflăm împreună, am avut puţin prilej să ne cunoaştem într-adevăr.

– Prinţule – protestă de Marenne – prietinia mea îţi este definitiv asigurată, mai ales că, pe lîngă alte multe lucruri simpatice, am găsit în domnia ta un om în desăvîrşit dezacord cu ceea ce îl înconjură. Domnia ta eşti mai mult al nostru decît al Orientului.

– Mulţămesc, domnule abate, pentru aceste cuvinte. Ţin totuşi să-ţi dovedesc şi mai mult, că nu te înşeli acordîndu-mi încredere şi amiciţie. Vreau să-ţi spun o poveste.

Abatele de Marenne privi zîmbind spre boier :

– Calitatea mea, domnule Ruset, se pare că-mi dă dreptul s-ascult confesiuni. O parte din mărturisire ai început-o astă-noapte. Să nu crezi c-am uitat.

– Cu atît mai bine. Acuma vreau să mă întorc ceva mai în urmă. Nu prea mult însă. N-au trecut doi ani, iubite domnule de Marenne, de cînd peste această țară și peste acest popor stăpînea părintele meu Antonie-Vodă. Nu vreau să-l laud pentru că-i sînt fiu. Îl laudă faptele lui și amintirea care a rămas după el. Eu, domnule de Marenne, n-aș putea spune că am umblat în viața mea pe calea adevărului : am greșit mult, mai ales am făcut destule prostii, și ai să fii mirat poate cînd îți voi declara că nu simțesc nici o mustrare de conștiință. Faptele părintelui meu au fost însă astfel și poporul a simțit într-atît blîndeța lui, încît pot circula fără grijă prin lume, ocrotit de lumina amintirii lui. Nebuniile mele au făcut vîlvă ; sînt însă feciorul lui Antonie-Vodă. Legi n-au fost să mă pedepsească, iar oamenii m-au iertat. N-aș putea spune că nu mi-au rămas dușmani destui de rangul meu, dar aceia își au și ei ale lor greșale și toleranța este reciprocă. Vorbesc de prostime ; primirea de astă-noapte, din care te-ai împărtășit și domnia ta, stă dovadă.

Ceea ce ai văzut domnia ta în aceste cîteva zile, domnule abate, de cînd ai intrat în domnia războiului și a invaziei, a molimei și a foametei, acum doi ani nu exista. Antonie-Vodă a fost om cu noroc. Și țara asta, cînd Dumnezeu se milostivește asupra ei, înflorește de azi pe mîni, ca o grădină în primăvară după urgia iernii. Toate în Moldova, domnule de Marenne, sînt scurte, trecătoare și viforoase : și cele bune, și cele rele. Acum doi ani aceste locuri erau înflorite și populate. Acum nu mai sînt.

Vina, pe lîngă toate cele pomenite, o are omul care ocîrmuiește acum țara. Tuturor răutăților pomenite, se adaugă și calamitatea unui jaf fiscal pe care, socot eu, nici o regiune a pămîntului n-o cunoaște. Acest sistem

propriu al Voievodului cade, din nefericire, în împrejurări cu deosebire excepționale. Antonie-Vodă, părintele meu, n-a înțeles să adune comori, după moda tiranilor orientali ; a zîmbit bielșugului public și a fost mazilit sărac. Duca-Vodă însă a organizat hoția domnească.

La toate acestea, iubite prietine, se mai alipește o considerație. Surparea părintelui meu se datorește măritului domn de astăzi. În țara aceasta tronul se cîștigă de la tiranii agareni, obijduitorii creștinătății, prin intrigă și bacșișuri. E adevărat că aceeași soartă îl așteaptă și pe Duca-Vodă ; dar eu nu pot uita că el a pricinuit căderea părintelui meu. Mai ales că rechemarea diplomatică – cum ați spune domniile voastre în Franța – a lui Antonie-Vodă a fost însoțită de lanțuri și închisoare. Nu pentru vreo vină, pentru plîngerea norodului, ori trădare. Stăpînii de la Stambul l-au schingiuit, l-au împuns cu ace de foc, i-au bătut pene de trestie subt unghii, l-au pus să înghită tulpane de matasă și i-au tras intestinele la gură. Au făcut toate acestea ca să-l facă să mărturisească unde are ascunse comorile sale. Era o sugestie binevoitoare a lui Duca-Vodă, nemărturisită și neștiută – dar eu o cunosc.

Părintele meu, domnule de Marenne, n-a murit. A fost iertat și trăiește liber și sărac la Țarigrad. Cu mila lui Dumnezeu, se va întoarce poate iar domn. Aici vine cheia mărturisirii mele, făcîndu-te să înțelegi că de aceea trăiesc eu aici.

De și nimene nu crede că mă pot îndeletnici cu lucruri serioase, eu totuși, în ceasurile cînd nu petrec, mă ocup și cu de-acestea. Așa se face că mi-am agonisit pe de o parte bune prietinii la scaunul necredincioșilor. Am fost chemat de cîteva ori la Țarigrad ; ca fiu de domn am fost mustrat și pentru unele fapte de care s-a dus vestea pînă acolo – însă turcii, domnule de Marenne, asociază uneori o ciudată toleranță cruzimii lor. Am găsit în serascherul Șișman Ibraim pașa, care atunci era la Oblu-

cița și-acum e la Juravna, un admirator și mai ales un prietin. E un barbat care prețuiește foarte mult vinul și petrecerile.

– Prințule – întrerupse abatele – mă îndoiam că necredincioșii pot avea asemenea destoinicie.

– Au, domnule abate, spre norocul binecredincioșilor. Pe lîngă această prietinie și altele, am legături în țara leșilor. De la acești prietini creștini am aflat un lucru surprinzător. Duca-Vodă, după căderea din a doua a sa domnie, într-un moment de răzvrătire, a căutat sprijin de la creștini. Toți cei îngenunchiați de hamger, domnule abate, nădăjduim biruința crucii ; și o nădăjduim cît mai grabnică. Deci și Duca-Vodă a scris cărți – două – unui castelan de margine, apropiat mie prin prietinul meu Vladimir Kaminski.

– Îmi dai voie, prințule, întrerupse iar abatele. De și însărcinările mele n-au nici o legătură cu politica, pot să-ți confirm că am luat și eu cunoștință de aceste documente prin domnia sa pan Nicolaus Zaborowski, mare demnitar în cancelaria Republicii și socru al amicului nostru comun pan Vladimir Kaminski.

– Domnule abate – reluă Ruset – confirmarea domniei tale îmi pricinuiește o deosebită bucurie. De și nu te ocupi de asemenea chestii, mi-am închipuit totuși că poate, din întîmplare, între știrile adunate din Polonia, să se găsească și aceasta. Aveam nevoie să mă încredințez că scrisorile există. Ele alcătuiesc pentru mine o armă dublă.

Abatele de Marenne privi pieziș pe beizade Alecu și-și mușcă buzele.

– Să nu fii supărat, iubite prietine – urmă Ruset – că mi-ai trecut un mic secret diplomatic. E o binefacere creștinească. Pe lîngă acele scrisori mai am cunoscuți boieri fugiți de binele Ducăi-Vodă, fie în Lehia, fie la munteni, care lucrează așa cum se obișnuiește în țările noastre cîrmuite de capriciile vremilor, ale turcilor și, aș putea zice, ale lui Dumnezeu. Deci iată, domnule de Marenne, că te

întovărăşesc la Iaşi punîndu-mă puţin şi sub protecţia domniei tale – căci îţi închipui că Duca-Vodă nu mă poate privi, în oraşul său de reşedinţă, cu prea mare simpatie. Am şi-n Iaşi prietini care-şi mai aduc aminte de Antonie-Vodă şi care nu iubesc pe stăpînul de azi. Am nevoie să cunosc veştile pe care le au ei. Mai sînt însfîrşit şi altele, care poate nu te interesează. Lucrul cel mai de căpetenie însă, domnule de Marenne, după toate acestea, e legătura mea de iubire, pe care ţi-am povestit-o bînd vin în casa cinstitului nostru prietin şătrarul.

– Într-adevăr – găsi de Marenne prilej şi timp să-şi arate mirarea stăpînită – doresc foarte mult să mă faci a înţelege, domnule Ruset, cum împaci domnia ta acest sentiment cu toate cîte mi-ai spus acum.

– Domnule de Marenne, domniile în Moldova sînt trecătoare. Duca-Vodă, nădăjduiesc că va pleca. Domniţa Catrina va rămînea aici. Şi vom aştepta amîndoi timpuri mai bune. Vom ierta atunci poate de o parte şi de alta. Deocamdată, mă apăr de războiul pe care mi-l poartă bătrînul – nu făţiş, ci încurcat în reţele suprapuse, după metoda strămoşilor noştri de la Bizanţ. Am făcut acest lung ocol, iubite domnule de Marenne, ca să isprăvesc printr-o rugăminte.

Abatele îi cuprinse mîna în tăcere.

– Îndrăznesc să te rog – vorbi cu voce mai scăzută Ruset – să spui, dacă ai prilej, un cuvînt de mîngîiere şi de încurajare aceleia pe care o iubesc. Din toate cîte se petrec, suferinţi şi catastrofe, poate nu va supravieţui decît acest sentiment.

De Marenne oftă.

– Prinţule, sentimentul acesta l-aş dori pur. Să nădăjduim că va urca deasupra, ca un ulei fără prihană. Îţi făgăduiesc ce-mi ceri, numai să am prilejul să văd pe stăpîna inimii domniei tale.

– Domnule abate, vei vedea-o dacă-ţi vei exprima dorinţa către domn. Vei cunoaşte astfel şi pe Doamna

Anastasia, care este o sfîntă și nobilă prințesă.

Părerea lui Ruset despre Doamnă s-ar fi putut exprima în cuvinte mai mici ; însă boierul simțea că abatele are nevoie de un accent mai înalt. Într-adevăr ava franțuz păru convins.

– Dacă într-adevăr mă pot bizui pe asemenea sprijin pe care niciodată nu-l voi uita – sfîrși beizade Alecu – atunci nădăjduiesc că, știindu-mă aproape, domnița Catrina va încerca să mă vadă.

– E foarte cu putință, zîmbi abatele. Din toată povestea, prințule, am înțeles multe și triste lucruri. Voi vedea pe Antonie-Vodă la Constantinopol și, cine știe, poate-i voi fi de folos. Vei vedea pe domniță – și doresc iubirii să biruiască tot ceea ce nu-i iubire. Însfîrșit, cu puțină rușine, trebuie să mai adaog că acum regret și mai mult despărțirea noastră care se apropie. Nu sînt diplomat, dar mi-ar fi folosit lecțiile domniei tale.

Beizade oftă – strîngîndu-și și el buzele subțiri, o clipă. De Marenne îi văzu fața palidă ușor însuflețită și-i strînse mîna, corectînd în chip delicat ironia sfîrșitului său de frază.

Tăcerea se statornici iar între ei, despărțindu-i oarecum, și-n acest răstimp sosi din urmă Bîrlădeanu, pe-un cal proaspăt din grajdurile de la Hîrlău. Din fugă se alătură de Ruset și-i trecu, aproape neobservat, o tășcuță de piele cuprinzînd poate scrisorile așteptate.

X

Scaunul țării Moldovei, măria sa Georgie Duca-Vodă și Curtea sa.

Iașii era și-n vremea aceea un oraș vechi și cu faimă. De o sută și mai bine de ani aflîndu-se capitală statornică a Moldovei, mahalalele i se umflaseră, ulițile din mijloc

i se îmbulziseră de case nouă ale negustorilor și boierilor, iar Curtea Domnească își înoise turnul, rîndurile de sus și odăile oştimii. Totuşi, cu tot sporul lui și mai ales cu toate strălucitele-i lăcașuri dumnezeiești, rămăsese o așezare a Orientului. Nu se cunoștea, în rînduiala sau mai degrabă în neorînduiala uliților lui, nici un plan. Fiecare pămîntean, aşezător în el, fie boier, fie prost, punea să i se clădească, rareori cu mistria, și mai ales cu toporul, acareturile și casa după fantazia momentului, avînd chiar o deosebită plăcere să întoarcă dosul ori coasta către alții, ghiontindu-i, așa că, fiind casele ca de un vînt vesel semănate, în chipul cel mai capricios, în grădinile și ogrăzile lor, trecătorul se rătăcea, ca să găsească ce-i trebuia, în uliți, ulicioare și fundacuri cotite, printre garduri de nuiele, zaplazuri dărîmate, ziduri risipite, bălți urît mirositoare și mlaștini de cișmele, urmărit de urlete și zăpăituri întărîtate. Lîngă o curte de cărămidă și piatră de Orhei boierește răsfățată, se tupila o căsuță strîmbă de bîrne acoperită cu paie ori cu stuh. De multe ori căsuța avea o podoabă de flori înaintea ușii, pe cînd curtea de alături, pustie, lăsa să-i cadă tencuielile și olanele și să-i atîrne ca aripi moarte ferestrele. Asemenea mărit și slăvit tîrg părea că nu ține să fie curat și spălat, nici să-și arate fața : dimpotrivă. Și nici voia să amăgească pe străinii iubitori de forme goale. Gunoaiele și hoiturile stăteau aruncate pe toate drumurile și-n toate medeanurile și cînii dădeau lupte în jurul lor cu porcii. Acești cîni, de la zăvozi pînă la cotei, înfățișau varietăți și măști extraordinare. Luptătorii ceilalți păreau niște mistreți degenerați ; grozav de slabi, însă de o îndîrjire nespusă. Războiul lor prezinta întrucîtva, pentru tîrg, un avantaj sanitar.

Ondulînd ca pe valuri, căruțele și chervanele negustorilor și prostimii străbăteau acele locuri primejdioase numite uliți și făceau popas în medeanul cel mare de lîngă Beilic. Acolo, în zile de sfîntă duminică și-n sărbători,

erau deschise crîşme, cîntau lăutari, hăuleau cerşetori schilozi ori orbi, şi negustori din toate breslele îşi aveau înşirate tărăbi, aşteptîndu-şi cu răbdare muşteriii.

Mănăstirile cele mari, Golia, Sfîntu-Sava, Trisfetitele, precum şi altele mai mici, stăteau închise în zidurile lor ; şi binecredincioşii egumeni graşi îşi rînduiau gospodăriile pline ca stupii, deosebind partea cuvenită Atonului, Rumeliei şi Rusalimului. Sub bolţile luminate cîntau slăvi elineşti sfinţi părinţi, legănîndu-se în strane, visînd cele cereşti într-un veac de apoi şi cele pămînteşti în acea zi şi-n acel ceas.

Acest amestec de chinovii, de curţi, de căsuţe, de dugheni, gloduri, toloace şi medeanuri ţinea din uliţa de sus de la Sfîntul-Neculai cel Sărac pînă-n Căcaina şi Bahlui şi pînă la Cetăţuia Curţii Domneşti. Acolo, în preajma Curţii, era temeiul negustorimii, cu carvasaraua şi hanurile. Iar în-rîpa Bahluiului se prăvăleau bordeiele ţigănimii, a breslei calicilor şi lăutarilor pînă-n iazul cel mare de la Frumoasa, în luciul căruia se oglindeau, între scai voiniceşti, furcile spînzurătorii răilor. Peste Bahlui se vedeau poduri spre Repedea, Hlincea şi Bîrnova, către popasul domnesc de la Şanta. Şi pe ţanc, deasupra Frumoasei, mănăstirea cea nouă cu ziduri albe a Cetăţuii. Tot peste Bahlui, la asfinţit, mănăstirea Galatei, între alte ziduri. Iar către miazănoapte viile din preajma cişmelei Păcurarului şi dealul şi pădurile Copoului.

Aici stăpînea Duca-Vodă cu topuzul său şi cu cele două tuiuri în a treia a sa domnie. Lîngă biserica cea veche de la Ştefan-Voievod Bătrînul, a Sfîntului-Nicolaie cel Bogat, în capătul uliţii mari, se înălţa poarta cu turn şi paraclis, păzită de slujitori armaţi. De la turn, zidul mergea în patru laturi, avînd la colţuri turnuleţe rotunde cu meterezuri. În cuprinsul acestor ziduri, casa cea mare a Domnului, a spătăriei şi a divanului era deosebită de casele cele mici ale Doamnei. Spre Sfeti-Neculai mai era

o poartă joasă, cu odăi, a drăganilor, şi spre Bahlui alta, cu alte odăi, a siimenilor. Mestecate în neorînduială, se înşirau cătră ziduri chilii de slugi, grajduri de bîrne, acareturi, cămări, lagumuri şi beciuri. Era o forfotă neîntreruptă în toate, căci de la întăiul ceas din zi Vodă era sculat, după obiceiul său, şi coborîse în divanul cel mic, ca să cunoască treburile zilei, să ieie socotelile vistieriei şi să împărţească dreptate norodului. Porţile cele mari erau deschise ; deasemeni uşa divanului ; şi o samă de prostime aştepta în genunchi, cu căciula alături, cu fruntea plecată, cu pletele în ochi. Se aflau alţi pricinaşi care aşteptau în picioare, însă cu prea multă cuviinţă, strigarea aprozilor. Erau răzăşi sosiţi călări ori cu căruţele încă de cu noapte, pentru înfăţişarea sorocită de luminatul divan. Aducînd, în tăşti de piele, îndreptări şi mărturii, urice şi ispisoace, veneau pentru vechi procese – cu multă îndoială faţă de judecăţile vremelnice şi cu o nedesluşită credinţă în judecata fără greş, cea din veci şi de obşte. Întăi mîncaseră de nădejde în chilnele căruţelor ori la coburul calului, de cum răsărise soarele ; ş-acuma puteau aştepta şi pînă în sară pe lîngă ziduri şi pe sub streşini.

Mai erau şi alţii care nu stăteau cu fruntea în pulbere. Aceia veniseră cu jalobă cumplită împotriva starostelui lor. Erau o samă din mişeii tîrgului, unii calici de-o mînă ori de-un picior, alţii chiori şi orbi, alţii în plină şi înfloritoare sănătate – şi mai cu samă aceştia aveau glasuri frumoase de cîntăreţi. Pentru nedreptăţi de împărţire a vadurilor de cerşit se înfăţişaseră buluc, cu straşnică scîrbă şi îndîrjire. Aşteptau la cerdacul cel clădit de Antonie-Vodă, cătră odăile Doamnei. Nădăjduiau să-şi poată răcni plîngerile lor ori cătră Vodă Georgie însuşi, cînd va trece la Doamna sa Anastasia, ori cătră Doamnă, cînd, lăsîndu-şi o clipă gospodăria, s-ar îndupleca să s-aproprie de ei. Lor le trebuia alt staroste – căci al lor, Agapie Chioru, nu era beteag numai de ochi, ci şi de

minte. Ș-atîta răutate a stîrnit în breaslă, cît nu-i chip altfel decit să-l bată măria sa cu buzduganul, ori mai bine să puie pe niște siimeni să-l zvîrlă în Bahlui, dacă nu cumva luminata socotință gospod n-a găsit că-i mai potrivit juvățul și furca pentru asemenea puturoasă dihanie.

Boierii soseau la divan, cei mai mulți călări. Cel dintăi, înaintea tuturora, se înfățișase Sandu Buhuș, hatmanul. Cum descălecase, trimesese cuvînt de veste grabnică lui Vodă, și măria sa îl și primise, în chilia lui de taină, lîngă divanul cel mic.

Buhuș era cărunt, mai înalt decît Domnul și tot așa de gros. Avea ochi bulbucați și vorbirea repezită.

Duca-Vodă îl cercetă ager. Înțelese că hatmanul Sandu plesnește de-o veste deosebită, deci s-a petrecut ceva peste noapte în țara Moldovei. Voi să-și cuprindă barba, căutînd ori așteptînd cele dintăi vorbe, dar își stăpîni gestul obișnuit, pentru că de abia își cănise această parte a obrazului. Naramzi grecul, bărbierul lui, întrebuințase un ceas la această lucrare, în dimineața aceea.

– Ce ai a-mi spune dumneata, hatmane ? întrebă Domnitorul, încruntînd puțin sprînceana și micșorîndu-și privirile. Nu cumva s-a întîmplat ceva acelui sol de la Franțuz, pe care-l așteptăm ? Ar fi într-adevăr lucru urît asta.

– Măria ta, nu numai urît, ci și păgubitor pentru noi. Mai ales acuma, cînd craiul franțuzesc arată mai mare prietinie lui Mehmet-Sultan, vrînd să-l îndîrjească pe cît a putea mai rău împotriva Împăratului. Pătimind ceva solul, s-ar burzului agarenii și noi cei credincioși măriei tale am avea mare mîhnire. Dar franțuzul n-a pătimit nimica. Am bună veste, poți fi măria ta fără grijă dinspre partea asta.

– Prin Săbăoani cum a trecut ?

– Putea trece ; însă n-a trecut. Turculeț, care-l întovărășește, a înțeles se vede că este ceva înaintea lor ;

ș-au ocolit. Acel Turculeț este vrednic oștean și eu l-aș dori în slujba măriei tale.

– Bine ; om vedea. Mie nu mi-s dragi pămîntenii care se bagă slugi la străini.

– Măria ta, trebuie să căutăm la brațul, nu la mintea lor. Așa am făcut ieri cu Constantin serdarul, care, în vremea lui, a fost rohmistru la Craiul. Cum am oblicit că la Săbăoani s-a schimbat vremea, l-am trimes pe el cu steag de slujitori, după porunca măriei tale. Le-a dat nemților mare dezghin ; pe unii i-a tăiat ; ș-a prins și limbă. Apoi măria ta ai avut dreptate să te gîndești c-ar fi niște lotri și niște derbedei, scrisoarea de la Leah dînd bună credință de pace. Nu putea pune pan Valerie pe de altă parte nemți să prindă ori să prade solul – cunoscînd noi prea bine pe pan Valerie ca un șleahtic cu credință și dreptate. Ca dînsul sînt puțini leși ; și-i și prietin măriei tale, nu pe față, așa cerînd vremurile, dar bun prietin. Așa, de la neamțul prins, Cantemir a înțeles că acei nebuni care au năzuit pînă în valea Siretului n-au fost cu știrea leșilor. Vor fi fost împinși de o tainică poruncă dinlăuntru, de la comisarii împărătești ? Socot că asta este.

– După cum ți-am spus ieri... amestecă Vodă cuvînt.

– Întocmai după bănuiala măriei tale ; așa este. Mare lucru să fi scăpat vreunul pînă la margine. Dacă s-au împrăștiat, îi omoară țăranii. Pe cel viu l-am vîrît la beci. În privința franțuzului, nu-i un ceas de cînd am primit răspuns printr-un călăraș al lui Turculeț, că ei au pălit pe la Tîrgul-Frumos. Au mas acolo într-un sat. Înaintea amiezii au să intre în Iași, – aducînd pe sol în bună stare la scaunul măriei tale. Cu dînșii vine și Alecu Ruset beizade.

– Cum ? Am auzit bine ? tresări Domnul, fulgerînd cu ochii în laturi. Dar hatmanul nu-și slobozea nici acum vestea. Se ținea încă.

– Da ; am cercetat pe om. Vine pîn-aici din prietinie pentru franţuz. Ar fi cunoscînd pe popă de mult ; şi vorbesc ei cu mare dragoste pe limbă latinească. Dar de la Alecu Ruset supărare nu mai putem avea, măria ta. Şi dinspre partea asta sînt bune toate, măria ta.

– Hm ! cu acel nebun mai am eu şi altele. Să-l pofteşti să se înfăţişeze aici, la porunca mea.

– Va veni, măria ta, să n-ai grijă. Trebuie să se supuie puterii. Macar că are bun prietin cu trei tuiuri pe serascher Şişman, înţelege că trăieşte cu noi, nu cu acela. Măria ta, am a-ţi pune la picioare alte veşti, pe care mi le-a adus căpitanul de Orhei, Decusară.

– Ce veşti ?

– Veşti rele, măria ta ! se dezumflă Buhuş, holbat.

Fără să se clintească, Vodă privi ţintă, cu luare-aminte, pe marele hatman. Îşi scutură capul.

– Hatmane, dac-ar fi fost ceva într-adevăr aşa de rău, mi-ai fi lepădat vestea cum ai intrat şi n-ai fi aşteptat nici o clipă.

– Nu-i ceva care să privească de-a dreptul pe măria ta, răspunse Buhuş. Priveşte ţara.

– Vorbeşte ! porunci Domnul, cu linişte prefăcută.

– Măria ta, orheienii şi lăpuşnenii umblă să se burzuluiască iar.

– Ha ! vor să-i mînînce iar corbii şi viermii ? Spune ! Cine zici că ţi-a adus vestea ? Căpitanul Decusară ? Ce ştie el ? Vor să se burzuluiască ? Cum vor să se burzuluiască ? Nu s-a mîntuit neamul răzvrătiţilor ? Au uitat patimile celor care s-au potrivit lui Mihalcea Hîncu ?

Începu să umble deodată prin chilie cu mînile la spate şi cu barba-n piept. După ce trecu de două ori pe dinaintea lui Buhuş, se opri făcîndu-i faţă şi pufnind cu supărare :

– Ei ?

– Măria ta – răspunse bătrînul hatman – am spus că au de gînd. De la sfat şi vorbă pînă la faptă – mai este

cale. Decusară, ieri chiar, a prins cărţi la mîna orheienilor. I le-au adus cunoscuţi ai lui. Acele cărţi, din partea lui Dumitraşcu Cantacuzin-Vodă, făgăduiesc unele şi altele răzvrătiţilor, îndemnînd să se mişte, să iasă cu zurbale şi pîri...

– Cum din partea lui Dumitraşcu Cantacuzin? Se poate asta? Vorba nu este de crezut.

– Măria ta, cu toate acestea Decusară mi-a adus cărţile. Iată, le pun subt ochii măriei tale. Le-a înfăţişat răzăşilor şi mazililor orheieni Lupul sulgerul.

– Ha! Lupul sulgerul? se veseli, mînios, Vodă, şi smulse scrisorile pe care le scotea de sub contăş hatmanul. Adă-le încoace. Lupul sulgerul, pe care l-am miluit şi l-am pus în pîne? Se vădeşte ş-acum ca totdeauna, hatmane, că binele n-are niciodată răsplată. El a dus cărţile şi le-a dat?

– El, măria ta. Aşa spune Decusară.

Vodă, tăcînd şi gîfîindu-şi mînia stăpînită, desfăcu pripit hîrtiile şi le cercetă în fugă. Îşi apropie ochii de iscălituri şi de peceţi, amirosi oarecum asupra lor şi înălţă fruntea, privind ţintă spre Buhuş.

– Ce zice Decusară?

– Măria ta, el a încălicat şi a ţinut o fugă pînă aici, oprindu-se numai ca să schimbe caii. În urma lui a lăsat încă linişte; dar în acel ţinut răzăşii şi mazilii s-au dovedit în multe rînduri vicleni.

– Te întreb ce zice Decusară de cărţi. Le-a văzut şi le-a înţeles?

– Bag de samă că măria ta eşti cu îndoială, ca şi mine. Decusară, care-i om ascuţit, deasemeni a stat ş-a cugetat. Nu poate fi un ţarigrădean aşa de lipsit de judecată încît să deie în lume scrisori cu iscălitură şi pecete. Poate trimete vorbe, dar nu slove. Întocmai aşa precum socoteşte măria ta. Aşa au socotit şi mazilii care au adus lui Decusară scrisorile, temîndu-se de-o capcană.

– Nu înţeleg.

– Măria ta, pe nişte oameni ca aceia îi poţi ierta. Au îndrăznit a-şi închipui că aceste cărţi sînt minciunoase şi că ele vin, nu de la Ţarigrad, ci de la Domnie, ca să-i mişte pe dînşii şi să-i facă vinovaţi – pentru ca să poată intra apoi slujitorii în ei cu sabia. De cum te-ai întors iar în ţară, se tem de mînia măriei tale. Ştiu că i-ai urît de cînd s-au sculat cu Hîncu. Li s-a părut că răsuflă cînd a vrut Dumnezeu să ne părăseşti. Acuma iar stau cu frică, de cînd a vrut Dumnezeu să te aşezi de iznoavă cu bine în scaun.

– Nu judecă rău, răspunse încruntat Duca ; de ceea ce se tem, nu scapă. Avem să vedem degrabă dacă aceste cărţi au purces de la Iaşi. Ascultă. Porunca mea este astfel : pe loc, în acesta ceas, să plece un om harnic, cu slujitori destui, aleşi dintre siimeni, să prindă pe Lupul sulgerul, credincioasă a noastră slugă, oriunde l-ar găsi şi să-l aducă în taină, fără oprire, la Domnie. Cum îl aduce, intră în zidurile curţii, îl închide în beciul de sub casa cea mică, singur, şi mă înştiinţează. Dacă-i noapte şi dorm, mă trezeşte din somn. Iar alt om de credinţă şi viteaz să ia cu sine alţi lefegii două sute şi răzăşi vasluieni, care intră în slujba rînduită, şi să steie pe hotarul zurbagiilor : ca să-i ieie de grumaz cum s-or mişca. Cel dintăi cap care se ridică îl taie şi mi-l trimete să-l cunosc şi eu.

– E bună rînduială, măria ta, şi tare, dacă încuviinţezi să te slujească întru aceasta oamenii cei mai harnici pe care-i cunosc eu de cînd hătmănesc. Unu-i Gheorghiţă Ciudin : el e cel mai sprinten, ş-a aduce pe Lupul. Al doilea-i Constantin Serdarul Cantemir : el e cu mintea mai coaptă şi cu mîna mai grea. Îl întorc de către nemţi şi-i poruncesc să meargă la Orhei, dîndu-i şi spor de săbii.

– Bine.

După acest schimb de vorbe, tăcură, fiecare mai avînd ceva după perdea. Toată întortocherea fusese pricinuită de bătrînul curtean, care, ca om încercat, voia să aibă deplină credinţă că nu încurcă vreo rînduială tainică a

Domnului. Acuma lucrul fiind dat pe față și pe jumătate înțeles, vestea avea mare greutate ; la asta cugetau amîndoi. Lupul nu putea fi decît o unealtă. Capetele vicleniei se vor fi găsind între veliții din jurul scaunului, ca totdeauna, așa fiind blăstămatul obicei al boierilor pămînteni, totdeauna tresărind și împungînd în toate părțile, cu inimă ușoară și cugete nestatornice.

– Prietine și cumnate Sandule – zise blînd Duca – eu în puțini am credință, și domnia ta ești dintre aceia. Ca și mine, domnia ta ai un Dumnezeu, ș-un jurămînt.

Amîndoi se întoarseră cu frunțile plecate spre candela care ardea la răsărit subt icoana lui sfîntul Neculai, mare episcop al Miralichiilor.

– La ce te gîndești, măria ta ?

– Mă gîndesc că dincolo, la divan, poate au intrat făptașii pe care nu-i cunoaștem. Fii deci mut. Nimeni să nu simtă nimic, pînă ce nu deslegăm, cu cheie de foc, limba sulgerului Lupu. Du-te, și, după ce slobozi poruncile, întoarce-te dincolo, dîndu-mi răspuns cu glas, despre sosirea solului franțuz. Văzîndu-mă pe mine vesel și nebănuind nimic, dacă sînt lîngă noi, unii din vinovați nu vor scăpa.

– Măria ta, voi face precum poruncești. Iar franțuzului îi iese înainte Fliondor armașul cu douăzeci de coconi, pe care mi i-ai spus măria ta. L-or duce în grabă la popii unguri, ca să fie el cu papistașii lui. Și mîni îl înfățișăm măriei tale.

– Așa este ; bine este, prietine. Du-te.

Hatmanul ieși pe ușa cea mică, trecînd prin ea pieziș. Duca rămase o vreme cugetînd, cu mînile împreunate sub pîntece și cu grumazul aplecat. Apoi își înălță fruntea, își netezi cu palmele părul pieptănat lins în două părți și-și făcu semnul crucii, înturnîndu-se iar spre sfînta icoană. Deschise ușa cea mare cătră divan și intră cu bucurie, zîmbind zilei și oamenilor.

Boierii se înclinară adînc și Vodă-i pofti pe scaune. Îi întrebă pe unii și pe alții de treburi ale lor, de jupînese

şi coconi, cu o blîndeţă pe care o arăta destul de rar. Fără să pară, cercetă cu luare-aminte neadormită fiecare chip, fiecare mişcare, fiecare schimb de priviri. Erau totuşi în juru-i oameni care-i dovediseră credinţă în două domnii şi de care-i venea greu să se îndoiască. Erau unii care fuseseră fugari şi-i iertase : aceia erau acum cei mai harnici în slujba lui.

Se aflau în divan boieri mari ca Miron logofătul, Neculai Racoviţă, vel-spătarul Ion Milescu, Tudose Dubău, Toderaşcu Cantacuzin, feciorul lui Iordachi cel bătrîn, Savel Zmucilă vel-medelnicer, Ion Paladi, Ion Moţoc, Ilie Ţifescu, Vasile Gheuca vel-vistiernic, Gheorghe Bogdan vel-jitnicer şi alţii mai mărunţi, dieci şi boieri tineri de la logofeţie. La aceştia din urmă Domnitorul nici nu catadicsi să-şi alunece privirile. Pe cei mai de frunte, mai bogaţi şi mai cu neamuri, îi cernea ca printr-un ciur, aducîndu-i către sine necontenit cu privirea. Cel mai cu grea avere dintre toţi, Ursachi bătrînul, nu se afla de faţă. «Nu mi-ar părea rău să fie acela amestecat – gîndea Duca-Vodă – căci are atîtea prisăci, herghelii, cirezi şi hanuri şi mai ales atîtea pungi de aur, încît ar avea cu ce-şi plăti viclenia.»

– Iubiţi ai mei boieri – vorbi el, privind cu plăcere în juru-i, ca şi cum ar fi vrut să îmbrăţişeze acel cinstit divan – mîni este rînduită, în spătărie, masă întru cinstea acelui prea învăţat boier şi popă franţuz, care trece pe la noi la împărăţia slăvitului stăpîn al nostru, biruitorul tuturor limbilor, Sultan şi Padişah Mehmet. Vă poftesc pe toţi cîţi vă aflaţi aici.

– Vom fi aici, măria ta, răspunse logofătul Miron.

– Mai ales de domnia ta am nevoie mare, iubite jupîne Miroane, ca să ne fii tălmaci, deoarece nu cred să cunoască franţuzul altă limbă decît lătinia lui. Nici elineşte, nici turceşte, nici leşeşte nu cred să ştie.

– Dumnealui logofăt Miron e bun pentru lătinie, se amestecă Ţifescu, boier dintre cei mai tineri şi falnic din

firea lui. Iar dacă domnia sa are cumva altă socotinţă, aş putea şi eu, măria ta, să mă înţeleg cu acel străin, ca să cunoască toate cele slăvite ale noastre. Învăţînd şi eu în Lehia, ca şi jupînul logofăt Miron, am văzut multe şi cunosc lumea, putînd să încredinţez pe măria ta şi pe cinstiţii ceilalţi boieri că, oricît ar fi alţii, la alte neamuri, de bogaţi şi de mîndri, nici la avere, nici la ştiinţă şi deşteptăciune nu pot întrece pe unii dintre ai noştri.

– Se îndoieşte cineva de asta ? întrebă zîmbind Miron. Cunoaştem toţi vrednicia întru toate a domniei tale. Sînt gata să te lăs pe domnia ta, Ţifescule, să ispiteşti şi să descoşi în amănuntul pe ava Paul de Marenne, franţuzul.

– Aşa-l chiamă ?

– Da.

– Şi-i avă ?

– Se-nţelege, adică stareţ de mănăstire, prea învăţat – iar de neamul lui boier, cum îl arată alcătuirea numelui.

– Apoi atuncea rămîi tot domnia ta, cinstite logofete Miroane, că eu nu vreau să mă-ncurc în vorbe c-un călugăr. Poate să-mi spuie ceva care nu înţeleg ori ceva care să mă supere. Eu sînt om iute. Altfel însă îmi trece repede. Aşa, vorbeşte domnia ta, ş-apoi ţi-a spune el toate cîte sînt pe la dînşii. În privinţa boierilor lor, îi cunosc eu şi-i ştiu. Au ale lor, dar şi noi le avem pe-ale noastre...

– Cinstite boier Ţifescule, îl întrerupse Duca-Vodă, zîmbind ; ai să fii şi domnia ta mîni ş-om vedea ce-om face cu franţuzul.

– Numaidecît, măria ta.

– A şti ale noastre, bine. N-a şti, iarăşi bine ; căci va şti logofătul Miron ale sale.

– Ştiu şi eu, măria ta, dar e adevărat că dumnealui logofătul Miron le ştie mai bine.

– Mulţămesc domniei tale pentru vorbă bună.... răspunse Miron.

Boierii rîdeau în bărbile lor, şi-şi aruncau priviri, plăcîndu-le foarte semeţia Ţifescului, care nu se socotea

întru ale sale mai prejos decît nimeni şi avea hîrtii bine alcătuite, dovedind că se trage din oameni tot aşa de aleşi ca şi dînsul, împăraţi vechi ţărigrădeni.

– Să ne începem divanul pentru pricinile sorocite astăzi... hotărî Vodă.

Ridicîndu-se, trecu în uşa deschisă asupra curţii, unde aşteptau oamenii. C-o mînă în şold, aruncă o privire mîndră şi posomorîtă asupra lor. Apoi îşi luă locul în jîlţ şi spătarul Ion Milescu se aşeză îndărătul său cu spada şi buzduganul.

Atunci intră şi hatmanul Buhuş.

– Măria ta, vorbi el, toate ale oaspetelui fraţuz sînt bine puse la cale. Armaşul Toader a pornit chiar acum să-l aştepte la cişmeaua Păcurarului.

Duca privi în juru-i încă o dată, fără să poată ceti nimic prin măştile care-l înconjurau. Oftă, înghiţind veninul care i se suise în fundul gurii şi ridică degetul arătător al mînii drepte lîngă barbă.

Aprodul de la uşă porni atunci să răcnească, după izvodul pe care-l ţinea în mînă, nişte nume de răzăşi şi de mazili. Parcă era supărat pe ei, aşa-i răsucea, îi trîntea şi-i lepăda. La răcnetele lui începură s-alerge oameni, îmbulzindu-se la uşă, cu căciulile în mîni.

Judecata divanului începu ; dar Duca-Vodă nu era cu luare-aminte decît la judecăţile dinlăuntrul său.

XI

Popas la Iaşi.

În ziua de 28 septemvrie, marţi înainte de amiază cu două ceasuri, părintele abate Paul de Marenne intră în Iaşi printre vii şi făcu popas la cişmeaua Păcurarului. Aici îl întîmpină armaşul Toader Fliondor cu cîţiva oşteni călări şi cu ceva mai mulţi feciori de boieri dintre Racoviţeşti şi Buhuşeşti, care erau în cinste mare la Duca-Vodă,

avînd între ei ca mai de frunte, de şi mai tînăr, pe feciorul marelui logofăt Miron Costin. Neculăieş Costin n-avea decît optsprezece ani şi de-abia prindeau să-i deie tuleiele bărbii ş-ale mustăţilor ; venise însă de la leşi cu multă învăţătură cîştigată în şcolile lor cele mai înalte. Se aflau şi între Mileşti, ca şi între alte neamuri, băieţi învăţaţi, dar feciorul logofătului Miron venise c-o mare faimă ; lăudat şi slăvit de dascălii lui, aşezat mai presus decît toţi coconii Lehiei, prin agerimea priceperii. Ţiere de minte ca dînsul n-avea nime şi putea să numere pe rînd toate neamurile, seminţiile şi împăraţii, de la Adam pînă în zilele lui Mehmet şi Leopold. Avînd ş-o limbă mlădioasă, el fusese hotărît de Buhuş hatmanul să iasă alături de Fliondor, pentru oraţia de bunăvenire.

Ava Paul se opri, contemplînd acel tineret care îşi strunea în frîie caii, jucîndu-i cu neastîmpăr. Preţuia în sine nu numai bogăţia podoabelor ş-a straielor, nu numai rasa harmasarilor arăbeşti şi asturcani, ci mai ales scînteierea din acei ochi copilăreşti şi trufaşi în acelaşi timp.

– Şi cai şi călăreţi par animale de rasă... vorbi el încet, către beizade Alecu.

– Recunosc cîţiva pui de şerpe... răspunse pe acelaşi ton Ruset. Unul mi se pare că-şi ascute limba.

Fliondor armaşul se descoperise, c-o închinăciune. Din ochi, c-un zîmbet prietinesc, salutase şi pe beizade Alecu. De Marenne descălecă îndată. Într-o clipă şi coconii puseră piciorul pe pămînt, zvîrlind drăganilor frîiele. Neculăieş îşi rosti oraţia cu patos şi gesturi în cîteva fraze pe care i le ascultase şi tatăl său. De Marenne mulţămi cu potrivite vorbe, preamărind pe renumitul şi binecredinciosul prinţ creştin Georgie-Vodă, care avea bunătatea să-i trimeată o escortă aşa de aleasă, condusă de un armaş atît de simpatic şi rostindu-se printr-un interpret aşa de tînăr şi aşa de savant.

Ascultă atent numele tuturor tinerilor, fără să ţie minte nici unul. Găsi prilej să întrebe îndată după aceea des-

pre armaş şi vorbitor, pentru însemnările din tablete. Beizade Alecu îl servi îndată, dîndu-i şi celelalte veşti de care avea nevoie şi pe care i le trecuse, în şoaptă, Toader Fliondor.

Măria sa Duca-Vodă a crezut de cuviinţă, ascultînd rugările părinţilor catolici din capitală, să lese în această zi, întăia, pe oaspete, să se odihnească între ai săi, la gazda misiunii franciscane. Aşa că armaşul şi coconii au să-l petreacă acolo. Bătrînul pater-praefectus Guido Celesti îl aşteaptă cu mare nerăbdare, părîndu-i numai foarte rău că slăbăciunile vîrstei l-au împiedicat să-i iasă înainte.

Miercurea, a doua zi, măria sa îl roagă pe ava Paul să i-o deie lui, poftind la Curte, unde va sta de vorbă cu măria sa şi va ospăta cu măria sa, văzînd şi cunoscînd pe toţi boierii măriei sale şi ascultînd şi meterhaneaua măriei sale, întocmită tot aşa de bine ca a lui Mehmet, Sultan şi Padişah. După ce-l va şti cu plăcere oaspete în al său scaun domnesc, atît cît va binevoi să steie, îi va da strajă care să-l întovărăşească pînă la hotarul Dunării, spre Împărăţie, unde ştie că i-i drumul şi solia.

– Comunică, te rog, domnului armaş, iubite prinţule, că nu am nici o solie deosebită către turci, vorbi zîmbind abatele.

Ruset îşi făcu datoria către armaş. Tinerii coconi ascultară, cu luare-aminte, comunicarea. Apoi cu toţii zîmbiră, fără să creadă nimic.

Locul consacrat popasurilor, vechi şi celebru, cişmeaua aceea a Păcurarului, era un monument alcătuit dintr-o lespede de piatră cioplită în patru muchi şi străpunsă de o ţeavă de aramă prin care se arunca, într-un arc, izvor limpede. Ca la toate monumentele similare ale pămîntenilor, nici o inscripţie trufaşă nu arăta numele binefăcătorului creştin care, anonim, ţinuse numai să-şi aibă asigurate ale sale şi în lumea de pe tărîmul celălalt. Apa se aduna, cu sunet cristalin, într-un jghiab de piatră spre potolirea arşiţei animalelor. Oamenii aveau dreptul să se

îndestuleze de-a dreptul din țeavă. În jurul lespedei ș-a jghiabului o mlaștină bine frămîntată de copite și picioare era dovadă a tractului bogat și neîntrerupt către luminatul scaun al Moldovei.

Cît oaspetele schimbă vorbe tălmăcite cu armașul și coconii, caii trecură pe la jghiab ; căci nu se putea să intre în Iași cal neadăpat la cișmeaua Păcurarului. Își făcură datoria și oștenii. Apoi, încălecînd și ocolind mlaștina, alaiul se grăbi spre turlele bisericilor și mănăstirilor, care scînteiau în pîlcuri de verdeață. Împresurat strîns, ava Paul n-avu putința să vadă toate cîte-ar fi dorit să vadă din marginea acelui renumit oraș. I se păru totuși că locuințile mărginașe dovedeau aproape pretutindeni nestatornicia timpurilor ; în schimb, între gardurile căzute, se răsfățau la soarele de toamnă minunate canafuri roșii ale unor plante fantastice, spinoase și decorative, cărora localnicii le zic ciulini.

– Frumos nume și frumoasă plantă ! observă de Marenne către beizade Alecu.

Pe uliți întortochiate (din dibăcie strategică probabil) ava Paul ajunse la gazda lui într-un galop falnic și-ntr-un mare nimb de pulbere. Acolo se despărți de tovarăși mai mult cu complimenturi și surîsuri decît cu vorbe. Beizade Alecu se descoperi și el și de Marenne ii strînse mînile.

– Prin urmare, ne despărțim, prințule ? Așa de curînd ?

– Domnule abate, trebuie să te las la odihnă, răspunse Ruset, privindu-l drept, c-o prietinie de care ava Paul nu se mai îndoia. De altminteri, nu s-ar putea spune că n-avem amîndoi nevoie de așa ceva, după încercările prin care am trecut astă-noapte. Dar ne vom vedea cît de degrabă și voi avea bucuria să aflu și unele vești bune de la domnia ta, în ce privește năcăjita mea soartă și bietul meu suflet. Mai adaog că astăzi, cît de curînd, am poruncă să mă înfățișez la măria sa Georgie-Vodă să dau samă de purtările mele, mai ales de cele neștiute decît de cele știute.

– E adevărat asta ?

– Precum am avut cinstea să-ți lămuresc, iubite domnule de Marenne ; însă fii fără grijă și nu mă visa rău. Beizade Alecu așteptă și pe căpitanul Ilie, să-și arate dorința lui pentru o scrisoare, că l-a pus pe ava Paul cu bine în scaunul Iașilor, ca s-o arate stăpînilor săi, la Liov. Încălecă, despărțindu-se cu oamenii săi și de franțuz și de Turculeț și de părinții minoriți.

De Marenne îmbrățișă ca pe niște frați buni, de și acum îi vedea întăia oară, pe cei trei călugări ai misiunii. Erau cărunți și cu înfățișare tristă în hainele lor sărace. Locuiau într-o căsuță joasă, împresurată de zaplaz. După obiceiul pămîntului, aveau gospodărie puțină și un cerdac frumos de lemn, încununat de viță. O bisericuță pitică, fără podoabe și turnuri, cea mai umilită dintre toate casele închinate lui Dumnezeu, se înălța alături. Acolo, servea, pe cît îl țineau puterile, bătrînul Guido Celesti, ajutat de frații Ludovic și Laurențiu, încărunțiți și ei în această slujbă anevoioasă, departe de civilizație și de *alma mater*. Nu mai văzuseră Roma de ani lungi și uitați.

– Iubite al nostru frate – îi zicea bătrînul pater-praefectus conducînd pe oaspete cu pași mărunți în cerdac și așezîndu-l la loc de cinste, în singurul jilț care se găsea în toată casa – binevoiește a lua loc și a gusta din puținul pe care-l avem. Vei fi fiind ostenit de cale și flămînd. Avem aici puțină brînză și fructe ș-un pateu rece de pasere, după rețeta bucătăriei franceze. Ș-un pahar de vin bun. Încercînd a te restaura, te rog să binevoiești a asculta unele din plîngerile și suferințile noastre, dîndu-ne și frăția ta vești din lumea cealaltă.

– Am părăsit de mult Franța, pater Guido – răspunse abatele – și n-aș putea spune că am părăsit-o cu părere de rău, avînd prilej să călătoresc în țări pe care nu le cunoșteam.

– A – suspină bătrînul – călătorul se întoarce, pe cînd exilatul are puțină nădejde. Trăim aici, iubite frate, în-

tr-o țară pe care Dumnezeu a alcătuit-o îmbielșugată, dar oamenii se silesc s-o strice.

– Am început a o cunoaște, confirmă oaspetele. Îmi vorbise de ea monseniorul episcop de Leopol, cît am stat în Polonia, și mi-o vestise ca pe-o curiozitate. Am vrut să văd și pe părinții de la Cotnari, și n-am avut putința. Mă bucur că mă pot întreține cu cîrmuitorul misiunii de la Iași, ca să aflu ceea ce nu sînt în stare să înțeleg eu singur..

– Treci, iubite frate, printr-o țară vrednică de luare-aminte, zîmbi cu tristeță bătrînul pater Guido. De pildă, în țara aceasta, după vechi tratate, turcii n-au drept să-și clădească moschei. De și sînt deplin stăpîni, ținînd deasupra acestui pămînt sabia lor, nu îndrăznesc să-și calce legea, pe care au șigilat-o acum un veac și jumătate. În schimb dau din cînd în cînd poruncă tatarilor lor din Bugeac ori din Crîm să vie să ardă și să dărîme lăcașurile lui Hristos de aici. Așa, nu de mulți ani, am văzut noi cu groază pe acești nomazi. Aveam o bisericuță a noastră din vechi clădită. Au ars-o ș-au dărîmat-o subt ochii noștri, de și îi imploram în genunchi s-o cruțe. Rînjind, au sărit peste noi cu caii, lăsînd în urmă mirosul cojoacelor lor și pojarul. Cu greu am putut înjgheba, peste cenușa veche, o altă căsuță umilită lui Dumnezeu, din nuiele împletite pe stîlpi și lipite cu lut ; asta-i bisericuța pe care o vezi. În ea ne nevoim, primind și mîngîind pe credincioșii noștri și temîndu-ne de ziua de mîne. Căci trăim, iubite al nostru frate, la hotarul lumii barbarilor.

În anii din urmă am avut invazii și molime și oamenii săraci s-au risipit cu spaimă. Iar dacă vrei poate să cunoști rînduiala curții ș-a nobililor, unde urmează să te afli mîni, apoi te înștiințez că, în aceasta, lumea de aici nu se deosebește de cea apuseană. Ș-aici, ca pretutindeni, nobilii au aceleași vicii : lene, trufie, dorința de a se îmbogăți fără muncă. Întorcînd adevărului spatele, zîmbesc

acelor femei care se numesc lingușire, viclenie, uitarea angajamentelor. Folosul țării e cel din urmă lucru la care se gîndesc ; li-i frică de virtutea domnului lor, nădăjduind ocrotire de la slăbăciunile lui. Și rîd de săraca onestitate văduvă, împingînd-o la o parte cu cotul.

– Dar despre Voievodul țării ce mi-ai putea spune, pater Guido ? întrebă abatele. Se simțea profund înduioșat de mîhnirea acelei firave jertfe a creștinătății.

– Pe-acest Voievod de-acum Dumnezeu îl va judeca, pentru omenești scăderi, respectabile frate. Eu nu-mi permit asta ; căci prețuiesc la el unele virtuți pe care le poartă ca pe niște diamante. Pietatea lui Duca-Vodă se vădește în lăcașurile dumnezeiești pe care le-a clădit și le-a împodobit măreț. Aș putea să mai adaog viața severă și castă pe care-o impune familiei sale. În privința asta mi-a făcut revelații înalt prea sfinția sa Dosoftei mitropolitul, prea înălțat bărbat care binevoiește a ne primi din cînd în cînd, și cu care discutăm, în mod delicat, lucruri ale credinții. Între Voievod și Doamnă se poate arde smirnă sub sfîntul crucifix. Odaia lor e-o chilie de monahi care viețuiesc fără prihană, ca odinioară fericiții Andronic și Anastasia.

– E foarte interesant, murmură de Marenne, căscînd. Urma să guste din cele de pe masă, ascultînd vorbirea însuflețită a bătrînului minorit. Franțuzeasca lui, cu puternic accent toscan, se dovedea fluidă și bogată, după legea singuraticilor condamnați îndelung la muțenie. El vorbea încă, explicînd și altele, cînd observă că oaspetele său, pătruns de zdrobitoare trudă, dormita în jilț, aprobîndu-l cu clipiri din ochi și cu zîmbete pierdute... Atunci tăcu și-l lăsă să-și plece cu liniște, într-o parte, fruntea, sub cununa de viță ruginită de toamnă și-n mîngîierile soarelui palid.

XII

Beizade Alecu Ruset dovedește deodată o putere tainică.

În vremea aceasta, beizade Alecu, hotărînd slujitorilor săi gazdă vremelnică la hanul turcesc din Beilic, grăbi singur la Curtea Domnească, ajungînd din urmă pe Toader Fliondor. Armașul tocmai descăleca în ogradă și arunca frîul. Ruset coborî lîngă el și-l cuprinse de braț.

– Cinstite armașe Toadere – îi zise el cu glasu-i prietinesc – arată-ți față de mine bunătatea, vestind pe măria sa Vodă că am lăsat pe ava franțuz și am dat fuga fără întîrziere la poruncă, după cum mi-a hotărît prin domnia ta.

– Te poftesc, beizade, să intri după mine, răspunse Fliondor.

Erau amîndoi oameni cam de-o vîrstă și n-aveau unul împotriva altuia pricină de zavistie. Cu toată amenințarea care părea că înoureazâ asupra lui Ruset, Fliondor nu-i arăta obraz neprietinesc. Lucrurile sînt schimbătoare în țara asta și oamenii sînt deprinși cu amestecurile de soare și zloată ca în zilele de aprilie.

Ruset urmă pe Fliondor pînă în cămara cea mică de taină a Domnului, unde fusese dimineață sfat pentru vestea de la Orhei. Armașul îl lăsă singur. El stătu în picioare atent, ascultîndu-i un răstimp pașii. Apoi, aruncîndu-și cușma pe divanul acoperit cu macat roș, își trecu palmele peste plete și răsuflă prelung, încet și stăpînit, părînd gînditor. Ochii lui însă se furișau în toate colțurile și urechea căuta să prindă cel mai ușor zgomot. Era poate cineva în dosul ușii celeilalte, care dădea în odăile Domnului ? Sub divan nu putea să steie nimeni ; el cunoștea casa și lucrurile, căci fusese stăpîn acolo, nu de multă vreme. Toate păreau neschimbate ; numai candela de argint de la icoana sfîntului Neculai era a altui închinător.

Auzi pași pe sala unde ieșise armașul – pași grei și rari. Fără voie își pipăi jungherul scurt pe care-l avea ascuns la piept, sub contăș. Altă armă nu-și păstrase. Și sabia o lăsase în mîna curteanului, care-i păzea jos calul.

Duca-Vodă intră, privindu-l posomorît. Îl observă că n-are arme și asta nu-i displăcu. Ruset înaintă domol și se plecă, cu brațul întins, cerînd Voievodului mîna dreaptă, pentru sărutare. Duca păru a sta o clipă la îndoială, pe urmă i-o dădu.

– Vra să zică, beizade, după atîtea vorbe, amestecuri și fapte, care nu-ți sînt de laudă, ai îndrăznit însfîrșit să te înfățișezi domnului tău. Mi se pare că faci asta cu semeție și ca să mă înfrunți.

– Măria ta – răspunse Ruset cu supunere – eu țara n-am părăsit-o. N-am socotit că trebuie să pribegesc, ca unii dușmani ai măriei tale. Nu m-am înfățișat la Iași pentru că nu se cădea să fac asta, ca fecior de domn mazil ce mă aflu. Am așteptat porunca și voiabună a măriei tale. Pentru schimbările care au fost, eu nu m-am socotit vrednic a mă face judecător. Așa au voit stăpînii, așa a încuviințat Dumnezeu atoatevăzător și știutor, și eu m-am supus. Iar acuma, nu ca să înfrunt Domnia am intrat în Iași, ci ca tovarăș și călăuz al părintelui abate de Marenne, solul franțuz, care se duce la Împărăție.

– E sol într-adevăr ?

– Măria ta, el nu mărturisește. Pare să fie deci un sol de samă.

Duca tăcu, fără să-și descrețească sprînceana. Apoi, făcînd cîțiva pași, ocolind și revenind, se așeză în jîlț, lîngă fereastră, ținînd pe Ruset în picioare în fața sa, cu obrazul în lumină. Toată această mișcare a Domnului, ocolită și zgomotoasă, nu împiedicase auzul fin al lui Alecu Ruset să deosebească alți pași afară, în sală, la ușa cămării. Erau pași de slujitori înarmați de bună-samă, care așteptau numai bătaia din palme a stăpînului. Obrazul lui rămăsese însă neclintit și zimbitor.

– Știi dumneata, beizade Alecu – vorbi Duca-Vodă, cu glas deodată aspru – că am primit din nou plîngeri pentru nebuniile pe care le-ai săvîrșit ?

– Măria ta, nebuniile mele au contenit de cînd Dumnezeu a apăsat asupra noastră mîna sa. Pentru ceea ce am săvîrșit cînd eram buiac și fără grijă, m-a judecat la Stambul vizirul și n-a socotit că trebuie să-mi ieie capul. Omenești greșale au fost, măria ta. Dumnezeu le iartă. E adevărat că oamenii cei proști nu sînt atît de iertători ; dar măria ta vei lua pildă de la acel care stă asupra noastră, a tuturora.

– Să iau pildă de la necredincios, beizade ?

– De la Dumnezeu, măria ta. Necredincioșii să zicem că-mi sînt prietini și nu pot să-i dau pildă măriei tale.

– Într-adevăr, serascher Șișman și marele vizir te-au acoperit. Dar zîmbetul pe care l-au avut pentru blăstămățiile tale trece, și de la ei se poate întoarce cu aceeași ușurință urgie – precum știi că se întîmplă ades. Te-au iertat și te-au uitat ; ș-acuma se cade să te judece Domnul țării, atît pentru acele fapte cît și pentru altele. Deci teme-te, beizade Alecu, de supărarea mea...

– Doamne, mă tem, căci viața mea este în mîna măriei tale. Dacă slobozi un strigăt, ori dai un semn bătînd din palme, știu că ușa asta se poate deschide. Slujitorii, intrînd, mă iau de grumaz și mă vîră la închisoare, unde un vinovat, ca și un nevinovat, poate găsi cazne și moarte.

– Nu ești nevinovat ! strigă Duca fulgerîndu-l cu privirea. Ești viclean, amestecat în toate uneltirile dușmanilor mei.

– Măria ta, știi bine că în privința asta sînt fără de nici o vină și n-ai nici o dovadă. Eu îmi cunosc mai bine ale mele. Voi fi avînd scăderi, dar de prostie Dumnezeu a binevoit să mă lipsească. Căzut și sărăcit cum sînt, avînd ochi de bănuială asupră-mi, cuminte ar fi să mă amestec în uneltiri ? Afară de asta – zîmbi el subțire, îndulcindu-și glasul – socotința cea fără de greș a măriei

tale înțelege că nu-i nevoie să mă mișc și să uneltesc eu. Fac alții asta. Nu-i nevoie nici de alții, căci așa-i obiceiul țărigrădenilor : lăcomia lor nimene și nimic n-o poate istovi.

– Strici liniștea casei mele! strigă Duca iarăși, mai întărîtat.

– Măria ta, știu ce vrei să spui. Domnița Catrina m-a cunoscut într-o împrejurare, care a fost plăcută și pentru mine atunci. Dar vremurile s-au schimbat, și nici măria ta nu poți privi bine, ca părinte, visurile unei copile ; nici eu nu pot fi neînțelept, ca să nu mă trag în năcazurile mele, ca melcul în găoacea lui. Măria ta – adăogi îndată Ruset, c-un glas mai repede și mai hotărît – eu știu că poți pune mîna pe acel buzdugan la care privești. Înainte însă de-a pune mîna pe el, ori de-a da strigătul, ori de-a bate din palme, îndură-te și ascultă puține vorbe de la supusul măriei tale. E adevărat că prietiniile mele cu unii și cu alții, mai ales cu serascher Șișman, pot să treacă, nefiind nimic neschimbător. E adevărat că măria ta poți găsi iertare dacă scurtezi pe un fiu de voievod. De și-i cu primejdie dacă-i iei capul, dar poți găsi iertare. Știu că măria ta ești prea înțelept ca să faci singur asta. Poți pune pe alții – și poți face ca aceia să fie iertați, ori să nu fie iertați. Toate sînt cu putință la Turc. La Dumnezeu însă nu. După credința mea, Dumnezeu vrea altfel, cruțînd pe măria ta de primejdie.

– Îndrăznești a-mi vorbi astfel? rînji Duca și se îngrămădi în scaun, întinzînd asupra buzduganului mîna. Poate ridica dușmanul meu fruntea, fără pedeapsă?

– Măria ta, mă grăbesc a te liniști. Dacă aș fi într-adevăr dușman măriei tale, atunci aș fi sporit și eu cu îndemnul pe prietinii mei de la Liov și de la Varșovia, ca să trimeată, cu sol, anume cărți pe care le au ei, scrise de măria ta, cînd ai fost supărat pe necredincioși la a doua mazilie. Atunci, în acele cărți, ai arătat leșilor că ești gata a-i sluji, punîndu-le în cunoștință și unele lu-

cruri tainice ale agarenilor. De-atunci, măria ta împăcîndu-te cu Stambulul, ai stricat prietinia cu leşii. Iar eu, fiind de-aproape prietin cu acei care au în mînă cărţile măriei tale, i-am oprit de-a le vădi.

Duca stătuse neclintit, ascultînd cu uimire. Deodată prinse a se frămînta în scaun, crîşnind.

– Ştii asta? gîfîi el. Şi vii aici, sub mîna şi sub buzduganul meu?

– Vin, măria ta – răspunse liniştit Ruset – căci ştiu că n-ai să loveşti ; şi dimpotrivă, ai să mă ocroteşti cu mila măriei tale. Făcînd altfel, cărţile de care am vorbit se mişcă şi purced la Ţarigrad. Asta poate fi primejdie, nu însă pentru acest cap al meu.

– Nebune! strigă Duca, află că noi am scris şi altora asemenea cărţi. Am scris, în a noastră întăie domnie, lui Mehmet Cherei, hanul de la Crim, însă, precum se ştie, cu îndemnul lui Ahmed Paşa vizir. Tot asemenea şi cu cărţile la leşi.

– Măria ta, eu ştiu că în Liov trăieşte un negustor, om de credinţă al măriei tale, cu numele Balaban. În cîteva rînduri acest Balaban a primit poruncă, fie vorbită, fie scrisă, de la măria ta, ca să dobîndească îndărăt, prin orice mijloace, acele cărţi scrise leşilor într-un ceas de scîrbă. Este un răvaş către Balaban, care stă lîngă acele cărţi de care vorbim, întărindu-le.

Duca se zvîrli în sus pufnind şi începu să se plimbe cu mare tulburare prin cămară. Trecu de două ori prin dosul lui Ruset, privindu-l pieziş, cu ură. Apoi se întoarse şi se aşeză iar în scaun, c-o răsuflare prelung oftată.

– De ce nu trimeteţi cărţile? întrebă el, întunecos. Dacă-mi sînteţi duşmani, asta trebuie să faceţi. Poate nu le mai aveţi.

– Doamne, eu stau la sfat cu sufletul meu şi nu găsesc în el atîta duşmănie pentru măria ta, încît să-ţi vreau pieirea. Afară de asta, eu fiind trăitor în Moldova, sub

brațul măriei tale, avînd atîția dușmani și înconjurat de-atîtea prepusuri, cum aș putea viețui, dacă nu mi-aș fi agonisit o ocrotire ca aceasta ? Cărțile stau acolo, în mîna lui Dumnezeu. Nu se slobod decît atunci cînd s-ar clăti asupra mea o primejdie. Măria ta însă vei ști să mă aperi.

Domnul împinse brusc buzduganul pe masă, spre părete. Stăpînindu-se, holbă ochii și privi lung pe feciorul cel nebun al lui Antonie. Încercă să zîmbească.

– Numele pe care l-a purtat părintele tău ți s-ar potrivi mai bine ție...

Lăsă să cadă aceste cuvinte ca o glumă acră. Lui Antonie-Vodă îi zicea, înaintea domniei, Chiriță Dracu. Beizade Alecu crezu potrivit să zîmbească și el, însă cu mîndria biruinții.

– N-aș putea într-adevăr să spun, beizade, că am dovezi de viclenia ta, ci mai mult unii, pe care ni-i socotim prietini, au pus vorbe rele între noi. Văzînd pe de altă parte că nebuniile ajung să se cumințească, țin socoteală de cîte mi-ai spus și te lăs în pace. N-ai să ai din partea nimănui nici o sminteală atît cît vei dovedi înțelepciunea pe care-o arăți acuma. Altfel, mila domnească are margine și mînia omului poate covîrși toate.

– Măria ta, înțeleg. Mai ales voi fi mut, ca și pînă acuma. Îți mulțămesc umilit că te milostivești asupra mea.

– Bine, beizade. Dumnezeu e martor și vede aici. Nu din vreo proastă teamă mă induplec, ci pentru a nu supăra mai mult pe Cel-prea-înalt. Nu-l supăra nici domnia ta. Pasă, te rog, și deschide ușa aceea, poruncind slujitorilor să meargă la ale lor.

Duca-Vodă mai aștepta o șovăire de la potrivnicul său. Dacă ar fi șovăit, i-ar fi dat a înțelege că nu-i stăpîn pe toate armele. Însă beizade Alecu păși liniștit pînă la ușă, o deschise dintrodată și dădu poruncă celor patru slujitori care așteptau acolo.

«Mai avem vreme să cugetăm și să vedem ce-avem de

făcut», se gîndea Duca-Vodă, măcinînd în minte gînduri amare și izbutind a se potoli deplin.

– Mîni, beizade, poftește și domnia ta la masa pe care o dăm în cinstea călugărului franțuz, adăogi el trecînd spre divan, așa încît să audă slujitorii și unii din boieri.

Ruset se închină și sărută mîna Domnului; apoi trecu mîndru la ieșire. Fliondor îl păși din urmă și porunci unui aprod să vadă numaidecît unde se află calul lui beizade Alecu și să-i fie adus îndată de comișel la scară.

«Pînă în sară au să afle toți boierii de această minune a lui Duca-Vodă, cugetă în sine Ruset, rîzînd cătră armaș, ca și cum i-ar fi arătat aceluia prietinie. Să mergem acuma fără întîrziere la lucrurile noastre, – cu mare băgare de samă însă, căci supravegherea ne împresoară de aproape.»

– Unde socotești să-ți alegi gazdă, beizade? întrebă Toader Fliondor.

– Tocmai la asta mă gîndeam și eu, cinstite armașe, că stăpînirea poftește să-mi cunoască locul unde mă așez. Casa noastră din Iași e pustie și-n risipă; așa că, două-trei zile, cît va fi să stau aici, am să rog pe-un creștin bun să mă primească; dumneata, ori Abăza clucerul, ori altcineva.

– Mai am musafiri, beizade, și casa mi-i cam strîmtă. Am să poftesc eu singur pe clucer, ca din partea măriei sale, să-ți deschidă așa cum se cuvine casa.

– Îți mulțămesc, cinstite armașe... răspunse beizade, înălțîndu-se în scări.

Fliondor îl privi cum pleacă și nu-i venea a crede că asemenea om a putut ieși întreg din cămara domnească. Se petrec, poate, gîndea el, lucruri mari în țara Moldovei, pe care încă nu le cunoștea. Intrînd în divan, cercetă furiș cu ochii pe Domn, și-l văzu mai obosit și mai gînditor ca de obicei.

XIII

Se vede că şi cei doi lioveni nu sînt nişte nevrednici.

Duca-Vodă avea obicei să mănînce înaintea amiezii, îndată ce ieşea de la divan. Trecea în casa cea mică, unde îl aştepta Doamna Anastasia. Fără ceremonie deosebită, numai între copii şi soţie, îndeplinea această slujbă a vieţii cu gravitate şi-n tăcere. Mînca însă bine feluri moldoveneşti îmbielşugate şi grase, isprăvind cu sarailii şi baclavale turceşti. Îi plăcea să şi beie cîteva cupe de vin. Stolnicii şi cuparii mici slujeau în puţin număr, după rînduiala condicei. Avea însă o dată pe săptămînă, duminica, şi cîteodată şi-n alte zile de sărbătoare, mese mari în casa de sus.

Odăile Doamnei erau pline de scorţuri şi horbote; unele pe divanuri şi măsuţe, altele închise, cu argintăriile, în lăzi ferecate. Vădite erau şi icoanele cu candelile. Măriţii soţi erau plini de osîrdie, începînd şi isprăvind toate ale vieţii, ca şi hrana cea de toate zilele, cu rugăciunile creştineşti. Despre treburile ţării, la această masă mică, nu se rostea nici o vorbă. Despre ale gospodăriei lor particulare îndrăznea să vorbească Doamna Anastasia, care era cea mai vrednică gospodină a Moldovei. «Albină harnică», îi zicea Georgie-Vodă. De cum se zărea de ziuă, era şi ea în picioare, primind daruri, îndatoriri şi puţine cumpărături de băcănie, pe care le rînduia singură în cămară, avînd sub mîna ei cîteva slujitoare şi roabe de credinţă. După cum însemna tot ce-i intra, ţinea deasemeni catastif de tot ce ieşea pentru masa domnească, pentru cuhnia slujitorilor, pentru daruri de mănăstiri şi pentru toate celelalte nevoi, întru care de altminteri nu făcea nici un fel de risipă. Cămările Doamnei şi beciurile ei din Curte cuprindeau şi lucruri care se vindeau cu ban bun. Ştiinţa şi grija ei se întindeau şi asupra moşiilor,

hanurilor, morilor, stînilor şi tamazlîcurilor – din care iarăşi, cu chibzuinţă şi asprime, se scotea destulă folosinţă. Duca-Vodă el însuşi apleca fruntea zilnic asupra acestor socoteli, adăogind şi veniturile vistieriei domneşti, împovărat fiind de groaznică nevoie de bani, ca să plătească mucaremeaua, adică înoirea domniei, şi ca să strîngă putere pentru zile grele. La vîrsta la care se găseau, şi el şi Doamna, se înţelegeau deplin în evlavia şi smerenia pe care le arătau sfintei biserici răsăritene, în curăţenia şi simplicitatea vieţii lor şi în această aprigă strădanie de agonisire.

Îndată după prînz, Domnul îşi bău cafeaua în iatac şi se lăsă într-un cot, pe divan, ca să-şi facă odihna. Era însă neliniştit şi gînditor. Aţipeala care-i întovărăşea totdeauna mistuirea nu venea ca de obicei să-l cuprindă într-o moleşire plăcută. Stătu treaz şi aţîţat. Avea nevoie de cel mai de aproape şi mai de credinţă sfetnic. Se gîndea să trimeată după Buhuş, de şi veşti nouă încă nu-i putea aduce, cînd hatmanul îşi vesti sosirea singur.

Domnul îi auzi în odăile de aproape glasul, amestecat cu al Doamnei. Atunci se sculă gemînd uşor, îşi încheie haina, îşi frecă fruntea şi tîmplele cu palmele şi deschise uşa, trecîndu-şi prin ea cu oarecare silă trupu-i scurt şi gros.

– Ce este, cumnate Sandule ? întrebă el.

– Socoteam că hodineşti, măria ta.

– Nu. Astăzi văd că nu este ceas pentru asta. Ai vreo veste nouă ?

– Încă nu, măria ta, dar va veni. Am despre altele a-ţi vorbi.

Doamna Anastasia, în picioare, învălită în caţaveica-i uşoară, îi împunse pe rînd cu ochii şi-şi subţie buzele, închizînd întrebări curioase.

Domnul trecu îndată spre cămara lui de taină, în care ţinuse sfat cu hatmanul şi dimineaţă. Sandu Buhuş îl urmă. Cuprinsul Curţii Domneşti era pe deplin liniştit. Slujitorii

intraseră și ei în aceeași slujbă pe care își închipuiau c-o îndeplinește și stăpînul. Doi oameni numai, cu spinările încovoiate și cu frunțile plecate, așteptau la scara casei mari. Îi vedea și Anastasia-Doamna, privindu-i pe geam și ferită după perdea, din casa cea mică.

– Măria ta – zise Buhuș, intrînd după Domn și închizînd ușa – au venit acești doi oameni la mine, spunînd că astfel le-a poruncit să facă jupîn Balaban, îndată ce vor ajunge la Iași.

– Veste de la Balaban ? strigă Duca, tresărind. Chiamă-i îndată aici.

– I-am adus, măria ta, prin poarta cea mică de la siimeni, ca să nu fie cumva văzuți intrînd la Curte.

– Am a mă teme oare de cineva în scaunul domniei mele și la Curtea mea ?

– Sînt oameni a lui ava franțuz, măria ta.

Domnul privi cu mirare pe Buhuș, neînțelegînd.

– Solul, măria ta, a avut nevoie de oameni de la Liov, care să știe a grăi turcește și tătărăște. Ș-atunci s-a nimerit așa, cu voia lui Dumnezeu și prin alte împrejurări, să cadă alegerea pe acești doi frați rusnaci, oameni, pe cît văd, destoinici. Astfel, Balaban a putut trimete, cu primejdie mai puțină decît oricînd, răvașul său.

– Este răvaș ?

– Este.

– Atunci să vie să-l deie.

– Îndată, măria ta. Pe lîngă răvaș, ei și-au luat datorință pentru dînșii singuri, plătită cu bune parale, ca să cerceteze, îndată ce vor putea, dacă nu cumva se găsesc cărți și hîrtii în buclucurile franțuzului.

– Înțeleg. Și ce-au făcut ?

– N-au făcut nimic. Oameni răi, cu totul alții decît dînșii, au prădat la marginea Lehiei pe ava franțuz. I-au luat cai, șăi și agarlîc, atît al lui cît ș-al slujitorilor ; dar se vede că nu s-a găsit în toate nici o hîrtie de trebuință. Trebuie să-l urmeze și să-l împresure mai departe acești

fraţi de la Balaban, ca să înţeleagă dacă n-are chiar asupra sa acele hîrtii şi răvaşe.

– Socoţi că vor cuteza să-l cerceteze şi să-l prade chiar pe popă ?

– Aceşti fraţi, măria ta, sînt în stare să facă multe, cu atîta bună chibzuinţă, încît, după aceea, oricine ar putea fi bănuit, ei însă nu.

– Să-i văd. Adă-i aici. Să-mi deie scrisoarea pe care au adus-o.

Buhuşi deschise uşa şi făcu semn cu mîna. Cei doi aşteptau şi se strecurară îndată pe uşă unul după altul, întăi cel uscat, pe urmă cel bucălat şi rumăn. Amîndoi, plini de umilinţă, îngenunchiară, bătînd mătanie.

Duca-i privi sever.

– Cum vă chiamă ? Ştiţi moldoveneşte ?

– Pentru măria ta ştim. Pe mine mă chiamă Afanasie, glăsui cel mare şi dolofan c-o voce femeiască. Pe istalalt îl chiamă Istratie.

– Pe mine mă chiamă Istratie, confirmă gros cel firav.

Duca rîse de-această descumpănire.

– Ar trebui să vă cheme altfel, ori să vă schimbaţi glasurile.

Rîseră şi ei, cu frunţile plecate şi cu ochii holbaţi în sus.

– Aţi adus răvaş de la Balaban ?

– Da, măria ta, răspunse glasul subţire.

– Adă.

Afanasie se răsuci, aşezîndu-se pe duşamea. Cu repeziciune, îşi trase din piciorul stîng ciubota enormă de iuft şi, scoţînd de sub rantie junghер, o crestă în tureatca răsfrîntă şi cusută. Din crestătură, cu unghii lungi, desprinse o hîrtie îndoită, întinzînd-o.

Duca-Vodă o smunci ş-o desfăcu.

Răvaşul cuprindea puţine vorbe, scrise greceşte :

«Cu umilinţă, al măriei tale rob, fac cunoscut că aceşti doi oameni sînt credincioşi ai mei. Cu cărţile pentru care

de mult mă străduiesc, încă nimica n-am putut isprăvi. Dar am nădejde bună, rugînd pe Dumnezeu să mă pot bucura și de-acum înainte, ca și pînă acum, de mila măriei tale, mai ales în privința pricinei pe care o am la divan cu acel boier al măriei tale, Ursachi.»

– Hm ! mormăi Domnul, această hîrtie nu-mi aduce nimic. Voi știți ceva ?

– Nu știm nimic, măria ta, scînci Afanasie, cu mare umilință. Știm numai atîta că, dacă ne-a ajuta Dumnezeu, avem să prădăm pe franțuz și de cele ce are asupra lui. Și dacă găsim, în ce are el asupra lui, și cărți, apoi le-om aduce tot aici, la picioarele măriei tale ca să alegi pe acele de care ai nevoie.

– Ce cărți ?

– Cărți cu iscălitura măriei tale. Cu altele n-avem ce face. Poate nemților să le folosească. Dar noi mai mult pentru cele cu iscălitura măriei tale ne străduim, nădăjduind de la măria ta multă milă.

– Balaban e om cu minte și cu grijă, vorbi Domnul către Buhuș. Dușmanii mei s-ar putea folosi de sol străin, ca să treacă prin țara mea, Turcului, scrisorile mele, însă am știință că ele stau unde sînt.

Se întoarse spre rusnaci.

– Plecați !

– Da, măria ta, ne ducem degrabă la franțuzul nostru.

Bătură iar mătanie, se ridicară și se strecurară pe ușă.

– Putem avea credință în asemenea oameni ? murmură Duca-Vodă pe gînduri.

– Eu i-am cercetat mai de-aproape, măria ta. Cel puțin, par foarte îndămînatici.

– Se poate. În privința acelor scrisori, eu am primit vești și din altă parte. Am avut tot aici subt ochii și sub brațul meu pe feciorul lui Chiriță Dracu. Și el mi-a arătat că scrisorile stau ș-așteaptă.

– Știe el asta ?

– Ştie, cumnate hatmane, şi s-a şi pus subt ocrotirea lor. Am să-ţi spun cum înţelege acel ticălos să înfrunte mînia mea şi să mă facă nu numai să-l sufăr, dar să şi am grijă de el, ca de un ou de preţ. Dar asta cît poate dura? Spune, hatmane, cît poate dura? Cînd am să pot avea linişte, să-l miluiesc cum se cuvine şi unde se cuvine, cu acest buzdugan? Acum îmi scapă; dar nu se poate să nu mă izbăvească mila lui Dumnezeu de toţi duşmanii pentru jertfele mele, pentru osîrdia şi credinţa mea! Au să ajungă şi rugăciunile noastre la scaunul cel prea înalt, cu luminile pe care le aprindem, cu tămîia pe care o ardem, între zidurile pe care le înălţăm!

Buhuşi privea şi asculta uimit. Tulburarea Domnului izbucnise deodată. Cu ochii usturaţi de lacrimi de înfrîngere şi mînie, Duca se îndreptă spre icoana lui ocrotitoare, în faţa căreia ardea steluţa neclintită a candelei. Îşi făcea încă a treia sau a patra oară semnul crucii, pe cînd gura-i încreţită de rînjet povestea lui Buhuş convorbirea cu Alecu Ruset.

Tulburările lui Duca erau însă trecătoare. Îndată îşi dobîndi stăpînirea de sine. Întorcînd spatele marelui episcop al Miralichiilor şi coborînd glasul, ca sfîntul să nu-i vadă obrazul şi să nu-i audă şoaptele, isprăvi printr-o poruncă plină de cuminţenie.

– Trebuie să-l apărăm, adevărat este, căci deocamdată n-avem ce face. Să nu uităm însă a pune în preajma lui bună priveghere pentru folosul nostru. Cată să ştiu cum se mişcă şi cu cine se adună, hatmane; şi mai ales vreau să ştiu dacă intră la el ori ies de către dînsul răvaşe în privinţa unei înţelegeri pe care domnia ta o cunoşti ca şi mine. Nebunul a vrut să mă încredinţeze că a fost un vînt care a suflat ş-a trecut. Dar eu nu pot crede în ce spune el şi am datorinţa să fiu cu grijă.

– Măria ta, asta o poţi afla cercetînd şi priveghind şi-n altă parte. Eşti domn şi părinte şi copila măriei tale nu poate a-ţi ascunde nimic.

Vodă oftă.

– Ea nu-mi ascunde și se supune ; cel puțin așa arată. O știi însă pe Catrina ce inimă dîrză are și cît samănă cu bunică-sa, Dafina-Doamna.

– Mama într-adevăr a avut în ea criță și știa să plece lumea din jurul ei ; numai vremurile au fost potrivnice și țara prea mică, suspină hatmanul Sandu.

– Așa, copila noastră, știind cît țin la dînsa, îmi arată și ea dragoste și supunere. Însă pot eu ceti în sufletul ei ? Și supunerea aceasta nu știu eu că nu însemnează nimic, în ceasul cînd va hotărî ea să fie nebună ?... De aceea, nebizuindu-mă nici pe cumințenia ei, nici pe firea femeiască, bine este să priveghem și-ntr-o parte și-n alta.

– Vom face cum poruncești, măria ta. Am să chem la mine pe aga Bucșan ș-am să-i rînduiesc ce să facă. Va întrebuința pe cei mai ageri oameni pe care-i are, înștiințîndu-mă de toate, în orișicare ceas din zi și din noapte.

– Foarte bine, prietine, îți mulțămesc, vorbi Domnul, iarăși cu glas întreg și mișcîndu-se din locul său. Acuma putem grăi și despre altele.

Cu Anastasia-Doamna m-am înțeles pentru masa de mîne, la care am poftit pe solul franțuz. Va face ea astfel încît ava să-și aducă aminte de bunătățile casei noastre.

– Își va aduce aminte, Doamne. Din cîte am înțeles de la rusnacii care au stat mai înainte îngenunchiați la măria ta, apoi popa acesta se pricepe nu numai la lătinia lui. Știe să și mînînce, și mai ales să beie bine. S-a luat pe cale, într-un loc, la întrecere cu feciorul lui Chiriță Dracu și măria ta știe cît poate beizade Alecu.

– Știu și bine ar fi fost să rămîie numai la faima asta. Atuncea fiind și ava franțuz om din bună tagmă, să-i dăm luptători lîngă el, ca să cunoască ce pot și boierii noștri.

– Măria ta, grăi Buhuș, cu mîndrie, întru această treabă nu cred să fie boierii lor mai vrednici decît ai noștri.

Domnul, uitîndu-şi năcazurile, rîse cu mulţămire.

– Atuncea, hatmane, adunîndu-te cu logofătul Miron, rînduiţi izvodul. Iar ţeremonia să fie cum îmi place mie: Să nu uitaţi pe lîngă luptătorii de care am vorbit, să-i puneţi aproape pe înalt prea sfinţia sa Dosoftei şi să stea într-ajutor însuşi dumnealui Miron logofăt, ca să cunoască franţuzul că nici într-ale duhului nu stăm prejos.

XIV

Veste de la domniţa Catrina.

Alecu Ruset bătu la poarta lui Abăza clucerul pe uliţa Socolei, de la vale de palatul domnesc. Acolo boierul avea gospodărie bine sprijinită cu zaplaz înalt de scînduri : căci înspre Galata şesul Bahluiului era pustiu, iar înspre Podul Roş viermuiau ţiganii şi mişeii. După zaplaz, hămăiau dulăi ciobăneşti, care ziua stăteau în lanţ iar noaptea umblau slobozi : atunci se aţineau în toate colţurile ogrăzii unde se simţea mişcare dinafară şi se izbeau cu mînie crîncenă în străini.

Slujitorii îi dădură drumul, deschizînd în două laturi canaturile porţii şi cunoscură pe beizade. Jupîn Neculai Abăza, om bătrîn, de sama mazilului Antonie-Vodă, îi ieşi înainte şi se arătă bucuros de musafiri, însă foarte mirat. După ce-l pofti în cerdac, apoi în iatacul său, această mirare nu şi-o putu tălmăci în vorbe şi aşteptă lămurirea oaspetelui său.

– Cinstite jupîn Abăza – îi vorbi Ruset, privindu-l pieziş – nu mă îndemni să stau ? îndeamnă-mă, căci sînt trudit. Şi nu porunceşti să-mi aducă şerbet şi apă rece ? căci sînt însetat. Aş dori mai ales să beau din acea apă, care a fost adusă pe olane la cişmeaua sfîntului Neculai, din porunca şi cu cheltuiala măriei sale Antonie-Vodă,

părintele meu, om de credință și privighetor al lucrării fiind boierul și prietinul său Abăza clucer...

– Poftește pe divan, beizade, răspunse boierul, încurcat. În casă la mine n-ai nevoie de îndemnul meu, căci ești stăpîn măria ta.

– Îți mulțămesc, cinstite jupîne ; și aștept apa.

Abăza bătu din palme și o roabă țigancă, tînără și cu ochii iscoditori, se înfățișă ca să primească porunca. După ce se retrase, gazda rămase tăcut și oaspetele urmă a-l privi lung, c-un zîmbet îndoielnic.

– Văd, jupîne, că trebuie să vorbesc eu, ca să-ți liniștesc grija. De ce nu mă întrebi de unde vin și cum îndrăznesc să intru așa, în scaunul măriei sale Duca ? Și mai ales de ce aduc primejdie într-o casă de creștin cu frică de Dumnezeu și de Vodă ?

– Beizade, nu cutez să te întreb nimic.

– Ba întreabă-mă, căci am să-ți răspund. În această clipă eu vin de la Curtea Domnească.

Clucerul își pocni palmele, cu mare nedumerire :

– Să fie cu putință ?

– Este cu putință, de vreme ce-i așa cum îți spun. Și chiar cu știrea măriei sale am bătut la domnia ta în poartă. Dumnezeu vrea ca Vodă să nu-mi puie suliță în coastă și buzdugan în piept. Dumnezeu binevoiește mai mult, hotărînd să am de la Vodă ocrotire.

Abăza dădu din cap.

– Eu te-am știut, beizade – se hotărî el a vorbi – te-am știut totdeauna cu gluma pe buze, dar și foarte cu grijă pentru afacerile măriei tale. Bănuiesc c-or fi pricini ascunse care au adus asemenea schimbare. Poate mai bine făceai stînd departe.

– Cu toate acestea, am venit aici.

– Văd, măria ta.

– Cu toate acestea am stat mai înainte de vorbă cu măria sa Duca-Vodă ; și ne-am despărțit cu blîndeță, dacă nu cu prietinie. Și știu că nu se va clăti un fir de păr

din capul meu, cum nu se va clăti nici dintr-al domniei tale. Fii fără teamă și dă-mi șerbetul cel mai bun pe care-l ai.

Abăza oftă.

– Bătrîne prietine – urmă Ruset – nebuniile mele, pentru care am fost certat destul, nu mă pot duce pînă la orbire, ca să nu fiu bine înarmat făcînd asemenea pas. Deci crede fără a cerceta și fii încredințat că ai să-ți păstrezi cu bine și cu sănătate și de-acum înainte capul.

– Știu, beizade, că te bucuri de prietinia lui Șișman Pașa și de-a vizirului.

– Nu-i destul, jupîne Abăza. Nebunii găsesc puteri și mai mari, ca să-și apere pielea.

– Le va fi venit înțelepciunea... zîmbi bătrînul.

– Așa este, jupîn Abăza, înțelepciunea lucrurilor ș-a împrejurărilor, de care au învățat a se folosi...

– Atuncea-i bine, măria ta, și să îndulcim acest ceas cu șerbetul cel mai bun de naramze pe care-l am ; iar după aceea să te ospătez cum se cuvine unui fecior al Domnului meu, pe care l-am iubit.

Abăza se retrase peste puțină vreme, iar Alecu Ruset rămase singur, cugetînd că totuși gazda sa a rămas în îndoială. El însuși fiind, însă, fără nici o grijă și cu sufletul întărit de izbîndă, se desfăcu de contăș și de arme și se răsturnă pe divanul moale c-un oftat de mulțămire.

După șerbet și după masă, după ciubuc și cafea, Abăza și-aduse aminte că are de rînduit cîteva grabnice afaceri care nu puteau suferi întîrziere. Beizade Alecu îl lăsă să plece, știind că acele afaceri sînt la agie și la Curtea Domnească mai ales, la Buhuș hatmanul și la Fliondor armașul. Prietiniile acelui timp erau primejdioase și amestecate. Binefacerile domnilor cădeau în adîncul unei mări furtunoase și nu se aflase încă peștele de aur care să iasă din întunericul fundului să înghită vreuna, ca să se împlinească sub soare o singură dată minunea recu-

noştinţei. Ruset zîmbea amintindu-şi de această parabolă arăbească şi încercă, întins pe divanul moale, să găsească un ceas de odihnă în somn. Gîndurile însă nu-l lăsau. Aţîţate, umblau pe drumul pe care-l străbătea Abăza şi, mai înainte decît el, ajungeau la Curte, pătrunzînd într-o chilioară albă, unde bănuia că stă domniţa Catrina, neştiutoare cu totul că dorinţa şi dragostea se apropiaseră şi-i ard în preajmă. Ruset cugetă multă vreme cum ar face să poată da o veste la Curte cît de curînd. În făgăduinţa abatelui de Marenne n-avea încredere şi pînă a doua zi i se părea prea mult. Nădăjduia numai în vîntul întîmplării, care poartă veştile ca frunzele, şi-n zvonul fără odihnă al neamului femeiesc.

«Cine ştie !»

Aceste două vorbe tresăriră în el cu nădejde şi cu mîhnire. De şi nu-şi amintea, în toată viaţa lui, să fi păcătuit prin slăbăciune faţă de această mare patimă a neamului omenesc, de şi desmierdările şi nebuniile lui n-avuseseră o ţintă unică şi iubea femeia ca un bun al vieţii ; de şi în acest început de legătură urmărea ceva tulbure în care se amestecau porniri împotriva bătrînului Georgie Duca – totuşi, în adîncimea fiinţii lui, ca-ntr-o prăpastie de zări cu nouri, părea că clipeşte o stea.

În jurul lui era tăcere şi întreaga casă ţiriia, pustie. Între somn şi trezie îşi auzea, în tîmpla rezemată de pumn, bătaia inimii, ca un ornic al vieţii. Încerca, fără izbîndă, să-şi întruchipeze, în pleoapele închise, imaginea Catrinei Duca. Nu i se vădea, din înfăţişarea ei de umbră, decît ochii negri şi tari sub sprîncenele jos arcuite asupra lor. Într-adevăr, ochii aceia îl izbiseră întâia oară cînd o văzuse. Prin ochii aceia îi plăcuse. Şi pentru prima oară îl străpunsese, prin ei, de la umbra-i nedeslușită, un fior necunoscut. Descoperi în el o jumătate de adevăr : a venit la Iaşi s-o vadă. A venit totuşi pentru altele ; dar hotărîrile mărturisite chiar cătră tine însuţi pot fi înșelătoare. Ajuns aici, nu se poate să n-o vadă. Altfel ar suferi.

Descoperirea aceasta în el îl făcu să se mire, ca de ceva străin. Zîmbi ochilor umbrei și hotărî în sine să-i păstreze înaintea lui, stînd așa, cu pleoapele închise și izgonind încleștarea moale a divanului.

Abăza clucer îl găsi încă dormind. Sosise vesel, cu știri destul de bune, și-și lăsă oaspetele să doarmă. Apoi – cînd îl simți că s-a trezit, îi trimese, fără nici o întîrziere, pe roaba care slujea la iatac să ducă alt șerbet și altă cană de apă proaspătă. În vremea șerbetului intră și el, tot așa de dulce.

Beizade Alecu zîmbi, văzîndu-l.

– Jupîn Abăza – îi zise el – văd că treburile ți s-au întocmit bine și mă bucur, ca prietin ce-ți sînt.

– Măria ta, te rog să ierți, răspunse clucerul, pe același ton vesel. La Moldova noastră treburile sînt totdeauna încurcate. Dar pe ziua de azi Dumnezeu m-a izbăvit. Și te rog frumos, măria ta, să fii așa de bun, a da poruncă unde să trimet un om de credință al meu ca să-ți aducă slujitorii. Trei zile, cît vei sta în Iași, ești musafir al meu, cu toți oamenii măriei tale ; și te poftesc să te socotești ca-n casa părinților măriei tale.

– Îți mulțămesc, jupîne Abăza. Cei care ți-au rînduit pricina ți-au arătat deci că n-am a sta mai mult decît trei zile în scaunul Domniei ?

– Așa mi-au spus, măria ta. Am greșit întrebînd ? Mă rog să fiu iertat.

– N-ai greșit întrebînd, prietine. N-ai greșit nici neîncrezîndu-te în mine, căci deprinderile și vorbele mele n-au fost totdeauna prea statornice. Dar suferința învață ; și se pare că am gustat și eu din această doftorie. Așa că trimete la hanul turcesc. Acolo să întrebe omul dumitale de credinciosul meu Vîlcu Bîrlădeanu. Or veni și ceilalți oameni, dar acesta îmi trebuie mai mult decît oricare și numaidecît.

Abăza, părînd iar în îndoială, ieși să împlinească porunca.

Cînd sosi Vîlcu, înserase. Găsi pe stăpînul său după perdele trase cu îngrijire, gînditor, între două luminări de ceară, care ardeau în sfeșnice de alamă, pe masa de lîngă divan.

– Vîlcule – îi zise beizade Alecu – rînduiește-ți oamenii. Mîncați mult, însă beți puțin.

– Am înțeles, măria ta.

– Vorbește încet, Vîlcule. Porțile fiind închise și cînii slobozi, tu stai treaz și să bagi de samă ca și cum am fi împresurați. Pe cei care ne priveghează dinafară lasă-i în pace, căci, priveghind numai, nu ne pot face nici o stricăciune. Bagă de samă numai cine intră. Îndată să știu și eu. Iar la o nevoie, calul meu du-l la portița de dindos dinspre Bahlui și voi, la cuvîntul meu, ieșiți cu zvon pe porțile cele mari, ca să mă pot strecura eu nesupărat în calea mea. Aceste toate, Bîrlădene, ți le spun pentru că n-am a mă teme de nimica.

– Știu, măria ta, n-avem a ne teme de nimic, dar ceasul care vine nu-l cunoaștem. Cît te-am slujit, măria ta, am învățat asta, și învățătura ne-a fi ș-acuma cu priință. Grija – după vremi.

– Și după oameni, Vîlcule. Du-te – și vorbește încet. Bagă de samă că-ți poruncesc asta a treia oară.

Bîrlădeanu ieși, fără să mai crîcnească nici o vorbă.

La al treilea ceas al nopții, casa clucerului dormea, ca și tîrgul, ca și Curtea Domnească. De nicăiri nu răzbătea foc ; ulițile și fundacurile zăceau în întuneric ; numai deasupra clădirilor, din văzduhul răsăritului, plutea slabă lumină de la fînarul lui Dumnezeu, fulgerînd în clopotnițile mănăstirilor. Străjerul din turnul de la poarta Curții strigase din surla lui astuparea focurilor : Vodă trecuse la hodină.

Abăza, înainte de culcare, se tînguise puțin cătră soția sa despre neplăcuta întîmplare a zilei și despre oaspetele nepoftit care le căzuse în casă. Suspinînd, se mîngîiase, apoi, închinîndu-se fierbinte la icoana Maicii Domnului,

avînd tovărășie la mătănii pe jupîneasă. Clucereasa, mai grasă și mai greoaie, rămînea necontenit în urmă și, cînd se ridica ea, gîfîind, Abăza se apleca. Din cînd în cînd o aștepta, certînd-o, nemulțămit pentru încetineala ei. Maica Domnului îi privea nedumerită, din dosul candelii. În patul larg se așezară spate la spate și adormiră îndată.

În această vreme, Alecu beizade se pregătea de somn, ca pentru o plecare. Spălase de pe el colbul la ligheanul de alamă și se pieptănase. Își așezase armele la îndămînă și sta descins la marginea divanului, însă încălțat. Privea cu ochii ațintiți înainte-i, așteptînd de la noaptea aceea ori o tulburare năprasnică și fugă, ori o izbăvire.

Deocamdată veni altceva : un zgrepţănat ușor la ușă, ca și cum s-ar fi cerut o mîţă înăuntru.

Ruset puse mîna pe jungheru-i scurt și păși pe scoarţa de lînă. Întinse urechea și auzi șoaptă cunoscută. Desfăcu clempușul și dădu drumul lui Vîlcu. Slujitorul purta o furcă scurtă cu colți de fier. Era îmbrăcat, însă desculţ, ca să nu i se simtă umbletul.

– Ce-i, Bîrlădene ? întrebă Ruset. În noaptea asta te-ai făcut stafie ?

– Da, măria ta, șopti pădurarul. Și-ţi aduc la scaunul judecății un suflet de dadacă ţigancă.

– Ce ţigancă, Vîlcule ? N-am nevoie de nici o ţigancă.

– Măria ta, o ţigancă de la Curtea Domnească.

Ruset tresări, aprins.

– Nici n-am simțit-o cînd și pe unde a intrat – urmă a șopti Vîlcu – nici n-am auzit cînii bătînd. Pe urmă am înțeles că a vîrît-o în ogradă, pe la cuhnii, cămărășița de-aici. Cînd și cum s-or fi răspuns, n-am cum pricepe. Așa – cămărășița de-aici numai mi-o aduce. Zice că are de spus puţine vorbe, însă în taină, măriei sale lui beizade Alecu.

– E aici ?

– Da, măria ta.

– Spune-i să intre și stai tu de pază în tindă.

Bîrlădeanu se feri şi se retrase. Pe uşă intră o bătrînă curat îmbrăcată, în straie cernite. Era foarte grasă şi revărsată din sîni şi şolduri, însă păşea sprinten, învăluindu-şi abia simţit fusta des încreţită. Făcu plisc, ca şi cum ar fi vrut să ciocnească mîna întinsă a lui Ruset. I-o sărută. Şi deodată zîmbi larg cu obrazu-i unsuros, aţintind cu îndrăzneală pe boier.

Ruset scociorî în punga împletită, trase un zlot de argint şi i-l aruncă. Ea îl prinse ca pe-un fluture din zbor şi-i dădu drumul în sîn, printre mărgelele de la gît.

– Banu-i al tău – îi zise Ruset – dacă vii de unde aştept veste.

– De-acolo vin, măria ta, cu veste bună.

Ruset se aşeză pe marginea divanului şi o privi, cîntărind în sine felurite întrebări, care năşteau în el. Era o solie de la domniţă, dar se putea să fie ş-o ispită, de la neprietini.

– Măria ta, nu te îndoi, se grăbi să-l încredinţeze ţiganca. Nimene pe lume nu cunoaşte semnele şi vorbele care s-au făcut şi s-au spus între măria ta şi domniţa Catrina. Eu le ştiu, căci în mine domniţa are credinţă mai mult decît într-o mamă, eu fiind aceea care am adăpat-o cu laptele meu. Am hrănit-o, ş-am crescut-o, ş-am scăpat-o de boli, descîntîndu-i ; şi i-am dovedit în bobi şi-n ghioc această dragoste, cînd i-a venit ceasul. Nimene nu ştie de scrisori, iar eu ştiu ; căci eu le-am repezit în cinci rînduri la Hîrlău, printr-un nepot al meu, Nastratin, căruia măria ta i-ai dat cîte cinci zloţi, nu cîte unul.

– Atuncea-ţi mai datoresc şi ţie patru, dacă spui adevărul.

– Eu ştiu de ce te temi, măria ta – urmă în şopot ţiganca – şi-ntr-adevăr venind aici, am văzut iscoada rînduită în preajma casei clucerului. Dar măria ta n-ai de ce ieşi, căci te ştii sub priveghere ; iar aici la măria ta

n-are cine intra, căci măria ta n-ai venit pentru prostiile altor oameni. Pentru ce ai venit măria ta în Iaşi, dacă nu pentru dragostea pe care o ai?

– De unde ştii asta?

– Ştiu, pentru că te-am chemat. Domniţa întăi m-a rugat, pe urmă mi-a poruncit şi nu s-a putut să nu mă înduplece, de şi vraja nu se face, măria ta, fără primejdie.

Ruset se descreţi, vesel:

– Cum te chiamă?

– Măgdălina, măria ta.

– Vra să zică tu m-ai adus la Iaşi, Măgdălină?

Dadaca se posomorî şi făcu iar clonţ.

– Măria ta, faci rău că n-ai credinţă. Ţi s-a părut măriei tale că vii c-un popă franţuz, care va fi fiind nebun de vreme ce umblă aşa prin lume, fără treabă. Ţi s-a părut poate că vii pentru alte pricini. Dar eu ştiu că ai venit pentru noi. Şi astăzi, stînd singur aici, m-ai aşteptat s-aduc veste. Şi aşteptînd, ai văzut înaintea ochilor pe domniţă, şi ţi-ai adus aminte de cele două dăţi cînd v-aţi întîlnit la mănăstirea Neamţului. Întăi în mijlocul norodului. Şi pe urmă, la trei zile după aceea, în casă la mătuşa măriei tale, domniţa Ruxanda. Atuncea ai spus copilei mele că ţi-i dragă. Şi ea te-a crezut.

– Mi-i dragă, dadacă.

Ţiganca nu răspunse.

– Măgdălină, ai auzit ce-am spus?

– Am auzit, măria ta. Cunosc eu dragostele măriei tale. Să nu te superi, dar asta-i meseria noastră, s-auzim despre toate şi să cunoaştem toate. Dar, aici, măria ta, nu-i măr să-l muşti şi să-l lepezi. Eu te-am adus – dar eu îţi spun că dragostea asta, fiind cu primejdie, nu-i ca celelalte.

Alecu Ruset zîmbi şi trase din punga-i de horbotă ceilalţi patru zloţi. Ţiganca-i strecură iar printre mărgele.

– Spune-mi de ce-ai venit, o îndemnă beizade. Acuma te-am cunoscut și poți vorbi. Am înțeles și eu că mărul acesta are venin. Îl prețuiesc însă mai mult decît viața.

Țiganca se apropie de el, învăluitoare, ca și cum ar fi vrut să-l cuprindă și să-l desmierde între sîni.

– Beizade – șopti ea, descîntînd parcă iubirea ei – domnița vrea să te vadă și trebuie să vă întîlniți.

– Se poate asta, Măgdălină? Atuncea, peste zloți cade-un venetic de aur.

– Se poate, măria ta, căci sînt eu la mijloc. Pe copilă am învățat-o să se supuie părinților cu vorba și să nu te vreie și să nu te știe. Cunoscînd noi cîte-au fost de la măria sa Vodă Duca împotriva părintelui măriei tale, am înțeles că ne împresură osînda și că nevoite sîntem să închidem în noi toate, ca într-o peșteră. Nimeni să nu vadă, nimeni să n-audă, nimeni să nu simtă carte scrisă și repezită ; toate să fie făcute cu mare meșteșug și-n taină. Căci celui tare nu i se poate împotrivi decît cel viclean. Aici nu se poate să vă vedeți, măria ta, căci ar fi ca și-n mijlocul uliții. Nu se poate nici la Curte, căci ai intra ca guzganul în capcană.

– Atuncea cum?

– Nu se poate, măria ta, decît altfel de cum s-așteaptă oamenii. Ei știu că șopîrla nu zboară și niciodată nu s-așteaptă s-o vadă zburînd. Noi însă s-o facem să zboare. Așa că fiind și domnița Catrina o fată cum puține se află pe lume și binecuvîntînd-o Dumnezeu cu destul vicleșug, asta se poate. Numai să fii și măria ta întru toate următor la cele ce ți-oi spune eu.

– Vorbește! porunci, nerăbdător, beizade.

Atuncea roaba se lăsă în genunchi la marginea patului și se alătură de Ruset, învăluindu-l c-un miros tare de busuioc și cu șoapte care i se strecurau în ureche, ca niște puișori de viperă. Cu ochii pe jumătate închiși, urma să vorbească pentru domnița Catrina, ca și cum ar fi vorbit pentru sine.

XV

Despre tulburări în țară și viclenia unor boieri divaniți.

La Curtea Domnească trîmbițau cucoșii la ceasurile cunoscute lor, dînd veste străjerilor să se cheme și ei și să se deștepte unii pe alții din covruri. Pe cucoși n-avea nimeni putere să-i oprească, fiind din firea lor ornice ale lui Dumnezeu, după cum luna era fînar. Pe străjeri îi opreau însă porunci, ca să nu facă larmă și să tulbure pe măria sa din somn. Căci măria sa avînd grija unei țări întregi, atîtea pricini judecînd, atîtea biruri ridicînd, atîtea podvezi rînduind, atîtea pedepse dînd și atîția sfinți slujind într-atîtea dumnezeiești lăcașuri, era totdeauna trudit foarte și, cum se făcea sară, urma pilda găinilor. Ziua-i pentru muncă ; noaptea pentru hodină. Deci, lepădînd straiele măririi sale și rămînînd numai într-o cămașă lungă și-n papuci, se înfățișa la sfintele icoane pentru rugăciunile obișnuite. După aceea, cînd se hurduca și suna dușameaua, slujitorii din odăile de dedesubt știau că măria sa Vodă s-a suit în pat și se răsucește, căutînd starea cea mai potrivită pentru somn.

În noaptea aceea, din partea slujitorilor n-avea pricină de supărare. Dar după cîteva ceasuri de somn, iată îl deșteptară cucoșii. Îl deșteptă poate și lumina lunii, care se înălțase la miazăzi și împrăștia asupra tîrgului și asupra curții painjeniș de argint. Ulițile, casele și bisericile dobîndiseră deodată o înfățișare de taină și de frumuseță, pe care nu le mai avuseseră nicicînd și pe care, în afară de acest ceas, nu le-a mai avut nici de-atunci vreodată ; căci fiecare oră își are ființa sa scrisă deosebit în veșnicie. Dar poate nu numai luna și nu numai cucoșii îl scoseseră din visuri pe Vodă, ținîndu-l cu ochii treji spre sîmburele de aur al candelii ; ci gînduri lăuntrice care ațipiseră numai

pe jumătate şi tresăriseră singure din sămînţa lor, ca nişte flori ale grijii.

Vechi scîrbe şi mînii se întovărăşeau cu gîndurile nouă ale lui Georgie-Vodă. Ţara aceasta neaşezată, cu oamenii aşa de răi şi de schimbători, cu boierii vicleni, stînd iepureşte pe două hotare, cu pîră, cu bunturi, nu-şi simţea îndeajuns blăstămul lui Dumnezeu în bolişti, războaie şi secete – i se cuvenea un spor de pedeapsă şi din partea lui. Căci a avut mai ales el a suferi în două domnii. Ş-acuma sufere şi-n a treia. Cu dreptatea lui tare şi cu sprijin de la Dumnezeu, pe care l-a cîştigat cu atîtea lăcaşuri şi daruri, trebuie să izbească înfricoşat în cuibul răilor, să-l spargă însfîrşit. Şi trebuie să-i urmărească pe toţi aceia care-i viclenesc vistieria – lăsîndu-l răspunzător cu viaţa lui în faţa ismailitenilor şi a cămătarilor de la Ţarigrad, care sînt mai păgîni decît ismailitenii. Au să cunoască ei toţi braţul lui Duca-Vodă, împlinindu-şi drepturile sale. Căci un domn are două datorii : să judece pricinile bine şi să urmeze legea pravoslavnică ; şi două drepturi : să urmărească birul său şi să sfărîme fălcile viclenilor.

Cucoşii cîntau cu dărăbăni de aripi afară, la găinăriile Doamnei Anastasia, slăvind aceste drepte cugetări. Vodă căscă prelung şi se întoarse pe cealaltă coastă, cu faţa către părete, cerînd în gînd, de la Maica Domnului, linişte. Pentru atîtea daruri şi binefaceri i se cuvenea macar atît în acest pătrar al nopţii ; rămîind celelalte la vremea lor, fiecare pedeapsă, fiecare lovitură la ceasul său.

Însă nu putea să doarmă. Avea acum şi alte griji, de care, în asemenea timpuri grele mai bine ar fi să fie scutit. Ce căuta acel popă franţuz, tocmai acum, la scaunul său – pentru a se jertfi, întru îndestularea lui, claponi graşi şi iezi tineri şi miere şi unt din cămările Doamnei Anastasia ?

Dar lăsînd acestea şi ridicîndu-se în capul oaselor, se întreba mai ales, muşcat de-o supărare proaspătă, ca de un purice, de ce strigă străjerul din turnul de la poartă,

cînd cunoaşte că Domnul său are nevoie mai mult decît oricînd să-şi odihnească oasele?

– Cine-i? strigă prelung străjerul, a treia oară.

Un glas depărtat răspunse. La porţi sunară zăvoare şi lanţuri.

Bănuind ce poate să fie această mişcare, Domnul săltă cu hărnicie din chilota de puf şi-şi căută încălţările. Trase în grabă pe el straiele şi-şi acoperi pletele cu comanac. La lumina candelii pipăi buzduganul şi-l strînse cu tărie în dreapta. Apoi îşi aţinti urechea. Paşi furişaţi se apropiau. Aprodul de rînd bătu la uşă. Vodă îl cunoştea după glas.

– Tu eşti, Constandine?

– Eu, măria ta. S-a întors dumnealui Gheorghiţă Ciudin serdarul şi pofteşte pe măria ta să te cobori jos.

Fără a întreba mai mult, Domnul deschise uşa şi trecu suflînd prin tinda îngustă, apoi coborî scările. Jos, în laturea caselor Doamnei, la uşile deschise ale beciului, aşteptau siimeni descălecaţi. Gheorghiţă Ciudin păşi înainte şi i se închină. După aceea, ferindu-se în laturi, descoperi la pămînt, ghemuit şi legat în funii, pe Lupul sulgerul.

– Aha! scrîşni Duca. Încep a cădea răii la judecată! Coborîţi-l jos şi aprindeţi făchii. Slujitorii să treacă la hodină. Să nu rămîie cu mine decît serdarul; şi să fie adus pe loc Buga Sîrbul, carele are de împlinit slujbă în noaptea asta. Du-te, Constandine, şi mi-l chiamă.

Oştenii se retraseră, cu caii de căpestre. Numai doi din ei, rînduiţi de Ciudin, prăvăliră pe scări, în beci, pe boierul legat. Coborî şi Vodă după dînşii tocmai cînd aprindeau beţe de pucioasă şi aţîţau de la ele flacări în răşina făchiilor. Umezeala neagră sclipi, apoi se tulbură de un abur roşcat.

Punîndu-şi barba în piept, Duca-Vodă privi crunt pe Lupu, frămîntînd în dreapta mînerul buzduganului. Porunci cu glas repezit:

– Deslegaţi-l !

Cei doi slujitori înţepeniră mînerele făchiilor în năsip. Grămădindu-se asupra prizonierului, îl răsuciră, frămîntîndu-l. Traseră cuţitele şi tăiară funiile. Sulgerul rămase în genunchi, cu fruntea plecată spre Duca.

Ameninţînd spre el cu buzduganul, Duca începu a-i pune întrebări, căutînd a-şi înfrîna mînia.

– Tu, viclene, eşti acel care ai dus cărţi la Orhei?

– Am greşit, măria ta, neştiind ce duc şi îndemnat fiind de alţii.

– Tu eşti cel care-ai dus cărţile?

– Eu, măria ta.

– Cărţi mincinoase, nemernicule, îndemnînd norodul să se rocoşească împotriva Domniei!

Sulgerul îşi plecă fruntea în tină, tăcînd.

– Ai muţit?

Sulgerul nu răspunse. Pe treptele beciului sunară paşi amestecaţi şi hatmanul Buhuş se înfăţişă gîfîind în fumegarea luminii. Se închină către Domn şi veni alături de el. În urma lui Buhuş, un om mare, oacheş şi buzat, cu nădragi roşii şi cu mînicile cămeşii suflecate pînă la cot, se opri cuviincios, cu fruntea închinată, aşteptînd poruncile Domniei.

– Credinciosul nostru sulger – rînji Duca înturnîndu-se către Sandu Buhuş – a uitat dintrodată moldoveneşte. Ori a amuţit. Cu toate aceste, limba încă nu i-i tăiată.

Păru atunci a vedea pe gîde.

– Tu eşti, Buga? Ai venit?

– La porunca măriei tale.

– Îţi sînt ascuţite bricele?

– Am tot ce-mi trebuie, măria ta.

– Atunci să încercăm a face limba aceea să grăiască.

Buga Sîrbul făcu un pas.

– Milostiveşte-te, Doamne! strigă dintrodată cu groază sulgerul, apărîndu-se cu palmele de către gîde.

– Atunci vorbeşte şi spune că ştiai ce cuprind cărţile.

– Știam, măria ta.

– Și cunoșteai că a fost plăsmuită iscălitura lui Dumitrașcu-Vodă mazilul?

– Am știut și asta, măria ta. Dar am greșit, ca un nebun ce-am fost. Să ierți, măria ta, aducîndu-ți aminte că pînă acum te-am slujit cu credință.

– Bine. S-auzim numai cine a pus acea iscălitură mincinoasă pe cărți și cine te-a trimes la orheieni.

– Măria ta, nu-i cunosc. Dar neizbînda lor li-i destulă pedeapsă.

– Hm! Așa crezi tu, cinstitule și credinciosule al meu sulger? Buga, tu ai meșteșug să faci pe îndărătnici să cînte. Îi poți ș-acestuia face slujbele cele de trebuință, ca să-și aducă aminte. Crestează-i limba cu briciul și presară-i-o cu sare. Gătește spini și așchii ca să i le bați subt unghii, pedepsind degetele care au păcătuit. Sucește-i și desfă-i picioarele care au alergat împotriva stăpînului său. Și numai după ce va birui toate aceste încercări, taie ce-ai sărat și pune la fum. Atuncea, poate să tacă.

– Spun tot, spun tot ce poftești, măria ta! urlă cu spaimă boierul.

– Auzi tu, gîdea? Eu îi cer să-mi spuie numai adevărul.

– Aud, măria ta, răspunse cu umilință și cu liniște Buga. Înainte de a-l lăsa să mărturisească, se cuvine să-l răcorim, ca să nu spuie decît adevărul, avînd pe Dumnezeu martor.

Pășind în întuneric, Buga Sîrbul trase din hruba uneltelor lui un ciubăr cu apă, pe care-l împinse între făchii. Cu brațele-i cu vine ca de frînghie apucă pe sulger. Îi răsuci la spate mînile și i le cuprinse în laba lui stîngă. Cu dreapta îl încleștă de după grumaz și, încălecîndu-l, îl cufundă în apă cu capul. Ținu trupul strîns ca-n minghinele pînă ce-l simți că se cutremură și slăbește. Atunci îl trase în sus și-l scutură spre Domn.

– Așa începe a cunoaște durerea, măria ta, lămuri el; privind cu luare-aminte la sulger, care se zbătea pe jumătate înădușit, trăgînd cu răget în piept un fir subțire de aer. Pe urmă îi împlinesc și toate celelalte, după meșteșugul meu și după porunca pe care am primit-o.

– Spun ! izbuti să scuipe glas sulgerul.

– Atunci să ascultăm, se amestecă deodată hatmanul. Măria ta, poruncește tuturor, după rînduiala știută, să se suie sus în capul scărilor. Mărturisirea se face numai către Domn și către Dumnezeu.

– Hatmane Sandu – porunci Duca – poți sta și tu aici ca s-asculți și să fii martur. Ceilalți, vă pogorîți cînd vă dau semn.

Slujitorii și gîdele suiră treptele. Lupul gemea jos, opintind încă apa din măruntaie.

– Vorbește.

– Măria ta, întreabă. Spun tot, numai cruță-mă și aibi milă de soția mea și de copiii mei.

– Spune cine te-a trimes !

– Milostive Doamne, m-au trimes la Orhei doi boieri ai măriei tale : dumnealui vel-vistiernicul și dumnealui vel-jitnicerul.

Domnul se dădu doi pași înapoi ca izbit în piept.

– Cum ? Oamenii mei de credință, pe care i-am oploșit în slujbe și mînîncă pînea mea ? Gheuca și Bogdan ?

– Da, măria ta, domniile lor m-au trimes.

– Cu jurămînt mărturisești asta înaintea lui Dumnezeu ?

– Mărturisesc cu jurămînt, milostive Doamne.

Sulgerul își făcu semnul crucii și, aplecîndu-se, sărută pămîntul.

– Ei au alcătuit cărțile și au plăsmuit iscălitura ?

– Asta nu pot ști cu adevărat, luminate Doamne, și n-aș putea pune mîna pe cruce, arătînd pe cineva anume. Poate tot ei să fi săvîrșit și asta. Ori poate să fie amestecați și alții, după cît am înțeles și bănuiesc. Iscălitura

poate s-o fi alcătuit dumnealui Ion Milescu, spătarul, care-i bun meşter cu pana. De ştiut anume însă nu ştiu. De ce să-mi încarc sufletul ?

Duca duse mîna dreaptă la frunte, apoi, coborînd-o, strînse cu tărie braţul credinciosului său Buhuş.

– Ai auzit, prietine ?

– Am auzit, măria ta.

– Ai auzit care-i credinţa, în această ţară blăstămată a Moldovei ? Liniştea apei ş-a vîntului – asta-i partea lor ; şi credinţa demonului Belzebut ! Hatmane, trebuie să spargem casa răilor şi s-o curăţim de spurcăciune. Să coboare slujitorii ! înălţă el glasul, cu mare mînie. Aduceţi-i lanţuri acestui nemernic. Puneţi-i mînile în belciug la zid şi picioarele în butuc. Nimene, afară de gîde, să nu-l vadă. Nimene să nu-i lepede cuvînt, pînă ce va hotărî asupra lui divanul judecăţii...

Izbi în prins cu piciorul, apoi cu buzduganul ; şi se întoarse spre ieşire.

– Buga, cheia beciului rămîne în mîna ta şi-mi răspunzi de acest rob cu viaţa.

– Am înţeles, Doamne, răspunse gîdele înălţînd ochii holbaţi de deasupra păcătosului, pe care-l răsucea şi-l ferecea, smuncit şi cu grabă.

XVI

Mare masă domnească.

După poruncile cu străşnicie date şi după înţelegerea dintre Domn şi hatmanul său, a doua zi, nu părea nimic schimbat în Curtea Domnească. Toate întîmplările nopţii rămăseseră parcă ale altei lumi, într-un domeniu de lună imaginară. Rămăseseră mai ales în mintea lui Duca-Vodă ; dar pe chipul lui nu se putea cunoaşte nimic. Ţinînd şi respingînd în el orice semn al supărării, se în-

griji dis-de-dimineață și de aproape de tot ceea ce privea ospățul întru cinstirea solului franțuz.

În al patrulea ceas, armașul, adunîndu-și iarăși slujitorii și coconii cei tineri, porni spre gazda minoriților, arătînd tîrgoveților fantazie și încurînd caii cu meșteșug, stîrnind deasemeni multă pulbere, cît părea că ninge cu cenușă pe unde treceau acei călăreți. Iar mai ales muierile bătrîne, spăimîntate ca la o zi de apoi, stupeau după dînșii și-și făceau cruce.

La umilita gospodărie a părintelui Guido se opriră, înconjurînd butca de mai înainte adusă, cu patru cai și cu slujitori robi. Slujitorii purtau straie după moda țarigrădeană, cepchene cu ceaprazuri și șireturi, iar caii, hamuri împodobite cu sîrmă de argint. Domnul Paul de Marenne ieși cu gravitate din cerdacul încununat cu viță, avînd alături, în dreapta sa, pe *pater-praefectus* [1]. Îi erau straiele scuturate de colb și călcate cu îngrijire ; și împrumutase ceea ce-i lipsea în îmbrăcămintea de ceremonie, un guleraș și mînicuți de horbotă, de la gazdele sale. De și călugăr închis în mantie și rînduieli aspre la mănăstirea sa, abatele era și om de lume și, neuitînd pe Dumnezeu și jurămîntul, ținea socoteală de oameni. Ținea socoteală și de plăcerea sa. De aceea, se bucură văzînd și pe Alecu Ruset, care tocmai atunci se arăta, cînd cuvioșia sa ieșea în uliță. Și zîmbi, luminîndu-i-se ochii și aducîndu-și aminte de noaptea petrecută la Griga șătrar. Trecătoare ceasuri – pe care le-ar fi dorit să steie.

– A, nu se poate ! șopti el lui Ruset, întîmpinîndu-l, strîngîndu-i mînile și aducîndu-i aminte cu melancolie de ulcioarele lui Matiaș. *Fugit irreparabile tempus...* [2]

– Adevărat... oftă cu nevinovăție bunul pater Guido ; am îmbătrînit, respectabile domnule abate, în această

[1] Părintele prefect, cel care se ocupă cu problemele studiului teologiei într-un institut teologic sau într-o mînăstire (lat.).

[2] Timpul zboară și nu se mai întoarce... (lat.).

datorie a credinții mele și am nevoie de brațul unui tînăr, ca să mă pot urca în butcă, lîngă domnia ta.

Alaiul se mișcă la pas, pe ulițile cotite, și în curînd fu înconjurat de o droaie de copii, unii desculți, alții cu capul gol, cei mai mulți cu obrazurile și cu boturile nespălate. Fiind vremea poamelor ș-a nucilor, stigmatele acestea erau firești și nu dovedeau atît neîngrijirea muierilor, cît lipsa de garduri la livezile din apropiere, ori bielșugul acestor livezi și nepăsarea stăpînilor lor. La copii se adaoseră și oameni mari, în straie nu tocmai întregi, însă într-o deplină veselie, de și era un ceas de dimineață. Erau nemernici fără căpătăi, ori mișei ai tîrgului, care se luau așa, din obicei, după adunare de oameni, nădăjduind într-o îngropare ori într-un praznic.

La porți ieșeau în rînd mahalagii, oameni așezați și gospodari, cu muieri și copii, privind neclintiți și cu ochii rotunzi butca și ceata de călăreți. După ce-și strîmbau capetele multă vreme, își închipuiau c-au lăsat-o să treacă și-și făceau felurite întrebări, răspunzînd cu felurite prepusuri. Cea mai bună, mai sigură și mai potrivită judecată a fost a femeilor, căci soarele nu suise încă la amiază și prin tîrg începu să umble zvon despre pețitori pentru domnița Catrina.

Desfăcînd de mișei și de copii alaiul cu ajutorul harapnicelor, slujitorii îl lăsară să intre pe poarta cea mare și-l primiră, înșirați pe două rînduri, pînă la scara casei Domnului. Acolo Duca-Vodă însuși coborî trei trepte, avînd în urma sa boieri, și primi cu bunăvoie pe ava franțuz și pe însoțitorul său.

Domnul avea în spate cabaniță și în cap cucă cu întreit surguci. La cheutorile straiului îi sticleau bumbi împodobiți cu rubinuri. Se purta falnic și cu mișcări cumpănite. Logofătul Miron pofti bună-venire oaspetelui străin pe lătinie, avînd și el în glas și-n înfățișare semeția cuvenită celui mai mare boier al țării, de și era încă tînăr.

Urcînd scările, de Marenne găsi sus binecuvîntarea înalt prea sfinției sale părintelui Dosoftei. I-o dădu înălțînd brațul drept, fără mîndrie. Se simți deodată cîștigat de figura aceea cu ochii mari, cu obrazul smead și pălit de vegheri, umbrit de camilafca neagră ca de o întristare. «Iată un lucru la care nu m-așteptam, cugetă domnul de Marenne, căci mie îmi plac prelații dîrzi, care știu să poarte sabie pentru Hristos. Sînt însă primejdioși la discuții. Într-o țară străină, mai ales, îl prefer pe acesta.»

Părintele Dosoftei era îndeosebi bucuria lui pater Guido Celesti. Adeseori mitropolitul îi îngăduia intrarea la el și amîndoi se pierdeau în grădinile credinții, oprindu-se la izvoarele de adevăr ale trecutului și adăpîndu-se îndelung.

– E o băutură ascetică, spuse enigmatic de Marenne.

– Într-adevăr, răspunse cu căldură părintele minorit. Și beția ei ne încîntă așa fel, încît sfinția sa rostește și stihuri ale regelui David, tălmăcite de el în limba țării.

– E curios, într-adevăr ; mie îmi plac însă mai mult ulcioarele.

Acest răspuns rămase cu totul întunecos pentru blajinul franciscan. Nu pricepea la ce carte și la ce pasagii fratele său întru credință făcea aluzie și se simți umilit; păstrînd, rușinat, tăcerea.

Domnul pofti pe oaspeți la masă. Așezîndu-se la locul de cinste, arătă abatelui scaun la stînga sa. Mitropolitul i se așeză la dreapta. Logofătul cel mare Miron Costin fu rînduit lîngă franțuz, ca să-i deie lămuriri și să-l încînte cu vorbe meșteșugite, cercînd a-i pricepe din subînțelesuri solia tainică. Iar pater Guido, avînd încă o dată bucurie de vecinătatea mitropolitului, se fericea ca de-o rînduire cerească și ca de-o răsplată a muncilor și a jertfelor sale în slujba Mielului lumii.

Ospățul avea loc în odaia cea mare a spătăriei. Era o sală împodobită c-un mic iconostas și cu trei candele în

colțul răsăritului și cu mărcile ținuturilor Moldovei zugrăvite de jur împrejur pe pereții albi. În dosul jilțului lui Vodă, unde se ținea spătarul Ion Milescu, se afla încă o zugrăveală proaspătă a armelor lui Duca, pe scut rotund. Alte podoabe nu mai erau, afară de perdele de buhur roș la ferestre și la ușă. Masa era însă foarte bine împodobită cu blide și tacîmuri de argint. Lui de Marenne îi plăcură îndeosebi furcuțele cu doi colți, — lucru nu prea obișnuit la prinții timpului. Stolnicul începu a servi și cuparul a drege — ajutați de boierii lor de al doilea și al treilea rang.

Între bucate, de Marenne regăsi cu plăcere sarmalele, care atît îi plăcuseră la gospodăria răzășului Lăzărel. Vinul nu i se păru tot atît de bun.

Stolnicul punea înaintea lui Vodă vasul de argint, cu felul de mîncare rînduit, ridicînd capacul, și cu lingura lui gusta, în văzul tuturora. Deasemeni cuparul, dregînd, sorbea credința din cupa aurită și pe urmă o așeza înaintea stăpînului său. La cea dintăi cupă pe care Duca-Vodă o înălță la slăvitele lui buze, trăsni un sacaluș sub ferestre, cutremurînd încăperea. De Marenne tresări și boierii se veseliră în bărbi, privindu-se cu coada ochiului.

Îndată după ce Vodă gustă din vin a treia oară, la al treilea rînd de mîncări, alt zgomot porni, c-o larmă amestecată de tunete și fluiere.

Erau țipete de disperare parcă ale unei dihănii, în care cineva dădea lovituri de buzdugan cu învierșunare. Fu rîndul abatelui de Marenne să zîmbească, recunoscînd faimoasa meterhanè țarigrădeană, cu tobe și multe flaute.

Boierii mîncau bine, ca și Vodă, și se pricepeau să ostenească brațele cuparilor. Asta-i plăcea lui de Marenne. Îi plăceau și straiele de modă leșască de catifea și matasă. Armele erau însă orientale, cu încrestături de sidef, argint și aur. Îi plăcu fala Țifescului, care, adresîndu-i peste masă cîteva vorbe grecești, păru a-l întreba dacă-i place junghiul lui cu mănunchi de fildeș și teacă de piele

de şarpe. Era într-adevăr o lucrătură delicată şi de preţ, pe care abatele o cîntări în vîrful degetelor.

— Prea cinstite logofete Miroane — se bucură boierul Ilie — văd că-i zîmbeşte lui ava lucrul pe care i-l arăt. Într-adevăr, mă costă preţ de doi harmasari. Spune-i pe lătinie că i-l dăruiesc lui. — Memento ! memento ! îngînă şi el cu patos, în urma logofătului Costin, privind cu fudulie în jurul său.

— E un dar regesc, răspunse de Marenne, atins. Ce dar aş putea întoarce acestui nobil, eu, care am fost prădat de toate şi mă găsesc sărac ca Iov ?

— Plăcerea mea e destulă răsplată, răspunse Ţifescu c-un ton care amintea, în închipuirea lui, pe strămoşii săi de la Bizanţ.

— E un bărbat încîntător, mărturisi zîmbind abatele lui logofătul Costin.

— Negreşit, domnule abate. Avem şi lucruri care plac, în biata noastră ţară.

— Le ştiu preţui pe toate, domnule logofăt.

— Nu mă îndoiesc. Ar fi trebuit să cunoşti între noi, domnule abate, pe acel moldovan care a dovedit o ambiţie necunoscută la alte neamuri. La hotarul ţării către munteni, la un pod peste o apă care se chiamă Milcov, s-a întîlnit cu un cunoscut al său din ţara vecină, pe care l-a provocat la un duel : nu însă cu spadele, ci cu oalele de vin...

— Asta şi mai mult îmi place, se grăbi să-l încredinţeze de Marenne. Şi care a fost rezultatul ? Mă interesează nespus.

— Biruinţa a fost de partea noastră, domnule abate. S-au luptat din oale, bînd cu putere, pînă ce duşmanul a căzut înlemnit şi l-au dus soţii săi pe braţe. Iar pe omul nostru l-au lăudat toţi şi Vodă l-a făcut nobil. Avem slăbăciunea să ne mîndrim şi cu asta, domnule abate.

– Aprob că a fost făcut nobil, se bucură de Marenne. Fapta lui e o virtute.

– Epigrama domniei tale o primesc cu fruntea plecată, domnule abate. Am ajuns într-adevăr aici. Odinioară, părinții noștri au ținut sabia în mînă și au fost destul de vrednici să biruiască pe necredincioși. Pari a mă privi cu mirare, domnule abate, neputîndu-ți închipui o mărire trecută, cînd ai în față cele de azi. Totuși săraca această țară a avut cîndva oameni care n-au rușinat-o, fiind cu adevărat urmași de descălecători de la împărăția Romei.

Deodată acel boier mîndru, înfierbîntîndu-se, intră în istorie, știință și teorie, ca să puie probe înaintea nedumeririi nobilului francez. De Marenne nu era numai nedumerit, ci cu totul neîncrezător. Nimic în acest hotar barbar nu putea aminti măreția fiilor lupoaicei. «Manie de savant și basme de necrezut», cugeta el, ascultînd distrat pe tovarășul său.

Adevărat, vremea a arătat că învățatul logofăt avea dreptate ; însă mai multă dreptate avea abatele, căci chestia nu-l interesa deloc. Mai avea dreptate din pricină că logofătul nu-i era tocmai simpatic, pentru o pricină de care se năcăjea să-și aducă aminte. Însfîrșit, întîlnind privirea lui beizade Alecu, se lămuri. Acesta-i arătase pe Miron drept unul din uneltitorii căderii lui Vodă Antonie. Iată, ș-aceasta i se părea cu totul deosebit de năravurile apusene. La aceeași masă erau așezați și alții care uneltiseră acea dușmănoasă lucrare. Era Buhuș hatmanul ; era însuși Vodă Duca. Totuși beizade Alecu stătea în fața lor, zîmbind prefăcut. Și nici în taină n-avea braț înarmat pentru moartea lor. Acțiunea acestor discipoli bizantini era mai puțin directă și mai puțin brutală ; însă veninoasă și ascunsă, țintind să se asimileze lui Dumnezeu și destinului.

Logofătul Miron, văzînd că străinul se interesează de Buhuș, i-l înfățișă drept unul dintre cei mai viteji oa-

meni ai timpului. Încălecînd pînă la aceşti ani ai bătrîneţii şi bătînd tare cu sabia, era în renume mare la turci. Făcuse isprăvi de mirare în războiul leşesc şi-n cel căzăcesc. Aşa i-a fost dată lui vitejia, ca un dar al firii. Unii poartă în ei o inimă de leu ; alţii de iepure.

Meterhaneaua izbucnindu-şi iarăşi tunetele şi larma un răstimp, logofătul Miron putu lăsa în pace pe ava franţuz, dîndu-i răgaz să observe în voie pe Domn, care de cîtva timp îi atrăgea luarea-aminte. Fără să pară, de Marenne înţelegea că se petrece ceva, de şi nu ştia bine ce. Domnul, grav de obicei şi încruntat, avea către unii boieri ai săi o nuanţă de bună dispoziţie şi deosebită bunăvoinţă. Se întorcea des către spătarul său, care-i stătea îndărătul jîlţului, apoi spre vistiernicul Vasile Gheuca, pe care şi-l aşezase în faţă, de cealaltă parte a mesei. Părea a le adresa şi glume, ceea ce mira şi pe Miron logofătul. Iar cei doi boieri schimbau priviri, din care nu radia bucurie pentru o atît de înaltă favoare.

Într-această bună dispoziţie, Duca rosti cuvînt de salutare pentru oaspete şi ascultă cuvîntul de răspuns. Şi, fără să se grăbească, mîncă pînă la cea din urmă îmbucătură baclavaua sa cu miere şi cu migdale. Apoi sparse ospăţul, poftind pe musafiri la cafea, în divanul cel mic.

La uşile odăilor şi la intrarea cea mare păzeau siimeni, în frumoase straie roşii cu brandenburguri albastre, avînd sabia la mînă şi pistoalele în seleafuri. Măria sa schimbă puţine cuvinte cu Toader Fliondor armaşul ; apoi veni către mitropolit.

– Înalt prea sfinte, dacă dumnealui ava franţuz doreşte, după cît mi-ai spus, şi are plăcere să vadă pe Doamna Anastasia, să trecem cu el în casa cea mică, luînd cu noi numai pe înalt prea sfinţia ta, pe Miron logofătul şi pe pater-praefectus. Noi bem cafeaua acolo. Doamna ne-aşteaptă. Iar cinstiţii boieri – ridică el glasul – au să binevoiască să adaste aici, îndeletnicindu-se, pe lîngă cafea, c-o vutcă tare bună de vişine, pe care

le-o trimete Doamna. Poftesc pe cinstitul vistiernic să fie el mai mare peste acest mic divan, pînă ce ne-ntoarcem noi. Nu lipsim decît un pătrar de ceas ; și întorcîndu-mă, am să dau o veste.

– Vodă are bun chef astăzi, observă dumnealui Țifescu. Trebuie să-i fi venit plăcut răvaș. Și nu m-aș mira aflînd că se va fi rînduit ceva de către capuchehaia măriei sale, la Țarigrad, pentru hătmănia Ucrainei.

– Ești aproape de adevăr, Țifescule, răspunse pe jumătate serios hatmanul Buhuș. Cazacii de peste Nistru, cît i-a cuprins Împărăția după războiul din urmă, cer la Înalta Poartă hatman.

– Știam eu că altceva nu poate să fie.

– Totdeauna m-am mirat, Țifescule, de repeziciunea cu care pătrunzi treburile politicești.

Rîzînd grav numai el singur, hatmanul se grăbi să urmeze pe Domnul său. O clipă se opri în foișor, amintindu-și că mai are o datorie. Cu rîsul pierit, coborî el însuși la slujitorii care țineau porțile și dădu căpiteniei lor, în patru ochi, cuvenita poruncă.

Vodă intră la Doamna Anastasia cu tovarășii săi și cu oaspetele. De Marenne se văzu într-o odaie destul de joasă, cu divanuri acoperite de scorțuri și măsuțe înflorite cu sidef, pe care abureau cafelele, în filigene turcești. Doamna, gătită cu rochie lungă de catifea, în roșul grenadelor, cu blăniță de samur la gît și la mînici, dreaptă, albă la față și încă frumoasă și cu părul lung negru, își primi cu fruntea plecată musafirii.

Sărută mîna lui Vodă ș-a părintelui Dosoftei, se înclină în fața lui de Marenne ș-a celuilalt papistaș, fără să-i privească. Abatele făcu asupra ei, c-un gest plin de nobleță și cuvioșie, semnul binecuvîntării, înturnîndu-l apoi, deosebit de afabil și zîmbitor, către domnița Catrina.

Era cam micuță domnița, însă bine legată în formele-i rotunjoare. Purta un costum ca ș-al Doamnei, și, ca și maică-sa, avea o pieptănătură bogată, sporită, peste cu-

nunița de mărgăritare, c-un puf de struț. «Ochi dulci», aceasta fu caracterizarea pe care-o găsi în prima clipă de Marenne. Ochii erau dulci și umezi, însă gura era sensuală și voluntară. «Adevărul e aici = judeca abatele – nu în ochii înșelători.»

Glasu-i avea un sunet îndrăzneț. De Marenne fu surprins auzind-o că-i vorbește în limba lui. Vodă încruntă sprînceana. Copila nu rostise însă decît cîteva cuvinte de salutare. Nu mai spuse nimic, tot timpul cît se bău cafeaua. Era însă în ochii aceia ceva deosebit, care scînteia spre străin, intermitent, ca și cum s-ar fi închis și s-ar fi deschis pleoape de pisică. «Interesanți, acești ochi de smoală lucie», zîmbea în sine de Marenne, contemplîndu-i prin aburul parfumat al cafelei.

Se sculă de la locul său, ca să admire, pe-un scrin, o răcliță persană de fildeș, lucrată mărunt și filigranat. Cînd își plecă nasul asupra ei, simți în nări mireazmă de ulei de dafin. Domnița Catrina era alături.

– Frumos lucru, zise el, privind mai mult spre fată decît spre răcliță.

– E un odor vechi al meu, răspunse domnița. Îl am dar de la bunică-mea, Doamna lui Istratie-Vodă.

De Marenne aprobă din cap, cugetînd cum să întocmească fraza lui meșteșugită, în serviciul lui Alecu Ruset.

– Cum o chema ?

– O chema ca pe floarea al cărei parfum îl simțim. Eu îi spun mamei că aici e închis sufletul bunicăi și ea rîde. Domnia ta ce spui ?

– Pot spune, prințesă, că ai mai multă dreptate decît îți închipui.

În aceeași clipă ochii fetei se înăspriră. De Marenne, foarte atent la ce se petrecea în juru-i, înțelese pricina. Domnitorul se aplecase spre Anastasia-Doamna și-i șoptise cîteva cuvinte, îndată ce observă pe străin trecînd spre Catrina. Se întorsese apoi spre urechea lui Buhuș cu alte șoapte. Hatmanul se ridicase greoi din jilț și ve-

nise la spatele Doamnei. Poftită să se scoale, Anastasia-Doamna se mişcă zîmbind spre franţuz, urmată de fratele său. Ca şi cum ar fi voit să se răcorească mai la o parte, se aşezară oftînd în scaune, de o parte şi de alta a fetei. Îndată, la spatele lor, sosi şi Miron logofătul, iar Domnul se pregăti şi el să se alăture acestui sfat nou.

– Ce zice domnul abate? întrebă cu interes Anastasia-Doamna.

– Vorbim despre sufletul bunicăi... răspunse Catrina.

Doamna rămase cu gura deschisă şi cu ochii holbaţi.

– Mai am de la bunică-mea un dar, se întoarse Catrina către oaspete.

– Într-adevăr? se crezu dator franţuzul să se mire, amuzat de comedia care se juca.

– Da. Am o icoană veche ferecată în argint. A fost adusă de Istratie-Vodă de la locurile sfinte. Ştiu ş-o istorioară frumoasă, cum a dobîndit această icoană Istratie-Vodă de la un necredincios, căruia i-a fost oaspete într-o noapte cu furtună.

– Cum se poate? Doresc prea mult să cunosc întîmplarea.

– Dar icoana nu te interesează, domnule de Marenne?

– Ba da; vreau să văd şi icoana.

C-o înclinare rotunjită de bărbie, domniţa pofti pe oaspete s-o urmeze, şi-l duse în colţul de la răsărit, unde ardea candelă. C-un deget cu unghioară trandafirie, îi arătă iconiţa de argint vechi. De Marenne se înclină spre ea şi simţi îndată cum rămăşiţa adunării se mişcă şi-i împresură şi-n colţul acela. Nu văzu nimic din ce era înainte, căci atenţia îi era legată de ce se petrecea îndărăt.

– Istorisirea? întrebă şoptit de Marenne, zîmbind pieziş.

– Vei sta mult la Stambul, domnule? întrebă ea, părăsind deodată firul convorbirii.

– Nu pot răspunde, domniță. Atîrnă de felurite împrejurări.

– Te vei întoarce însă pe la noi?

– Așa nădăjduiesc.

– Dacă vei întîrzia – urmă Catrina – se poate să venim noi acolo. Îți rămîn oricum datoare c-o frumoasă istorisire.

Îl salută învăluindu-l cu privirea, apoi își înălță gîtul și bărbia și trecu dîrză pe lîngă ceilalți, părăsind odaia.

De Marenne rămase încîntat; și era încredințat că și-a împlinit misiunea pentru care-l rugase Ruset.

Astfel se încheie această sărbătoare, la al șaptelea ceas din zi. Tot cu ceremonie, după închinăciuni și vorbe alese, de Marenne fu petrecut la gazda sa. Și nu trecu decît jumătate de ceas de cînd sta de vorbă cu părintele Guido, care era fericit și mulțămit îndeosebi, cînd beizade Alecu, intrînd în cerdacul încununat de viță, îi aduse lămurirea bunei dispoziții a lui Vodă către credincioșii săi boieri de aproape. La ieșirea de la cafea, cîteva clipe în urma plecării lui de Marenne, Ion Milescu mare spătar, Vasile Gheuca mare vistiernic și Georgie Bogdan mare jitnicer fuseseră înconjurați de slujitori, izbiți în laturi și închiși: Gheuca în vistieria lui din turnul porții, Bogdan la siimeni și Ion Milescu în beciul casei celei mari.

XVII

Întîlnire de dragoste, cu care prilej dadaca Măgdălina își dovedește meșteșugurile.

– Iubite domnule de Marenne – zise Ruset, după ce ascultă părerile asupra domniței – dacă n-ar fi fost această copilă ceea ce este, nu mi-aș pune capul ca să mă întîlnesc cu ea. De astă-noapte trăiesc subt această hotărîre. Pentru asta m-am și grăbit să vin la domnia ta.

Abatele începu a rîde.

– Te aşteptai s-o găseşti aici? E la Curtea Domnească, sărmane prietine, sub puternicul braţ al părintelui său.

– Cred că nu-i la Curtea Domnească, iubite domnule de Marenne. Soarta hotărînd de la începutul lucrurilor s-o caut în această zi şi-n acest ceas, plec s-o caut. Drumul meu trece pe-aici. Doi destoinici slujitori ai agiei s-au ţinut de mine, adulmecîndu-mă ca pe un vînat. Eu am intrat aici, ei s-au oprit în apropierea porţii şi dormitează, aşteptîndu-mă să ies. Eu însă voi ieşi pe dindos, prin grădină şi pe cararea care dă înspre cîmp. Acolo m-aşteaptă un om al meu, pe care domnia ta îl cunoşti. Îmi aruncă în spate o burcă, îmi aşază în cap o căciulă; şi ne ducem în treaba noastră, fără să ne cunoască nimeni. După ce am îndeplinit misiunea acestei zile, mă întorc pe acelaşi drum, cu acelaşi om. Şi ies pe poartă, ca să se bucure copoii care-aşteaptă, căscînd. Stăpînii copoilor au să afle că am stat cîteva ceasuri la sfat cu domnia ta şi au să se bucure şi ei.

– Atuncea, prietine, să mergem în livada acestor buni părinţi. Mai au cîţiva meri şi cîţiva peri tîrzii, care aşteaptă să fie culeşi, şi cîteva tufe de viţă. După o masă ca aceea la care am stătut, un fruct ori un strugure nu strică.

Pater Guido îşi făcea siesta în jîlţul lui, cu bărbia în piept şi cu mînile împreunate pe genunchi. Bielşugul prînzului îi pusese plumb în picioare şi-i rumenise nasul. Cei doi tovarăşi trecură din tindă în grădină, ca doi oameni fără grabă, care vor să-şi omoare vremea. Peste puţin, abatele rămase singur sub meri.

Întovărăşit de Bîrlădeanu şi ascuns în strai prost, Ruset ieşi prin ulicioare strîmbe, la rîpa Bahluiului. Acolo, printre rogozuri şi gunoaie, trecu o punte dintr-un lemn îngust, aruncat din mal în mal peste apa scăzută. După ce intră în mahalaua ţigănimii şi o străbătu, se opri. o

clipă, căutîndu-și calea spre Bucium. Atunci îi apăru în cărare o fată smolită, cu picioarele desculțe și cu capul gol, purtînd în brațe un paner de mere roșii ca și fusta ei. Ruset o întrebă de drumul cel mai scurt către vii. Fără să-i răspundă cu glas, țigăncușa o luă pe cărare, repegior, înaintea celor doi. Printre șanțuri și valuri de cătină, într-o mare singurătate de toamnă cu funigei, fata trecea fără să întoarne capul și Ruset o urma de departe, ca și cum era străin de ea. Sări un pîrleaz după dînsa, coti pe cărări ascunse ; și deodată se trezi într-o gospodărie ferită, cu căsuță și cu cramă, cu soare în bătătura curată și c-o mîță neagră care dormea pe prispă. Țigăncușa le arătă obrazul, c-o dungă albă de rîs, și dispăru. Bîrlădeanu trecu pe urma ei, în casă. Curînd se strecură afară și făcu semn stăpînului. Ruset intră și el. Ograda își reluă un timp singurătatea ; apoi țigăncușa apăru cu cofa și trecu la fîntîna de la poarta dinspre drum, în partea din potriva cărării pe care sosise. Rămase sub cumpănă, așteptînd parcă un ceas de tainică rînduială, cînd izvoarele din fundul pămîntului împing spre lumină anume apă. Ieși, plecîndu-și fruntea la prag, și Vîlcu Bîrlădeanu cu capul gol și c-o bardă în mînă, ca un slujitor care și-a făcut somnul ș-acu se îndură să urmeze lucrul stăpînului său, ascuțind haragi, sub șopronul de lîngă cramă. Îi lua dintr-o stivă, îi cioplea pe-un trunchi și-i zvîrlea la altă stivă, în cealaltă parte.

Soarele cobora spre clipa cînd și pe monahi îi scoală din somn osîrdia lor către Domnul Dumnezeu, către Isus Hristos și Maica Fecioară. Deci în liniștea zilei se auzi sunînd slab toaca de la Cetățuia ori de la mănăstirea Balicăi. Se opriră în două răstimpuri și porniră ș-a treia oară ; apoi rămaseră numai spiralele ecourilor, pînă ce se stinseră și ele, la poarta cerului.

La acest ceas, domnița Catrina, cînd era vremea frumoasă, avea obicei să purceadă la plimbare către verdeață, într-un rădvan descoperit. Dadaca Măgdălina o

întovărăşea totdeauna, stînd cinchită pe-un scăunaş dinaintea ei, cu spatele la surugiu. Iar doi drăgani ş-un armăşel îi făceau pază şi cinste. Drăganii călăreau înainte, deschizînd drumul şi întrebuinţînd la nevoie şi biciul, împotriva prostimii ; iar armăşelul, fecior de boier, avea rînduit să umble într-o lature a trăsurii.

Fiind însă drumurile foarte strîmte, de cele mai multe ori călărea în urmă. Ca să nu se înece și să nu se prăpădească în colb, domnița, cînd îl știa în urmă, poruncea să se domolească fuga cailor : și umblau mai mult în pas.

În ziua aceea domnița Catrina, cînd se urcase în rădvan la scara caselor maicei sale, poruncise cu glas tare plimbare spre pădurea de la Copou. Atunci Doamna Anastasia, cu cheile de la cămări în mînă, se aplecase pe fereastră ș-o îndrumase în altă parte.

– Măria sa dorește – zise Doamna – să umblaţi astăzi mai bine spre viile noastre de la Socola.

Domnița își subție buzele în semn de împotrivire și nu răspunse. Armășelul Ioniță Corjescu făcu semn c-a înțeles porunca. Rădvanul ieșind pe porți, armășelul veni în aripa dreaptă, cu cușma în mînă, temîndu-se de mînia domniței.

– Măria ta, nu ne putem împotrivi poruncii lui Vodă.

– Fă atunci după poruncă, armășele Ioniță, răspunse dîrz Catrina, încruntînd sprîncenele-i subțiri.

Ioniță oftă, așteptîndu-se la vreo poznă. Deocamdată se socotea mulțămit că măcar începutul era bun. Supărarea domniței fu în curînd pentru el vădită. Cînd coborîră în colbăria dinspre Bahlui, la locuri strîmte, unde el nu putea călări decît în urma rădvanului, Catrina, posomorîtă, nu-și descleștă gura ca să deie obișnuita poruncă. Ioniță începu a tuși, abia trăgîndu-și sufletul și simțind că intră, cu ochii holbaţi, într-un ceas de mucenicie.

Colbul se domoli la opustul iazului de la Frumoasa. Acolo Catrina porunci surugiului să puie caii în pas, ca să poată privi imaginea tremurată a mănăstirii celei de sub luciu. Dincolo de opust, caii porniră iarăşi repede şi armăşelul se întreba cu ce-a greşit înaintea lui Dumnezeu, de-i începe iarăşi osînda. Însfîrşit, la un colnic, domniţa dădu iar porunca din zilele bune şi se milostivi să întoarcă un zîmbet spre Ioniţă Corjescu.

– Bine c-a dat Dumnezeu! răsuflă el alinat.

Locul era singuratic şi numai ici-colo, în dreapta şi-n stînga drumului, se deschideau ogrăzi de vii şi înegreau căsuţe după valurile de cătină. Din cînd în cînd se deschideau hudiţi şi fundacuri. În aerul liniştit plutea un miros de fum şi-n nişte nuci bătrîni cîrcîiau ţărci. În acest loc, şi-n această clipă, de la un bordei de sub nuci şi de sub ţărci, o dihanie răsări cu mormăiri grozave, năzuind la drum înaintea cailor. Era un urs ţigănesc. Atîrna după el lanţul aninat în zgardă şi-n veriga buzei.

Caii drăganilor şi caii de la rădvan, fornăind cu spaimă, se prăvăliră în laturi, apoi, strînşi în frîie, se azvîrliră în două picioare, bătînd în aer cu copitele de dinafară spre fiară.

Stăpînul ursului, un ţigan bătrîn şi mărunt, se şi repezise din urmă, de la bordei. Apucase lanţul şi-l smuncise, pusese şi ciomagul cu clonţ în verigă, şi trăgea dihania îndărăt după el. Ursul îl urmă; dar, la fiecare smunciturā, slobozea răcnete de mînie şi durere. Atît drăganii cît şi surugiul fură nevoiţi să cîrmească la dreapta în deschiderea unei hudiţi. În vălmăşeala cailor, în zguduirea aproape de răsturnare a rădvanului, domniţa Catrina dădu un ţipăt. Părea mai mult de mînie decît de spaimă. Dar era de spaimă, căci se făcu palidă şi se lăsă moale într-o parte. C-un alt ţipăt, acesta grozav şi sfredelitor, dadaca Măgdălina se aruncase asupra ei, sprijinind-o.

– Stați! răcnea prelung țiganca dadacă. Pentru numele lui Dumnezeu, stați! Jupîne Ioniță, nu ne lăsa!

Armășelul sărise sprinten din șa. Lăsînd calul să se ducă, se aruncase la scară, cătră femei. Drăganii făcuseră același lucru și se întoarseră asupra cailor de la rădvan, oprindu-i și abătîndu-i unul peste altul.

– Slavă domnului = strigă armășelul = nu s-a întîmplat nimic!

– Vai de mine! vai de mine! se tînguia dadaca, încercînd să-și smulgă părul de la tîmple de sub broboadă. Ce ne facem noi acuma? Unde-o ducem noi acuma, ca să-i descînt de spaimă și să se liniștească?

– Este-aici o casă, dadacă; s-o coborîm și s-o ducem.

– Numaidecît, jupîne armășele; iaca închide ochii și abia mai cască pliscul, ca o păsărică.

Ioniță Corjescu privi năucit în juru-i și văzu o țigăncușă cu fusta roșă, care sta cu cofa la fîntîna de lîngă poartă și privea, fără să se clintească.

– Fată hăi! vină-ncoace! strigă el cu oțărîre holbîndu-se la dînsa. Pășește mai repede, că altfel te iuțesc cu harapnicul!

Fata puse jos cofa, se izbi în portiță și ieși în drum. Săltînd ca o mîță cu picioarele-i goale într-o clipă fu lîngă dadacă și amîndouă prinseră de subsuori pe domniță. O coborîră domol. Armășelul feri portița și se răsti iar cătră țigăncușă:

– Aveți, fată hăi, o încăpere curată, ca să se hodinească un sfert de ceas măria sa?

– Avem, boierule. Aici e via Gheuculesei...

– Bine; atunci, dadacă, ai unde-o duce pe măria sa. Poate nu s-a întîmplat nimic. Eu mă-ntorc s-apuc de gît pe ticălosul acela de ursar, din pricina căruia ni s-a iscat asemenea lucru, care pot zice că-i primejdie de moarte. Unde-i? Să mi-l prindeți! răcni el după drăgani.

Dar drăganii fugeau după caii slobozi. Iar dadaca prinse a se tîngui ascuțit:

– Unde se află, jupîne armășele, să ne leși singure aici și dumneata să te duci ? Ai mare răspundere în fața lui Vodă. Dă-i pace ursarului, bată-l Dumnezeu să-l bată, că nici el n-a fi bucuros că i-a scăpat ursul ; și pentru asta Vodă îl spînzură și ne încărcăm sufletele de pacat. Stai colea la poartă și ne-așteaptă, rînduind rădvanul, ca să ne întoarcem înapoi cînd a hotărî domnița. Eu intru cu ea aici, s-o liniștesc puțintel. Fată ! îndemnă ea pe țigăncușă, scoate degrabă din fîntînă apă neîncepută și vină după mine.

Ioniță Corjescu, descumpănit, începu a se învîrti pe loc. Apoi se repezi la surugiu, cu mînie.

– Nici eu nu-s vinovat, boierule ! se apăra vizitiul, ținîndu-și caii și rînduind hățurile.

Dadaca și țigăncușa ajutară domniței să intre în căsuță. Omul care cioplea haragii sub șopron, lîngă cramă, se ridicase din locul lui, privind, cu barda în mînă. Apoi iar se așezase la lucru. Fata veni în fugă, lepăind pe cărare cu tălpile goale, întorcîndu-se ca în bătaie de vînt.

Drăganii aduseră caii scăpați, apoi ajutară surugiului să îndărăpteze rădvanul pînă la drum. Armășelul, întorcîndu-se iar, ca-ntr-un cerc, la gîndul și la supărarea dintăi, se abătu la bordei, ca să apuce de gît pe ursar. Dar și țigan și urs se făcuseră nevăzuți. Erau undeva, pe cărările întortochiate dintre vii. Nu putea să-i mai urmărească, datoria lui nefiind asta. La urma urmei, dac-a fi nevoie, i-or descoperi alții, de și poate-i mai bine să nu se știe nimic despre întîmplare. Dă-i dracului, și urs și țigan ! Dac-a hotărî domnița tăcere, ca să nu-și mai supere părinții și ca să nu i se oprească plimbările, dă el poruncă drăganilor să nu sufle o vorbă, ș-au să tacă, fiind toată lumea la Curte cu dragoste cătră copilă și cam cu împotrivire ascunsă spre Vodă, din pricina asprimilor lui.

Ioniță Corjescu se întoarse la via Gheuculesei și intră în ogradă. Țigăncușa sta în ușă ; slujitorul cioplea ha-

ragii. Deci e bine şi nu s-a întîmplat nimic rău. Tocmai cînd ajungea el în mijlocul ogrăzii, dadaca Măgdălina îl întîmpină veselă :

– Jupîne armăşele, am scăpat amîndoi de scîrbă şi de grijă. Cum i-am descîntat, parcă i-am luat cu mîna. A rămas liniştită, s-a luminat. Acuma hodineşte puţintel ; după asta plecăm. Cred că ticălosul cel de ţigan cu ursul s-a dus.

– S-a dus, dadacă.

– Bine că s-a dus. Domniţa se îngrijea să n-audă iar mormăind. Asta mai ales i-a pricinuit mare tulburare... Mulţămesc lui Dumnezeu că s-a întîmplat numai atîta. Doamne, păzeşte de mai rău !

Dadaca îşi făcu cruce. Armăşelul se simţi pe deplin liniştit.

În umbra odăiţii, domniţa Catrina sta pe patul din fund. Ferit puţin mai la o parte, în picioare, cătră sobă, beizade Alecu o privea încă uimit, neîndrăznind a crede că i-a sosit deodată, ca prin farmec, acel dar rîvnit. Aşteptase şi nădăjduise, nădejdea şi aşteptarea lui fuseseră însă întunecate de o mare îndoială.

Dadaca stătuse o vreme de pîndă în tindă. Cît stătu ea, Ruset nu socoti potrivit să rostească vorbe fierbinţi. După ce-o văzu plecată întru întîmpinarea armăşelului, beizade, simţind o primejdie în preajmă, nu mai găsi în el cuvintele pregătite.

– Îţi mulţămesc, domniţă, c-ai venit.

– Mi-ai mai spus o dată asta, beizade Alecu, îi răspunse zîmbind Catrina şi privindu-l fix. Am venit nu pentru că m-ai chemat, ci pentru că am dorit eu să ne vedem. De aceea ţi-am trimes pe dadacă.

– Aşa este ; mie mi-a fost greu să te pot vesti din cel dintăi ceas.

– Eu însă am simţit, ş-am aflat. Răvaşele noastre, beizade Alecu, le socotesc lucruri moarte ; numai vorbele sînt vii. Unul totuşi mi-a adus ştirea bună, că ai găsit

putință și deslegare să intri în Iași. Am stat cu grijă și pîndind, pînă mi-a căzut în poală bucuria. Iar acum aștept să-mi spui ce nu se poate scrie și ce ai început a șopti odată, în fugă.

Ruset tăcu. Ea scutură din cap, încruntîndu-se ușor la el.

– Cu toate acestea, beizade, domnia ta ai obiceiul vorbelor acestora. Le-ai spus în multe rînduri și multora.

– Au fost vorbe deșarte, domniță Catrină. Nu îndrăznesc a le mai rosti. Acuma stă înaintea mea altcineva.

– Le-ai spus prea des? Eram doritoare să le aud și eu. Un om despre care a vorbit toată țara și împotriva căruia s-au burzuluit toți, mie mi s-a părut că nu-i un om de rînd. De aceea am plecat urechea, cînd s-a apropiat de mine, la mănăstire la Neamțu, în chilia domniței Ruxanda. Dar mi-a spus puțin lucru; nu era vreme; mama era la doi pași. Ai mărturisit Măgdălinei că se află un măr – pe care-l prețuiești mai mult decît viața.

– Am mărturisit, domniță Catrină. De cînd sînt aici bag de samă că încep a amuți. Toate ale mele prostii și nebunii s-au risipit ca un fum. Le cunoști și totuși nu te depărtezi. Sînt dușmănit și prigonit de măria sa Georgie-Vodă și totuși vii către mine. Ce pot să-ți spun eu, decît că-ți pun viața mea la picioare?...

Catrina clăti capul, cu împotrivire.

– Pune-o, dar nu cu întristare, căci n-ai s-o pierzi. Eu, beizade Alecu, astăzi nu mă simțesc deloc mîhnită ca domnia ta și sînt cu inima veselă, de și m-a spăriat ursul. Defăimat ești, prigonit deasemeni, însă asta-i spre folosul domniei tale, căci altfel aș fi trecut pe lîngă domnia ta fără să te bag în samă. Știu că ești ș-un om cu vorbă ascuțită, beizade, deci să nu socotești că mă înșeli oftînd în fața mea. Puțintel dragă știu eu că-ți sînt, de aceea îți dau voie să-mi spui cît de multe.

Alecu Ruset tăcu iar. Desprinzîndu-se deodată de la locul lui, făcu un pas, îngenunche repede, se aplecă și

sărută pe rînd picioarele domniței, încălțate în conduri de marochin roș. Rămase jos, cu fruntea plecată.

Catrina Duca tresări într-un țipăt ușurel spăriat ; apoi rîse, retrăgîndu-se în fundul patului.

– Vino lîngă mine, beizade, zise ea. N-aș putea spune că nu-mi place obiceiul acesta leșesc, dacă arată, într-adevăr, ceea ce socotesc eu. Grăbește-te, nu pot sta mult.

– De-abia te-am văzut și iarăși te pierd, oftă el, luîndu-i o mînă.

Ea și-o dădu și pe-a doua.

– Ne mai vedem, să n-ai grijă. Am eu lîngă mine un demon, care m-ajută. Pe de altă parte, mă rog și Maicii Domnului și sfintei Paraschiva de la Trisfetite.

– Dar trebuie să mă depărtez de Iași.

– Știu ; așa va fi fiind rînduiala lui Vodă. Dar dacă ți-s dragă puțintel, beizade, așa cum bănuiesc eu și te îndărătnicești a nu-mi spune, atuncea ai să fii așa de bun să vii din cînd în cînd într-ascuns, în locul acesta unde ne aflăm acum. Vii noaptea și-n mare taină. Aici ai să găsești pe Zoița, țigăncușa pe care-ai văzut-o și care te-a adus într-acoace. E-o nepoată, din multele nepoate ale dadacei mele. Cum vii, într-același ceas Zoița vestește pe Măgdălina și primești îndată răspuns. Așa poate vei ajunge să fii mai vesel. Vreau să știi, beizade, că asta am rînduit-o eu, în capul meu, cu mare hotărîre. Eu, dacă vei fi băgat de samă, sînt o ființă cam rea și aspră, neascultîndu-mi părinții și neiubindu-i îndestul. Nici cămărășiță ca mama, cîntărind și drămuind, nu vreau să ajung, nici roabă a lui Ștefan, feciorul Radului-Vodă, după porunca tatei...

– Într-adevăr, de copilă ești juruită urîtului și nebunului aceluia.

– Așa. Crezi că m-am zbătut ș-am plîns numai cît ți-am spus ? Am plîns mai mult. Pe urmă am tăcut, și, închizîndu-mă în mine, am luat hotărîre să trăiesc singură între ai mei. Nu mă-mpotrivesc poruncii lor, dar făptu-

iesc ce cred eu. Sufletul meu al meu fiind, nu vreau să-l dau decît celui pe care-l aleg. Să fie însă vrednic de mine.

– Domniță – șopti Ruset, privind-o ca și cum abia atunci o vedea întăi – poruncește și voi face întocmai.

– Îți poruncesc să leși deoparte acum vorbele pe care vroiai să le spui la început și nu le-ai spus.

– Acelea – murmură Ruset – au fost flori pentru altele și s-au veștezit. Pentru acelea, iartă-mă. Cresc altele în mine, care sînt fără moarte.

Catrina închise pe jumătate ochii, lunecînd spre Ruset scînteierea lor de smoală topită. El întinse brațul, s-o cuprindă.

– Sărută-mi mîna, zise ea zîmbind. Nu face decît ce-ți poruncesc.

El îi sărută mîna.

– Trebuie să ne despărțim. Pleacă din Iași, și, după ce vei fi departe, întoarce-te, căci eu te-aștept.

Săltînd ca pe teluri de oțel, copila trecu pe dinaintea lui, foarte aproape, foșnindu-și fustele, și ieși, fără a întoarce capul.

Ruset rămase amețit și străpuns. Abia într-un tîrziu își dădu samă că afară au sunat voci și duruiri de roate. Într-adevăr plecase și trebuia negreșit s-o mai vadă, căci începea a o simți în inimă și-n sînge, parcă i-ar fi dat să beie un venin de dragoste.

XVIII

Hotărîrile cinstitului divan al măriei sale.

În cămara de taină intrînd și Miron logofătul, chemat în pripă joi dimineață, găsi pe Vodă plimbîndu-se încruntat cu mînile la spate, de la ușă la fereastră și înapoi. Buhuș, în picioare, mai la o parte, cu brațele subpuse,

urmărea pe gînduri această mișcare. Cînd păși Miron pragul, Duca se opri și se întoarse repezit.

– Logofete Miroane – strigă el înălțînd brațele – mulțămesc că te-ai grăbit să vii. Te aștept de jumătate de ceas. Nu mi-aș fi închipuit niciodată că cei în adevăr vrednici de credință sînt așa de puțini în jurul meu. Mă mîngîi totuși că te afli și domnia ta între dînșii. Mai presus însă decît toți vă prețuiesc pe aceștia care sînteți aici. Îmi pare rău că lipsește din Iași postelnicul Ciobanu, căci l-aș fi dorit și pe dînsul alăturea de domniile voastre.

Costin privi pe Sandu Buhuș, apoi pe Vodă.

– Măria ta, ce te face să vorbești astfel ?

– Miroane – se tîngui Vodă cu glas prietinesc – sînt împresurat de înșelăciune și viclenie.

– Care cap încununat n-a suferit de boala aceasta, măria ta ?

– Ți-ai fi putut închipui că se află atîția vicleni în jurul scaunului lui Duca ?

– Să fie într-adevăr așa de mulți, măria ta ? Eu nu cred.

– Îi spuneam și eu asta măriei sale, cinstite logofete Miroane – se amestecă Sandu Buhuș – dar măria sa e prea tulburat de întîmplare.

– Nu sînt tulburat ; nu sînt tulburat, cît mîhnit. Mîhnit de moarte este sufletul meu, cum zice cartea psalmilor. Cercetînd pe vinovații care stau închiși, am bănuit că fapta lor e ca un izvor din care s-au adăpat mai mulți. Aducînd pe Buga Sîrbul ca să vadă și el mai de aproape acea apă și acel izvor, iată că și-au deschis gurile și Bogdan, și Gheuca, și Milescu.

– Au arătat și pe alții ?

– Au arătat, logofete Miroane.

– Însă, măria ta, se poate ca vorbele lor să nu fie toate adevărate. Pot arunca năpăști asupra altora din răutate, ori din prostie, socotind a-și ușura vina lor.

Firea boierilor noştri, măria ta, aşa de mult s-a coborît, încît amestecă adevărul cu minciuna fără frică de Dumnezeu şi fără o lege a dreptăţii.

– Nu te teme, cinstite logofete Miroane, căci toate au o margine. Nu îndrăzneşte nimeni cu uşurinţă să amestece pe un nevinovat, căci eu îi cer dovadă. Şi chiar acea dovadă eu o cern de două ori, căci nu vreau să-mi încarc sufletul. Şi se află, cinstite logofete, şi oameni pe care nimic nu-i poate stropi, stînd prea sus. Pe aceia îi chemăm la sfatul nostru.

Logofătul Miron se închină cătră Vodă şi aşteptă lămuriri.

– Descoperirea a dovedit amestecul celor mai de aproape boieri veliţi ai mei, urmă Domnul. Căci spătarul meu Milescu îmi ţine semnele puterii mele, şi Gheuca îmi ţine vistieria şi se întîmplă să fie şi soţ unei vere primare a Doamnei mele, dar aceasta nimic nu-i va folosi. Stînd astfel şerpii în camara mea, la patul meu, mai pot avea odihnă? Iată că aceştia arată pe alţii tot aşa de apropiaţi mie. Au rostit numele Racoviţeştilor, logofete Miroane. Iar Buhuş întoarce capul şi nu vrea să creadă.

– Măria ta – grăi cu întristare Buhuş – mîni au să mă arăte pe mine.

– N-am să-i cred, prietine.

– Dacă n-ai să crezi mîni despre mine, nu crede astăzi despre alţii.

– Logofete Miroane, şi eu şi domnia ta îl ştim pe hatman prietin cu Racoviţeştii. Crezînd a le face lor bine, poate strica Domnului său. Domnia ta ce zici?

– Nu ştiu ce pot spune, măria ta. Cei prinşi îi arată într-adevăr cu dovadă că-i au amestecaţi în fapta lor?

– Vor aduce dovezi.

– Eu de mai înainte nu vreau să cred în ele, măria ta. Chiar ieri, după masa măriei tale, am stat de vorbă cu Neculai Racoviţă. Şi el îmi arăta că bine a făcut

măria ta vîrînd în beciuri pe vinovați și supunîndu-i la pedepse. Căci fiecare, după faptă, urmează a-și primi plata.

– Ți-a vorbit el așa?

– Întocmai, măria ta. Acuma, dacă am învoire, am să mă străduiesc a chibzui ce-ar fi de făcut. Să zicem că nici Neculai Racoviță, nici ceilalți Racovițești n-au amestec în faptă. Năcăjindu-i, mi-i fac dușmani, și sînt destul de mulți. Dar să zicem că ar fi cunoscînd și ei cele puse la cale și chiar s-ar fi amestecat întrucîtva, după obiceiul pămîntului. Bine este oare a-i zădărî ș-ai împunge, a-i închide ș-ai tăia, fiind boieri de țară, așa de mulți, cu atîtea neamuri și încuscriri? Dacă ei grăiesc toți la fel cu Neculai Racoviță, atuncea-i lăsăm în pace, și nu mergem mai departe cercetînd; și eu, măria ta, chiar îi pun să steie la divan și ei, să judece și pe Bogdan, și pe Milescu, și pe Gheuca, și pe Lupul.

– Să-i judece ei? Îi judec mai bine eu. Și nu numai pe aceștia, ci pe toți cei vinovați. Fiind domnul lor al tuturora, le pot lua capetele.

– Măria ta, bine este să fie o pedeapsă drept pildă. Prea multe capete, nu-i bine să cadă. Am avea să dăm samă, și să nu fie prea tîrziu, căci înapoi nu le mai putem pune pe umerii care le-au purtat. Așa, ei judecă, ei hotărăsc și armașul împlinește. Pedeapsă este, pildă se dă, iar răspundere noi n-avem. Această învățătură diplomaticească, măria ta, eu socot că nu ți-a aduce decît folos. Eu zic nici pe Milescu să nu-l scurtezi, căci e un barbat prea dibaci, care știe să scrie și să iscălească frumos precum știa și unchiul său Neculai Cîrnul, credinciosul lui Alexei-Țar. Credinciosul unui țar rosienesc ne poate aduce un folos, ne poate aduce o pagubă, cunoscîndu-ne și fiind de-o lege și de-o limbă cu noi. După ce i s-a tăiat lui nasul într-o împrejurare la fel, bine este să i se cruțe acuma nepotul. De care nepot se poate măria ta să aibă nevoie, plătindu-și el o parte din gre-

șala de-acum. Iar pentru cealaltă parte îl ținem închis: astfel îl și avem la îndămînă.

Ascultînd, Duca-Vodă începu iar să se plimbe. Buhuș îi urmărea mișcarea feței. Îl cunoștea de mult și i-o cetea lesne. Sugestiile lui Costin aveau asupra lui Duca o înrîurire vădită; îi descrețiră încet-încet fruntea. De cîteva ori ridică ochii, ca și cum ar fi căutat deasupra lui o hotărîre. Aplecîndu-i, observa furiș pe boieri. Nu le împărtăși însă ideea care-l fulgerase deodată, în legătură cu grija lui necontenită pentru cărțile aflate în Lehia, la mîna dușmanilor lui. Se putea într-adevăr încerca ceva cu acest dibaci nepot al Milescului, ori pentru dobîndirea acelor cărți, ori pentru cufundarea feciorului lui Chiriță Dracu. Va vedea el ce este de făcut = vremea aduce învățăminte. Iar pentru Racovițești, sfatul este bun.

– Ai dreptate, cinstite logofete Miroane, ai dreptate, îngînă el. Cu cît cuget mai mult, cu atît văd că asta-i calea cea bună. Mai ales cu Racovițeștii.

Miron înțelese că lui Vodă îi plăcuse mai mult sfatul în privința Milescului. Nu stărui să afle și să înțeleagă ce pricini ascunse îl cîștigaseră pe Duca. Știa că asta nu se poate c-un bătrîn încercat și fin, și pe lîngă asta, ascuns în sine întru toate ale lui.

– Măria ta, mă bucur că nu m-ai chemat zadarnic, zise el închinîndu-se.

– Îți mulțămesc, cinstite logofete Miroane. Îți mulțămesc și ție, cumnate Alecu. Și domnia ta ai văzut bine, ceea ce mă întărește mai mult în judecata mea. Sînteți prin urmare de părere să facem divan cît de degrabă și să judecăm pe făptași. Așa îngrozim pe cei care nu s-au dat încă pe față și mai cu samă dăm veste de puterea brațului nostru la orheieni și la lăpușneni.

– Pentru asta are acolo grijă Constantin serdarul, adaose Buhuș. Are să le deie strînsoare mare, ca să le vie la loc cumințenia.

– Deci, dacă facem divan – urmă Duca – la acel divan vinovații vor fi aduși și-i vom întreba de ce-au viclenit pe domnul lor și țara. Și ei vor arăta ce-au scris și răzășilor și mazililor, că pentru dări și prigoniri s-au scîrbit. Asta a mărturisit în fața mea și Gheuca. El fiind vistiernic mare, fiind sluga mea și avînd a-mi sluji mie cu credință, în loc să împlinească poruncile mele, le judecă. Jurămîntul pe care l-a făcut îl calcă. Sînt eu oare așa de tiran și sărăcesc noroadele? Vistieria mea e goală și datornicii mei țipă. Domniile voastre ce spuneți?

– Norodul a fost lăsat de Dumnezeu ca să plătească bir... răspunse sibilic Miron logofătul.

Duca se mulțămi cu acest răspuns.

– Atunci să plătească, hotărî el. Să plătească deasemeni cu capul și cei care tulbură liniștea țării, viclenind. Veniți deci la divan mîni dimineață. Mai ales pe domnia ta, logofete, te rog să poftești mai devreme, ca să am cu cine mă sfătui înainte de a deschide ușile. Și să nu uiți să aduci și pe Neculai Racoviță cu toți ai săi, încredințîndu-i de mila noastră.

Logofătul se retrase. După el veni îndată și Buhuș, ca să nu i se pară lui Miron că Domnul îl socotește pe hatman sfetnic mai de taină. Amîndoi, avînd multe de spus unul altuia, umblară totuși tăcuți, apăsați de cugetări mîhnite ca de un nour de vreme rea.

Cei închiși nu erau oameni de rînd din prostime. Rar, urgia care-i aștepta cădea asupra unor boieri, căci așa sînt lucrurile rînduite în astă lume și mai ales în această țară, că cei din oase sfinte nu cunosc moarte rușinoasă. Ori cad în război, ori îi blagoslovește și-i împărtășește un slujitor al lui Dumnezeu, poftindu-i cu cinste pe calea raiului. Ocna și pieirea blăstămată sînt pentru țigani și mojici; pe aceștia-i bat pravilele; pe aceștia-i bat hîrtiile vistieriei.

Pe asta se putea cunoaște cît s-a stricat țara și cît s-au înrăutățit vremurile.

«Vinovați sînt aceşti bieți boieri – cugeta logofătul – mincinoşi însă nu sînt. S-au făcut vinovați pentru că s-au ridicat asupra Domniei. Iar Domnia fiind de Dumnezeu rînduită, trebuie s-o răbdăm. Nu sînt însă mincinoşi, pentru că pricinile pe care le pun ei sînt vădite şi ştiute.»

– Ce hotărîre poate să iasă de la divan, logofete Miroane ? întrebă hatmanul Sandu.

– Nu poate ieşi decît hotărîre bună, cinstite hatmane, răspunse Costin ; căci pe fiecare dintre județi are să-i cerceteze la noapte Dumnezeu în somn.

«Acest Dumnezeu – urma a cugeta în sine logofătul – cuprinde în ființa lui frica, interesele, zavistia şi toate măruntele patimi omeneşti.»

Cei doi boieri se despărțiră fără a-şi încredința unul altuia gîndurile cele mai dinlăuntru. Fiecare se duse la gazda sa, unde-i aşteptau adunați prietini şi rude. În fiecare casă mare boierească, în acea zi, avea a se aduna sfat al îngrijorării.

Numai prostimea, care nu cunoaşte decît cele ale pîntecelui, nu părea supărată pentru surparea unor case boiereşti. Bînd vin nou în crîşme şi împungînd Domnia pentru nesățioasele dări, se credea totuşi mai uşurată aşteptînd priveliştea pe care în curînd avea să le-o deie vel-armaşul Toader Fliondor.

Divanul se deschise în ziua următoare, vineri, între obraze care se cercetau cu luare-aminte. Cinstiții boieri apărători ai Domniei îşi înfățişară unul altuia bărbi prin care-şi treceau cu nelinişte degetele. Aşteptau pe Vodă ca să vadă care li-i hotărîrea, şi părură a se bucura cînd auziră pe dumnealui Neculai Racoviță pecetluind cu fier roş fapta ticăloasă şi nevrednică de boieri şi creştini a celor închişi în beciuri. Înțeleseră mulți atunci că pot rîvni la caftanul vistiernicului, jitnicerului şi spătarului, dacă se vor scîrbi şi se vor supăra mai tare decît alții.

Cînd Vodă şi înalt prea sfinţia sa mitropolitul intrară, găsiră linişte ca înaintea unei furtuni. Duca, încruntat şi cu barba în piept, îşi luă locul în jîlţul său şi privi în jur cu luare-aminte, cercetînd rînd pe rînd feţele. Buhuş şi logofătul Miron îşi dăduseră de mai înainte samă de însărcinările lor şi Domnul putea ceti pe multe obraze ceea ce dorea el.

– Înalt prea sfinte – grăi el cu blîndeţă – şi prea cinstiţilor şi credincioşilor ai mei boieri, v-am chemat la un judeţ care mie îmi sîngerează inima. Iată, pe masa divanului, dovezi fără greş a unor dregători ai noştri, pe care i-am pus în pîne şi care ne-au jurat credinţă. De trei ori ne-a rînduit Dumnezeu păstor în această ţară a Moldovei şi într-atîţia ani, cît am avut mila sfinţiei sale asupra noastră, nu ni s-a mai întîmplat decît o dată asemenea ruşine, atunci cînd Hîncu şi Durac s-au sculat asupra noastră cu armele. Dar Cel ce judecă bine a pedepsit bine, şi făptaşii şi-au primit osînda. Acum a doua oară Domnul Dumnezeu dă în mîna noastră pe alţi nelegiuiţi. Urmînd pilda Hîncului şi a lui Durac, au purces pe aceleaşi căi. N-au apucat însă a făptui şi Dumnezeu i-a pus sub judeţul şi sub buzduganul nostru. Cercetaţi, vă rog, cărţile acestea pe care le-a dus la orheieni Lupu sulgerul. Aceste cărţi îndeamnă la răzvrătire şi la moartea noastră. Lupul sulgerul mărturiseşte fapta fără nici un înconjur. Va mărturisi cu gura lui şi în faţa cinstitului domniei voastre judeţ. El arată că a fost trimes de vel-vistiernicul nostru Vasile Gheuca şi de vel-jitnicerul nostru Georgie Bogdan, care şi ei au mărturisit. Cumpăniţi domniile voastre cum poate fi plătită asemenea faptă. Dumnezeu luminîndu-vă, ei vor primi osînda pe care o veţi hotărî.

Domnul îşi opri cuvîntarea, oftînd. Diacul cel mare se sculă şi înfăţişă înalt prea sfinţiei sale cărţile vinovate. De la înalt prea sfinţia sa trecură subt alte bărbi, care le măturau cu uimire ca şi cum ar fi vrut să le cureţe de

colbul păcatului. Nu mai rămînea nici o îndoială ; fapta era vrednică de grea osîndă.

Domnul porunci vel-armașului Fliondor să aducă pe Lupul.

Îndată sulgerul fu împins înlăuntru de doi slujitori siimeni cu săbiile scoase. Îl țineau între ei cu mîinile legate la spate și cu fruntea adînc plecată. Era plin de tină, cu straiele rupte, cu barba încîlcită și cu obrazul palid.

Înalt prea sfinția sa mitropolitul îi porunci să vorbească. El ridică ochii fulgerați de groază, slăbi din mijloc și căzu în genunchi.

– Sulgerule Lupu – întrebă cu glas blînd prea sfințitul Dosoftei – mărturisești fapta ta, în fața lui Dumnezeu și a măriei sale ?

– Mărturisesc, înalt prea sfințite. Am greșit.

– Ai dus cărțile plăsmuite ?

– Le-am dus. Nu le-am știut a fi plăsmuite.

– Cine te-a trimes ?

– Am mărturisit și întăresc din nou. M-au trimes dumnealui Georgie vel-jitnicer și dumnealui Vasilie vel-vistiernic. Mi-au dat șaptezeci de zloți cheltuială și mi-au poruncit unde să mă duc. Mi-au dovedit că țara are să se scoale la îndemnul lui Dumitrașcu-Vodă, căci nu mai poate răbda asupririle și birurile măriei sale. Eu m-am supus. Însă acuma înțeleg că am făcut rău. Pentru copiii mei care rămîn cruzi și fără ajutor, nu mă osîndiți să pier tînăr. Pentru dragostea de Hristos, iertați-mă !

Cinstiții boieri nu se priviră. Părintele mitropolit plecă fruntea.

– Duceți-l, vorbi el apoi lui armaș. Și aduceți pe biv spătar Milescu.

Slujitorii săltară de subsuori pe Lupul și-l traseră după ei. Aprozii ținură ușile deschise pînă ce intră Milescu, tot între săbii, însă cu brațele slobode. Era un bărbat uscat, cu nasul ascuțit și barba roșcată. Aruncă o privire

iute spre adunare, aținti o clipă pe Vodă, apoi rămase palid, cu mînile căzute.

Prea sfințitul Dosoftei înălță iar cuvînt :

– Boier Milescule, răspunde cinstitului acestuia divan ce știi despre cărțile care au fost trimese la orheieni în chip viclean, ca fiind din partea lui Dumitrașcu-Vodă ?

– Am aflat că au fost trimese, înalt prea sfinte, de doi boieri ai noștri. Nu știu cînd și cum, căci eu n-am nici un amestec.

– Nici unul ?

– Nici unul.

– Cunoști această iscălitură ?

– O cetesc, înalt prea sfinte, și văd că este a lui Dumitrașcu-Vodă.

– S-o cunoști drept a lui ? Se spune că ar fi alcătuită de altcineva.

– Se poate, înalt prea sfinte. Se zice, pe cît am înțeles, că ar fi alcătuită de mine. Într-adevăr, avînd pană dibace, m-am îndeletnicit uneori, la petreceri, cu asemenea jocuri ; însă nu ca să stric stăpînului meu și țării. Ca să fiu vinovat, trebuie să am știința lucrului. Iar eu mă jur pe sufletul meu și pe al copiilor mei, ca și cum aș fi față la județul cel înfricoșat de apoi, că n-am pus cu știință asemenea iscălitură pentru a vătăma stăpînului meu.

Logofătul Miron privi zîmbind spre hatmanul Sandu, apoi își înălță privirile în bagdadie. Prea sfințitul nedumerit de asemenea încurcată mărturisire se întoarse cătră Domn, așteptînd.

Duca-Vodă nu părea nici mișcat, nici atins, nici mînios. Își păstra stăpînirea de sine.

– Bine – zise el – cinstitul divan va judeca și va chibzui. Să-l duceți pe acesta la locul său și să aduceți pe fruntașii faptei. Într-adevăr – adăogi el, în parte, cătră înalt prea sfințitul – nici Lupul nu-l arată și nici nu-l

ştie pe Milescu. Vinovat pare să fie, dar este şi îndoială. Vom face cum e drept şi bine.

De mult Neculai Racoviţă se frămînta în locul său, dorind cuvînt. Acuma găsi prilej să se desfacă în sus, greoi şi pletos.

– Luminate Doamne – se grăbi el – se cuvine să lăudăm blîndeţa măriei tale. Te rugăm însă noi toţi, care ştim cîtă scădere aduc ţării asemenea răutăţi şi zurbale, să dai o pildă neînţelegătorilor. Mai cu samă, măria ta, alegînd grîul de neghină, pe lîngă viclenie, trebuie să loveşti şi răutatea, care cearcă să amestece pe cinstiţi oameni nevinovaţi într-o faptă ca aceasta. Se poate ca Milescu să n-aibă vina care se spune : măria ta vei socoti. Iar dacă nu va fi fiind vinovat, pedeapsa celor care-l amestecă pe nedrept să fie mai aspră.

Domnul încuviinţă din cap, liniştit şi posomorit.

– Mulţămesc – grăi el – cinstitului boier pentru luminatele sale cuvinte.

Fliondor armaşul aduse între slujitori pe ceilalţi doi vinovaţi. Erau ş-aceştia cu mînile la spate. Pentru boieri, aceasta era semn fără sminteală, arătîndu-le de mai nainte înţelesul judeţului.

Gheuca era un om mai mult bătrîn, firav, slăbănog şi spînatic. Georgie Bogdan, vel-jitnicerul, înfruntă pe cei de faţă cu privirile lui negre şi-şi repezi înainte barba scurtă şi creaţă c-o mişcare de dispreţ a buzelor. Era un om cunoscut pentru tăria şi semeţia lui şi avea mulţi duşmani.

– Da, am trimes cărţile, răspunse el cu hotărîre la întrebare.

– Pentru ce ai săvîrşit această rătăcire? întrebă părintele Dosoftei, privindu-l cu mîhnire.

– Înalt prea sfinte, iartă-mă dacă-ţi întorc vorba şi-ţi spun că n-a fost rătăcire. Căci fapta mi-am cugetat-o. Acest tovarăş de osîndă al meu mi-a arătat în mai multe rînduri care sînt rînduielile pe care le scoate

Domnia pentru pieirea acestei sărace țări. Tablele vistieriei se lungesc și se umplu; zlotașii se pregătesc să cuprindă lumea și s-o stingă cîtă a mai rămas, mai rău decît păgînii. După ciumele care au fost, asta-i una nouă. Și ne-am gîndit la această nebunie, să sculăm pe acei pămînteni care au mai rămas cu inimă și cu rușine. Cei fără inimă și fără rușine pleacă nasul și ne judecă acum. Dar eu nu cunosc alt județ decît al lui Dumnezeu, și la el mă înfățișez cu inima dreaptă.

– Și cu scrisori plăsmuite, sărace Bogdane... adăogi cu voce moale Duca.

Jitnicerul încruntă sprînceana și rămase privind în gol, fără a răspunde.

– Ce ai de mărturisit domnia ta, boierule? se îndreptă mitropolitul către Vasile Gheuca.

– Înalt prea sfințite, eu cunosc prea bine pe Domnul meu și știu care va fi milostivirea lui, răspunse cu prefăcută umilință vistierul. Eu sînt un biet om care le-am isprăvit toate. M-am spăriat de o pedeapsă mai cumplită, cînd va fi să mă înfățișez la judele meu cel mare, care este și al înalt prea sfinției tale, și al lui Vodă și al tuturor. Văzînd că mi se pune în mînă cuțit ca să belesc țara, l-am lepădat.

Privi spre toți cu umilință, dar fără frică.

– Judecați-mă și veți da socoteală.

Vodă făcu semn. Slujitorii plecară săbiile și luară în piepturi pe vinovați, scoțîndu-i afară și lăsînd în urmă o tăcere înlemnită.

Duca-Vodă suspină amar.

– Iată răsplata bunătăților mele, șopti el, ca și cum ar fi vorbit sufletului său. Cinstiților boieri – urmă el – chibzuiți cum veți socoti că-i mai bine.

Atunci crezu de a sa datorie să se mai salte încă o dată dumnealui Neculai Racoviță, unul dintre cei mai mari și mai grei oameni ai Moldovei. Casa lui de lîngă carvasara, la Sfîntul Lazăr, era din piatră de Orhei zi-

dită, cu pivniţi afunde. Şi credincioşi ai lui ţineau vama, cu condici, şi bună rînduială, întru folosul Domniei.

– Slăvite Doamne – grăi el închinîndu-se = şi înalt prea sfinte, am auzit cu toţii cele mărturisite şi ne-am întristat. După cum şi dumnealui marele logofăt Miron, prea învăţat şi cuminte barbat, îmi spunea, înainte de a intra aici la divan – uşor este a făptui, mai greu este a osîndi – văd că măria sá, înainte de a pleca asupra acestor vinovaţi buzduganul său, cugetă cu creştinească milă. Fiind către măria sa vinovaţi aceştia, eu socotesc, boieri dumneavoastră, să-i dăm în mîna măriei sale.

Duca-Vodă, cu capul plecat pe-un umăr, privea zîmbind pe Racoviţă. În cugetul său, da dreptate logofătului Costin. Racoviţă i se vădea cu mare ajutorinţă şi supus, deci nu putea să aibă amestec în prostiile altora. Pe lîngă asta Racoviţă avea foloase de la vămile domneşti, foarte bine înmulţindu-şi starea. Deci nu putea să aibă amestec în faptele proştilor.

Boierii încuviinţară cu mare grabă propunerea, descărcîndu-se astfel de-o răspundere. Miron, de altminteri, şi prea sfinţitul Dosoftei arătară în cuvinte meşteşugite că aşteptau mult de la îndurarea domnească şi se alăturară şi ei părerii. Obşteasca hotărîre statornicindu-se astfel, diecii logofeţiei o scriseră cu pene de gîscă în condica cea mare, şi asupra vinovaţilor rămase atîrnată sabia Domniei.

Încă nu se ştia ce hotărîre va lua Vodă, şi pe faţa lui închisă nu putea încă nimeni ceti. Mulţi din cei mai tineri erau încredinţaţi că vinovaţilor viaţa le va fi lăsată. Are un domnitor destule pedepse cu care poate certa pe boierii săi. Înclina şi mitropolitul după inima sa blîndă. Miron logofătul clătină din cap : nu se putea şti nimic.

După-amiaza aduse oarecare bucurie la Curte. Toderaş Cantacuzin se înfăţişă ca să primească din mîna Domnului caftanul de vel-vistiernic şi Tudose Dubău

pe cel de vel-spătar. Duca părea mai luminat la chip ; pofti pe noii săi dregători şi pe ceilalţi boieri în spătăria cea mică la cafea şi ciubuc ; se bucură de vremea bună şi de scrisorile de la capuchehaia sa din Ţarigrad, Cuparul cel bătrîn, care-i aduceau dorite vorbe de pace, dar nimene nu-l putu face să-şi descopere gîndul ascuns, în privinţa vinovaţilor.

Erau încă la acel sfat, în jurul filigenelor, cînd aprodul cel mare vesti că ava Paul franţuzul vine la scaun, ca să-şi ieie rămas bun, avînd a-şi urma chiar de a doua zi drumul său la Împărăţie.

Îndată Domnul îşi părăsi jilţul şi pofti şi pe boieri să vie cu el pentru a face cinste solului. Îi ieşiră lui de Marenne întru întîmpinare la scară. Duca făcu semnele de prietinie, poftind atît pe ava de Marenne cît şi pe soţul său franţuscanul părintele Guido, să binevoiască a se osteni pînă în spătăria mică. Vorbele acestor îndemnuri cuviincioase le rostea Miron logofătul, şi Duca zîmbi aşezîndu-şi oaspeţii în scaun, ca şi cum le-ar fi rostit el.

– Trebuie numaidecît să plece cinstitul sol ? Se grăbeşte aşa de mult ? Vremea nu-i împotrivă şi ar mai putea petrece în Iaşi, unde şederea sa face deosebită plăcere Domniei.

– Mulţămesc luminatului şi binecredinciosului prinţ... întoarse cuvînt abatele. Nu-mi pot prelungi şederea mai mult. Am să am încă poate bucuria să văd pe măria sa la Constantinopol, unde ştiu că se duce din cînd în cînd.

– Mergem într-adevăr din cînd în cînd, pentru nevoile ţării. Însemnează, prin urmare, că cinstitul sol are să petreacă mai multă vreme la Ţarigrad ?

– Da, se poate să steie mai multă vreme. Socoate însă de a sa datorie să atragă luarea-aminte binevoitoare a măriei sale asupra împrejurării că el, umilit soldat al lui Hristos, de şi nobil de veche viţă, nu s-a bucurat de o anumită însărcinare diplomatică din partea marelui rege

Ludovic, care l-ar îndritui să se cheme sol, ci se duce mai mult pentru treburile sale ştiinţifice, avînd a face anume comunicări Institutului.

– Într-adevăr, aşa este – încuviinţă zîmbind Duca-Vodă – acest lucru ne-a mai fost spus o dată de prea cinstitul avă franţuz ; dar noi avem atîtea treburi, atîtea griji şi mai ales atîtea mîhniri în slujba ţării, încît ne poate fi îngăduit să uităm.

Domnul oftă şi privi întristat pe oaspeţii săi.

De Marenne înţelese că poate pleca. Se sculă în picioare şi ură prosperitate şi sănătate îndelungată slăvitului Domn.

– Rămîn îndatorat prea cinstitului avă – răspunse Domnul – şi-l poftesc să-şi aducă aminte de noi şi să ne ierte dacă i-am greşit cu ceva. Să afle cuvioşia sa că ne-am îngrijit de plecarea cuvioşiei sale şi-i dăm slujitori care să-l petreacă pînă la Dunăre, pe unde va porunci cuvioşia sa, pe drumul care-i va plăcea ; iar noi l-am îndemna să apuce drumul domnesc cătră Galaţi. Căpitan Brahă, cu cincisprezece slujitori, e rînduit pentru asta, avînd scrisoare domnească la mînă, oriunde va ajunge să poată porunci găzduire pentru cuvioşia sa, spre a nu-i lipsi nimic. Ajungînd la Împărăţie, să nu uite ava de toate acestea şi să binevoiască a pomeni de ele unde va socoti de cuviinţă.

Cu ceremonie, de Marenne se despărţi de Curte. Se închină el, se închinară boierii şi iar se închină el. Pînă la calul său, din proaspăt împodobit de sahaidacarul domnesc, îl petrecu Miron, căruia îi strînse mînile, încredinţîndu-l, cu ochii în lacrimi, că nu-l va uita în rugăciunile sale niciodată, pentru serviciul pe care i l-a făcut tălmăcindu-i sentimente şi gînduri nobile ale unui aşa de slăvit şi cuminte prinţ, cum se arată a fi Georgie Duca-Vodă.

Însfîrşit plecă.

Domnul păru ostenit și boierii se retraseră și ei. Se mai întrebau care va fi hotărîrea lui Vodă în privința vinovaților și mai ales în privința contășului de veljitnicer, pe care nu-l pusese încă pe umerii nimănui.

Înainte de a se întinde la hodină pe divanul său, în chilia din casele Doamnei, Vodă stătu de vorbă puțintel cu soția sa.

Doamna îl ruga pentru o pricină. Slujitorii n-auzeau bine despre ce-i vorba, dar bănuiau că poate să fie în privința lui Gheuca, deoarece Gheuculeasa, vara măriei sale Doamna Anastasia, intrase la măria sa dis-de-dimineață. Doamna îndrepta o rugăminte repede și moale către măritul său soț; la care Vodă răspunzînd aspru, ea începu a se tîngui ș-a plînge cu lacrimi. Atunci Vodă o liniști cu vorbe blînde. Totdeauna acest mărit Domn și acea bună Doamnă aveau obiceiul înțelegerii și se închinau unul către altul cuviincios, chiar cînd nu-i vedeau slujitorii și boierii.

– Se poate să le ierte capetele... murmurau cei care judecau împrejurarea cu urechile lipite de uși, la pîndă.

Măria sa hodini puțină vreme, căci nu-l iertau treburile. Chemă la sine pe unii din diecii vistieriei dîndu-le porunci tari. Apoi trimese răspuns armașului să se înfățișeze.

Fliondor veni numaidecît, căci își păzea necontenit ceasul și porunca în odaia lui de sus. Dar Domnul nu-i vorbi despre ce se aștepta.

– Vel-armașe Toadere – îi zise Vodă cu glas netulburat – dă poruncă să fie gata butca și slujitorii, căci doresc să ascult în astă-sară sfintele rugăciuni la mănăstirea Goliei. Vestește pe cuvioșia sa Nectarie arhimandritul. Și să mă întovărășești și domnia ta, stînd lîngă mine pînă ce ne întoarcem la Curte.

Cu slujitori și facle de rășină, marele armaș duse pe Vodă pînă la mănăstirea cea mare a Goliei. Se grăbiră a veni și unii din boierii care aflaseră de acest ceas de

rugăciune al măriei sale. Domnul stătu neclintit în strana sa aurită, cufundat în rugăciune şi-n gînduri. Cuviosul Nectarie slujea cu înalt glas, avînd în jurul său sobor şi cadelniţînd cu mirezme proaspete. Măria sa se umili în genunchi la cetirea sfintei evanghelii şi credinciosul său Fliondor şopti unora din preajmă că l-a auzit pe măria sa suspinînd de trei ori.

În zvon de clopote, Domnul ieşi de la Golia la ceasul al treilea. Caii, purtaţi de paici, îl duseră în pas pînă la Curte, între făchii, avînd în jur slujitori şi îngrămădire de norod prost.

Porţile se închiseră cu zgomot în urma alaiului. Domnul însă nu trecu la somn ca-n alte zile. Atît la casa cea mare cît şi la cea mică, rămaseră lumini lucind prin perdele. Măria sa pofti pe armaş în odaia lui obişnuită de taină.

Slujitorii aşteptau în tindă. Dumnealui Toader Fliondor ieşi de la Vodă c-un obraz destul de mulţămit şi dădu poruncă să fie adus Ion Milescu.

– Să fiţi gata – adaose el – să-mi aduceţi şi pe ceilalţi.

Duca se plimba, după obiceiul lui, cu mînile la spate prin chilie şi era plin de năcazurile zilei pe care le pufnea din cînd în cînd în barba-i cănită. Sfîntu Ion Gură de Aur, cătră carele Vodă se legase să-i clădească bun lăcaş în Beilic, nu-i îndeplinise încă slujba lui cătră Dumnezeu, pentru care fusese fierbinte rugat în sara aceea. Fără îndoială acolo în cer, în palatul de olmaz din grădinile raiului, el se înfăţişase la Marele Stăpînitor–atoate şi sprijinea cu limba-i dulce-meşteşugită pe bine-credinciosul ctitor al mănăstirii sale. Curînd bătrînul are să-şi încline barba şi are să deie deslegare : să fie după dorinţa robului nostru Georgie şi să nu i se scrie păcat în catastifele noastre !

Armaşul ciocni la uşă.

Vodă se opri şi se întoarse.

– Deschide, strigă el, încruntîndu-şi sprînceana şi rezemîndu-şi în piept barba. Lasă-mi aici pe vinovat, armaşe, şi aşteaptă dincolo poruncile mele.

Milescu intră slobod şi rămase la uşă cu fruntea coborîtă, în pîlpîirea luminărilor.

Vodă tăcu o vreme, privindu-l. După aceea făcu un pas spre dînsul şi se opri iar.

– Milescule – îi zise cu glas domol, însă foarte hotărît – am stat şi am cugetat la fapta ta, punînd-o în cumpănă înaintea lui Dumnezeu care ne vede, şi n-aş putea spune că nu te găsesc vinovat.

– Luminate Doamne, nădăjduiesc la bunătatea măriei tale, răspunse cu umilinţă boierul. Mila măriei tale se va sui ca o tămîie la scaunul dreptului judeţ şi va fi bine primită.

– Vom vedea, răspunse Domnul. N-am hotărît încă nimic.

Milescu se lăsă în genunchi, fără să înalţe ochii, şi păru copleşit de înfrîngere.

– Ascultă – grăi Domnitorul – se poate ca în noaptea asta să nu te visez sub braţul lui Buga Sîrbul şi soarele de mîni să-ţi lumineze ziua cu pace. Dacă va fi aşa, să te bucuri : dar să ştii că n-ai scăpat cu desăvîrşire. Deasupra ta va urma să atîrne sabie, pînă ce Dumnezeu va hotărî să-mi fii de folos şi să te pot deplin ierta.

– Măria ta – îngînă Milescu îndrăznind pentru întăia oară a-şi ridica pleoapele – ceartă-mă cum vei socoti, numai dăruieşte-mi viaţa. Dac-am păcătuit din prostie ori neştiinţă, pune-mă să răscumpăr.

Vodă trecu gînditor spre sfeşnice.

– Iată ce se poate întîmpla, se întoarse el deodată cu glas schimbat şi aproape şoptit. Se poate întîmpla să avem nevoie de pana ta care s-a dovedit dibace ; să avem nevoie nu pentru fapte rele ca acelea în care eşti amestecat, ci pentru izbînda dreptăţii. Avem prietini în care nu ne putem pune credinţa ; avem duşmani pe

care dorim să-i cufundăm : s-ar putea să fii cîndva de folos.

– Luminate Doamne, porunceşte. Viaţa mea-i în mîna măriei tale şi-ţi sînt rob.

– Încă n-a venit vremea, răspunse Duca. În această clipă îngroapă în tine ce-ai auzit ; şi uită, dacă doreşti să uităm şi noi. Să nu-ţi aduci aminte decît cînd va veni ceasul cu porunca ; şi după aceea să uiţi iar. Altfel primejdia nu te ocoleşte.

– Cuvintele măriei tale au intrat într-un mormînt... vorbi repezit Milescu, bătîndu-şi pieptul. Doamne, mă rog să tinzi dreapta care m-a cruţat s-o sărut, mulţămind ca lui Dumnezeu.

Domnul îi atinse buzele c-un deget, apoi bătu în palme. Vel-armaşul deschise uşa.

– Ia şi trimete pe acest boier la locul său, porunci Duca, şi să se ştie că viaţa i-a fost cruţată. Dar rămîne închis pînă ce-i va veni altă îndurare a noastră.

Toader vel-armaş se retrase cu robul, îl încredinţă slujitorilor, apoi se-ntoarse pentru alte porunci. Vodă îl primi în picioare, cu braţele încrucişate pe piept, cu privirea-i posomorîtă din zilele cele rele. Fliondor înţelese că ceilalţi boieri zadarnic aşteaptă să urce treptele beciurilor. Totuşi mai rămînea o nădejde : să plătească numai unul pentru toţi, cu sînge. Acela putea fi Georgie Bogdan vel-jitnicerul, căruia semeţia nu se putea să nu-i doboare la urma urmei căpăţîna în pulbere.

– Vel-armaşe Toadere – zise Duca cu glas foarte liniştit – prin rînduiala cinstitului divan fiind hotărîtă pedeapsa cea mare vinovaţilor, noi ne-am milostivit pentru unul, a-i lăsa deocamdată viaţa. Pe ceilalţi sîntem supăraţi că nu-i putem ierta. Să facem altfel, nu ne îngăduie grija de această sărmană ţară. Ai să-i scoţi deci mîni dimineaţă între slujitori la cişmea, în faţa porţii domneşti, şi acolo le vor cădea capetele pentru fapta lor. Iar ca să fie şi pentru alţii îngrozire şi norodului

pildă, și leșurile și căpățînile să rămînă lepădate acolo pînă în sară. Atunci să îngădui neamurilor să le ridice spre a le îngropa la bisericile lor. Mă voi ruga și eu pentru sufletele lor, nădăjduind de la Dumnezeu deplină iertare pentru cealaltă a lor viață. Așa.

Vel-armaș se închină în tăcere. Domnul trecu pe dinaintea lui. Păși printre slujitori fără a-i privi și se duse la odihnă. Curtea se cufundă în liniște. Tîrgul dormea fără lumini, subt un cer perdeluit de nouri. Dar de la Curte, prin întuneric și tăcere, vestea tresări ca o dihanie zbîrlită cu ochi de fosfor. Începu a alerga din uliță în uliță, din ogradă în ogradă, pufnind în geamuri, ciocănind la uși. Trecerea ei era semn de moarte răscolind casele și tulburînd somnul binecredincioșilor frați creștini.

La al doilea ceas al dimineții de sîmbătă, la poarta Curții și la Sfete Neculai cel Bogat era mare îmbulzeală, nu numai de norod prost, ci și de neamuri. Veniseră în privelițte toți, cu frică și curiozitate. Stătea mai la o parte, în laturea bisericii, dar văzînd toate, și Alecu Ruset, cu Bîrlădeanu în preajmă.

Bătură clopote în paraclisul turnului domnesc. Răspunseră cele de la Sfîntu-Neculai, apoi se auziră și altele mai depărtate, la Golia, unde Domnul era în rugăciune.

Siimeni stăteau înșirați în patru laturi împrejurul cișmelei de la poartă. Era o hazna de piatră, cu trei colțuri, avînd în trei fețe șuruburi de aramă prin care scînteia cîte un arc de apă.

Vel-armaș dădu poruncă înălțînd toiag și daulgiii bătură din tobe. Atunci ieșiră din curte pe sub bolta turnului alți slujitori, ducînd între săbii pe cei trei osîndiți. Înaintea lor umbla părintele Petre, duhovnicul cel bătrîn de la biserica Dancului, în odăjdii. În urmă, cu paloșul la umăr, Buga Sîrbul, în strai roș.

Cum ajunseră la cișmea, părintele Petrea dădu osîndiților crucea s-o sărute. Îndată ce-o sărutară, slujitorii îi cuprinseră și-i dărîmară în genunchi. Buga își lepădă

tunica și rămase cu brațele goale. Cu mișcări iuți se dădu în dosul și-n laturea lui Bogdan jitnicerul, cumpănindu-și fierul. Era un gealat meșter, cunoscut și la Țarigrad. Ca și cum ar fi fulgerat un disc, paloșul căzu descăpățînînd pe osîndit. Trupul se prăvăli într-o parte țîșnind și bulbucind sînge. Capul merse de-a dura de cîteva ori și se opri cu ochii fioroși clipind în soare.

Gîdea șterse repede fierul cu postav cîrmîz și-i cercetă de aproape ascuțișul. Trecu la vistiernicul Gheuca pe care-l desfăcu, într-același chip și îndată, de capu-i palid și mîhnit. Sări fără a mai cerceta paloșul, și la Lupul, care se zbătea și plîngea în legături.

În această clipă două muieri începură a vorbi în apropiere de Ruset.

Una din ele, sprintenă și cu fustă vișinie, avea a încredința celeilalte o taină.

– Ascultă și bagă de samă – îi zicea ea – nu întîrzia mult în Iași. Du-te la ale tale și stai totdeauna cu pază. Nu mă uita și vină cît de degrabă, dar să nu te știe nici pămîntul.

XIX

Abatele Paul iese din tîrgul Iașilor, urmînd calea spre Împărăție, pe alte drumuri fără păreche în lume.

Abatele Paul de Marenne urma să iasă din Iași chiar în acea sîmbătă dimineață și dăduse oamenilor săi ordin de plecare. Se înfățișase și căpitanul Brahă cu cei cincisprezece călăreți ai săi. Din porunca Domnului, o căruță ușoară trebuia să-l încarce pe franțuz cu lucrurile lui și, cu cai de menzil, schimbați la poștele rînduite, avea să-l ducă și să-l puie, cu ajutorul lui Dumnezeu, la Dunăre în mîna oamenilor Împărăției, dîndu-l pe samă în bună stare.

Nu se ştia de ce Vodă îşi schimbase gîndul în privinţa drumului şi trimesese rugăminte lui ava să nu se supere şi să pornească pe tractul tătărăsc, în lungul Prutului.

– Care să fie pricina acestei schimbări ? se întreba beizade.

Era şi el de faţă, gata să întovărăşească pe prietinul său o parte din cale.

– Nu-mi închipuiesc să fie altă pricină decît schimbul cailor, răspunse de Marenne, mirîndu-se mai mult de întrebarea lui Ruset decît de rînduiala lui Duca.

– Poate fi şi asta. Noi sîntem însă obişnuiţi a ceti altfel poruncile domniilor. La noi, bănuiala stă totdeauna ca o fantomă nevăzută lîngă Vodă şi-i şopteşte la ureche vorbe de îndoială. Pe drumul celalalt, trebuie să fi repezit o ştafetă mai grabnică, hotărîndu-i să ajungă la Ţarigrad mai curînd decît domnia ta.

– De ce ?

– Nu se ştie de ce. Orice semn din cer şi de pe pămînt devine o ameninţare. Stăpînii noştri turci sînt, pe de altă parte, oameni cu rele naravuri. Pentru cele mai neînsemnate pricini, schimbă domnii. N-au încredere în noi şi au nevoie de paralele noastre. Căci trebuie să-ţi spun dacă nu ştii, iubite domnule de Marenne, că, la Moldova, această domnie slăvită, pe care ai preţuit-o cu laude, se dobîndeşte cu multe intrigi, dar mai ales cu mult aur.

– Ş-atunci ?

– Ş-atunci ştafeta lui Duca se grăbeşte, pe drumul cel mai bun, la capuchehaia ţarigrădeană a Moldovei, ca să-l puie în cunoştinţă că vine un sol franţuz la Poartă. Nu se ştie cum, nu se ştie de ce. Acest sol stăruieşte să declare că nu-i sol, dar tocmai de aceea noi îl credem sol. A trecut pe la nemţi, a trecut pe la leşi. Vine cu ştiri de la stăpînul său, ori de la aceşti duşmani ; ori nu vine cu nici o ştire şi nu duce nici o primejdie ; bine este să aflăm. Dacă este ceva, să avem apărarea de mai nainte întoc-

mită. Dacă nu-i nimic, să dăm slavă lui Dumnezeu şi să mai clădim o sfîntă mănăstire.

– Poate să fie şi aşa, prinţule. Nouă nu ne pricinuieşte nici o neplăcere.

– Mai ales mie nu, domnule de Marenne. Îngrijorările acestea mie nu-mi displac. Deci te însoţesc pe orice cale, rugîndu-te să primeşti tovărăşia mea.

– O primesc cu recunoştinţă, căci o preţuiesc şi o ştiu fără interes.

– Mulţămesc. Eu sînt gata. Mi-am trimes oamenii la Hîrlău şi nu ţin cu mine decît pe Bîrlădeanu, prietinul nostru. Domnia ta ai pe cei doi slujitori de-acasă şi pe cei doi lioveni. Ţi-ajung. Căpitanul Brahă îţi face alaiul. E un om prea cuminte însă, care nu se pricepe la mîncări şi vinuri. Asemenea om, oricît de vrednic, face ruşine Moldovei. Iartă-l şi primeşte-l aşa cum este. Cît despre interes, dă-mi voie să-ţi spun că te înşeli întrucîtva.

– Nu înţeleg.

– Ai să înţelegi uşor, căci n-am a-ţi ascunde nimic. Vreau să-mi fac din domnia ta un aliat şi un protector. Nu protesta. Convin şi eu că n-ai însărcinări oficiale şi că te grăbeşti a te duce la Stambul pentru a cunoaşte cu o oră mai înainte o mulţime de lucruri pe care omenirea civilizată nu le ştie, şi, neştiindu-le, se simte nenorocită. Totuşi fiind acolo şi avînd prilej să admiri bărbile măriei sale strălucitul şi întocmai ca soarele Padişahul şi a luminăţiei sale vizirului, vei binevoi să-ţi aduci aminte de nefericirile singurului prietin al domniei tale din această ţară. Nu e nevoie să vorbeşti, nu e nevoie să stăruieşti, ci numai adă-ţi aminte şi mi-i destul.

– Totdeauna am ştiut să-mi aduc aminte de prietini, răspunse de Marenne, închinîndu-se.

– Nu mă îndoiesc. Şi puteam să mă bizui pe prietinia domniei tale chiar neţinîndu-ţi înainte tovărăşie. Însă vreau să adaog interesului meu un excedent, în care nu se găseşte decît prietinie pură.

– Prințule – răspunse de Marenne, rîzînd – observ că domniei tale îți place a complica lucrurile. Cu toate acestea eu te iubesc așa cum ești. Probabil că și oarecare domniță, pe care am admirat-o alaltăieri, face ca mine.

Ruset se mulțămi și el să rîdă, fără a răspunde.

În clipa aceea Bîrlădeanu vîrî capul pe ușă.

– Măria ta – zise el clipind din ochi – a venit un boier care vrea să-ți spuie două vorbe. Dumnealui aga Bucșan.

– Aga ? răsări neliniștit beizade. Ce poftește ? Să intre. Rămîi și domnia ta, domnule de Marenne. Pentru prietini n-am secrete. Afară de asta, sînt sigur că nu vei înțelege nimic din ce se va spune.

De Marenne rîse iar, clătinînd din cap, și se cufundă mai bine în scaunul său.

Slujbașul domnesc intră pe ușa rămasă deschisă. Se întoarse ș-o închise el singur, cu grijă. Se ploconi în fața abatelui ș-a lui beizade. Își mîngîie barba și se îndreptă privind cu mulțămire. N-avea nimic dușmănos în înfățișare. Dimpotrivă.

Ruset îl ațînti cu luare-aminte :

– Prea cinstite agă Bucșan – îi zise el – noi ne cunoaștem mai de demult. Înțeleg că vii să-mi aduci o poruncă din partea măriei sale.

– Așa este, beizade, răspunse aga. Te-am căutat la gazda domniei tale ș-am înțeles că te găsesc aici. Văd că nici nu era nevoie să vin ; erai gata de plecare.

– Da. Întovărășesc pînă la Huși pe cuvioșia sa. Ai venit să-mi amintești că petrecerea mea în Iași se isprăvește ?

– De asta am venit, beizade, rugîndu-te să nu-ți fie cu supărare.

– N-am nici o supărare și sînt următor poruncii. Mai este și altceva ?

– Din partea măriei sale nu mai este, fără decît să-i vestești măriei sale cînd ai mai avea treburi, ca să-ți învoiască intrarea.

– Voi face întocmai, cinstite agă. Atîta este ?

– Atîta, beizade, şi te rog, beizade, să-ţi aduci aminte de mine ca de un prietin supus.

Ruset privi iarăşi pe musafir. Zîmbea mîngîindu-şi barba.

– Asta, cinstite agă, tot din partea măriei sale mi-o spui ?

– Nu ; o spun din partea inimii mele, beizade.

– Hm !

– Vreau să-ţi adaog cîteva lucruri, beizade, ca să înţelegi că porunca măriei sale e una şi ale mele sînt altele. Eu pricep că eşti cu bănuială ; şi ai dreptate. De şi eu am fost, beizade, bun slujitor al slăvitului domniei tale părinte Antonie-Vodă, primind de la el multă milă, poţi să n-ai credinţă, căci oamenii sînt de obicei înşelători şi răi. Eu totuşi îmi aduc aminte de stăpînul pe care l-am avut şi de la carele am mîncat pită. Văzînd că îndrăzneşti a intra în Iaşi, m-am temut să nu ţi se întîmple ceva rău. Am băgat de samă cu bucurie că nimic nu ţi s-a întîmplat. Am băgat de samă şi mai mult : că Vodă, dîndu-mi poruncă în privinţa măriei tale, posomorît şi aspru cum are el obicei, mi-a hotărît să fiu cu mare grijă spre a nu ţi se întîmpla nici o supărare. M-am mirat, şi chiar din acea zi, de marţi, am înţeles că măria ta vii aici fără frică, avînd sprijin tare la alţii mai sus decît Vodă.

– A ! îl întrerupse zîmbind Ruset ; şi domnia ta înţelegînd că-s tare, te-ai gîndit că n-ar strica să cheltuieşti o vorbă bună pentru a-ţi agonisi în viitor răsplată, cine ştie !

– Întocmai aşa m-am gîndit, beizade, aducîndu-mi aminte şi de dragostea pe care o am pentru părintele măriei tale.

– Se poate, cinstite agă. Dar deocamdată slujeşti pe măria sa Georgie-Vodă.

– Îl slujesc, beizade ; asta-i adevărat. Am să-ţi dovedesc, însă, că ştiu să te slujesc şi pe măria ta. Ţi-am spus

de-a dreptul cugetul meu. Ţi-am arătat că, văzînd la măria sa o slăbăciune ca asta, mi-am adus aminte că domniile sînt schimbătoare. Acuma, beizade, să-ţi arăt alta. Ştiu că miercuri ai ieşit de aici, ferit şi-n strai schimbat, şi te-ai dus spre vii, peste Bahlui.

Ruset lăsă să cadă asupra agăi o privire tăioasă. Răspunse cu linişte :

– Boierule, te înşeli.

– Nu mă înşel, beizade. Nimene, afară de mine, nu ştie ; aşa că să n-ai grijă.

– Încă o dată îţi spun că te înşeli.

– Beizade – întări cu umilinţă aga – nu mă înşel. În faţa porţii, aici, au stat doi slujitori mai proşti ai mei, care îmi închipuiesc că au dormit, după obiceiul slujbei lor. Iar dindos, ca şi la jupîn Abăza, stătea unul care nu dormea. Aici am avut pe oarecare Arvinte, un mişel calic de picioare, pe care nici nu l-ai băgat în samă. L-am pus pe acesta anume, ca să nu te poată urmări ; dar despre ieşirea măriei tale am aflat. Acuma, dacă mă întrebi măria ta de ce-am făcut aşa, eu am să-ţi răspund că am avut poruncă să te priveghez. Te-am privegheat, însă ce-am aflat am ţinut pentru mine. Am ţinut pentru mine, ca să dovedesc lui beizade că n-am uitat bunătăţile de care m-am bucurat în vremea domniei slăvitului Antonie-Vodă. Drept aceea, anume punînd aşa privighetor, care nu s-a putut lua după măria ta, nici eu n-am vrut să ştiu mai mult. Acuma – urmă Bucşan, şoptit – folosindu-mă de porunca lui Vodă Duca, eu vorbesc şi despre ale mele. Iar ca să dovedesc şi mai mult că cele ce spun eu sînt fără viclenie, am să mai aduc una, pentru acest avă franţuz. Are el doi slujitori străini, pe lîngă franţujii lui. Să ştii, beizade, că acei slujitori au fost la Curtea Domnească.

Ruset tresări şi se întoarse spre de Marenne ; apoi veni iar, cu prefăcuta-i linişte, spre Bucşan.

– Spui că i-ai văzut ? Pentru asta sînt şi mai cu luare-aminte, căci e vorba de acest bun prietin al meu.

– Da ; nu înţeleg ce au căutat ; dar i-am văzut.

Ruset se întoarse iar spre de Marenne şi abatele înţelese că s-a petrecut ceva care-l priveşte. Avu în ochi un fulger, care nu scăpă lui beizade Alecu.

– Ce este, prietine ? întrebă el. Pari neliniştit din pricina mea.

– Aflu cu mirare – răspunse beizade – că cei doi călugări ai domniei tale de la Liov au fost chemaţi la Curtea Domnească. Ţi-au spus ei ceva despre asta ?

– Nu mi-au spus nimic.

– Atunci n-au fost chemaţi. S-au dus ei singuri.

– Să fie cu putinţă ?

– Este cu putinţă, domnule abate. Să n-ai însă grijă prea mare. Deoarece ştim asta, vom fi în stare să aflăm şi altele. Cinstite agă – urmă el, răsucindu-se spre Bucşan – mai ales pentru această ştire îţi sînt mulţămitor. Aşa încît cred şi celelalte. Dumnezeu va ţine samă de toate cele bune cîte le faci şi-mi voi aduce aminte la vreme de prietinia domniei tale.

Aga se bucură cuviincios, mîngîindu-şi barba. După aceea, închinîndu-se, ieşi grăbit, ducîndu-se să deie samă Domniei de însărcinarea ce avusese.

De Marenne se despărţi, cu mulţămire şi delicate cuvinte, de pater Guido. Îmbrăţişîndu-l, îi simţea lacrimile şi-i înţelegea întristarea. Era un ascet slăbănog, pus într-o răscruce de furtuni. Nu nădăjduia decît în alinarea morţii. Cu totul altfel se înfăţişau ceilalţi doi fraţi franţuscani, tovarăşii părintelui Guido. Erau încă în puterea vîrstei, cu nasurile prea rumene, cu mijlocurile prea umflate şi cu rasele pătate de grăsimile mîncărilor. Nădăjduind totdeauna în mila şi bunătatea lui Dumnezeu şi a sfintei Fecioare, nu găseau viaţa rea nici în acest colţ de lume. Le păruse bine de sosirea abatelui şi nu le părea rău de plecarea lui. Întru această cumpănă a vieţii, ştiind a găsi ce-i bun atît la bucurie cît şi la întristare, urmaseră o

bună învățătură și pildă a pămîntenilor. Astfel se învățaseră a prețui vinul Moldovei.

Abatele de Marenne îi binecuvîntă, dorindu-le izbîndă asupra diavolului și asupra necredincioșilor, și se aburcă în vehiculul pe care i-l trimesese Domnia. Era o căruță ușoară, avînd părțile și fundurile zăbrelite cu speteze subțiri de paltin. N-avea arcuri, dar era plină de fîn bine îndesat, așa încît călătorul, de și stînd cu genunchii cam sus, se afla destul de apărat de zdruncin. Patru cai mărunți erau înhămați doi cîte doi și avea stăpînire asupra lor un surugiu țigan, îmbrăcat cu zăbun albastru înflorit roș, călărind pe telegarul din stînga de la roate. Cu o mînă ținea hățurile și cu cealaltă o puhă de cînepă cu mînerul scurt, dar cu șfichi lung și subțire de matasă.

Cînd ava franțuz mormăi ceva în limba lui și beizade strigă de pe cal hai ! – țiganul slobozi un chiot și, învîrtind puha pe deasupra capului, pocni din șfichi ca din pistol, de două ori. Zvîcnind în gurile lor de ham, căluții smunciră căruța și domnul abate avu o clipă impresia că are să se întoarcă prin aer între părinții franțuscani, care-i făceau saluturi și semne prietinești din poartă. Își căută un sprijin, se înțepeni în mîni cuprinzînd loitrele și se întoarse în poziția cea bună, încredințînd, c-un oftat, lui Dumnezeu, zilele și oasele sale.

Duruind, săltînd și stîrnind colb, căruța trecu în goană, urmată de alaiul căpitanului Brahă. În ulița boierească, spre Curtea Domnească, bubui cu adînci tunete pe podul de lemn. Trecu în vederea palatului și a cișmelei de piatră, unde zăceau în sînge trupurile descăpățînate ale celor trei boieri. Călăreții lui Brahă învăluiră laturea dreaptă a căruței, ca s-astupe acea crîncenă vedere, cruțînd ochii străinului. După ce răzbiră în ulița Rusească, surugiul mai domoli fuga căluților. Apoi, cînd coborîră în rîpa Căcainei, îi lăsă la pas prin hîrtoape și făgașuri de glod vechi. Abia după ce scăpară la cîmp, pe drumul de țărînă neted și luciu ca o curea, o luară iar în trap iute.

Funigei de toamnă începeau a pluti, pe adieri de vînt, în valea Jijiei. În dreapta, aveau dealuri cu podgorii şi păduri ; în stînga, întinderile Prutului, cu revărsări de ape. Stoluri de gîşte sălbatice treceau din cînd în cînd prin înălţime, chemîndu-se cu găgăiri muzicale. Aici, la confluenţa Jijiei cu Prutul, erau stuhării şi păpurişuri nestrăbătute, gîrle nenumărate şi cotloane încurcate de bălţi : unele convoiuri de gîşte poposeau, altele se ridicau, urmînd calea sudului. Sub zborurile gîştelor, se încrucişau grăbit cîrduri de raţe, de nagîţi, de grauri. Era un început din sălbatica domnie a apelor şi a mlaştinilor, ţinut pustiu, necunoscut şi nestrăbătut ca şi codrii cei mari de la munte. În toată regiunea aceasta, abatele de Marenne nu văzu sate ; şi beizade Alecu îi lămuri că şi mai către miazăzi nu va vedea decît foarte puţine în tot lungul drumului, deoarece calea pe care o urmau era un drum de oşti turceşti şi tătăreşti, deci un drum de pradă.

De Marenne găsea întruna prilej să-şi fixeze în minte lucruri şi împrejurări vrednice de tabletele sale. Ochiul lui curios era necontenit satisfăcut. Aici era o dezolare a singurătăţilor, pe care amicii săi rămaşi în Franţa nici n-o puteau bănui, ori de cîtă imaginaţie ar fi fost înzestraţi ; căci la antipodul civilizaţiei se găsesc uneori asemenea lucruri, rămase neschimbate dintru începutul creaţiei, păstrîndu-şi frumuseţa lor misterioasă. Drumul însă era în asemenea stare, încît domnia sa îşi punea cîteodată întrebarea dacă nu plăteşte prea scump privilegiul de a admira privelişti unice. Cu tot fînul meşteşugit aşezat în căruţă, anume părţi ale trupului său erau necontenit în suferinţă. Surugiul din cînd în cînd pocnea din harapnic şi trecea fără păsare prin hîrtoape. Atunci tendinţa vehiculului era cînd să-l trimeată spre zborul gîştelor sălbatice, cînd să-l proiecteze spre păpurişul mlaştinilor.

Trecură însfîrşit într-o regiune de dealuri. Abatele dădu laudă lui Dumnezeu fără a-şi muşca limba, căci caii nu puteau umbla aici decît în pas. Dealurile erau foarte

pieptișe și văile abrupte. Ciudată i se păru împrejurarea că nu erau un deal ș-o vale, ori două dealuri și două văi, ca în toate țările cunoscute lui, cuminte și fără exces rînduite ; ci erau dealuri și văi fără întrerupere și fără logică, unele mai sălbatice și mai absurde decît altele. E adevărat că de pe fiecare țanc regiunea avea un aspect nou și-n fiecare vale se dezvălea o reședință de nimfe și de fauni cu dumbravă și pîraie ; însă, socotind și cumpănind în sine, călătorul le găsea mai potrivite pentru poeme cetite în fotoliu dinaintea unui cămin, decît pentru o călătorie. Erau contraste ascuțite, în armonie numai cu firea acestui popor primitiv.

Întîlni cîteva tabere de cară cu mărfuri, înjugate cu cîte patru și șase trăgători. Erau producte ale Asiei, a căror mișcare înceată, pe drumuri lungi și cotite, o supravegheau, de săptămîni și luni, neguțători turci și armeni. Țăranii pămînteni îndemnau cu strămurări boii și bivolii la dealuri, răcnind, blăstămînd și stupindu-și sufletul. Era cu neputință să se treacă pe acolo cu asemenea poveri. Cu toate acestea treceau.

– Cum e cu putință așa ceva, prințule ? întrebă abatele, uimit.

– Oamenii de aici au un meșteșug al lor, domnule de Marenne, răspunse Ruset. Cu el pot trece prin complicațiile oricărei călătorii. Mai întăi se bizuie pe ajutorul lui Dumnezeu și-și fac cruce, plecînd cu bine la drum drept. Cînd ajung la dealuri imposibile ca acesta, înțeleg că au nevoie și de al doilea ajutor. Atuncea, invocă pe diavol. Toate răcnetele furibunde pe care le-ai auzit să știi că sînt sudălmi – adică chemări ale puterii necurate. Punînd pe lîngă acestea bicele și strămurările, izbîndesc și ajung sus. Acolo iar se împacă cu Dumnezeu și-și fac cruce.

– Dacă nu mă înșel, acesta e un fenomen de magie.

– Nu te înşeli, aşa este, domnule de Marenne. Fără o forţă ca aceasta ar fi greu pentru oameni în asemenea timpuri şi pe asemenea drumuri.

– Greu, prinţule, mai ales pentru bietele animale, care nu cunosc formulele magice.

– Greu pentru toţi, domnule de Marenne ; şi unii şi alţii stau pe acelaşi plan ; şi asupra unora şi asupra altora apasă acelaşi destin al ticăloşiei. Numai acest pact cu demonii mai ajută pe bietul pămîntean să poată trece punţile nenorocirii. Şi la asta, precum vei fi observat, se adaogă şi vinul foarte bun al podgoriilor. Iar Dumnezeu, fiind milostiv, îi iartă toate şi-i dăruieşte după năcazuri o inimă uşoară şi grabnică uitare.

Aceste privelişti şi impresii care se ciocneau aşa de viu isprăviră într-o deplină împăcare, atunci cînd alaiul făcu popas la un corn de pădurice, într-o vălcică, lîngă un izvor. Oamenii descălecară, abatele coborî din căruţă – îşi pipăi şi-şi mîngîie încheieturile şi gustă apa în pumni, aşa cum făceau toţi. Erau lacrimi ale pămîntului, limpezi şi reci ca cristalul de ghiaţă. Adăogind îndată un foc năprasnic, căruia Bîrlădeanu îi înfăţişă un hartan de berbece în ţiglă, adăogind şi vinul în ulcioare puse la bătaia rece a izvorului, viaţa păru iarăşi bună lui ava franţuz.

XX

Îl întîmpină pe domnul abate o mică ploaie de început de toamnă.

La acest popas Alecu Ruset dădu a se înţelege, mai mult printre închinări, cîteva lucruri, pe care căpitanul Brahă, om blajin şi cuminte de şi încă tînăr, le primi cu deplină nepăsare.

Era vorba întăi de tovărăşia pe care o făcea domnia sa beizade părintelui abate. Socotise să meargă numai

pînă la Huşi. Pe drum, avînd bucuria unui soare de toamnă aşa de frumos, s-a răzgîndit, şi s-a hotărît să meargă mai departe, pînă la Galaţi. N-a văzut de mult apa Dunării şi vrea să se încredinţeze că nu şi-a schimbat faţa.

Lucrul al doilea privea celelalte tovărăşii ale părintelui abate. Toate se opresc la hotarul Împărăţiei. Părintele abate se desparte acolo şi de drăgani, şi de căpitanul lor Brahă, şi de cei doi slujitori lioveni ; şi nu mai rămîne decît cu franţujii lui. Au să-l primească ş-au să-l ducă mai departe oamenii seraschierului de la Babadag, care a fost din vreme înştiinţat şi care îi va fi trimes fără îndoială la locul lor, pe celălalt ţărm dunărean. Astfel au fost totdeauna rînduielile Împărăţiei.

– Iubite prietine – zise în franţuzeşte beizade cătră de Marenne – te rog să observi, fără a avea aerul, pe cei doi slujitori cu care ai venit de la Ieşi. Au înţeles, din ce spun eu căpitanului, că nu vor merge decît pînă la Dunăre. Mai înţeleg ei că-ţi voi ţine şi eu tovărăşie pînă acolo. Stau atenţi, cu capetele înălţate, şi se uită din cînd în cînd unul la altul. Dacă te-au întovărăşit în Moldova c-un plan, atuncea trebuie să păşească la îndeplinire şi să se dea pe faţă ; ceasurile sînt numărate. Astfel vom afla şi noi ce legătură este între ei şi Domn.

– Mă întreb, domnule Ruset, ce legătură poate fi. Nu înţeleg nimic. Nici n-aş crede că m-au întovărăşit pînă aici cu gînduri ostile. Şi-au făcut necontenit datoria supuşi şi în tăcere, pîndind în ochii mei mulţămirea, ca nişte cîni.

– Domnule de Marenne, să nu intrăm în acest întuneric. Să stăm la intrarea peşterii şi să aşteptăm pînă ce duşmanii singuri se vor vădi la lumină.

– Bine, prinţule, să aşteptăm, încheie abatele oftînd cu nemulţămire. – Căci ora aceea aşa de plăcută, cu friptură aşa de bună şi cu vin aşa de gustos, îi era tulburată de viermele unei griji.

Așezîndu-se iar în căruța cu fîn, abatele își trecu ziua între aceleași priveliști interesante, priveghindu-și buna stare a ființii sale.

Cel dintăi popas mare de sară îl făcură într-un sat, ferit între dealurile ținutului Fălciului. Sara veni repede, ca o negură care naștea din păduri, tîrîndu-se cătră ei. Coborîră la o gospodărie de creștin și, într-o odăiță cu fîn așternut pe jos, trimesul domnului de Colbert, marchiz de Croissy, se grăbi să-și odihnească oasele. Era așa de trudit și-i era așa de somn, încît își plecă tîmpla pe braț cu sentimentul unei fericiri supreme, uitînd cu desăvîrșire orice griji și bănuieli. Leagănul somnului însă i se dovedi îndată spinos, căci toate zdruncinările zilei i se întoarseră în ființă și pînă tîrziu avu visuri rupte de tresăriri, socotindu-se încă în căruța ușoară, pe hîrtoapele drumurilor rele, amenințat să fie repezit cînd spre stuhuri și mlaștini, cînd spre zboruri de gîște fantastice, care umpleau cerul într-un număr înspăimîntător.

Căpitanul Brahă trimese oameni să caute cai de schimb. Ruset intră la hodină, lîngă ava Paul, într-un tîrziu, după ce rînduielile drumului de a doua zi fură îndeplinite. Vîlcu Bîrlădeanu se așeză de strajă în ușă, aprinzînd foc și veghind cu slujitorii franțuji și lioveni.

Ferestrele căsuței erau cît pumnul ; ușa de stejar era încuiată pe dinlăuntru. Pe fîn, la căpătăi, între el și franțuz, Ruset își potrivi pistoalele și sabia. Noaptea se petrecu în liniște. Dar spre ziuă se ridică un vînt iute de cătră asfințit, aducînd de la munte nouri. Iar cînd trupa se găti de plecare, începură să cadă stropi reci.

Ava Paul hotărînd să meargă înainte, alaiul se alcătui ca și în ajun și ieșiră iarăși la tract. Aveau de străbătut drumul pînă la Huși în acea zi.

— Să ne rugăm lui Dumnezeu — zise abatele cătră prietinul său — să ne scutească de întîrzieri. După cît am înțeles, în Moldova ploile sînt repezi și scurte.

– Am întrebat pe Bîrlădeanu – răspunse beizade – şi el şi-a spus cuvîntul.

– Aşa este, prinţule, omul domniei tale are uimitoare cunoştinţi meteorologice, ca şi căpitanul Turculeţ. Poţi să-mi comunici şi mie părerea lui ?

– Negreşit. Bîrlădeanu crede că vîntul are să contenească.

– Asta mă bucură ; înseamnă că nu mai aduce ploaia.

– Dimpotrivă, domnule abate. Cu regret trebuie să-ţi comunic că Bîrlădeanu hotărăşte ploaie. Dacă stă vîntul – zice el – plouă negreşit. Sînt nevoit să adaog că în ţara asta cad şi ploi lungi.

Abatele primi cu îndoială prognosticul. Dorinţa lui era alta şi, în chip logic, o atribuia şi elementelor. Mai întăi nădăjdui că vîntul nu va sta şi deci va purta nourii suci aiurea. Dar vîntul se alină încet-încet. Şi pe măsură ce vîntul contenea, spori ploaia. Era o ploaie cu totul alta decît în valea Siretului. Cenuşie, măruntă şi deasă – şi, mai ales, stăruitoare. Sub dulamele lor de şiac, drăganii, împresurînd căruţa, avură în curînd înfăţişări de vedenii estompate. Dintre ei ava Paul nu-l mai deosebi nici pe Ruset, înfăşurat din creştet pînă la scări în mantaua-i largă. În curînd nu mai văzu pe nimeni, căci se ghemui şi se strînse şi el ca un arici în dulama domnească ; îşi acoperi picioarele, mînile şi ochii şi nu mai voi să ştie nimic de această lume, blăstămînd-o.

Numai surugiul îşi mistuise cuşma lui frumoasă sub şa, ca să nu i-o ponosească apa cerului ; şi, cu capul gol, cu ploaie şiroind în plete, urma să-şi îndemne telegarii din glas şi din puhă.

Din cînd în cînd, domnul Paul de Marenne desfăcea un colţ al învălişului în care se concentrase şi inspecta împrejurimea, nădăjduind o bruscă schimbare. Totdeauna însă braţul îi cădea descurajat şi ochii i se înălţau spre cer. «Se înălţau spre cer» îşi dădea domnia sa bine samă că nu era decît o deşartă figură de stil. Cerul coborise

foarte jos, sprijinit pe dealuri, și era alcătuit dintr-un fel de cenușă udă. Zările se îngustaseră și ele, apropiindu-se la o zvîrlitură de băț. Într-această lume vizibilă cu totul redusă, curgea apă în șiraguri de hurmuzuri fine, șiraguri dese, străpunse din vreme în vreme de săgeți de vînt.

Cît putea să dureze această situație? Nu se putea ști. Dura de un ceas ori de două. Putea să dureze oricît, deoarece apa părea a curge dintr-o sită a nepăsării eterne. Animale și oameni mergeau înainte în tăcere, încovoiați sub destin. Dar într-o vreme și înaintarea deveni anevoioasă, din ce în ce mai înceată. Drumului îi crescuseră brațe și căngi, care cuprindeau roțile căruței și copitele cailor. Pămîntul clisos se desfăcea cu plescăiri – și calea începea să samene cu două brazde de arătură, întortochiate și viermuite. Însfîrșit se opriră, urmînd ca locul să se desfacă și să-i înghită. Țiganul începu a bate în cai ș-a sudui c-o energie înfricoșată.

La porunca lui Brahă, doi oșteni descălecară și puseră umerile la loitre. Căluții se încordară și izbutiră să tragă din clisa mocirloasă căruța. O tîrîiră pufnind și gîfîind o vreme, apoi iar se opriră, cu moțurile dintre ochi șiroind de ploaie și atîrnînd în glod.

Atunci Brahă, surugiul și beizade ținură un prim sfat, aplecînd unul spre altul frunțile. Rezultatul acestui sfat îl simțiră îndată caii, mușcați de harapnice și îngroziți de sudălmi. Se întinseră cu silinți cumplite în ștreanguri, ajunseră într-un pisc rupt, coborîră într-o vale, și acolo, în fund, se opriră ca într-o mlaștină, închizînd ochii la lovituri și așteptînd moartea. Surugiul descălecă însfîrșit și le dădu ocol. Se scărpina lîngă ureche și-i admira. Tremurau din toate încheieturile, aburind în ploaia nemilostivă.

Urmă al doilea sfat. Domnul abate desfăcu apărătoarea întărită de curgerea apei și făcu loc unui ochi desnădăjduit. Alecu Ruset veni lîngă el și se aplecă în șa. Ca să fie auzit, crezu de trebuință să ridice glasul :

– Domnule abate, se pare că am ajuns într-o poziţie destul de grea.

– Văd, prinţule, de şi mă folosesc numai de jumătate din mijloacele mele vizuale. Ce-i de făcut?

– Mărturisesc că nu ştiu. Totuşi ţiganul crede că are o soluţie. Capul său, udat de ploaie, s-a păstrat mai rece decît al nostru. El pretinde că domnia ta ar trebui să cobori şi să urmezi drumul călare, în şaua lui.

– Dacă se poate asta, să încercăm. El însă ce va face?

– El rămîne aici, aşteptînd sfîrşitul lumii. Pînă atunci noi poate izbutim să ne salvăm într-un adăpost.

– Bine, primi domnul abate, să ne supunem acestei inspiraţii.

Calul fu scos dintre ştreanguri, ava franţuz fu aburcat în şa şi-n scări. Căruţa, cu trei cai şi surugiul, rămase în mlaştina văii şi ceilalţi porniră la deal, nădăjduind întru mila celui care are totdeauna grijă de zidirile sale.

Într-acea zi ar fi trebuit să ajungă la tîrgul Huşilor. Acuma însă nu se mai ştia unde vor ajunge. La capătul lumii, la sfîrşitul vremurilor, orişiunde era cu putinţă printr-o minune; negura de apă îi închidea de pretutindeni, purtîndu-i, cu mişcare de broască ţestoasă, în necunoscut, sau ţinîndu-i pe loc ca să frămînte un pămînt descompus în elementele-i primare.

– Aş voi să întreb unde mergem – vorbi într-o vreme cu disperare domnul Paul de Marenne – însă nu îndrăznesc. Ploaia îmi umple gura de apă.

– Într-adevăr, domnule abate, asta-i tot ce poate fi mai displăcut. Totuşi întreabă. Îţi voi răspunde că nici eu nu ştiu.

– Să fie cu putinţă, prinţule? Nu se găseşte în apropiere un tîrg, ori un sat? ori măcar o fermă?

– Domnule abate – lămuri rîzînd beizade Alecu – tatarilor le plac orizonturi deschise. Pămîntenilor, dimpotrivă, le plac pădurile, deoarece îşi pot adăposti în ele

avutul și viața. Tatarii arzîndu-le, ca să deschidă zarea, oamenii s-au retras, cătîndu-le mai înlăuntru. Păduri și sate s-au împuținat; aici domnește lege de pustie și de pradă. Totuși sper să găsim un han. Tovarășul nostru căpitanul Brahă mă încredințează că pe aici pe undeva, dacă nu se va fi scufundat.

De Marenne crezu și el de cuviință să rîdă; însă, cugetînd puțin, simți în sine o mustrare pentru asemenea absurditate. Elementele nu cunosc această aptitudine specială omului, și nepăsarea lor severă devine activă în fața blasfemiei. Găsi sub rîsul său realitatea, adică o tristeță umedă ș-o foame neliniștitoare.

– Ce facem în privința prînzului, prințule? întrebă el cu glas înăbușit.

Beizade Alecu își arătă iarăși dinții, ceea ce era fără îndoială semn de nebunie. Abatele își trase peste obraz gluga și urmă a călări la pas, în tăcere.

Tîrziu, la un ceas pe care nu-l putea socoti, auzi lătrat de cîini. Era un semn al lui Dumnezeu; singura aspirație a vieții lui găsea însfîrșit o izbăvire.

– Prințule, aici să fie hanul de care mi-ai vorbit? tresări el, aprig.

– Aici, domnule abate.

Mirîndu-se că tovarășii săi n-au bucuria lui, abatele își îndemnă calul cu călcăiele. Dar, ca și oamenii, nici calul nu părea grăbit. Urmă a călca încet ș-a luneca prin pămîntul desfundat cu aceeași resemnare a fatalității, pînă la șandramaua neagră, care acoperea ziduri de cetățuie.

Lumea dinlăuntru stătea închisă cu drugi și zăvoare. Căpitanul Brahă bătu în porți. Printr-o ferestruică zăbrelită, un cap holbat îi cercetă și puse întrebări.

– Slujba Domniei! strigă Brahă.

Zăvoarele scrîșniră. Sub bolta dinlăuntru stăteau grămădite cară cu poveri. Negustori turci înălțară capetele, ca să vadă pe musafiri. Între boi și-ntre roți, cărăuși pă-

mînteni ospătau pită şi brînză. De Marenne îi socoti deplin fericiţi.

Stăpînul locului era un om uscăţiv, cu obraz mongolic şi bărbuţă căruntă. Purta anteriu şi cealma de coloare întunecoasă, albastră. Era cel dintăi oriental pe care-l vedea domnul Paul de Marenne. Îl interesă felul lui de a se închina cu gravitate, ducîndu-şi mîna dreaptă la inimă, la buze şi la frunte, oferindu-i cu asemenea gest mut toate însuşirile fiinţii sale.

– Aş dori mai degrabă odihnă şi mîncare, zise de Marenne către Alecu Ruset. N-am ce face nici cu inima, nici cu vorba, nici cu ştiinţa lui.

– Să-i cerem – răspunse liniştit beizade – şi ne va da poate, dacă cei care au căzut înaintea noastră n-au istovit totul. După cît ştiu, căci am mai poposit aici şi l-am mai văzut, acest jidov de la Crîm are numele Zeida.

– Aşa mă chiamă, stăpîne, răspunse hangiul, auzindu-şi numele rostit.

– Răspunde, omule, dacă se găseşte aicea foc, să ne încălzim şi să ne zbicim de ploaie...

– Se găseşte, stăpîne.

– Dacă avem unde ne odihni...

– Am o casă mare, stăpîne, în care poate încăpea toată lumea.

– Pîn-acuma-i bine. Mai răspunde dacă ne poţi da de mîncare.

– Se poate şi asta, măria ta. Căci aceşti negustori de la Anatolia, fiind de legea lui Mahomet, mi-au mîncat numai lumînările de seu, pe care le-am topit ca să le fac lor scrob cu ouă. Fiind opriţi a bea vin, s-au mulţămit cu apă. Eu asta niciodată n-am putut înţelege la dînşii şi nu ştiu ce cap a avut prorocul lor. Iar cărăuşii îşi au mîncare de-acasă, ca totdeauna. Aşa că, din mila lui Dumnezeu, se găseşte cît poftiţi şi ce poftiţi. Eu nu mă feresc de cîştig şi banul boieresc îmi place.

Zeida rise cu prietinie lui de Marenne, înţelegînd foarte bine ce-i explica Ruset, de şi pentru întăia oară auzea limba franţuzească.

Hanul avea o singură odaie mare, în care se putea îngrămădi o parte din drumeţi, pe rogojini întinse în lungul păreţilor. Ruset încerca să facă pe franţuz a înţelege că un pat cu polog nu s-a văzut niciodată pe aceste meleaguri. De Marenne era însă prea mulţămit că Dumnezeu i-a îngăduit să ajungă pînă la această arcă a lui Noe, şi, aşteptînd mîncarea, binecuvînta focul de sub horn, ca cea mai mare mîngîiere a clipei prezente. Îşi lepădase mantaua şi se destindea cu scîncete de satisfacţie în bătaia pojarului.

– Ce om admirabil şi binefăcător al omenirii e acest Zeida al dumneavoastră, observă el. Cu primejdia vieţii se aşează în pustie, pregătind foc, odihnă şi mîncare.

– Foc, odihnă, mîncare şi vin, complectă Ruset.

– Într-adevăr, cu atît mai mult îi mulţămesc şi cu atît mai mult îl admir. Îmi inchipui că e un protejat al cerului ori are mijloace deosebite de apărare.

– Că-l ocroteşte Dumnezeu, domnule abate, nu rămîne îndoială : poporul lui de mult a făcut în această privinţă contract cu Iehova. Însă ştie să se şi apere, trăind în înţelegere şi cu oamenii cinstiţi, şi cu ceilalţi. Tuturora li-i de folos. Iar banii pe care-i agoniseşte nu-i ţine aici, ci-i trimete c-un fecior ori c-un frate la Iaşi, în sama zarafului lor Mindila, la carele din cînd în cînd şi eu mă duc nu ca să dau, ci ca să iau. Iau bani puţini pentru juvaeruri bune – ceea ce dovedeşte că şi acel Mindila e un binefăcător.

– Cunoaştem instituţia şi ştim şi noi a ne folosi de ea, zîmbi abatele.

Zeida umbla cu repeziciune, pregătind ţigle cu buturi de berbece. Găsi vreme să lepede şi-un cofăel de vin în preajma unor oameni trudiţi şi însetaţi. Ca şi cum n-ar fi vrut să fie băgat în samă lăsă pe colţul vetrei pită de

grîu ş-un burduf cu brînză. Străchini n-avea, cuţite n-avea, mese n-avea, lumînări de seu nu mai avea, cu toate acestea abatele nu-şi aducea aminte să fi fost vreodată în viaţa lui mai mulţămit decît în acel ceas.

XXI

Unde se vădeşte mai bine vrednicia fraţilor lioveni.

O samă din negustorii anadoleni, cîţi nu încăpuseră pe sub coviltirele carălor, îşi căutară loc de hodină într-un ungher din fundul odăii. Intrară unul după altul, cinci, în papuci, păşind grav, cu fundurile şalvarilor atîrnînd pînă în dreptul genunchilor. Înturnîndu-şi cu toţii odată trupurile şi obrazurile bărboase cătră Meca, se rugară tainic, numai din buze, fără să murmure ; pe urmă se lăsară pe rogojini, oftînd şi cuibărindu-se îndelung. Brahă găsi loc lîngă rogojinile turcilor pentru el şi pentru trei drăgani ; ceilalţi se vîrîseră prin ungherele grajdului şi prin cotloanele cu fîn. Tuspatru slujitorii abatelui se lăsară pe pămîntul lipit, între uşă şi horn. Lor li se adaose şi Vîlcu Bîrlădeanu, după ce mai hrăni o dată focul c-un braţ de lemne. Însfîrşit, de partea cealaltă a hornului, în colţul cel mai cald şi mai adăpostit, se întinseră în voie pe fîn şi-ntre straie zbicite Alecu Ruset şi abatele de Marenne.

Afară, pe acoperişul nalt de şindrilă, se auzi ploaia sunînd încă o vreme, monoton. Apoi stătu. De la înserat şi de la cină, trecuseră trei ceasuri. Atunci începu să cînte un cucoş în boltă, dintr-un prepeleac de deasupra cărăuşilor. Bătea din aripi şi striga singur în tăcerea pustiei, îngînînd alţi cucoşi de pe tărîmul celălalt, ori din generaţiile moarte pe care le purta în el. După ce-şi făcu

datoria trezind pe toată lumea, închise ochii și-și urmă somnul pe înălțimea lui.

Unul din slujitorii de lîngă ușă găsi de cuviință să iasă în boltă. Îi era ușor, căci dormea îmbrăcat. Numai stăpînii se hotărîseră să lepede de pe ei straiele, ca să le fie odihna mai plăcută. Slujitorul se întoarse îndată c-un braț de paie – ceea ce dovedea că se răsucise tot timpul pe pămînt gol, în colțurile și monturile oaselor. Era lioveanul cel uscat și nalt, cu numele Istratie. Își potrivi culcușul, trezi focul, și, lepădîndu-se oarecum la locul său, își urmă și el somnul ca și cucoșul – adăogind îndeosebi acestui somn un sforăit tremurat.

În tăcerea pe care o așezase văzduhul asupra hanului cu încetarea curgerii de apă, din cînd în cînd pufneau boii cărăușilor. Cei treziți uitaseră de cucoș și se pregăteau să călătorească iar spre visuri. Atunci se auziră tropote, răcnete și zăpăituri de cîni afară, la poarta cetățuii, și Bîrlădeanu, cu ochii grei de somn, își făcea socoteală că trebuie să fi ajuns la han, cu căruța și cu caii lui, și surugiul domnesc.

Zeida întreba din ferestruica lui cu gratii. Nu voia să dea drumul. Cel de afară începu să amestece amenințări și sudălmi. Zeida îl potolea iar cu întrebări. Atunci Vîlcu Bîrlădeanu, c-un oftat prelung și c-un mîrîit de nemulțămire, se smulse din locul său și ieși, ca să fie martur celui de afară și să dea hangiului lămuririle trebuitoare.

Cum căzu ușa în clampă în urma lui Vîlcu, alt slujitor se mișcă. Părea tulburat în somnul lui. Un baltag ori o săneață păru a cădea din nebăgare de samă asupra focului. Jarul se risipi și cîțiva cărbuni se rostogoliră de pe vatră. Paiele luară foc într-o clipă. Cel care se mișcase tresări cu spaimă, simțind cel dintîi primejdia. Zvîcni în picioare, scuturînd în juru-i flacările ca pe niște fluturi. Cuibarul de foc se prefăcu în vîlvătaie. C-un strigăt îl izbi cu picioarele spre ușă. Apoi, din pricina tulburării, îl repezi în partea dimpotrivă, spre culcușul stăpînilor.

Într-o clipă alt slujitor fu în picioare. Se mişcară drăganii şi căpitanul Brahă, cu strigătul de primejdie : foc ! foc ! Ameţiţi de somn, ava Paul şi Alecu Ruset se treziră în aceste răcnete şi-n aceste scăpărări de fulger.

Cea dintăi mişcare a lui beizade fu să întindă mîna la căpătăi asupra pistolului. Îndată însă îşi dădu socoteală că, împotriva duşmanului care se vedea, mai bună era o altă apărare. Îşi strînge hainele şi armele în braţe şi se năpusteşte afară. Această idee tresărise şi mai grabnic în ava Paul. El se şi pleca să-şi adune toate ale lui, cînd beizade Alecu lepăda pistolul. Atunci îi veni un ajutor, ca o binefacere la timp rînduită de Dumnezeu. Slujitorii de lîngă uşă, năpustindu-se, îl luară aproape pe sus. Smuncindu-l puţintel şi trăgîndu-l unul de la altul, îl săltară la uşă şi-l scoaseră cel dintăi.

Ava franţuz se socoti în siguranţă. Sub boltă şi şandrama era răcoare, ceea ce-i aminti starea în care îl găsise clipa de primejdie. Era desculţ şi aproape gol, însă îşi strîngea cu putere la piept şi pe pîntece toate ale sale. Băgă de samă că răcoarea-i venea, ca un pîrău scăpat din zăgaz, dinspre porţile deschise. Auzi glasul lui Vîlcu şi al surugiului ţigan şi înţelese ce este.

Mai puţin uşor îi veni să înţeleagă altceva. Slujitorii voiau să-l uşureze de sarcina pe care o purta. El îşi avea pesemne socotelile şi rînduielile lui şi ţinea să păstreze strîns asupra lui ce era al său. Dar slujitorii stăruiau atît; încît unul îi cuprinse o mînă de sub cot răsucindu-i-o şi-i strecură căngi puternice în beregată.

Însfîrşit, lumina care izbucnise înlăuntru se aprinse şi-n înţelegerea domnului abate. Holbînd ochii, zări, prin lucirea care venea din urmă de la uşa deschisă, că-l strîngea de gît cuviosul frate Afanasie. Iar pentru boclucurile pe care le apăsa cu disperare sub vintre, lupta tăcut şi rînjind fratele Istratie.

Domnul de Marenne dădu un strigăt de ajutor, un strigăt scurt, îndată înăbuşit. Cuviosul Afanasie îşi slăbi

ghiarele de la beregata părintelui abate şi-i astupă gura cu palma. La strigătul de chemare, apărură şi slujitorii franţuji. În acea clipă, c-o putere pe care nimeni nu i-o putea bănui, firavul frate Istratie dădu acestor slujitori două lovituri de pumn. Erau două lovituri grozave c-un buzdugan scurt, mlădios şi cu o boambă de plumb la capăt. Slujitorii se prăbuşiră îndărăt.

Ava, în înfăţişarea lui obişnuită, părea a fi un om greoi. Deodată însă tresări, ca şi cum l-ar fi împuns primejdia. Obrazul lui Istratie se înturna spre el : eliberîndu-şi mîna dreaptă brusc, îl săgetă în ochi cu degetul arătător şi cel mijlociu desfăcute în chip de furcuţă. Lioveanul se cumpăni pe spate, c-un răcnet înfricoşat.

Atunci şi beizade Alecu puse pistolul în tîmpla lui Afanasie.

Gîfîind, ava franţuz îşi pipăia lucrurile şi căuta mai ales o haină subţire de matasă, pe care obişnuia s-o poarte dedesubt. O cerceta în căptuşelile ei, mîngîind-o cu degetele.

Izbucnind în laturi pe neaşteptate cu braţele, liovenii prăvăliră pe cei care-i impresurau. Fratele Istratie smunci din mîna părintelui abate chiar acea haină subţire ; ş-amîndoi, dintr-un salt, se năpustiră la porţile deschise.

Era un amestec aşa de mare de oameni, negustori şi drăgani, încît beizade Alecu rămase cu pistolul înălţat, fără a putea aprinde. Cuvioşii fraţi izbiră la o parte pe Zeida, ca pe un adevărat necredincios care a răstignit pe Domnul nostru Hristos. Îndată după aceea traseră de sub rasele lor junghere.

Mai era însă cineva, care-i pîndea de cum ieşiseră pe uşă şi îmbrăţişaseră prea strîns pe ava franţuz. Bîrlădeanu repezi îndărăt canaturile porţii, închizîndu-le. Cei doi lioveni se abătură cu piepturile şi cu braţele asupra zăvoarelor. Peste ei se îmbulziră toţi cei din urmă. Intr-o clipă nu se mai putură mişca. Rămaseră prinşi ca într-o mîn-

ghinea, şi beizade Alecu, răzbind pînă la ei, aplecă din nou pistolul.

Afanasie ridică braţele. Istratie întinse haina de matasă. Domnul de Marenne o trase pe deasupra capetelor, o strînse lîngă sine şi o pipăi grabnic.

– Nu-i ucide ! strigă el către beizade.

– Nu-i ucid, dacă vor mărturisi de ce au săvîrşit asemenea faptă... răspunse Ruset. Dacă nu mărturisesc pe dată, viaţa lor s-a încheiat în clipa aceasta.

Istratie înălţă şi el braţele :

– Viaţa noastră, măria ta, e a luminăţiei sale slăvitul Duca-Voievod, strigă el c-un glas gros, care nu izbucnea din spaimă, ci din îndîrjire.

Clipa de primejdie trecuse, căci în loc să ucidă scurt şi mut, oamenii vorbeau.

– Ne punem capetele noastre la picioarele dumnealui căpitanului Brahă... îngînă cu smerenie şi fratele Afanasie.

Ruset înălţă glasul aprig :

– Cum îndrăznit-aţi voi, mişeilor, să ridicaţi labele asupra stăpînului vostru ? Să vie îndată aici căpitanul Brahă să vă puie sub sabie !

– Nu sînt vinovat, măria ta, nu sînt vinovat ! scîncea Afanasie făcîndu-şi semnul crucii cu repeziciune. Dumnezeu din cer mi-i martur că n-am vrut să fac nici un rău părintelui franţuz. Am vrut numai să-l sprijin, să-i dau ajutor, să-l uşurez de sarcină... Numai atîta am vrut, cinstite căpitane Brahă !

Căpitanul se opri lîngă lioveni, cu bărbia în piept. Îi privi crunt, la lumina unui tăciune înălţat deasupra capetelor de o mînă din mulţime.

– În noaptea asta v-aţi scris moartea... vorbi el cu voce joasă.

Se întoarse spre drăgani :

– Legaţi-i şi cetluiţi-i strîns. Păziţi-i bine. Sînt şerpi vicleni.

Între piepturile şi braţele care-l apăsau, Istratie îşi încordă grumazul şi se înălţă, furişînd în jur privirea-i ascuţită.

– Cinstite căpitane – zise el cu linişte – dacă avem vreo greşală, măria sa Vodă va judeca. Dacă am făcut rău apărînd viaţa părintelui franţuz, măria sa va cumpăni.

– Aţi vrut să ucideţi şi să prădaţi pe stăpînul vostru.

– N-am vrut să-l ucidem ! n-am vrut să-l prădăm ! scînci Afanasie.

– Au vrut să-i fure hîrtiile şi cărţile... lămuri Ruset.

Se opri, căci Istratie fulgerase spre el c-o privire şi c-un rînjet.

– Se poate să fie asta, cinstite căpitane, se grăbi el să adaoge. Noi nu putem da samă despre asta decît măriei sale Vodă, fiind şi supuşi ai Craiului şi ştiind chiar măria sa rînduielile noastre...

– Legaţi-i ! hotărî Brahă.

Drăganii îi smunciră în două părţi, îi legară cetluindu-i şi-i prăvăliră pe coaste.

– Domnule abate – vorbi Ruset către tovarăşul său, în franţuzeşte – cred că nu mă înşel : ticăloşii aceştia nu sînt la sfîrşitul carierei lor. Sînt mai tari şi mai şireţi decît bănuiam. Dacă au trecut întăiul sfert de ceas nepedepsiţi, ne scapă.

– Iubite prietine – răspunse abatele zîmbind – viaţa ori moartea lor mă interesează mai puţin. Fiind aici cam umed şi rece, dă-mi voie să mă îmbrac în grabă, spre a putea avea o înfăţişare cuviincioasă. M-ar interesa mai mult să ştiu ce-au voit ei de la mine, urmă abatele, trăgînd cu grabă pe el straiele. Şi asta mai ales nu pot nici într-un chip s-o înţeleg, deoarece eu n-am de ascuns nimic. Asta ţin eu să se ştie. Ei totuşi au urmat, pe cît se vede, unei porunci. Am putea pricepe, ori putem bănui a cui unealtă sînt ?

– Mă întreb şi eu, domnule abate. Acest hoţ cu înfăţişare de viperă mai are desigur ceva de şoptit în taină

căpitanului şi-i va şopti – după care îi vom vedea purcegînd la scaunul Domniei. Dacă de-acolo trec sănătoşi spre hotar, trebuie să înţelegem ce este de înţeles.

Abatele urma a zîmbi c-o nepăsare ce i se părea lui beizade prefăcută.

– Crezi că au vreo legătură cu Domnia ?

– Aşa se pare. Musafirul pe care l-am avut la Iaşi în momentul plecării ne-a vestit întrucîtva această lovitură a lor.

– Atunci ar însemna să socotesc pe Domn duşman al meu ?

– Aici în ţara asta, n-ai decît un prieten, iubite domnule abate. De asta te rog să-ţi aduci aminte cînd va veni vremea. Hotărîrea lui Vodă ne va lumina de plin. Am aici pe omul meu credincios, care-i va urma la Iaşi ; şi el ne va ajunge pe drum cu ştirea.

– Să vedem, prinţule, şi s-aşteptăm. Se pare că ai dreptate. În orice caz, în călătoria aceasta a mea, observ că mi se prezintă interesante enigme. Aş dori să le desleg ; totuşi mai bine să amînăm şi să ne ducem la culcare. N-a fost decît un foc de paie.

O trîmbiţă puternică izbucni deodată în înălţime. Negustorii anadoleni, cărăuşii şi oştenii îmbulziţi în jur ridicară capetele cu spaimă, apoi se priviră rîzînd. Cucoşul vestea miezul nopţii.

– Să se aleagă patru oameni – hotărî căpitanul Brahă – care să păzească pe aceşti nemernici cu străşnicie. Mîni dimineaţă îi cercetăm.

– Cinstite căpitane – vorbi Istratie cu vocea-i joasă – eu mai am a spune domniei tale cîteva cuvinte în taină şi poţi hotărî pe loc plecarea noastră la Iaşi.

Urechea atentă a lui Ruset prinse aceste vorbe. Înţelese că cercetarea şi caznele pe care voia să le puie la cale în cursul nopţii erau un plan fără îndeplinire. Chemă pe Bîrlădeanu lîngă el şi-i dădu în pripă porunci.

Într-adevăr, după ce se aşezară iarăşi la hodină în colţul lor, cu slujitorii franţuji aproape şi cu armele gata, de şi nu mai era nici o primejdie, la al şaptelea ceas al nopţii, cînd încă stăteau treji, ascultînd atent zgomotele hanului, Vîlcu intră înfăşurat în dulamă, gata de drum, şi se plecă asupra culcuşului stăpînului său. Îi şopti cîteva cuvinte şi se duse.

– Îi pornesc la Iaşi... zise către de Marenne Alecu beizade.

– Am înţeles, zise abatele, căscînd. Acuma pot să dorm liniştit. Una din enigme se deslegă singură.

Rămăşiţa de noapte se petrecu fără altă tulburare. Dimineaţa, abatele se urni de la locul său, pipăindu-şi cu mulţămire straiele cu care dormise îmbrăcat. Erau bine rînduite pe el, de la cel mai subţire de dedesubt pînă la cel mai gros de deasupra, de şi le trăsese pe el aşa de precipitat.

Ziua era astupată de o pîclă groasă – ca o tălăzuire neclintită de fire de păpădie. Umezeala lucea întunecos pretutindeni, în împrejurimile mocirloase ale hanului. Negustorii turci nu-şi mişcară tabăra. După spălăturile ritualice şi rugăciune, se aşezară cu picioarele încrucişate subt ei în coviltire şi-n unghere, tăcînd şi aşteptînd bunăvoinţa lui Zeida. Ţăranii se îngrijiră de hrană dis-de-dimineaţă. Traseră dinaintea boilor fîn ; şi între boturi şi coarne desfăcură, pentru sine, trăistile cu pită, brînză şi ceapă.

Hangiul umbla de colo-colo printre muşterii, cu mantia lui dungată în spate şi cu tfilinele înfăşurate la braţ şi la frunte, tînguindu-se cînd către beizade, cînd către căpitanul Brahă.

– Oi, domnilor şi stăpînilor, nu ştiu ce să fac cu aceşti oaspeţi de la Anatolia. Au istovit lumînările de seu şi nu m-ajută mintea ce să le mai dau de mîncare. Cînd au să isprăvească de tăcut, au să tragă iataganele să mă taie pe mine.

Se oprea şi murmura către Dumnezeul singur şi fără nume rugăciuni, bătîndu-şi pieptul cu pumnul.

Într-un tîrziu totuşi găsi şi pentru turci ceva, şi le puse sub nas. Iar pe fraţii săi creştini îi fu mai uşor să-i împace, adăogîndu-le, la friptură rece şi brînză, vin bun din podgoriile Huşilor.

Către amiază se topi negura în soare şi tabăra de cară, cu scîrţîiri de osii şi îndemnuri de glasuri, se puse în mişcare spre Iaşi. Abatele se cuibări şi el în căruţă şi porni în jos, împresurat de straja domnească. Zeida rămase în prag ploconindu-se cu mîna dreaptă la inimă şi cumpănindu-şi în palma stîngă zloţii cu zimţi.

Un vînt subţire bîzîia de către amiază, împuţinînd bălţile şi zbicind glodurile. Pînă la tîrgul Huşilor, unde ajunseră către sară, abatele văzu, nu fără mirare, că drumul se alegea singur din mlaştină, ca după o poruncă a Celui-prea-înalt, întărindu-se şi lucind între văi şi colnice ca o piele de balaur rămas după potop.

Şi beizade Alecu şi ava Paul erau încguraţi de preocupări pe care nu şi le mărturiseau, precum şi de apropiata despărţire.

În tîrg la Huşi îi întîmpinară zvonuri despre tulburările de la Orhei, unde, după cît se spunea, Constantin serdarul Cantemir învăluise pe mazilii şi răzăşii care se rocoşiseră împotriva Domniei, spîrcuindu-i cu sabia şi prigonindu-i pînă la Codru. Căpitanul Brahă asculta aceste ştiri fără zîmbet şi fără cuvînt ; şi localnicii păreau şi ei închişi în muţenie, fiind cu luare-aminte numai la chemările de toacă şi clopot ale vecerniilor, aşteptînd dezlegare spre rău şi spre bine de la slăvitul Stăpîn din ceruri care toate le rînduieşte după păcatele noastre.

Ruset măcina în sine şi alte gînduri deosebite, căci tremura în el, aţîţîndu-se din ce în ce, o flacără. În lumina ei, izolîndu-se singur cu sufletul său, i se apropia tulburătoare fiica lui Georgie-Vodă. Se dusese către ea zîmbind ; se depărta de ea cu suferinţă ; şi dorea aprig să se în-

toarcă iarăşi către dînsa. Îi trimesese veste de dragoste, care-l străbătea pînă-n fundul ființii ca o picătură de venin. Calea pînă la Dunăre i se arăta lungă de şi se scurta, iar întoarcerea spinoasă, şi mai ales întortochiată, în întuneric şi nesiguranță.

La o zi de cale dincolo de tîrgul Huşilor, i-ajunse din urmă Bîrlădeanu cu cei patru drăgani ai căpitanului Brahă. Oştenii aduceau carte gospod pentru ava franțuz. Pe cînd o silabisea căpitanul, Ruset o urmărea c-un ochi de alături, şi c-o ureche asculta cele ce-i adăogea Vîlcu despre întîmplarea de la Iaşi în privința fraților întru Hristos Iioveni.

Cum fuseseră înfățişați Domniei, cu scrisoarea lui Brahă şi cu mărturia drăganilor, Vodă se posomorîse şi poruncise să vie armaşul. Aşa arătau oştenii care fuseseră de față. Cuvioşii Afanasie şi Istratie îngenuncheaseră şi ceruseră milă, cu îndrăzneală. Măria sa zîmbise fără a rosti cuvînt şi se trăsese în chilia lui de taină, cu domnia sa Fliondor armaş. Îndată după aceea venind slujitorul cel mare, a poruncit să fie deslegați acei ticăloşi ; de care lucru ei s-au bucurat foarte, dînd slavă măriei sale. Trecîndu-i drăganii, după porunca marelui armaş, devale, către poarta dinspre Bahlui, la odăile siimenilor, acolo le-a poruncit să se oprească. Rîzînd către oşteni, îşi desmorțeau ciolanele şi pofteau un ulcior de apă, ca să-şi potolească setea. Atuncea s-a arătat Buga, pe care ei dintru-ntăi nu l-au cunoscut cine este. Iar mai pe urmă l-au cunoscut şi abia au avut vreme să holbeze ochii, fără a putea da un strigăt. Le-a aruncat pe rînd după grumaz cîte-un juvăț, doborîndu-i la pămînt ; şi ajutoarele lui Buga, repezindu-se, i-au tîrît afară de Curte, pe poartă, către Bahlui, pălindu-i după cap cu măciuci de fier. Trupurile lor, purtate cu grabă dincolo de apă, le-au înălțat în furcile de osîndă, pe malul iazului, împotriva mănăstirii lui Balica, ce-i zice şi Frumoasa.

Iar în cartea pe care o ţinea încă în mînă Brahă căpitanul, Domnia arăta că, scîrbindu-se de o nelegiuire ca aceea a ticăloşilor acelora tălhari, fără întîrziere i-a supus pedepsei, ca să fie pildă şi altora, rugîndu-se să ierte cuvioşia sa ava franţuz acea urîtă întîmplare şi adăogind rugăciune cătră Dumnezeu pentru cale luminoasă cuvioşiei sale, la locul unde merge, în hotarul fericitului şi slăvitului Mehmet-Sultan-Padişah.

Domnul abate de Marenne ascultă cu luare-aminte tălmăcirea cărţii şi nu păru aşa de uimit pe cît se aştepta beizade Alecu. Rămase mai mult întristat şi oftă.

– Prietine – zise el – enigma rămîne enigmă, şi numai de asta îmi pare rău. Mă mai gîndesc, pe lîngă asta, că simt încă degetele fratelui Afanasie în beregată, ca şi cum mi-ar fi rămas de la el ceva viu. El însă şi-a isprăvit cariera şi-l ciugulesc hultanii.

– Cum, domnule abate ? n-ai nimic de zis în privinţa acestei purtări a lui Duca-Vodă ?

De Marenne clătină din cap, cu blîndeţă :

– N-am nimic de zis, domnule Ruset.

– E totuşi o purtare neomenească.

– N-am nimic de zis, deoarece cunosc, în această privinţă, cele ce-a scris un celebru italian, signor Nicolo, ale cărui opere de bună-samă şi domnia ta le preţuieşti. Morala prinţilor e una şi a particularilor alta. Să ne urmăm drumul, căci domnia ta te grăbeşti mai mult decît mine.

– Nu mă grăbesc deloc, domnule de Marenne, şi-ţi ţin cu plăcere tovărăşie.

– Mărturiseşte totuşi că te-ai întoarce cu plăcere şi mai mare pe un drum mai drept decît acela pe care am venit. Drumul dragostei nu cunoaşte cotituri.

Beizade Alecu strînse mîna abatelui, fără a-i răspunde şi ochii lui dinlăuntru i se aprinseră de imagini aţiţătoare, ca şi cum în peisagiul de toamnă din juru-le ar fi răsărit pe neaşteptate primăvara.

«Într-adevăr – cugeta el cu viclenie – nici nu bănuiam că abia aștept ceasul cînd voi îmbrățișa și voi da sărutare de despărțire acestui avă franțuz.»

XXII

Alte puteri ale Măgdălinei dadaca.

În scaunul Domniei, la Iași, mișuna pe toate ulițile și la toate hanurile prostime multă, sosită din toată țara și chiar de peste Nistru, așteptînd slujba de vecernie la mănăstirea Trisfetitelor. A doua zi, în 14 ale lunii lui octomvrie, era sărbătoare cu mare slavă legată încă din domnia lui Vasilie-Vodă-Lupu, întru cinstirea sfintei noastre maice Paraschiva. Părinții monahi deschiseseră sicriul cu moaștele așezîndu-se cu răbdare și cu tărie de strajă, ca să privegheze trecerea în bună rînduială a închinătorilor și să primească daniile. Toată noaptea de priveghere și toată ziua următoare avea a curge norod fără întrerupere, viind fiecare cu plată și cu jalobă pentru felurite nevoi. Se dovedise în alte dăți că, dînd sărutare prea cuvioasei, unele babe vrăjitoare ori descîntătoare aveau blăstămat obicei să rupă cu colții lor negri și s-ascundă între buze așchii din sfintele-i ciolane ; așa că straja monahicească trebuia să aibă priveghere neînduplecată întru această privință. Apoi unele muieri aveau alt nărav, să cadă plîngînd lîngă sicriu și să spuie sfintei toată povestea lor, întîrziind peste samă șiragurile care așteptau îmbulzite. Și către acestea vrednicii părinți aveau a arăta cuvenita asprime, împingîndu-le de spate în curgerea șiragului. Apoi erau slăbănogi de toate felurile și bolnavi de lepre, care-și descopereau mădulările ca să le vadă numaidecît cuvioasa și-i cereau în gura mare sprijin la scaunul Împărăției dumnezeiești ; iar aceștia, făgăduind lumînări și undelemn pentru izbăvire, se dovedeau a fi niște

mișei mincinoși, care înălțau numai glas și nu lăsau să cadă în tipsii nimic : deci și pentru ei era nevoie de brațe vîrtoase. Bine primiți cu zîmbet și închinăciuni erau cinstiții boiarini și jupînese cu coconii și duducile lor, căci arătau fețe frumoase și straie scumpe și aduceau nu numai făclie aprinsă, ci și bun dar, pe care cuvioșii călugări știau să-l prețuiască, iar mai ales îl prețuia sfînta, bucurîndu-se în racla sa.

După ce ornicul din turn vesti al zecelea ceas, cuviosul Gherontie, mare meșter al ciocanelor, dădu semn în toacă, ș-apoi bătu un cîntec, care părea că zboară în împrejurimi cu veselie, pe aripi sprintene. Clopotarii, și ei aleși, pentru sfînta zi care era numai una într-un an, cîntară din clopote, cît stăteau noroadele ascultînd cu gura căscată.

Dumnezeu rînduise, pentru cinstea sfintei, tihnă văzduhului ; vînturile stăteau legate în peștera lor, la marginea pămîntului. Soarele se lăsa spre dealul Galatei împrăștiind ca o bură de aur asupra tîrgului și cerul se boltea fără nouri. Era o zi lină de toamnă. Iar domnița Catrina asculta prin fereastra chiliei sale de la palatul domnesc cîntarea de toacă și de clopote.

Ochii ei păreau mîhniți ; totuși, cînd zvonul se alină, se întoarse cu obraz vesel către dadaca ei Măgdălina, care pregătea pentru noapte candela de la icoane.

– Ai isprăvit, dadacă ? o întrebă ea, cu glasu-i subțire.

– Isprăvit, sufletul mămucăi.

– Ai adus ce ți-am poruncit ?

– Adus.

– Atuncea nu mă mai face s-aștept.

Dadaca își încrucișă brațele pe piept, ațintind-o cu dragoste ca pe un odor scump, s-apropie ș-o sărută pe umărul stîng, apoi, înturnîndu-se, trase de după sobă sita cu bobi. Veni iar lîngă domniță, o împinse lin pe divan și i se așeză lîngă genunchi, jos, cu fusta revărsată falduri în juru-i. Potrivi sita de păr în poală și meni bobii, mîngîindu-i cu palma dreaptă și despărțindu-i în două.

– Sufletul mămucăi – șopti ea cu glas schimbat – întăi să-i alegem cîte patru. Iată, rămîne bob stingher. Cel la care te gîndești stă singur și întristat, dorindu-te, pe cînd alții petrec în adunări.

– Se poate, dadacă, să fie singur, însă nu se știe dacă nu se gîndește la altceva.

– Nu se poate, domniță. Măria ta știi bine ce-am menit, ș-aici nu se poate să fie minciună. Să-i alegem și să-i menim în cîte trei, sufletul mămucăi. Iată, găsim bobul însoțit, gînd la gînd.

Domnița rămase o clipă serioasă, apoi își scutură capul.

– Să vedem ce minciuni îmi mai poți spune, dadacă Măgdălină.

– Vai, domniță, nu se cade să vorbești astfel. Cine nu crede-n bobi, păcătuiește. Stai cuminte, cugetă la el și menește. Eu amestec, menesc, despart și aleg cîte doi. Uită-te singură, sufletul mămucăi, și nu te mai îndoi. Rămîne bob stingher iarăși, adică bob sositor, întăi cu mîhnire și la urmă cu bucurie.

– Să fie asta adevărat?

– Să deie Dumnezeu și Maica Domnului, sufletul mămucăi, să n-ajung a mă închina mîni la racla sfintei, dacă mi s-a întîmplat vreodată să fiu amăgită. Toate avînd rînduiala lor, bobii nu le pot arăta decît așa cum sînt. Mai ales cînd avem credință, altfel nu pot fi. Nici mamei, nici bunicăi știu că nu le-a arătat vreodată greșală. De aceea, crede. Iar ca să vezi și mai deplin adevărul, pot să întind cărțile.

– Le-ai adus?

– Le-am adus, măria ta.

– Ce pot să spuie cărțile, dadacă? Să zicem c-au să arăte ca și bobii. Dar mi-ai mai dat în bobi și mi-ai mai căutat în cărți. Sosirea asta mi-ai mai vestit-o, fără ca să văd pe nimeni. Nu vreau să spun că mi-i dor, dar vreau să știu ce este. Cuvînt de dragoste de la mine n-a auzit

și nici nu cred s-audă. Pentr-un asemenea crăișor, mai ales eu nu mi-oi strica tihna. Facă ce știe. Dorm bine și nici nu mă gîndesc la el.

– Sufletul mămucăi, de cine vorbești ?

– Vorbesc de cine știi, dadacă.

– De ce zîmbești, sufletul mămucăi ? Vorbești de Ștefan beizade.

– Se poate, Măgdălină. Dar mai degrabă poate vorbesc de altcineva.

– Apoi dacă vorbești de altcineva, domniță, crede în ceea ce arată bobii și cărțile. Adevărat că nu s-a împlinit ieri ori alaltăieri ce s-a arătat ; dar se poate împlini mîni.

– Poate. Dacă vrei numaidecît, întinde și cărțile.

– Așa, mămucuță. Iată crăița de spatii. Pune-o la buze și menește-o.

Domnița Catrina primi dama de treflă, își acoperi cu ea buzele ca rodia și-i șopti, puțintel cam îndelungat, o mare taină. Apoi o întinse țigăncii.

Dadaca desfăcu jocul pe sită și găsi în colțul din stînga, sus, mare adunare de crai și de crăițe. Lipsea din sobor numai craiul de ghindă, care se afla la dreapta jos, cu aprodul de aceeași maslă, adică cu dorul său, și alături cu șapte de spatii, adică cu lacrimile sale.

– Privește, sufletelul mămucăi – zise dadaca, întinzînd ghiara-i neagră – și cetește singură. Și dacă ai plăcere să mai cetești o dată, să prefac cărțile și să le mai înșir iarăși. Cetește-le și acuma și spune dacă nu vezi drum de sară și bucurie la așternut, adică dragoste.

Domnița cetea cu oarecare uimire, căci învățase să tălmăcească și ea bine acele tainice arătări. Cu toate acestea făcu semn cu mîna, ca și cum ar fi vrut să înlăture ceva.

Dadaca oftă, făcu bot înegurată și rămase privind ca-ntr-un vis jocul desfăcut. În acea clipă se auzi un pas ușor în tindă ș-o mînă zgrepțenă la ușă. Domnița se grăbi să salte în picioare și trecu la fereastră. Măgdălina inväl-

mâşi cărţile, le aruncă în sită şi împinse sita sub divan. Se ridică în picioare şi-şi pături fusta.

– Dadacă – zise domniţa – adă o făclie şi aprinde candela.

Ţiganca trecu la uşă ş-o deschise. Domniţa întoarse capul. În umbra pragului ş-a tinzii sta Zoiţa, nepoata Măgdălinei, ţigăncuşa cea cu fusta roşă. Acuma însă nu mai era desculţă. Venise încălţată cu ciuboţele galbene, de care se vedea a fi tare fudulă ; înainte de a intra, le privi cu admiraţie.

– Tu eşti, Zoiţă ? Intră ! şopti pripit dadaca. Ce este ?

Domniţa avu o răsucire din mijloc, ca şi cum ar fi vrut să pornească spre uşă. Dar se opri cu spatele spre ţigancă, dar cu urechea atentă.

– Mătuşă Măgdălină – vorbi moale şi trăgănat ţigăncuşa – a venit la vie şi aşteaptă măria sa beizade.

Dadaca se întoarse de către nepoată-sa c-un obraz înflorit de bucurie ; veni repegior pînă la domniţa Catrina, o ocoli gudurîndu-se ş-o sărută iar, de data asta pe sîn, deasupra inimii.

– Ai auzit, sufletul mămucăi ?

Domniţa nu răspunse, însă o flacără i se suise în obraji şi-n ochi.

– Ce facem, mămucuţă ?

Domniţa înălţă din umeri, cu nepăsare.

– Du-te, Zoiţă – şopti Măgdălina, întorcîndu-se iar la uşă – du-te şi m-aşteaptă în tindă. Vin şi eu îndată după tine. Aşa. Ce facem, mămucuţă ? urmă ea revenind spre odrasla domnească. Vremea-i către sară şi-n acelaşi loc nu ne mai putem întoarce.

– Dadacă – vorbi rîzînd deodată domniţa – uită-te în ochii mei şi spune drept că tu ai ştiut de sosirea lui beizade Alecu.

– Vai de mine, mămucuţă, dar unde se află una ca asta ? Să deie Dumnezeu să mă mînince corbi şi viermi la răspintene de drumuri, dac-am ştiut pînă într-această

clipă ceva. N-am știut nimica, sufletule, ș-acuma aflu și eu cu mare bucurie, și mă gîndesc ce putem face.

– Nu se poate face nimica, Măgdălină, căci drumurile mele sînt rînduite și privegheate. Socot că tot astfel sînt privegheate și mișcările lui beizade Alecu. Știind el că-n aceste zile intră în Iași atîta norod, cu mare îmbulzeală și mare amestec, foarte bine a cugetat că mai ușor s-a putea apropia. Bine era să mă gîndesc și eu la asta ; dar nemaiputîndu-i scrie, nu m-am putut nici gîndi. Tu, care ești meșteră la toate, vei fi cunoscînd vreun farmec.

– Nu rîde de mine, domniță, se tîngui dadaca. Dacă-i nevoie, fac și asta. Dac-aș avea macar un fir din straiele sfintei, în noaptea asta de priveghere, care-i noaptea ei, aș putea îndrăzni să fac lucru mare. Știi că pentru odorul pe care l-am crescut, hrănindu-l cu laptele meu, îmi dau și sufletul. Acesta lucru îmi trebuie, măicuță, ș-atuncea putem avea nădejde. Spre vii nu putem ieși și din altă pricină, căci, fiind slujbă împărătească la Trisfetite în sara asta, se duce ca totdeauna măria sa cu toată casa și nu se poate să lipsești.

– Așa este, Măgdălină. Știam și uitasem. Crezi tu că ducîndu-mă după poruncă acolo, ca o roabă, am să am vreun folos ? Îmi poate șopti sfînta ceva la ureche, cînd mă voi apleca asupra ei ?

– Sufletule – șopti dadaca, ațintind-o aprig – are să-ți spuie că poți trage din straiul ei un fir de sîrmă ori de matasă.

– Vai, dadacă, lasă-mă să cuget și eu singură. Acuși mă chiamă la cină ș-am să stau iar moartă în colțul meu, ascultînd cum mă ceartă maica de o parte și tata de alta pentru năcazurile lor și pentru al meu. Nu te depărta, dadacă, mai stai puțin și răspunde dacă ai cugetat la cele ce ți-am mai spus. Știi să dai veștile. Trebuie să știi să coși gurile și să faci pe uriți să se pustiască și să nu se mai întoarcă în lume.

Domnița șoptea abia auzit aceste cuvinte țigăncii, rîzînd, cu ochii în abur de lacrimi.

– Sufletul mămucuței, rabdă pînă ce vine vremea... o alină dadaca. Este leac pentru toate. Du-te la masă, unde te așteaptă stăpînii. Ia ceva în gură, ca să nu-ți bănuiască, și mai ales fii veselă și supusă. Și să fii gata în orice clipă, știind că și eu sînt aproape.

Domnița rămase la fereastră, privind coloarea de stînjenel a amurgului. Era sfertul de ceas al lacrimilor, după care toată lumea avea s-o vadă rîzînd și mușcînd cu dințișorii ei.

Dadaca închise domol ușa și căută într-un cotlon de tindă pe țigăncușă. Pașii slujitorilor sunau spre sufragerie, în celălalt capăt. Totuși bătrîna își suci gîtul în toate felurile, spionînd împrejur.

– Fată – grăi ea nepoatei cu glas de mustrare – văd că ai frumoase ciuboțele galbene și bag de samă în salba ta un irmilic nou ; însă află de la mine că nu trebuie să te semețești cu asemenea daruri în orice loc. Aicea mai ales niciodată.

– Irmilicul e din cealaltă dată, mătușă Măgdălină.

– Ești o proastă și nu înțelegi nimica, ori ești mai șireată decît am fost eu la vîrsta ta. Dă fuga înapoi la vie și adă-l numaidecît pe beizade la Trisfetite în astă-sară. Să intrați pe portița de dindos. Eu aștept acolo. Dă fuga cu ciuboțelele tale și, cum ajungi, spune-i veste bună din partea domniței și-l pornește la vale, ne mai întîrziind pentru nerozii ori daruri.

Țigăncușa începu în șoaptă a se jura ș-a se apăra de mustrări. Rîzînd, dadaca o împinse de umeri, fără s-o mai asculte ; o scoase la ușa de afară ș-acolo o scăpă din mînă ca pe-o zvîrlugă în umbra înserării. Se auzi în sufragerie bătînd din palme și slujitorii se grăbiră la ușă. Domnița trecu încet de la chilia ei, prin tinda fără lumină. Din colțul în care se oprise, Măgdălina o auzi cum murmură o frîntură de cîntec subțirel. O aștepta să intre la părinții

ei, sub sprîncenele pururi posomorîte de cîtăva vreme ale lui Vodă și subt ochii reci ai Doamnei Nastasia. Pentru această doamnă curată, severă și strîns-rînduită, dadaca de mulți ani descînta nouă ghimpi de păr păduret, zîmbindu-i ca o roabă supusă în față și dușmănind-o în taină din felurite pricini, dar mai ales pentru că asuprise pe domnița Catrina cu acel tîmp și slut beizade Ștefan, cu care o logodise de pe cînd era numai o copiliță crudă.

Trecu la cuhnii și luă o făclioară, cu care se întoarse în chilia goală a stăpînei sale. Aprinse candela de la icoane. Trase de sub divan sita cu cărțile și le întinse iar, întrebîndu-le.

– Af-af-af ! oftă ea, cufundată în gînduri, sfredelind cu ochii în ceasul viitor.

Dadaca nu dușmănea într-ascuns numai pe Nastasia-Doamna, ci pe toți acei care puneau o umbră pe sufletul domniței Catrina. Urîse pe rînd pe dascălii de elinește, de franțuzește și de danț de la Țarigrad și nu uita să-i pomenească în șoaptele ei tainice, ca pe niște demoni pentru care trebuiau descîntece de deslegare. Numai cu beizade Alecu se împăca – și-l privea ș-acuma fix și-l cunoștea în craiul de ghindă, întristat și singuratic, sub lumina făclioarei de ceară. Aștepta de la el cumaș de rochie pentru sine și galbini pentru salbă, iar pentru copilă mare bucurie, așa cum e rînduită de Dumnezeu tuturor primăverilor și tuturor tinereților.

XXIII

Se vede cum beizade Alecu poate aluneca spre o mare primejdie și ce părere are despre asta Vîlcu Bîrlădeanu.

La al treilea ceas al nopții, Vodă se sui cu Doamna în rădvan, între facle și călăreți, ca să facă cu mare pohfală drumul scurt pînă la Trisfetite, după rînduiala rămasă de

la binecinstitorul Vasilie-Voievod. Iar domnița Catrina îi urmă de-aproape în caleașca ei, ne mai bucurîndu-se de paza lui Ioniță Corjescul.

Podul de lemn din ulița cea mare era înțesat de roiuri de oameni. Unii stăteau la focuri pe sub zaplazuri, cinînd din merindele aduse în căruțe. Alții se îmbulzeau fremătînd spre turnul Trisfetitelor. O samă se cățăraseră și pe zidul de împrejmuire al mănăstirii, ca să vadă trecînd alaiul domnesc. Drăganii deschideau loc cu caii, și chiverele lor scînteiau în pîlpîirile luminilor. Cînd răzbătură în ograda sfîntului lăcaș, chimvalele sunară cu zvon asurzitor în turn și soborul, în odăjdii, cu prea cuvioșia sa starețul în frunte, ieși întru întîmpinare, cu cîntări de slavă. Primiră pe măriții oaspeți cu închinăciuni și sprijiniră pe Vodă de subsuori, urmîndu-l cu capetele plecate în biserică, pe cînd măria sa călca domol, privind în jur cu posomorîta-i trufie.

Domnița Catrina urmă după Doamnă, printre credincioșii tălăzuiți în două laturi, într-un miros greu de mulțime, tămîie și ceară. Se opri și ea la sicriul sfintei, plecînd fruntea și atingînd cu mîna-i mică straiul de fir și matasă. Apoi se așeză în strana mică dintre ușa veșmîntăriei și tronurile Domniei, zîmbind fumului, lumînărilor, oamenilor și sfinților zugrăviți, fără a vedea nimic. Se zbătea în pieptul ei inima într-o fierbințeală dulce, așteptînd necunoscutul, dorindu-l și bănuindu-l în mulțime, ori după ziduri ori undeva în altă parte, în noaptea tulbure. Nu putea spune – se gîndea ea – că iubește pe Alecu beizade ; cu toate aceste îl dorește și în același timp se teme de el. Însă are să-l înfrunte fără frică.

Privi furiș spre maică-sa. Cu tot roșul pe care-l pusese în umerii obrajilor, Doamna Anastasia nu putea ascunde decît mulțimii oboseala care îi încovoia grumazul. Catrina îi ceti în ochi preocupările care astupau îndîrjirea datoriei. Toată ziua stătuse în picioare descîntînd slujitori, boieri și negustori, primind ștofe, bani și mărfuri pentru

cămări, sămile oilor de la munte, a boilor de la Bohotin, a hergheliei din braniștea de la Neamț – căci la sfînta Paraschiva hotărîse ea sorocul tuturor acestor daraveri. Iar a doua zi avea din nou să fie în picioare la revărsatul zilei, ca să isprăvească, să vădească unora minciunile și înșelările, iar pe slugile cele bune să le răsplătească c-o vorbă de milă – căci la bani și straie se știa că Doamna Anastasia e zgîrcită. Îndată după aceea trebuia să drămăluiască în cămară cele de cuviință, pentru ospățul curții din acea zi mare, să vadă aducîndu-se subt ochii ei toate, să deie pe samă bucătarilor lucru cu lucru, bucățică cu bucățică, rămînîndu-i pe urmă celelalte ceasuri să pîndească pe fiecare la datoria lui, ca să nu se părăduiască un fir de orez ori un strop de undelemn.

Doamna căscă prelung, cu ochii înlăcrimați și bătuți de gînduri. Catrina zîmbi întorcîndu-și în altă parte obrazul.

Pe lîngă toate acestea, care erau înlăuntrul ei, Doamna simțea îngroșîndu-se aerul pe care-l înghițea ; avea sub limbă gust de funingine, amestecat și cu duhoarea tuturor acelor cojoace ale prostimii, îmbulzită trup lîngă trup, cap pletos lîngă cap pletos, cu ochii holbați spre ea. Se mai adăogeau și mișei cu brațe ori picioare schiloade, descoperite vederii. Cu toată paza și lupta cuvioșilor călugări, ei răzbeau ; și fiind unii amețiți de rachiu slobozeau glas de ceartă, arătînd că poftesc să vadă nu numai pe sfîntă, ci și pe măria sa Vodă, decît care nici un crai pe lumea asta nu se află să aibă straie mai podobite și mai falnice.

Ochii trudiți ai Doamnei Anastasia crescură ca de-o spaimă în orbite. Atunci domnița, văzînd-o bolnavă, trecu lîngă ea ș-o sprijini. Vodă mormăi nemulțămit deocamdată, apoi, la șoaptele iuți ale Catrinei, înțelegînd ce este, porunci cu blîndeță soției sale să iasă fără a tulbura prea mult lumea – și să se ducă la Curte, spre a se liniști, avînd vreme destulă și pentru hodină, ca să nu fie treburile smintite a doua zi dimineață.

Fiind o clipă de întrerupere în slujbă, pe cînd iero-

monahii se aflua intrați în altar și eclesiarhii desfășuraseră la ușile de aur perdele de matasă purpurie, Doamna putu coborî din strană. Se închină spre racla cuvioasei și urmă pe Catrina, care o petrecu prin ușa veșmîntăriei. Cum ajunseră în noaptea lină de-afară, Doamna respiră prelung, amețeala și greața îi trecură. Se gîndea chiar dacă n-ar fi bine, după ce va sta așa cîtva, să se întoarcă îndărăt, ca să aștepte sfîrșitul slujbei. Catrina se împotrivea – cu mare grijă și frică – deoarece slujba avea să mai ție cel puțin două ceasuri, dacă nu și mai mult. În sprijinul domniței se înfățișară grăbiți și slujitori ai curții care văzuseră, în biserică, ceea ce se petrecuse ; ș-acuma chiar dăduseră poruncă rădvanului să înainteze în laturea altarului, la ușa cea mică a veșmîntăriei.

– Atuncea rămîi tu, domniță, numaidecît ; și te întoarce lîngă măria sa, hotărî Doamna.

Catrina plecă fruntea cu supunere, bucurînd pe maica sa, simțindu-se ea însăși și mai bucuroasă. Acum începea să aibă încredințarea că în acele două ceasuri va avea putința să vadă pe beizade Alecu. Altfel îi rămîne să găsească neapărat un mijloc pe a doua zi, în vremea ospățului domnesc. Totuși, mai bine ar fi să-l vadă în astă-sară.

Rădvanul plecase. Mulțimea, o clipă desfăcută, se încheiase la loc, frămîntîndu-se în tot cuprinsul ogrăzii, pînă la porți și pînă la stăreție și chiliile monahilor. Numai sus, în cerul cu stele, era pace, și de-acolo privea sufletul maicei noastre sfînta Paraschivă trupul său din racla Trisfetitelor – foarte mult plăcîndu-i slujba și năvala omenirii. În acea clipă îi plăceau toate și domniței. Cu toate acestea, nu putuse trage din straiul moaștelor nici un fir de matasă ori de sîrmă.

Se pregătea să intre în biserică și sta încă nehotărîtă. Atunci, prin mulțimea iarăși desfăcută, văzu trecînd caleașca ei. Se gîndi : «Într-adevăr nu mai am nevoie

de ea ; mă pot întoarce cu tata». Totuşi avu o mişcare s-o oprească. Cineva o atinse pe umăr. Cunoscu îndată, la ureche, şoapta dadacei :

– Măria ta, întoarce-te în biserică şi las-o să se ducă.

– Tu eşti, dadacă ? rîse domniţa. M-ai spăriat.

– Eu sînt, măicuţă, şi te-aştept în acest loc ; dacă-i putea, să vii iar.

Domniţa trecu pe dinaintea fratelui care păzea uşa, printre sipetele de stejar, şi, intrînd prin cealaltă uşă ascunsă, pătrunse la locul său. Se apropie de Domn, care-o întrebă din ochi. Ea răspunse încet :

– E bine. S-a dus la Curte.

Vodă păru mulţămit şi-i zîmbi cu bunătate.

Copila intră în strana ei şi-şi aşeză coatele în sprijinitori. Mulţimea era tot aşa de deasă şi tot aşa de puţin bine-mirositoare, cu toată tămîia cadelniţilor ; şi făcliile fumegau. Îi veni în gînd că ar putea să se simtă şi ea rău, şi închise ochii. Apoi îi deschise. Nu-şi simţea nimic tulburat în fiinţă. Dimpotrivă, era bine încredinţată că o aşteaptă o bucurie. Dadaca era afară, avînd în palmă firul de matasă şi descîntîndu-l.

Întoarse privirea spre tatăl său. Vodă îi făcu semn să se apropie. Ea se aplecă spre cuvîntul lui. Îi porunceşte să se ducă şi ea la Curte.

– Dacă vrei să te duci...

Ea, fără îndoială, deocamdată, se împotriveşte. Apoi se supune. Vodă o urmări mulţămit cu privirea cum se strecoară prin acelaşi cotlon tainic. În aceeaşi clipă perdelele de purpură lunecară în laturi şi porţile împărăteşti se deschiseră. Vodă îşi plecă urechea slăvitelor cîntări, cu mare desfătare a inimii.

Domniţa zîmbi fratelui paznic. El i se închină smerit. Afară, aceeaşi boare de sănătate şi murmurul mulţimii. Dadaca îi cuprinse cotul stîng ş-o conduse, cotit, cătră bolta turnului de la poartă. Acolo, îi aruncă pe umeri şi pe cap un şal. Ocolind, o întoarse cătră chilii. Într-un

fund de cerdac, la o ușă scundă, o opri. Țiganca ciocăni o singură dată cu degetul.

– Dadacă, să nu mă leși singură, șopti domnița cu frică. Intră și tu cu mine.

– Intru și eu, sufletelul mămucuței. Și nici mult nu putem sta.

Ușa se deschise singură. Măgdălina rămase afară.

– Intră și tu, dadacă, șopti ea ușii închise. Apoi tresări de surprinderea pe care o aștepta. Beizade Alecu îi cuprinsese mînile. Înlănțuind-o cu celălalt braț pe după grumaz, îi sărută ochii. Ea se zbătu și se hotărî să țipe. Atunci glasul îi fu înăbușit. Încordîndu-se cu mînie își sprijini mînile în pieptul dușmanului său. Apoi își plecă fruntea în același loc și-și lăsă brațele să cadă, supunîndu-se.

– Dadacă ! suspină ea.

– Îndată ! îndată ! îi răspunse ușa, înăbușit.

Încredințată de acest sprijin mare și știindu-și vremea așa de scurtă, își sui brațele pe după gîtul lui beizade și-l privi rîzînd de jos în sus.

În chilia îngustă, pe măsuța din fund de la fereastra oblonită, ardea o lumînare slabă de seu. Cu toată puțina ei lucire, domnița putu băga de samă că obrazul lui beizade e slab și pălit.

– Ce ai, beizade ? îl întrebă ea retrăgîndu-și brațele și făcînd un pas îndărăt. Te văd slăbit.

– N-am nimic, domniță – răspunse Ruset c-un zîmbet – decît cred c-aș fi pierit, dacă n-aveam bucuria de-acum.

Într-adevăr, în ochii lui copila văzu ceea ce o putea face fericită și ceea ce o înfricoșa.

El se apropie grav, cu zîmbetul pierit. Ea se retrase, încercînd să rîdă ; privi spre ușă ; se întoarse la el cu hotărîre și se lăsă îmbrățișată iar și sărutată. Și iar zîmbi cînd el găsi de cuviință să-i facă mărturisirea supunerii și robiei lui pînă la moarte. Atunci ușa dădu semn și se deschise, lăsînd pe dadacă să intre.

Domnița se așeză pe divan. Ruset rămase în picioare. Măgdălina culese de jos șalul căzut și trecu în fund ca să rupă mucul luminării. Se întoarse după aceea la ușă stînd cu urechea la pîndă.

– Spune repede ce-ai făcut în vremea asta, de cînd nu ne-am văzut, îndemnă cu vioiciune domnița.

– Am dus pe ava franțuz pînă cătră Galați, domniță, ș-am fost bucuros să capăt învoire de la el pentru a mă întoarce. Am avut vreme rea și întîmplări neplăcute, pe care pot să ți le spun, dacă ai vreme să mă asculți. Iar cum m-am văzut slobod, am venit în preajma Iașilor, așezîndu-mă la pîndă și așteptînd vreme cu prilej. Am și eu un om priceput cum ai domnia ta pe această dadacă fără preț, și el mi-a adus aminte de hramul sfintei mucenice Paraschiva. Atuncea m-am așezat cîteva zile la odihnă la mine, la Hîrlău. Și cînd a trebuit, m-am sculat ca de pe boală și m-am grăbit să vin.

– Atîta-i ?

– Atîta. Crezi, domniță, că eu trăiesc acuma pentru altceva ?

– Cugetă bine, beizade, și nu spune vorbe mari, căci această dadacă știe să dea în bobi și să caute în cărți, și ea îți cunoaște toate răutățile.

– Cuget, domniță, și nu găsesc nimic altceva. Între Hîrlău și clipa asta a fost pustie. Și n-am văzut pe nimeni. Ba am văzut, în fugă și mare taină, pe Mindila zaraf. I-am dus amanet cinci olmazuri.

– Ai nevoie de bani ? Pleci undeva ?

– Nu. Dar vreau să fiu gata.

– Atuncea știi că am să mă duc eu cu părintele meu la Stambul ?

– Știu, și am să te urmez ș-acolo, dacă-mi îngădui.

– Vai, beizade, acest drum pe care trebuie numaidecît să-l facem, e în legătură cu scîrba vieții mele. Beizade – își schimbă domnița sonul glasului sub năvala lacrimilor – nu știu cum și nu înțeleg cum am să-mi pot lumina

viața din partea acelui om pe care am ajuns să-l urăsc. S-a făcut cîndva între mine și el o legătură pentru care eu n-am nici o vină, nedorind-o și neînțelegînd-o. Acuma el știe că eu nu-l voiesc și totuși stăruiește. Tata șovăiește ca un părinte și, cu toate încruntările lui, socot că l-aș îndupleca. Dar este mama, care, în înțelepciunea ei, socoate folosul. Iată, vine înoirea Domniei ; iată, are să iasă hotărîre de la Împărăție pentru hătmănia Ucrainei turcești ; iată că domnia sa Ștefan beizade a căzut cu jalobă la măritul Sultan, că noi ne împotrivim nunții și dorim să stricăm logodna. Mama îndeamnă să facem nuntă. Iar eu socot mai degrabă să pun hobot de moarte.

– Ce-ai hotărît, domniță ? întrebă, cu grijă, Ruset.

– N-am hotărît nimic, căci eu n-am puterea să sfărm ce-au hotărît alții. Dar am să mă înfățișez și eu la Stambul și voi spune și eu ce mă ajunge mintea la divanul Împărăției. Pe urmă, cum va da Dumnezeu. Pînă atuncea – sfîrși ea înălțînd ochii spre Ruset – mă pot bucura puțintel de viață.

– Eu te urmez ș-acolo, domniță – zise beizade Alecu, îngenunchind – și voi face cum îți va fi porunca.

– Dadacă Măgdălină, rîse subțirel copila. Să-l primim și pe beizade Alecu să meargă ?

– Să-l primim, sufletul mămucăi.

– Acolo avem să ne putem vedea ?

– Am să merg și eu, mămucuță, și are să ne ajute Maica Domnului.

– Vra să zică – oftă beizade – pe alt țărm și subt alt cer poate vom fi mai norocoși decît aici. Acolo se află locuri încîntate în care am petrecut altădată fără grijí. Am să te fur odată într-o luntre, macar pe două ceasuri, să trecem în taină peste Boaz la Scudar.

Domnița Catrina simți o strîngere plăcută și fierbinte deasupra inimii, în locul unde o sărutase dadaca Măgdălina, cînd îi vestise acest drum de sară cu bucurie de

dragoste. Cuprinse mînile lui Ruset ca să-l atragă spre ea ; apoi îl depărtă încet, zîmbindu-i cu ochii în lacrimi.

– Cînd ai să pleci, domniță ?

– Nu pot încă ști... se tîngui ea. Tata are încă multe și încurcate treburi și grele griji, cu bunturile și birurile țării. Dar cînd va fi, te vestesc. Dacă întîrziem, pînă atuncea nu se poate să nu ne vedem iarăși. Vină în locul cunoscut și dă știre.

Dadaca Măgdălina suspină de lîngă ușă :

– Cu sprijinul Maicei Domnului, vom mai găsi ceas și cale. La asta nu se poate pune nimeni împotrivă. Iar acuma, nu întîrziați, căci s-aud clopotele bătînd. Eu mă duc să văd ce este afară și dau îndată semn de ieșire.

Dadaca se strecură pe ușă.

– Ne despărțim într-adevăr ?

Aceeași întrebare și-o punea și domnița. Fără a răspunde, lăsă pe Ruset să vie asupra ei, acoperind-o într-o îmbrățișare și sărutare prelungă. Făcîndu-se mică, îi scăpă din brațe, apucă de pe-un scaun șalul, îmbodolindu-se cu el, și fugi la ușă. Ruset rămase rănit, ca și cum ar fi pierdut-o pentru totdeauna. De la ușă mai întoarse o dată spre el ochii și zîmbetul ca o lumină. Porni s-o cuprindă iar. Atunci sună în ușă o bătaie. Ea deschise și dispăru.

Alecu beizade păși înainte ca amețit de o băutură tare. Știind bine că nu se găsește în față-i decît lemn, înaintă repede și se izbi de două ori cu fruntea de locul pe unde ieșise domnița Catrina, găsind încă o plăcere în această suferință. Se întoarse și începu a rîde cătră sine însuși.

Bîrlădeanu intră. Stătuse afară, alături de ușori, ca un zăvod și auzise bătăile.

– Măria ta, m-ai chemat ?

– Cum ? Da, Bîrlădene, te-am chemat. Stai acolo unde ești și uită-te la mine. Răspunde dacă mă cunoști.

Vîlcu nu răspunse.

– Ce zici, măi Bîrlădene ? se întoarse iar Ruset cu masca-i de zîmbet întristat. Ai fi crezut tu vreodată să mă vezi astfel ?

– Dă, măria ta, ce să zic ? Nu zic nimica.

– După atîtea blăstămății și rele pe care le-am trecut cu bine și le-am lăsat în urmă, acuma a venit vremea să-mi plec grumazul.

– Asta-i socoteala căpcănilor, măria ta, și așa-i rînduit ticălosului om de lut ; n-avem ce-i face. Pînă ce nu plătește vamă, nu scapă.

– Într-asemenea capcană și vamă își lasă lupul pielea, Vîlcule.

– Poate n-a fi chiar așa, stăpîne. Nu moare omu de asta.

– Ce știi tu, bre Bîrlădene ? strigă Ruset, umblînd pe dinaintea slujitorului și cercetîndu-l cu ochii în toate felurile, ca și cum ar fi vrut să-l cumpere. Nu-i, bre Bîrlădene, cum știi tu : să furi fata și s-o duci pe cuptor la tatu-tău acasă, cum ai făcut tu, și urmă să te-mpaci și să bei cu socrii o vadră de vin. Asta-i fată care nu se fură. Și dac-o fur e cu primejdia vieții. Iar dacă rămîn așa, nu înțeleg unde pot ajunge. Tu ești un prost, Vîlcule, și nu poți înțelege nimica ; iar eu mi se pare că am intrat în anul morții.

– Măria ta – rînji Bîrlădeanu, muindu-și glasul – poate să te mai domolești cînd s-a îmblînzi de istov. Acuma, pe cît înțeleg, are ghiare.

– Are și-mi strînge în ele inima. Iar dacă n-ar face astfel, nu m-aș simți atît de fericit. Dar parcă tu poți pricepe ce spun eu ?

– Ca un cap prost, măria ta, nu pot într-adevăr pricepe că altele nu ți-au fost dragi ș-ai umblat cu ele din zburdălnicie ; iar asta ți-i dragă și-i plătești ei și pentru celelalte. Rînduit este de la Dumnezeu, precum am spus, să nu scape omul de asta, cum nu scapă de moarte. Venindu-ți și măriei tale vremea, supune-te.

– Asta fac, omule – strigă beizade măsurîndu-l și prețăluindu-l – mă supun.

– Atuncea-i bine, măria ta. Ne chiamă – venim. Ne spune să ne ducem – ne ducem. Aicea nu-i cum vrem noi; facem după poruncă.

– Aşa-i, Bîrlădene ; nu eşti tu chiar aşa de prost pe cît se pare.

Vîlcu rînji iar :

– De-acu ne ducem ca frunza pe apă, măria ta.

– Şi asta-i adevărat. Du-te, Vîlcule, şi păzeşte în cerdac. Aştept să vie dadaca, să vedem ce răspuns îmi mai aduce şi pe urmă ne întoarcem la Hîrlău, la osîndă.

Vîlcu trecu în cerdac afară şi se sprijini de uşor. Clătină din cap şi stupi cu dispreţ într-o parte.

Nu după tîrzie vreme, din mulţimea întunecoasă care foia murmurînd în apropiere, se desprinse o umbră şi veni către el. Se apropie şi-l cunoscu ; deschise uşa şi intră.

Dadaca Măgdălina găsi pe Ruset în aceeaşi stare în care-l lăsase pădurarul. Se plimba neliniştit, ca într-o colivie.

– Ce facem, dadacă? izbucni el, venind către dînsa. Cînd o mai pot vedea? Mîni?

– Nu se poate, măria ta, ştii bine care-s greutăţile şi primejdiile noastre.

– Atuncea cînd?

– Nu putem şti. Vină-n două săptămîni. Alege o vreme lină, ca să putem ieşi la plimbare. Şi precum am avut ajutor pînă acum de la Aceea care stă sus văzînd toate şi ocrotind, tot aşa şi de-acum înainte să nădăjduim la dînsa. Eu oi face tot ce pot, măria ta ; mai mult decît mine nu poate nimene, căci am şi ajutor de la dragostea domniţei. Fiind aşa, vină. Dacă nu-i nici un chip şi te întorci fără s-o vezi, îţi rămîne nădejdea pe altă dată.

– Ascultă, dadacă – vorbi întunecos şi nemulţămit Ruset – asta înseamnează să mă jupeşti de viu pe de o parte şi să mă întrebi dacă-mi place şi pe cealaltă.

Dadaca Măgdălina îşi încrucişă mînile pe pîntece şi-şi plecă fruntea.

Beizade o privi pieziș. Apoi se pipăi și trase din buzunar doi icosari de aur de mai nainte pregătiți.

– Iată pentru salba ta, dadacă.

Dadaca primi banii sărutînd mîna care i-i dădea.

– Mulțămesc măriei tale – își subție ea glasul – și mai aștept ș-o părече de ciubotele galbene.

– Se poate – zîmbi Ruset – dacă nu te gîndești la o prostie și dacă-mi dai drumul de-aici c-o încredințare.

– Încredințare îți pot da, măria ta, nu de atîta preț, ci cît toate bogățiile lumii. Slove din care n-am învățat a ceti, dar sufletul oamenilor l-am deprins. Și eu cetesc la domnița noastră cîntec dulce pentru măria ta.

– Fie : să mă duc, să mă-ntorc și să mă zbat. Ceea ce spui, dacă-i adevărat, prețuiește și mai mult. Să nu cuget decît la asta : cînd o mai văd ; căci mai încolo e întuneric. Nici macar un răvaș nu mai pot primi ?

– Mai ales asta nu se mai poate, măria ta, căci de oara trecută, cînd te-ai înfățișat măriei sale, s-a pus mai cumplită pază asupra noastră.

După cît poți auzi și înțelege și măria ta, acest Georgie-Vodă se îngrașă de veninuri și răutăți. Din ce în ce mai varvar se face și prigonirea lui o simțim și noi. Venind acuma îndărăt de la Curte, auzeam norodul și calicimea blăstămînd. De aceea stau cu mare spaimă și cu zilele în palme, așteptîndu-l pe Buga Sîrbul. Fii și măria ta cu grijă. Iar eu nu pot face decît să vă slujesc, nu pentru ciuboțelele cele galbene și salbă, ci pentru inima domniței noastre.

Dadaca se închină, veni lîngă Ruset și, descîntînd, îl atinse cu gura subt umărul stîng în locul unde sărutase și pe domniță.

Rămas singur, beizade Alecu trase pe mînici burca și îndesă pînă la sprîncene cușma, își strecură în mînică un junghег mic italienesc și ieși în cerdac ; iar de-acolo, urmat de Bîrlădeanu ca de-o umbră, se cufundă în valul de norod.

În același ceas, înainte de a porni spre Hîrlău, bătu la

ușa de stejar a lui Mindila, în ulița mare boierească. Intrînd în odăița boltită și oblonită a zarafului, își scoase jungherul și despărți pulpana hainei de dedesubt într-o cusutură. Trase alte pietre scumpe, pe care nădăjduise să le cruțe și le puse pe măsuța acoperită cu catifea neagră, sub barba albă și respectabilă a jidovului. Aplecîndu-se foarte aproape de ele cu o lentilă mică, Mindila le cercetă îndelung, apoi, cuviincios, și închinîndu-se înaltului și cunoscutului său oaspete, îi făcu prețul amanetului. Puse olmazurile într-o răcliță, dădu însemnare și se retrase într-o camară necunoscută, de unde se întoarse c-o pungă de monede de aur pe care le numără, petrecîndu-le pe fiecare printre degetele sale și pe subt ochii lui beizade, pentru încredințare.

Ruset primi banii și-i cumpăni în mînă. Întrebă cu dispreț privind de sus pe jidov :

– Nu socotești tu că-i prea puțin ?

– Vai, stăpîne – se tîngui Mindila cu blîndeță – trăim în vremuri aspre și banii s-adună greu. Era mai bine în domnia slăvitului măriei tale părinte. Acuma stăm cu sufletul la gură.

El ofta încă și se tînguia, închizînd cu cheia ușa ferecată de stejar și punînd zăvoarele, cînd beizade era departe cu pădurarul, în căruța lor de negustori de țară, trasă de doi cai cu mult mai tari și mai repezi decît arătau după înfățișarea lor umilită.

XXIV

Despre cele șase semne care s-au arătat într-o iarnă, în zilele Ducăi-Vodă.

În vremea aceea, îndată după Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, la purcesul iernii, au început a se arăta pe acest pămînt semne, care pe urmă s-au dovedit vestitoare creștinilor de multe nenorociri și cumpene. Pentru păcatele

noastre astfel a voit să ne certe Dumnezeu, mai întâi prin nesătula lăcomie a Ducăi-Vodă, care a adus ridicarea noroadelor, apoi sărăcia și risipa lor. După asta au venit tatarii, războaiele și molimele, care sînt rînduite totdeauna pedeapsă ticăloșilor moldoveni.

S-a arătat semn la sfînta icoană a Maicei Domnului de la mănăstirea Neamțu, cea zugrăvită de Luca Evanghelistul și dăruită cu veacuri în urmă lui Alexandru-Vodă Bătrînul de către Ion Paleologul, împăratul de la Bizanț. Acea icoană a vădit lacrimi, la slujba de priveghere a Arhanghelilor, care lacrimi le-au cules părinții într-o tipsie de argint, suflată cu aur, mărturisind apoi cu jurămînt minunea. De așa lucru auzind norodul s-a înfricoșat dînd veste pretutindeni.

Iar apoi la șapte zile, în noaptea de 13 spre 14 a lunii lui noiemvrie, s-a cutremurat pămîntul și s-a auzit în adîncime huiet venind de către miazăzi. Unele ziduri de la sfintele mănăstiri au crăpat. Și s-a găsit într-o risipitură, subt o lespede, la mănăstirea lui Barnovschie-Vodă, scrisoare, tălmăcind războiul pe care nu mult după aceea l-a pornit puternicul Sultan Padișah Mehmet asupra crailor creștinătății.

După cutremur, la trei zile, a venit de către asfințit un vifor mare, cu pietre de ghiață amestecate cu ninsoare, care asta n-o văzuseră și n-o pomeniseră bătrînii de cînd e lumea și de cînd țineau ei minte. Și părintele nostru Dosoftei mitropolit a tălmăcit acest semn în taină drept mînie a lui Hristos Dumnezeu și biruință a crucii asupra spurcatului Ismailitean. Dar nimeni nu îndrăznea să spuie pe față această mare taină, ca să nu afle negustorii și agalele de la Împărăție, veniți în acea lună în scaunul Domniei pentru datoriile și cametele lui Georgie Duca-Vodă către dînșii și pentru daruri cuvenite slujitorilor celor mari de la Țarigrad.

Iar în luna lui dechemvrie 10 zile, cursul anilor fiind 7188, s-a arătat, noaptea, pe cer, stea cu coadă, căreia lati-

nii îi zic cometa, adică mătură. Incepînd dintr-un sîmbure cu mare lumină din zarea țării ungurești, cuprindea în sus cu lungimea sa jumătate de cer între amiază și apus. Și zi cu zi scurgîndu-se, se tot urca în sus cătră miezul-nopții, învîrtindu-se precum este umbletul cerului, cu stelele, cătră apus. Acesta semn a fost scris și-n letopiseți – și învățații oameni ai țării și vlădicii, strîngîndu-se în sobor, au arătat că este tot mare veste a lui Dumnezeu, însă nu sfîrșitul lumii cum răcnea și se spăimînta prostimea de la țară.

A doua zi sîmbătă, în 11 dechemvrie, s-a fost oprit la Tîrgu-Frumos, în curțile domnești de-acolo, aga Roșca, aducînd cu slujitorii săi pe fiastrul Hîncului Donie, care era staroste la ținutul Putnei. Din porunca Domniei, Roșca îl călcase noaptea și-l ridicase din pat de lîngă jupîneasă, pornindu-l într-aceeași clipă de la Focșani cătră scaun. Iar pe cale, într-a doua noapte, s-a arătat cometa.

Umblînd călare lîngă agă, între slujitori, Donie se mira de ce-l va fi chemînd năprasnic Domnia.

– Căci eu, cinstite agă Roșca, mă știu drept, cu mare credință lui Dumnezeu și stăpînului meu. Eu norodul nu l-am asuprit și lacrimile sărmanilor și văduvelor le-am șters. Pe cei răi i-am prigonit și posturile le-am ținut cu rînduială.

– Prea cinstite staroste Donie – răspunse aga – gîndurile lui Vodă noi nu le putem ști, după cum nu putem cunoaște voia lui Dumnezeu, care s-arată în acest semn de spaimă. Socot că n-a fi nimic rău și are numai nevoie de domnia ta să-ți deie o poruncă, ori să-ți ceară un sfat.

– Se poate, încuviință Donie, cu inimă curată. De cînd s-au tulburat iarăși mazilii și răzășii de la Orhei, măria sa stă cu grijă, cu toate că serdarul Constantin îi stropșește pretutindeni pe unde-i ajunge. Nu poate însă uita măria sa trecuta oară, cînd a burzuluit țara Hîncu, barbatul de-al doilea al maicii mele. Se îndoiește că buntul va putea fi supus degrabă, și, știind că eu atuncea

l-am urît pentru fapta sa pe tatăl meu cel vitreg, Vodă mă chiamă să-mi deie şi mie slujba lui Cantemir serdar. Ori poate vrea să mă-ntrebe dacă nu cunosc eu anume pe unii făptaşi din trecut, care ar fi amestecaţi în tulburările de-acuma. Am aflat într-adevăr de unii care au fost ş-atunci şi care s-au sculat ş-acuma.

– Se poate... răspunse la rîndul său aga.

Despre aceasta au mai vorbit iarăşi într-alt chip: Donie se întorcea la grija sa ca cerbul către adăpătoare, găsind-o însă uscată, căci de la aga Roşca n-avea de unde scoate mai mult. Apoi, cînd s-a arătat steaua cea cu coadă pe cerul nopţii, au ascultat în lungul drumului felurite vorbe de înfricoşare care l-au tulburat pe agă, iar pe Donie l-au făcut să puie peste grija dintăi altă grijă mai mare. Astfel au ajuns la Tîrgu-Frumos în amurg ş-au descălecat în ograda caselor domneşti în popas.

Acolo, un călăraş aştepta pe aga, c-o însemnare pecetluită. În picioare, între slujitorii săi descălecaţi, Roşca a desfăcut-o ş-a vrut s-o citească în zarea luminii. Neputînd, a intrat în casă, la o făclie. Cînd a ieşit, a privit cu frică parcă împrejur şi şi-a întors ochii spre steaua cea nouă.

– Veste bună? îl întrebă starostele de Putna.

– Dumnezeu ştie... răspunse Roşca, oftînd.

– Te uiţi către acel pojar tainic din cer? îl întrebă iar Donie. Nici eu nu-mi pot lua ochii de la el. Şi tot astfel ca noi, stau şi privesc cu uimire toate sufletele de pe acest pămînt fără a-l înţelege. Stau privind copiii mei şi soaţa mea, în casa noastră de la Focşani, şi se tem, cugetînd că eu sînt călător şi poate mă duc către o primejdie.

– Cinstite şi iubite staroste Donie, acuma mă gîndesc că steaua aceasta poate să fie semn împotriva tiranilor, mormăi Roşca, aşa încît să nu-l audă slujitorii.

Apoi chemînd patru dintre oamenii lui la poruncă, intră iarăși în casă pentru puțină vreme.

Curînd ieșiră ; și cei patru slujitori înaintară spre Donie, fără ca să li se audă pașii prin omătul moale. Donie nu-i auzea și din pricină că se uita cu luare-aminte spre o pasere străină care se așezase pe-un vîrf de mesteacăn bătrîn în laturea casei și se cumpănea legănîndu-se lin pe crenguța mlădie, în lucirea dulce a serii. Era o vreme de moină, fără pic de vînt.

Aga Roșca ridică și el ochii și văzu paserea străină. Era cît un corb, însă avea pene albastre ș-un clonț încovoiat. În lucirea de la asfințit îi fulgerau ochii ca două rubinuri mari. În acel minut, slujitorii cei patru care ieșiseră cu poruncă strînseră pe Donie între piepturi și-l cuprinseră de grumaz. Cînd îl simțiră răsărind, se abătură asupra lui zugrumîndu-l, după ticălosul obicei al păgînilor. Donie n-avu vreme, în clipa morții, să sloboadă decît un răcnet scurt, un fel de zbucnire a groazei, care n-avea nimic omenesc. Paserea cea străină din mesteacăn răspunse întocmai, cu același sunet, căscînd pliscul de trei ori. Desfăcînd aripi ascuțite, fîlfîi în înălțime ocolind mortul și observîndu-l cu ochii ei de jar ; apoi lunecă spre asfințit. Aga Roșca rămase la locul său îngrozit, urmărind-o cu privirile și fiind încredințat că s-a suit spre steaua cu coadă. Într-adevăr, toată lumea care a aflat de întîmplare nu s-a mai îndoit de aceasta și nici paserea n-a mai fost văzută vreodată de-atunci pe pămînt, – rămînînd numai ca un semn al acelei vremi.

Duminică, dechemvrie 12, s-a vestit măriei sale la Curte, în Iași, că a sosit Constantin serdar cu robii orheieni. După ce spîrcuise satele sculate, punînd asupra celor supuși și iertați grea dajdie de bani și vite, oșteanul Domniei se întorsese asupra răilor care se trăseseră în Codru. Urmărindu-i din ascunziș în ascunziș, hărțuindu-i, împresurîndu-i și ținînd toate drumurile, a ajuns să-i flămînzească și să-i sălbătăcească desăvîrșit. Iar apoi dezgolindu-se codrii de

frunzişuri şi venind şi iarna, au ieşit acei buntuşnici, ca lupii, în văi, cătră sate, şi i-a prins pe toţi Cantemir de grumaz.

Georgie-Vodă îi lăsă să steie pînă ce-şi isprăvi rugăciunea, făcînd de trei ori cruci mari din creştetul capului pînă sub vintre, şi la umeri cît putea ajunge cu braţul. Se aplecă spre icoane, dîndu-le oarecum buna-dimineaţă, apoi, îmbrăcînd contăş şi punînd în cap gugiuman, apucă buzduganul cel mic şi ieşi în foişor, unde îl aşteptau vel-hatman şi vel-armaş, precum şi mulţi slujitori domneşti.

Călăreţii lui Cantemir aveau caii bine hrăniţi şi straie bune pe dînşii, ceea ce băgînd de samă Vodă, zîmbi cu plăcere, ştiind de unde au mîncat acei cai şi de unde s-au îmbrăcat acei călăreţi ai săi, scutindu-i cheltuielile. Roata călăreţilor desfăcîndu-se în două laturi cînd apăru Domnul, se arătară şi cei pe care-i roseseră caii şi-i dezbrăcaseră oştenii. Erau cincizeci ori şaizeci de oameni, slabi şi cu puţine straie rupte şi proaste. Unii erau fără cuşme şi îmbrobodiţi cu nişte petici, ca muierile. Tîrau în picioare opinci ori zdrenţe legate cu aţe de tei. Umiliţi de bătăi şi foame, îşi plecau frunţile, şi la ieşirea măriei sale căzură în genunchi.

Duca-Vodă îi privi întunecos. Întoarse o clipă zîmbet spre închinarea lui Cantemir serdar ; apoi, înălţînd barba, lăsă să cadă cu greaţă vorbe de întrebare :

– Aceştia sînt nelegiuiţii care s-au sculat împotriva domniei mele ?

– Aceştia sînt robii, cîţi au mai rămas, măria ta, răspunse serdarul. Alţii au pierit, alţii au fugit.

– Ha-ha ! au pierit ş-au fugit ? Asta-i bătaia lui Dumnezeu, că s-au sculat împotriva sfinţiei sale, care rînduieşte domn şi lege.

– Iar aceştia, măria ta, s-au supus, căzînd în genunchi la mila măriei tale.

– La mila mea ? strigă Vodă ridicînd o clipă buzduganul şi lăsîndu-l iar în lungul coapsei.

– La mila măriei tale, Doamne! scînciră ticăloşii robi, plecîndu-şi fruntea în omăt.

Vodă îi privi cu asprime.

– Acum acele locuri ş-acele sate s-au potolit toate?

– S-au potolit, măria ta, răspunse serdarul.

– Datoria lor către vistierie au plătit-o?

– O plătesc, măria ta. Au primit pe zlotaşi şi fac socoteli drepte. Cel ce are dă pentru cel ce n-are. Averea satului răspunde pentru toţi. Fiind îndărătnici de multă vreme, acuma li s-a împlinit tot, pînă la un capăt de aţă. Mai rămîne să răspundă pentru nebunia şi îndrăzneala lor.

Domnul se întoarse către prietinul său Buhuş hatman, căutînd a-i ceti pe obraz părerea. Dar nici Buhuş, nici Fliondor armaş nu puteau fi pătrunşi în fiinţa lor lăuntrică, şi obrazurile le stăteau neclintite.

În acea clipă dinspre bolta turnului de la intrare răzbiră glasuri. Cineva chema într-ajutor. Străjerii îl repezeau îndărăt, cu vorbe aspre.

– Ce este? întrebă Vodă. Cinstite vel-armaş, vezi domnia ta şi adă la mine pe cei care mă chiamă, nădăjduind întru dreptatea mea. Eu pe buni îi apăr, pe răi îi zdrobesc.

Înţelegîndu-şi soarta, robii suspinară, închinîndu-şi iar frunţile.

Vel-armaş veni de către poarta cea mare c-un bătrîn gîrbov şi slab, care înainta încet, călăuzit şi sprijinit de doi flăcăuaşi cuviincios îmbrăcaţi în straie răzăşeşti, de lînă sură. Erau balani, numai cu puf sub nas. Cum ajunseră în preajma lui Vodă, lîngă grămada robilor, îşi traseră cuşmele de pe plete cu frică, neîndrăznind să-şi înalţe privirile către luminăţia sa. În aceeaşi vreme unul din ei se aplecă la urechea bătrînului, îngînîndu-i cîteva cuvinte. Bătrînul se opri, se descoperi şi se îndreptă puţin de şale, săltînd în sus fruntea. Atuncea domnul şi boierii săi putură băga de samă că acest moşneag, alb ca năgara, era orb;

Robii, sucind către el capetele, îl cunoscură și-și șoptiră numele lui. Îl cunoscu și Constantin serdar. Făcînd un pas înainte, dădu lămurire Domniei :

– Măria ta – zise el – acesta-i un bătrîn care s-a înfățișat și la mine, cerînd iertarea vieții pentru răzășii săi; Iar eu încredințîndu-l că numai măria sa Vodă ține în dreapta sa cumpăna vieții și a morții, el a purces în urma noastră cu acești doi nepoți ai săi într-o căruță și acuma se înfățișează și el cu rugămintea lui. Ticăloșii aceștia, pe care i-am adus eu, îl cunosc și mi-au spus că numele lui este moș Tudor, și că în vremea tinereților lui a fost și el rohmistru la leși. Iar mai apoi, la domnia Tomșei-Vodă, a venit în țară, și a fost căpitan în oastea acelui domn, făcîndu-se cunoscut pentru isprăvi ; care și pînă astăzi mulți știu de faima lui și-i zic căpitanul Tudor. E orb și slab precum se vede, dar are neamuri care stau în jurul său.

– Ce ți-i voia, moșule ? întrebă cu bunătate Domnul.

– Măria ta – porni glas slab bătrînul, bulbucînd albușurile ochilor – am venit la Domnul meu și la stăpînul meu, pe care l-a rînduit Domnul Dumnezeu asupra țării, ca să-mi scot nepoții și neamurile de la pieire.

– Spune, moșule, cine ești și ce vrei ?

– Precum a spus cinstitul boier Constantin serdar, eu sînt acuma un moșneag slab, măria ta, dar în zilele mele am fost ostaș nu numai la leși, ci și la alți crai și împărați creștini. Iar la Vodă Tomșa am tras sabia cu toți orheienii și lăpușnenii sprijinind Domnia, și de la acel domn ne-am bucurat de multă milă eu și neamurile mele. Pe urmă de la alți voievozi n-am mai avut acea milă, și am mers în scădere, împuținîndu-ni-se moșia și averea. Pînă ce s-au sculat unii dintre ai noștri în vremea Hîncului și a lui Durac. Duca-Vodă întăi a fugit de ei ; iar apoi, întorcîndu-se cu putere, i-a stîns de pe fața pămîntului. Atuncea s-au prăpădit mulți care erau neamuri ale mele, din Șoimărești. Iar acuma, slăvite Doamne, scu-

lîndu-se iarăși noroadele, Domnia le-a bătut și le-a supus iar.

– Ei, și ce vrei, bătrînule?

– Slăvite și luminate Doamne, mă rog să ierți și să slobozi din lanț pe acei care au greșit.

– De ce să-i iert și să-i slobod? Pentru că păcătuiesc împotriva lui Dumnezeu? pentru că se scoală asupra Domnului lor? Pentru aceste ticăloșii nu se cuvine să plătească?

– Slăvite și luminate Doamne, neamurile mele au plătit totdeauna cu dreptate. Au plătit nu numai cu ban și rod; au plătit cu sînge; căci ei din veci stau aici pe această moșie, de la voievozii cei de demult. Și să știi, slăvite și luminate Doamne, că noroadele nu se tulbură din pricina binelui.

La aceste cuvinte nechibzuite, ale unui bătrîn slab de minte, Duca-Vodă s-a oțărît și a strigat cu mînie:

– Dar de ce se tulbură, moșneag nebun și neînțelept? Căci în țara asta Dumnezeu a rînduit destul bielșug, iar la divanul meu se judecă totdeauna cu sfîntă dreptate.

Bătrînul a tăcut, întunecîndu-și albușurile ochilor, sub sprîncene. Apoi a ridicat iar glasul:

– Doamne, nebunia și slăbăciunea mea sînt de la acel care ține în mînile sale văzduhul și pămîntul și care împărățiile ca pleava le vîntură. Mulțămește-te, măria ta, cu banii noștri, cu vitele și cu rodurile pămîntului și cu mierea știubeielor noastre; nu-ți încărca sufletul cu sînge. Căci se suie pînă la cer plîngerile obijduiților, iar moșnegii cei neînțelepți și orbi te blastămă să mori neiertat și singur!

Atunci Vodă, scuturînd buzduganul, a crîșnit. Boierii, slujitorii și robii s-au înfricoșat nu de mînia lui Duca-Vodă, ci de fapta pe care voia s-o săvîrșească.

Bătrînul, cu ochii cei morți ațintiți, și-a pus palmele pe capetele nepoților săi, care-i stăteau de o parte și de alta, și i-a mîngîiat.

– Măria ta – a cuvîntat el apoi, fără frică – aştept să mă loveşti, ca să pier de buzduganul măriei tale, cum a pierit şi părintele meu de buzduganul lui Aron-Vodă.

Pufnind, Duca-Vodă s-a sucit spre Buhuş. Înţelegînd puţin din ochii prietinului său, s-a întors cătră zid, singur, descărcîndu-şi într-acolo obida. A stat aşa un răstimp ca-ntr-o rugăciune şi după aceea şi-a arătat iar obrazul, c-un zîmbet de milă, spre moşneag, şi i-a zvîrlit un ban de aramă, pe care orbul nu l-a văzut şi nici copiii nu l-au cules.

– Cei săraci cu duhul – a grăit el cu mare stăpînire – sînt subt aripă dumnezeiască. Scoateţi-l şi lăsaţi-l să se ducă.

Oştenii au împins spre poartă pe orb, între nepoţii lui.

– Iar acestor ticăloşi – a urmat Duca-Vodă, tinzînd buzduganul asupra robilor – iertată să le fie viaţa ; şi să-i vîrîţi în beciuri, să steie în obezi pînă ce satele lor vor plăti de două ori cît arată tablele vistieriei.

Robii s-au sculat, luminaţi la chipuri că li s-a iertat viaţa de cătră măria sa, şi slujitorii lui Cantemir, încălecînd, i-au luat înainte, spre temnicurile de osîndă, pe cei mai slabi repezindu-i de la spate caii cu frunţile.

Vodă, trecînd în casele cele mari, a chemat la sine pe Fliondor şi i-a dat poruncă tare împotriva acelui orb smintit, care a spurcat cu blăstăm sfînta zi de duminică. În mare taină, armaş a purces slujitori pe urmele bătrînului, hotărîndu-le să-l aducă la sine în acela ceas, fără ca nimeni să simtă cumva. Slujitorii au cercetat, au întrebat ş-au aflat de trecerea sărmanului, însă nu l-au putut găsi atunci. Prea mare fiind supărarea armaşului, ei s-au întors iară ; pînă ce abia într-un tîrziu au adus ştire despre el. Dar acea ştire acuma nu mai era tainică, deoarece despre ea zvonea tot tîrgul umplut de prostime, ca în orice zi de iarmaroc.

– Măria ta – ar fi zis Fliondor, intrînd la domnul său – acel ticălos a mers, dus de nepoţii săi, pînă la

sfînta mănăstire la Golia, ş-acolo s-a rugat de cuvioşii părinţi să-l miluiască c-un duhovnic, carele să-l ispovedească şi să-i deie sfînta împărtăşanie. Iar stareţul, milostivindu-se, i-a dat duhovnic. La sfîrşitul sfintei slujbe, cînd l-au dus să-l împărtăşească, el a primit trupul şi sîngele lui Hristos, a căzut în genunchi şi a strigat : «Mă duc la morţi ; căci în această viaţă şi-n această lume s-a arătat Antihrist !» Şi a îndrăznit acel mişel să rostească numele luminatului şi binecredinciosului domn al ţării. Sărind monahii din strane, l-au împresurat. Dar el n-a mai aşteptat, nici vorbă n-a mai rostit. Întinzîndu-se pe lespezi, şi-a dat suflarea. Şi-n acea clipă a bătut singur clopotul cel mare din turn, iar cuvioşii părinţi au răsărit, privindu-se unul pe altul cu teamă.

Astfel, spuneau bătrînii şi muierile, a fost al şaselea semn, la domnia lui Duca, la începutul acelei ierni, anul de la zidire 7188. Însă, după firea moldovenilor, ş-aceasta putea să fie numai o scornitură ; cu toate că şi scorniturile, ca şi cîntecele, răspund unor afunde tainiţi ale sufletului.

XXV

Mila Ducăi-Vodă.

Înainte de sărbătoarea dulcii Naşteri cu două săptămîni, s-a ţinut iar mare divan pentru pricina dintre Ursachi şi Balaban. Era o veche pîră între acest semeţ boier Grigorie Ursachi şi Alexa Balaban, negustorul de la Liov. Încă din trecuţi ani moldovanul pîrîse pe negustor la judeţii Craiului leşesc şi-l prigonise pentru nişte bude şi dobîndise de la divanurile Craiului dreptate. Şi nu numai aceasta făcuse, ci mînase plîngere mare pînă la Stambul şi împotriva Ducăi-Vodă, cînd fusese

Duca-Vodă în a doua domnie, cum că l-ar părtini pe acel Alexa. Jăluise şi pentru alte multe, dar mai cu samă pentru asta. Iar acum, în a treia domnie a măriei sale, se sculase Alexa Balaban împotriva lui Ursachi la cinstitul divan al Moldovei ; şi s-a nimerit să aleagă măritul judeţ lui Alexa Balaban dreptate, hotărînd boierului să plătească negustorului patru sute pungi bani buni, despăgubire şi dobîndă pentru cîte suferinţi şi răutăţi îndurase. Iar boierul neîmplinind banii, Alexa Balaban îl scosese acuma iar la judeţ ; şi divanul îl pusese pe Grigorie Ursachi sub mîna lui Vodă. Deci l-au prins armaşii şi l-au vîrît la închisoare, cu picioarele în butuc, pînă ce-i va veni minte să plătească şi vistieriei şi lui Balaban cele după cuviinţă şi după judecată.

În dimineaţa în care s-a fost arătat orbul cel nebun, măria sa a trecut în divanul mic, dînd poruncile sale lui armaş şi stînd de vorbă şi cu alţi boieri, zîmbindu-le unora cu bunătate. După aceea un aprod s-a înfăţişat, dîndu-i o ştire în şoaptă. Vodă a ascultat cu sprînceana încruntată, privind într-o parte spre colţul odăii. A răspuns cu nepăsare :

– Bine ; să-l vîrîţi în camara mea de taină şi să aştepte.

Slujitorul s-a retras închinîndu-se, şi îndată după aceea şi măria sa şi-a isprăvit poruncile, orînduind boierilor săi alte ceasuri. Ieşind, a intrat în cămara sa şi acolo a găsit pe negustorul de la Liov.

Alexa Balaban era frumos om : nu era numai voinic şi gras, dar avea ş-o barbă mare cît o mătură, acoperindu-i tot pieptul. O şubă scumpă, cu guler lat, strînsă peste pîntece în curea cu paftale de argint, îi dădea o înfăţişare şi mai bună. Se închină Domnului, zîmbind cu obrazu-i roş şi plin şi-i sărută mîna.

– Care sînt cele din urmă veşti pe care mi le poţi da, kir Alexa ? întrebă greceşte Vodă, căci Balaban era de baştina lui din Rumelia.

– Dumnezeu vrea să nu fie rele, măria ta. Din îndrumarea lui, pe urmă vor fi şi mai bune.

– Ţi s-au întors oamenii pe care i-ai trimes la Liov?

– Mi s-au întors asară, şi au adus carte. Iat-o. Binevoieşte, măria ta, a nu ceti cuprinsul cărţii, căci el nu arată nimic şi vorbeşte despre treburi negustoreşti; să bagi de samă numai, măria ta, la nişte semne care se află în trei locuri.

Vorbind, Alexa Balaban ţinea departe cartea, cu mîna stîngă, în vederea lui Vodă; şi cu o unghie lungă a degetului celui mic de la mîna dreaptă îi arăta anumite semne.

– Cum tălmăceşti aceste semne, prietine Alexa?

– Măria ta – răspunse Balaban, mîngîindu-şi barba cu scrisoarea – precum se vede, semnele sînt trei. Trei pricini ale noastre, adică ale măriei tale, au ieşit bine.

– Se poate, prietine Balabane, şi să ascultăm cu plăcere, aşezîndu-ne pe acest divan şi poftindu-te şi pe domnia ta să te aşezi în scaun, aproape de mine, ca să putem grăi cu glasuri cît de încete.

– Mulţămesc măriei tale de cinste, se închină negustorul liovean, aşezîndu-se. Cea dintăi pricină – urmă el c-o voce care gîlgîia în bunătăţile grăsimii lui – cea dintăi pricină este a nemernicilor acelora care au fost daţi slujitori franţuzului. De sub mîna mea au ieşit şi aveau poruncă, pe lîngă ale noastre, să împlinească şi slujbă pentru Împărăţie. Fiind supuşi ai Împăratului, canţelaria de la Viena a găsit de cuviinţă să ceară socoteală pentru pieirea lor. A făcut întrebare la mine; eu am răspuns că nu ştiu nimica, rugînd în acelaşi timp cinstita canţelarie să aibă încredere în mine, căci voi cerceta şi voi da samă. Eu am mai spus întrucîtva măriei tale ce ameninţări de plîngere la Înalta Poartă au ei gata, numai să le repeadă – arătînd pe măria ta ca un tulburător a rînduielilor şi a păcii dintre împărăţii. Venind la scaunul Moldovei pentru ale mele, nemţii au ştiut că

am venit şi pentru acea cercetare a lor. Am trimes de-aici lămurire, aşa precum am înţeles eu de la măria ta, că vina este a unui oarecare Alecu Ruset, fecior al lui Antonie-Vodă, mazilul. Aici în carte, vorbirea de la pontul întăi începe aşa : «Binecuvîntat fie Domnul, pentru veştile bune şi celelalte». Asta însamnă că-i bine.

Duca încuviinţă din cap, zîmbind.

– Înţeleg. Rămîne numai să dai lămuriri şi dovezi, ceea ce nu-i prea uşor.

– Dumnezeu va lumina pe măria ta, oftă negustorul, clipind din ochii lui mici şi ageri.

– Într-adevăr, numai de la Dumnezeu putem nădăjdui cele bune. Să vedem ce mai este.

– Al doilea lucru este pentru acel franţuz. Primind ştire, măria ta, de la capuchehaia măriei tale, cum că nu mai poate fi îndoială asupra rînduielii acelui călugăr papistaş, care cum a ajuns a şi dat la iveală scrisoare cătră Cara Mustafa vizir, eu am făcut ştire nemţilor mei. Ei răspund : bine este ; şi mulţămesc măriei tale pentru veste. Pontul doi din carte se găseşte la sfîrşit, unde zice : «mulţămind Domniei de la Moldova...» şi celelalte...

– Mîna a doua poate spăla pe întăia, îngînă Vodă. Iată una din dovezi gata...

– Bună ş-această dovadă, măria ta, pentru turci. Acuma să trecem la al treilea pont, unde zice : «Aici toate fiind neschimbate, primeşte, cinstite stăpîne, închinare de la stînga ta». Aici, măria ta, este vorba despre acele blăstămate cărţi, care se află în mîna leşilor. Nemţii, supărîndu-se pe măria ta, au aflat la leşi sprijin şi încredinţare că au ei în stăpînire şi păstrează pentru ceasul potrivit cărţi ale măriei tale, scrise şi iscălite de mîna măriei tale, care cînd vor ajunge la Poarta Împărăţiei, la Stambul, vor răpune capul măriei tale. Cărţile sînt deci la locul lor şi asta ai vrut să ştii măria ta, că stau neclintite şi n-au pornit.

— Asta-i cea mai bună veste, cinstite prietine, grăi Duca-Vodă, punînd înaintea sa pe masă cartea cu ponturile și privind-o gînditor. Acele cărți minciunoase au putut să ne dăuneze, de și nici noi nu sîntem lipsiți de sprijin la Împărăție. A venit însă vremea, știind acea primejdie, să facem lumină, arătînd nu numai că sînt minciunoase acele cărți, dar dovedind cine le-a plăsmuit, ca să-și ieie pedeapsa.

Balaban privi cu luare-aminte la Vodă.

— Măria ta, numai acel desmățat fecior al lui Antonie a putut săvîrși atare faptă, otrăvit fiind de pizmă împotriva măriei tale. A săvîrșit aceasta, precum a săvîrșit și cealaltă cu slujitorii pe care i-am dat, la Liov, călugărului franțuz ; însă mă rog cu umilință măriei tale a-mi îngădui să-i spun că trebuiesc dovezi unor oameni neîncrezători cum sînt nu numai turcii, dar și frații noștri creștini.

— Aceste dovezi vor veni la vreme, foarte curînd, prietine Alexa.

— Dovezi bune și grele, măria ta...

— Dovezi bune și grele ca aurul, prietine ; tot așa de bune ca acelea pe care le-ai pus la divan împotriva lui Grigorie Ursachi, boierul nostru. Se vor dovedi cu cărți drepte toate. Dacă-i nevoie, se vor dovedi și cu jurăminte. Am mare încredere în sprijinul lui Dumnezeu pentru faptele mele, căci nu încep nimica fără a îngenunchia cu umilință în fața sa, cerîndu-i blagoslovenie.

— Atunci, măria ta, toate sînt bune ; și întocmai ca slăvitul măriei tale ocrotitor, marele ostaș al lui Hristos Georgie, poți bate cu sabia capetele balaurului și poți pune piciorul pe leșul lui. Și te poți înfățișa cu tărie la Stambul, ca să dobîndești încă o cinste ș-o putere, spre întărirea creștinătății.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, nădăjduiesc într-adevăr să nu-mi steie nimic împotrivă și voi dobîndi hătmănia

Ucrainei. Am primit și-n noaptea asta veste bună de la capuchehaia noastră din Stambul. Numai cît nu pot fi toate desăvîrșit de bune. Ș-acest trandafir își are spinii lui. Nesățioasa lăcomie de-acolo e ca un pojar care usucă tot. Oricît aș abate ca un pîrău spre gura ei, tot mai trebuie, și tot se mai cere. Iar eu aici cu greu mă nevoiesc a agonisi, adunînd picătură cu picătură și asudînd sînge.

– Vremurile sînt grele, măria ta, și țara în scădere și săracă.

– Vremurile nu sînt ușoare, într-adevăr, dar țara-i mai mult vicleană decît săracă și-i deprinsă a se împotrivi totdeauna domnului său. Dar acuma-i învăț pe toți minte, ca să se supuie legii mele. Poruncă dau să se plece toți vistieriei, plătind rînduielile pînă la o para și pînă la un bob de linte. Nu vor scăpa mai ales cei semeți, pe care noi cu osebire nu-i putem suferi ; și vor pătimi ca acest Ursachi, pe care-l scot în fiecare zi din butuc slujitorii și-l bat la tălpi ca să-și plătească datoriile, fie către negustorul liovean, fie către domnul său.

– Dintr-ale mele, eu îi mai pot ierta, Doamne, ca să se poată îndestula și vistieria.

– Domnia ta vei face cum vei crede de cuviință, prietine ; eu n-am să-i iert nimica, deoarece în toate ceasurile zilelor mele, cînd ridic ochii spre sfintele icoane, îmi aduc aminte de dușmanii mei și de pîrile lor. Nu m-au iertat ei ; nu-i iert nici eu.

Alexa Balaban, încuviințînd din cap, tăcu, spre a lăsa lui Vodă timp să-și pufnească supărarea deodată trezită.

– Astfel, mărite Doamne – zise el după aceea – pe cît se vede din știrile pe care le avem, pot dobîndi de la luminăția ta învoire să mă întorc la locul meu.

– Da, vei putea pleca, prietine Alexa ; iar pînă în două zile am să pun subt ochii domniei tale acele dovezi de care este nevoie să se încredințeze nemții și leșii, ca să nu-i mai am potrivnici. Îndată după aceea se va încredința și vizirul că trebuie să-și tragă brațul

de deasupra răilor, şi atunci, cu ajutorul Precistei şi al sfinţilor mari mucenici, voi putea avea în mîna mea pe Alecu Ruset, cum am pe Grigorie Ursachi. Nici la leşi, nici la nemţi nu va mai avea primire, din pricina atîtor uneltiri şi minciuni ; nici la poarta seraiului nu va putea năzui, fără a se teme de ştreangul muţilor.

– Slăvite Doamne – răspunse mişcat Alexa Balaban – Dumnezeu ştie să toarne ca un undelemn bun înţelepciune sub cununile stăpînitorilor de noroade. Ca unul care mă bucur de toate izbînzile măriei tale, rog să fiu iertat a pune la picioarele slăvite ale măriei tale puţine şi proaste daruri care mi-au venit de la Liov, odată cu această carte. Te poftesc din toată inima mea, slăvite, să primeşti cîteva blăni de soboli pe care le am de la muscali, şi cîteva brăţări de aur lucrate la Veneţia. Pe lîngă aceasta un cal pentru măria ta, cu tot tacîmul său. Şi alte cîteva măruntişuri care se află într-un sunducel de argint, pentru mărita Doamnă Anastasia. Iar pentru tot ce-mi datoreşte dumnealui Grigorie Ursachi, am nădejde că vei şti măria ta a mă despăgubi, după judecata divanului şi după sfînta dreptate.

– Aşa va fi, prietine Alexa, şi să n-ai grijă. Îţi mulţămesc pentru darurile domniei tale şi poate vom avea a ne spune şi alte veşti bune în ziua cînd vei pleca.

– Nu voi lipsi să fiu atunci la genunchii măriei tale... răspunse Balaban, sărutînd mîna Domnului şi retrăgîndu-se.

Îndată slujitori ai negustorului liovean intrară cu mare umilinţă îngenunchind şi înfăţişînd darurile, iar unul din ei îndrăzni a pofti pe măria sa să privească pe fereastră ca să vadă un harmasar arab de patru ani, sprinten, numai nervi şi fiori.

Vodă făcu semn cu dosul mînii să fie lăsat singur. Slujitorii se retraseră cu dosurile înainte, şi măria sa cercetă darurile, cumpănindu-le în mîni şi preţăluindu-le. Apoi trecu la geam şi privi, cu plăcere încă tînără, calul,

Stătu așa o vreme cugetînd, pînă ce veni, la ceasul care-i fusese hotărît, Toader Fliondor armașul. Ceru prin aprod voie să se înfățișeze, și Domnul îl primi numaidecît.

– Cinstite vel-armaș – îi zise Vodă privindu-l cu voie-bună – ziua de astăzi am hotărît-o multor iertări. Cugetînd și cîntărind, socot îndestulătoare pedeapsa pe care am rînduit-o boierului nostru Ion Milescu pentru greșala lui. Deci îl deslegăm și-l slobozim din închisoare. Binevoiește a-l aduce la noi, ca să ne sărute mîna și să-l iertăm.

– Măria ta, în odaia pe care i-ai rînduit-o în această din urmă săptămînă, boier Milescu se putea socoti ca și la dumnealui acasă, avînd pană de scris și cărți de cetit. Bine are să-i pară că-l slobozim, rău are să-i pară că se desparte de noi. El de mai multă vreme simte mila măriei tale asupra sa.

– Bine, adă-l la noi, cinstite vel-armaș.

Slujitorii aduseră pe Milescu. Era gătit, curat și cu barba tunsă. Intrînd, îngenunche și Vodă îi dădu dreapta spre sărutare. Stătu astfel, cu fruntea plecată, pînă ce slujitorii ieșiră și se retrase și Fliondor.

– A venit vremea, Milescule – vorbi grav Domnul – să se întoarcă iarăși asupra ta mila domnului tău.

– Stăpîne – răspunse Milescu înăbușit – nu voi uita asta pînă la ceasul morții.

– Să te întorci la casa domniei tale fără grijă, să-ți iei în stăpînire toate cîte le-ai fost avut și să ne slujești cu credință de azi înainte fără a mai șovăi. Iată, icoana sfîntului Nicolai în fața domniei tale. Nalță ochii, fă-ți sfînta cruce, bate mătanie și jură pe sufletul tău, ș-al copiilor tăi, ș-al soției tale, și pe mormîntul părinților tăi, care dorm în ctitoria lor la Sfîntul Teodor, că nu vei mai greși și vei ține lacată asupra gurii tale pentru cele pe care nu trebuie să le spui.

– Jur, măria ta, în fața icoanei sfîntului Nicolai, pe sufletul meu, ș-al copiilor, ș-al femeii mele și pe mormîntul părinților mei. Amin. Iată cărțile de care măria ta are nevoie, pentru a-și vădi dreptatea și pentru a cufunda pe dușmanii săi. Întocmai precum le-ai poruncit, așa le-am alcătuit, și iscălitura lui Ruset este întocmai, ca-n sinetul cătră Mindila, pe care-l pun aici, cu toate celelalte, nădăjduind și de-acum înainte, ca și pînă acum, să mă bucur de bunăvoința măriei tale.

Trăgînd de sub haină cărțile și sinetul, Milescu le înfățișă. Duca-Vodă le primi desfăcîndu-le și cercetîndu-le.

– Poate să n-am nevoie de ele – murmură el oftînd – căci inima mea înclină cătră milă.

Milescu găsi de cuviință să ofteze și el. Domnul îl îndemnă să se ridice, îi întinse iar dreapta spre sărutare și-i dădu drumul.

XXVI

Domnița Catrina începe să poruncească.

În una din zilele iernii, Catrina se afla în odaia maicei sale la lucru, cu surorile ei mai mici și cu dadacele roabe. Împungînd cu acul în ghergheful întins pe veșca de sită, alegea un trandafir. În gîndul ei mîhnit, acel trandafir era inima sa. Cu obrazul încerca din cînd în cînd să zîmbească și rostea cuvinte plăcute, întrebînd și răspunzînd ; însă dadaca Măgdălina o cunoștea că-i plină de otravă. Uneori o simțea oftînd : însă numai ea o simțea. Stînd cuviincioasă la locul său, pe scăunaș, dadaca avea în sine o lumină de rîs, căci, știind boala stăpînei sale, îi cunoștea și leacul.

Beizade Alecu mai răzbise de trei ori la Iași în vremea sărbătorilor de iarnă. Întăia oară, nu-i fusese cu putință în nici un chip domniței să ajungă pînă la el,

din pricina viscolului, care bîntuise în tustrele zilele Crăciunului ca o mînie a lui Dumnezeu. Mult nu putea sta pe loc fără primejdie beizade, nu pentru viaţa, ci pentru dragostea lor, şi fusese nevoit să fugă cu vifornița. Se întorsese după două săptămîni şi atunci Catrina îl văzuse, la via Gheuculesei. Roaba își amintea cu mirare ascunsă de acea întîlnire, judecînd nebuniile oamenilor la această vîrstă ca un foc şi ca o pedeapsă în care Dumnezeu îi aruncă şi-i amestecă. Încercase şi ea destul în vremea ei şi cunoscuse şi la alţii, dar aici era ceva de care ar fi trebuit să rîdă, dacă nu era mai curînd împrejurare de plîns. Părea că stă prăpăd deasupra lor, aşa se cufundau unul în altul şi rosteau vorbe nebune, mai ales beizade, ca în cartea aceea grecească pe care domniţa o ceteşte cu glas murmurat cînd e singură.

Cartea aceea Catrina o avea sub pieptar şi acum, şi o atingea din cînd în cînd ca pe un talisman. Era povestea a doi amorezaţi rătăcitori, *Theaghene şi Haricleea*, scrisă cu paisprezece veacuri în urmă de grecul Heliodor. Pe aceleaşi ţărmuri înflorite ale mării şi subt acelaşi cer ca o boltă de dragoste, ar fi vrut să se găsească şi ea cu beizade Alecu. Acolo nu-i iarnă, nici viscol. Bine ar fi să nu fie nici rînduielile proaste ale oamenilor, nici robiile măririi, nici ruşinea unei lumi în care nu mai poţi încăpea.

Doamna Anastasia îşi lăsase o clipă horbota pe o măsuţă şi scoase din dulap catastiful, în care îşi adusese aminte că mai are de însemnat ceva. Muie pana de gîscă în cerneală şi scrise cu slove maşcate. Domniţele cele mici, uitîndu-se pe sub sprîncene una la alta, găsiră de cuviinţă să rîdă. Erau în număr de cinci : domniţa Ileana, domniţa Sanda, domniţa Maria, domniţa Safta şi domniţa Nastasia. Stăteau, după rînduială, în stînga Catrinei, pe scăunaşe la fel şi îmbrăcate în acelaşi chip, cu pieptăraşe de catifea şi fuste înfoiate de matasă subţire, cu aceeaşi

pieptănătură, cu același conci, cu spelci de aur, de la cea mai mare pînă la cea mezină.

– De ce rîdeți ? le întrebă Catrina, cu glas de ceartă. Ele întoarseră toate odată capetele privind-o mirate, căci n-o văzuseră încă pînă atunci rostind și privind ca tatăl lor.

– Ești drept tatăl tău... observă Doamna Anastasia.

– Se poate... răspunse scurt Catrina, împungîndu-și iară trandafirul și inima.

– Astăzi nu te-ai plimbat încă.

– Nici nu mă plimb. Văd în toate părțile, și în curte și pe ulițí, oameni urîți și obraznici.

– Care oameni urîți ? Așa i-a lăsat Dumnezeu ! Și ce obraznici ?

– I-ai văzut, mamă, și măria ta. Slujitorii au vîrît în beciuri și la odăile siimenilor oameni de toate felurile, în care se află și bărbi, și giubele. Au vîrît și muieri de rînd și jupînese. I-am auzit cum zvîrl vorbe după mine. Parc-ar zvîrli pietre !

– Aceștia sînt sărmanii care nu și-au răspuns datoriile către vistierie. Eu am rugat pe măria sa de multe ori să-i îngăduie, sau, și mai bine, să-i ierte.

– Să nu-i îngăduie și să nu-i ierte ! răspunse făcînd botișor domnița Catrina.

– Atuncea de ce te plîngi ?

– Să nu-i văd în calea mea !

Anastasia-Doamna privi lung pe domniță, după aceea își isprăvi însemnarea. Rînduind catastiful, pana și cerneala la locul lor, își luă horbota și veni lîngă Catrina. O întrebă încet grecește, ca să nu înțeleagă roabele :

– Ce este ?

Catrina nu răspunse.

– Ți-a mai spus măria sa ceva ? Vîră-ți, copilă, mințile în cap și nu-ți închipui că poți ieși vreodată din hotărîrea lui. Toate cele ce vezi, strînsorile acestea ale slujitorilor și mulțimile care ți se par obraznice, sînt o

nevoie de care şi inima noastră sîngeră, căci şi noi sîntem creştini şi milostivi. Dar ce putem face împotriva îndărătniciei? Avînd atîta nevoie să răspundem şi noi celor care ne cer nouă, cată să strîngem. Plîngem şi dăm – căci ni se cere. Trebuie să deie toţi – căci le cerem. Şi pe lîngă împăratul lumesc avem să mulţămim pe cel din cer, zidind biserici şi înzestrîndu-le cu cele cuvenite, ca să poată vieţui în ele sfinţi părinţi. Iată, vine vremea înoirii domniei, cînd va să răspundem la Ţarigrad mucarerul – bani grei. Iar apoi hătmănia Ucrainei, cu care vrea să-l cinstească Împărăţia pe măria sa, nu se poate primi fără jertfă de bani. Toate cele bune şi frumoase sînt scumpe în lumea asta. De aceea, pentru ca să iasă toate bune, unii trebuie să aducă bani, – iar alţii ascultare.

Domniţa Catrina oftă şi-şi plecă fruntea.

– Mamă, ai dreptate, murmură ea ; şi, în acelaşi timp, îşi pipăi sub pieptar cartea dragostei sale. De atîtea ori mi le-ai spus acestea, de atîtea ori le-am auzit şi de la tata, încît nu se poate să nu-mi fi intrat în cap. Supunerea nu-i de trebuinţă numai în această viaţă. Ca o mucenicie, poate să fie folositoare şi-n cealaltă.

Fu rîndul Doamnei să ofteze, cu obrazul întunecat de nemulţămire.

Atunci un aprod deschise uşa şi vesti pe măria sa Vodă.

Dadacele se săltară din locurile lor şi-şi strînseră lucrul, gata să se strecoare pe o uşă lăturalnică. Domnul intră răsuflînd ca după o grabă.

Pe cînd dadacele ieşeau, domniţele se ridicară odată cu mama lor, închinîndu-i-se. Atunci îl vedeau pe măria sa întăia oară, în acea zi. Veniră pe rînd şi-i sărutară mîna dreaptă. El îşi punea barba pe fruntea lor.

– Duceţi-vă în cămările voastre, zise măria sa domniţelor celor mici. Poate să rămîie numai domniţa Catrina.

Domniţele trecură printre Doamnă şi Vodă închinîndu-se cu ochii plecaţi, pe rînd, după mărime, pînă la

cea mai măruntică. Aceasta, închizînd uşa, aruncă o privire iute de spioană în urma ei. Domnul le ascultă paşii, cu urechea aplecată. După aceea se mişcă pînă la uşa pe unde ieşiseră dadacele şi o deschise, cercetînd ... cealaltă parte. Întorcîndu-se spre soaţa sa şi spre Catrina, zise cu linişte, zîmbind :

– Înainte de a vorbi de ale noastre, aflaţi că dumnealui beizade Alecu Ruset a fost asară văzut în Iaşi şi, dacă nu mă înşel, pînă acuma trebuie să fi fost prins.

Domniţa Catrina primi în plin lovitura şi inima i se ghemui sub năvala sîngelui. Dacă ar fi fost în picioare, s-ar fi cumpănit. Aşa, se ţinea tare pe scaunul ei. Într-o fulgerare îşi făcu judecata acelei veşti, despicînd-o, desfăcînd-o şi lepădînd-o în jurul ei ca pe o floare falşă. Dacă Alecu beizade a fost prins, el n-are de ce se teme, căci asupra vieţii lui numai Sultanul hotărăşte. Şi chiar dacă ar avea a se teme pentru viaţa lui, fără îndoială că nu va rosti nici cel mai mic cuvînt despre taina care-i leagă. L-a simţit, în ziua întîlnirii din urmă, la via Gheuculesei, că poate să piară pentru ea. Atunci ce scop au aceste vorbe rostite în faţa ei şi mai ales îndreptate ei ? Numai pentru asta avea să se întrebe. Sînt o cercătură, pentru un rest de îndoială asupra simţirilor ei şi asupra împotrivirilor ei necontenite ?

Duca o observa. Ea îşi strînse domol lucrul şi se pregăti să plece.

– Mi se pare că şi eu sînt de prisos aici, zise ea c-un glas liniştit. N-am nimic cu vestea asta. Numai dacă vrei măria ta să-mi spui de ce trebuie să mă bucur.

– Rămîi, răspunse Vodă.

– Bine, rămîn.

– Ştii, domniţă Catrină – urmă Domnul – că acest nebun s-ar fi lăudat cîndva că ar putea să-mi fie ginere fără voie ?

– De la un nebun, măria ta, nu poţi auzi decît o nebunie.

– Așa. Și i-am hotărît să nu-l mai văd în scaunul domniei mele. Mai întăi, ca să se stingă vorbele. Al doilea, pentru că-l știu dușman al meu. Al treilea, pentru că-l cunosc îndrăzneț și în stare să săvîrșească orice faptă smintită.

Înfricoșată numai de gîndul acesta, se amestecă Doamna Anastasia.

– Măria ta, asta nu se poate.

– Vreau să înțeleg de ce faptă smintită poate fi vorba, întrebă, cu nedumerire, domnița.

– Dintre cele ce a mai făptuit ! Ca un desfrînat ce se află, nu știți oare cîte muieri și fete a răpit, încît a ajuns plîngere pînă la Poarta Împărăției ? Ca să ne facă rău și să ne strice tocmai acum, asemenea zănatic își poate pune și viața în primejdie ; ca acela care, în desnădejdea înecului, te cuprinde și te duce cu el la fund.

– Măria ta – îndrăzni domnița, cu glas însă potolit – greu lucru socot că este pentru el să răpească o fată de rînd, căci, pe lîngă îndrăzneala lui, mai trebuie și voia ei. Iar pentru o domniță, nu mi se pare a fi mai ușor. Dar dacă a fost prins, măria ta, atunci nici nu-i nevoie să mai vorbim ; fapta nu mai este cu putință.

– Adevărat – mormăi Domnul – fapta nu mai este cu putință.

– Măria ta – se întoarse Catrina cu îndrăzneala sporită – să-l lăsăm atunci la judecata Împărăției.

– De ce ? îl pot judeca și eu. Găsesc eu mijlocul să-l judec.

– Atunci judecă-l.

– Îl judec, după ce-l voi avea în mîinile mele și după ce-i voi tăia toate ghiarele.

– Atuncea, măria ta, mai ai și alte pricini de teamă din partea lui ?

– Le-am avut, rînji Duca ; le-am avut ș-acuma nu le mai am. Au fost cărți care se aflau la mîna unor prietini ai lui, în Țara Leșască ; cărți care zicea el că ar fi fiind

ale mele, închinîndu-mă prin ele Craiului şi lepădînd supunerea mea către Sultan Padişah. Dar acuma au ieşit la iveală alte cărţi, care arată minciunile lui şi răstoarnă uneltirile pe care din zavistie le-a pornit împotriva noastră. Asta-i va aduce pieirea. Încă puţin şi Împărăţia îşi trage de deasupra lui mîna, dacă mîna asta a fost asupra lui, cum se lăuda el.

Măria sa, aşezîndu-se în scaun, se umflă de un fel de mulţămire cugetînd la împrejurările viitoare în care încă un duşman al său va cădea, ca să nu se mai scoale. Domniţa Catrina îl observa mai liniştită. Înţelesese, de şi-i mai rămîneau tulburi îndoieli, că beizade Alecu stă încă teafăr, în afară de primejdie. Totuşi îl aştepta o primejdie în ceasul viitor. Descătuşîndu-şi răsuflarea, aruncă o privire de dragoste tatălui său şi se simţi gata să-l îmbrăţişeze. Dar se stăpîni la timp.

– Tot nu înţeleg – vorbi ea vesel – de ce slăvitul meu părinte mi-a dat acea veste întăi şi întăi mie, şi nu mamei, care se afla şi ea de faţă.

– Ai să înţelegi, domniţă, mai tîrziu – răspunse Domnul – cînd vei cunoaşte năcazuri şi dureri ca noi, cînd vei fi trecut prin ispite şi cînd vei fi la casa ta, avînd copii şi mai ales copile.

– Ca să am copii şi copile, trebuie să am întăi soţ.

– Cu ajutorul lui Dumnezeu, vei avea, domniţă, dacă într-adevăr eşti ascultătoare părinţilor, dorindu-le binele şi dacă nu ţi-i cugetul la altele.

– Vra să zică asta a fost, măria ta ? N-ai avut credinţă în mine şi ţi-a mai rămas în suflet o bănuială ?

Doamna Anastasia îşi puse mîna dreaptă pe umărul copilei.

– Am crescut-o curată ca o floare – îndreptă ea, cu ochii în lacrimi, cuvînt către măritul său soţ – şi nu s-a atins de sufletul ei nici umbra prefăcătoriei ; aşa încît o obijduieşti avînd îndoieli, măria ta. Chiar mai înainte de

a veni măria ta aici a arătat înțelegere pentru năcazurile noastre, supunîndu-se tatălui și domnului său.

– Mă supun și maicei mele – adaose Catrina, cuprinzînd și sărutînd mîna Doamnei – căci o văd mîhnită ; dar rog pe tatăl meu să întîrzie pentru totdeauna, dacă se poate, acel ceas al însoțirii cu urîtul, pe care eu îl socotesc ceas de moarte.

– Bine, bine ; lasă pe părintele tău să călăuzească luntrea vieții tale spre liman... zise Domnul cu bunătate. Vom încerca să facem cum e potrivit pentru folosul nostru. Înlăturînd piedicile și dușmanii, calea cea bună se deschide.

– Necontenit piedici, necontenit dușmani... suspină domnița, gîndindu-se aiurea.

Doamna Anastasia suspină și ea, dintr-o inimă dreaptă.

– Sînt și ne luptăm cu ei și-i biruim ca pe balaur, cu ajutorul lui Dumnezeu, grăi Duca-Vodă. Unul care ne-a hulit și ne-a ponegrit, fălindu-se cu haznalele fără fund ale averii lui și sprijinindu-și cu mult bănărit jalobele la Împărăție, stă la pămînt. L-am oborît ș-am pus piciorul pe el. Nu noi îl batem, ci legea ; noi numai împlinim hotărîrile ei. Acesta-i dumnealui Grigorie Ursachi, decît care se părea că nu este altul mai presus în țara Moldovei. Au mai fost și alții, care au fugit la leși. Vin la mîna noastră pe rînd. Acuma, iată s-alege și-n privința feciorului celui nebun al lui Chiriță Dracu. Îi vor cunoaște leșii minciunile, îi va judeca și Stambulul viclenia. Părăsindu-l Împărăția în mîna mea, eu nici n-am nevoie să ridic buzduganul ; ci las slobodă asupra lui ura acelora pe care i-a necinstit, răpindu-le muierile ori fetele, pentru desfrînările lui.

Domnița coborî pleoapele, ca să nu privească spre tatăl său cu spaimă, ori cu dușmănie.

– Într-adevăr – zîmbi ea deschizînd ochii înainte-i – asemenea om se cuvine să fie hăituit ca un lup în codru.

Vodă păru mulțămit de acest cuvînt. Cu mînile la spate, se mișcă prin odaie pe dinaintea femeilor. Scurt și burduhos, părea încercuit într-un butoi, pe care-l clătina, ca să

mai trezească drojdii de îndoieli. Catrina îl urmărea cu privirea-i ascuţită.

– Este nevoie – începu el iar – să mă duc la Stambul, ca s-astup gurile cele flămînde, să deştept prietiniile, să îndestulez vistieria lui Mehmet, să fac să curgă daruri în harem. Dacă dă Dumnezeu, după înoirea domniei, să ne alegem şi cu hătmănia Ucrainei, putem îndrăzni să şedem la tocmeală în privinţa lui Ştefan beizade, care nici nouă nu ne este prea drag. Se poate să scăpăm de el, cu ajutorul tău, domniţă Catrină, dacă te-ai hotărî să faci un drum atît de lung.

Catrina stătea la îndoială pentru răspuns, bănuind iar o cursă.

– Părintele meu – vorbi ea blînd – adevărat este că drumu-i greu, însă l-am mai făcut, şi nu numai o dată. Dacă socoţi că-i mai bine să rămîn aici, voi rămînea, avînd încredinţarea că vei scoate totul după dorinţa mea, urmînd să-mi alegi apoi un soţ vrednic de o domniţă nu numai a Moldovei, ci şi a Ucrainei ; care, dacă va binevoi Maica Precista, va fi şi Voievodului de la munteni soră. Căci şi pentru domnia Munteniei a lui Constantin, fratele meu, ai să te trudeşti, măria ta, la Stambul ; şi pentru aceasta e nevoie de destule cheltuieli şi strădanii. Fiind împovărat cu atît de multe, poate n-ar fi rău să fiu şi eu acolo, apărînd şi eu fiinţa şi inima mea, cum oi socoti mai bine, nădăjduind de la Dumnezeu putere şi minte. Iar dacă măria ta socoţi că nu-i bine să mă duc, voi sta pe loc. Cum vei hotărî, aşa va fi.

Vodă privi cu plăcere pe copila sa, uimit de înţelepciunea ei.

– Vei merge cu mine – grăi el – aceasta este hotărîrea cea bună.

– Cea mai bună, fără îndoială, încuviinţă Doamna Anastasia, ca un ecou.

Catrina plecă fruntea cu supunere. Ridicîndu-se apoi de pe scăunaş, sărută mîna tatălui său şi a maicei sale şi le

ceru îngăduință să se retragă. Tocmai asta dorea și Duca, deoarece venise mai cu samă pentru sfatul lui obișnuit cu Doamna Anastasia în privința gospodăriilor lor împănate în toată țara – hanuri, mori, iazuri, prisăci, tamazlîcuri, turme și herghelii – neuitînd soma care creștea ca apa în vistierie. Cu multă trudă se privegheau și se lucrau toate, dar amîndoi soții erau vrednici de laudă pentru hărnicie și binecuvîntați întru deplina lor înțelegere.

Catrina ieși liniștită ; dar cum închise ușa, grăbi pașii și intră aproape în fugă în chilia ei. Dadaca Măgdălina o primi în brațe, observînd-o cu luare-aminte. Domnița se desfăcu din îmbrățișare și se abătu cu fața în jos pe divan.

– Ce s-a întîmplat, sufletul mămucuței ? șopti dadaca, urmînd-o și aplecîndu-se asupra ei. Totdeauna mi-i teamă, cînd îl văd venind astfel pe măria sa, c-un zîmbet pe care i-l cunosc. Ascultă, sufletul măicuței, am primit iar veste prin Zoița. Nu-știu dacă s-a putea să-l vezi, dar a venit.

Domnița răsări, se îndreptă pe divan și cuprinse umerii țigăncii.

– Adevărat ? Mai spune-mi o dată.

– Îți mai spun, mămucuță. A venit.

– Așa este. Nu era de crezut ce lăsa tata să se înțeleagă. Acuma, însfîrșit, răsuflu : căci stăruia în mine frica, de și judecata arăta altfel.

– Ce dădea a înțelege măria sa, sufletul mămucuței ?

– Că beizade ar fi căzut în mîna slujitorilor agiei.

– Asta nu, mămucuță. Vai de mine ! cum pot minți oamenii astfel ! Mai nainte a sosit într-un suflet Zoița. L-a lăsat în bună stare la via Gheuculesei.

– Da, se vede că așa este, dadacă. Însă a fost văzut de oamenii domnești.

– Se poate, sufletule. Destulă primejdie este și asta. Va fi fost iarăși la jidovul lui, la care leapădă pietrele pe care le mai are. Mie nu-mi place treaba asta a lui beizade.

– Dadacă, să te duci să i-o spui lui asta, dacă ai asemenea îndrăzneală, rîse domnița. Să te duci și pentru că eu

nu pot ieşi nici într-un chip. M-am mai gîndit, şi găsesc orice drum al meu cătră el, acuma, cu primejdie. Stau oameni care pîndesc. Şi nu vreau să cred că n-ar îndrăzni să mă urmărească şi pe mine, dacă astfel li s-a poruncit. Deci numai tu, dadacă, poţi ajunge la el. Încă şi pentru tine mă tem. Dar trebuie numaidecît, deoarece este de dus o veste mare.

– Te temi şi pentru mine? Ai dreptate, sufletul mămucăi. Dacă te-ar putea urmări pe măria ta, de ce nu m-ar urmări pe mine? Însă este chip să găsim o chibzuinţă, căci orice lucru îşi are umbra lui şi orice treabă chibzuinţa sa. Măria ta porunceşti săniuţa; ieşi la plimbare şi te întovărăşesc şi eu, ca totdeauna. Atuncea bag de samă ce şi cum.

– Nu ies, Măgdălină, căci nu vreau să întîrzii nimica.

– Atuncea nu ieşi, mămucuţă, şi să ne gîndim la altceva.

– N-ar fi bine, dadacă, într-o împrejurare ca asta, să vezi ce spun cărţile tale?

– Mie-mi pare bine, sufletule, că rîzi; să ştii că ele sînt totdeauna mai înţelepte decît noi. Dacă măria ta socoţi potrivit să aştepţi aicea, atunci am să mă reped eu pînă în ţigănie la noi. Am acolo cumătri, fini şi nepoţi cît lumea. Dacă sînt iscoade care se ţin de mine, pînă acolo am să le văd ş-am să le cunosc. Iar cînd oi ajunge între cînii de la bordeie şi între toţi ai noştri, fac eu o nuntă ş-o încurcătură, din care numai eu am să ies singură şi neştiută, pe-un drum cotit, cum numai drumul raiului poate să fie, mămucuţă, şi mă duc unde am treabă şi dau vestea pe care mi-o porunceşti.

– Să te întorci însă degrabă, Măgdălină, ca să mai fiu o dată încredinţată că nu i s-a întîmplat nimic. Şi să-i spui aşa, că asupra lui acuma s-a ridicat o primejdie, încît nu poate să mai steie în ţară şi cît mai degrabă să scape undeva. La leşi nu-i bine să se ducă, pentru că şi-acolo s-au pus împotriva lui vorbe. Mai degrabă la munteni,

ori la unguri ; dar nici acolo nu-i bine, pentru că ne despărţim. Totuşi, pentru scăparea vieţii lui, să primească această suferinţă. Dar dacă poate să se bizuie pe Şişman serascher de la Juravna şi pe Soliman paşa de la Obluciţa şi, cu prietinia lor armat, să ajungă cu bine la Stambul – să încerce mai bine asta. Acolo, după cît mi-a spus, are ocrotirea lui Cara Mustafa. Mă întorc iar şi cuget că pe prietiniile necredincioşilor nu se poate bizui multă vreme ; ochii lor se pot întoarce către aurul şi peşcheşurile de la Moldova. Mai potrivit ar fi să caute dragostea pe care i-a arătat-o acel cuvios părinte franţuz, cît l-a întovărăşit în drumul lui către hotarul Împărăţiei. Asta să-i spui.

– Întocmai, sufletule. Am să-i spun să se ducă la Ţarigrad şi să caute pe popa cel franţuz.

– Aşa ; dacă poate, Măgdălină, acolo să se ducă ; pentru că, după porunca măriei sale, şi eu voi fi la Ţarigrad nu peste multă vreme, pentru a mă apăra de logodnicul pe care nu-l poftesc. Cu ajutorul Maicei Domnului mă voi duce ; şi am mare dorinţă să ne vedem acolo, într-acel loc încîntat cum nu se află altul pe pămînt. Dacă şi beizade Alecu hotărăşte aşa, atunci drumul lui să fie în cea mai mare taină, şi şederea sa la Ţarigrad să i-o ştie numai cel mai de samă al său prietin. Numai aşa avem să putem fi alături. Altfel, la primejdia vieţii lui se adaogă primejdia să nu ne mai vedem poate pînă la sfîrşitul zilelor noastre.

– Am să-i spun toate, sufletul mămucuţei. Să se ducă şi să te aştepte în mare taină. Am să-i mai spun eu şi altele.

– Poţi să-i spui, dadacă, mai ales că m-ai văzut lăcrămind pentru soarta lui. Ai putea să-l săruţi pentru mine, însă nu se poate şi nu primeşte.

– Ştiu, sufletule, căci sînt bătrînă şi urîtă. Ar trebui să fiu cu patruzeci de ani în urmă, în vîrsta Zoiţei. Mă duc ; şi să ştii că n-ai să aştepţi multă vreme.

Dadaca trase pe mînicĭ caţaveica de vulpe cu faţa albastră şi se învăli cu şal turcesc pînă la ochi şi pînă la nas. Şalul era naramzîu şi faţa caţaveicei ca piatra vînătă, semne vii şi tari, pe care anume gîndea să le lepede şi să le schimbe într-un bordei din ţigănimea domnească de la malul Bahluiului. Păşind cît putea mai uşor cu ciubotele-i de marochin roş cu turetci, se strecură prin tinzi şi ieşi pe la cuhnii, coborînd către odăile siimenilor, la portiţa dinspre iaz. Înainte de a trece mai departe, se opri la o privelişte la care se strînsese toată argăţimea şi slujitorimea Curţii.

Armăşeii scoseseră din beciul siimenilor pe ticălosul boier Grigorie, asupra căruia răcnea în fiecare zi Domnia, şi-l băteau la tălpi cu toiege în opt muchi. Îl întinseseră cu pîntecele pe omăt şi-l băteau. Alt chin şi altă pedeapsă erau oprite. Trebuiau să-i rupă şi să-i sîngereze toate rănile vechi. I se cuvenea aşa pedeapsă, deoarece nu se mai pomenise asemenea bătrîn îndărătnic, ţinîndu-şi încleştaţi dinţii şi nevoind să mărturisească ascunzişurile banilor cîţi îi mai rămăseseră.

– Doamne Dumnezeule ! bolborosea îndărătnicul rugăciune, icnind cu spaimă sub lovituri ; milostiveşte-te, Doamne, şi pune sfîrşit durerii, luîndu-mi zilele puţine cîte mi-au mai rămas !

Slujitorii se îndemnau rînjind :

– Vedeţi că ştie să vorbească ? Dar nu spune ce trebuie. Daţi-i vîrtos !

Bătrînul arătă o mască galbenă asudată cu sînge şi închise ochii, istovit.

Dadaca privi curioasă un timp, apoi se deslipi de lîngă grămada la care se alăturase şi dispăru pe portiţă. Unii argaţi o ştiau lîngă ei şi dintrodată n-o mai văzură. Rîzînd, stupiră în locul unde stătuse, şi-şi făcură cruce.

Înserarea de iarnă veni grăbită, c-o negură de ninsoare. Domniţa stătu în neclintire la fereastră, privind cum creşte întunericul, ca şi neliniştea din ea. Cînd se făcu

noapte deplină deasupra omăturilor cenușii, se trase lîngă soba lungă. Înăuntru ardeau despicături mari de lemn ; le adusese, gîfîind sub greutate, o roabă și le aruncase peste jarul vechi. La lumina flacărilor, domnița deschise istorisirea minunată a lui Theaghene și a Haricleei, și, lîngă amorezații aceia din veacuri vechi, intră cu propria ei dragoste, amestecînd timpurile, locurile și ființele – pînă ce dadaca Măgdălina se întoarse cu veste.

O auzi scuturîndu-se de omăt în tindă și tresări. De mult cartea-i căzuse pe genunchi. Măgdălina intră.

– Veste bună, dadacă ?

– Bună, sufletule. Se duce unde i-ai poruncit. Ca șarpele cel înțelept stă tupilat în Stambul și te-așteaptă să vii, ascuns și de nimeni știut. Iar semnul venirii noastre să i-l dăm la casa franțujilor, în Pera.

– Bine, dadacă Măgdălină, ți-ai cîștigat cu vrednicie cerceii. Ș-am să și te sărut.

– Și una și alta am avut și din partea lui beizade... miorlăi cu glas de tinerețe dadaca.

XXVII

Depărtată cale spre rai.

Alecu Ruset se simți și mai strîmtorat în viața lui. Nu era vorba atît de drumurile cătră miazănoapte, apus și răsărit, unde prietiniile poate-i fuseseră surpate de uneltiri ; nici de întoarcere în sălașul lui de la Hîrlău : acolo amenința să rămîie stăpînă pustia ; nici chiar de nourul cu furtună care se grămădea la Stambul venind împotrivă-i ; cît de lipsa domniței Catrina. După hotărîrea ei, care părea luminată de înțelepciune, el trebuia să părăsească țara. Dar părăsea mai ales izvorul din care i se adăpa viața. Așteptările înfiorate, fericirile fără nume ale întîlnirilor și durerea despărțirilor – care durere cuprin-

dea şi ea destulă fericire, însoţită fiind de nădejdea altei întîlniri, toate acestea rămîneau căzute în noaptea şi îngheţul iernii.

Se mai putea întoarce un răsărit al vieţii ? Fără îndoială, căci pentru asta trăia el. Iar acea lumină nouă de aur avea să încununeze marea albastră de la miazăzi.

Pornind cu luare-aminte din preajma Iaşilor, beizade Alecu se lăsă cu sania lui de ţară, cu doi căluţi şi cu Bîrlădeanu, spre Vaslui, nu pe drumul cel mare al Şantei, ci printre păduri, urmînd pîrtii înguste. Mergea destul de încet, poposind la margini de sate şi rareori la hanuri, neguţătorind de la localnici piei de vulpe şi de lup. Ocoli tîrgul Vaslui şi coti la dreapta spre apa Siretului, trecînd-o pe ghiaţă la ţinutul Bacăului. Ferindu-se astfel de drumul domnesc al Galaţilor, îşi închipui că poate răsufla mai în voie.

La ţinutul Bacăului, sui din muncel în muncel pînă la mănăstirea Caşin. Acolo era stareţ cuviosul Teofan, unchi al său, frate cu maica sa Profira-Doamna, de mult trecută la odihna celor veşnice. Părintele Teofan, umilit stareţ, venit de la Aton, era bun rînduitor al gospodăriei Caşinului şi-şi purta cei patruzeci de cuvioşi părinţi de subt ascultarea sa ca un căpitan oştenii săi. Se afla încă în putere, ajuns la cărunteţă ; ştia să mînînce şi să beie bine după monahiceasca rînduială şi nu se sfia, în zile de post, să iasă la vînat în codru, cu argaţii şi cu cînii săi. În poarta acestei aşezări a Sfîntului Munte bătu Alecu Ruset într-o sară, la începutul lunii martie, şi fratele portar îl primi cu bunăvoie ca pe-un străin călător.

Acest călător străin dorea să vadă pe cuviosul părinte arhimandrit Teofan.

Prea cuvioşia sa era în strana lui, în sfînta biserică, ascultînd slujba de vecernie.

Lăsînd caii, sania şi pe Vîlcu afară, la poarta deschisă, beizade Alecu pătrunse în biserică. Se opri la intrarea naosului, îşi făcu de trei ori semnul crucii şi trecu pe la

icoane, sărutîndu-le cu umilință. Ajuns în drept cu jilțul cuviosului stareț, se închină și spre cuvioșia sa. Iar cuviosul Teofan, ca și ceilalți cuvioși monahi, îl privea cu mirare, însă și cu plăcere, văzînd venind în chinovia lor om cu vești din lume. Părea a fi un negustor : gros îmbrăcat cu șubă de oaie și încălțat cu ciubote de iuft, cam nepieptănat și prea bărbos pentru un mirean tînăr. Venind spre Teofan, la sărutarea mînii, sfințitul stareț îl cunoscu și tresări în scaunul său ; dar îndată înțelese că nu-i bine să-l vădească în acel loc față cu toți ; căci toată înfățișarea acelui nepot iubit al său i-l arăta pribeag și poate urmărit, așa cum e, în această țară, soarta domnilor și a feciorilor de domni, mai nefericită și mai proastă soartă decît a oamenilor de rînd.

Deci îi întinse mîna spre sărutare și-l binecuvîntă, fără a-i da semn pe față. Și fără a se clinti din locul său, cuviosul Teofan ascultă sfînta slujbă pînă la sfîrșit. Știa că străinul a rămas în biserică, în laturea și-n umbra unui stîlp ; însă nu-și întoarse ochii spre el. Numai după ce toate se isprăviră și camilafcele cuvioșilor părinți se mișcară într-acolo, veni și starețul ; iar negustorul, sărutîndu-i din nou mîna, se rugă de găzduire pe noapte, pentru sine, pentru o slugă a sa și pentru sania cu doi cai.

– Asta se cuvine oricărui călător, răspunse cu blîndeță Teofan.

– N-am îndrăznit, prea cuvioase părinte – răspunse beizade – și am socotit că am datorința să cer învoire și binecuvîntare întăi.

– Datoria noastră creștinească, frate, ne poruncește să primim pe aproapele nostru ca pe Hristos, și să-l ajutăm în năcaz fără a-l întreba cine este și de unde vine.

La aceste vorbe străinul se bucură, zîmbind. Ieși, ca să deie poruncă slujitorului său. Iar cuviosul stareț rîndui fratelui arhondar să pregătească cină și chilie de odihnă, trimețînd în aceeași vreme și răspuns acelui străin

să binevoiască a pofti în chilia prea cuvioşiei sale, pînă ce masa şi patul vor fi gata.

Cuvioşii monahi înţeleseră acest drept al mai marelui lor să afle el cel dintăi ce s-a petrecut pe lumea asta de cînd asupra iernii s-a arătat steaua cu coadă ; ce-a fost cu cutremurul şi cu moşneagul cel care a înviat din moarte în sfînta mănăstire Golia la Iaşi ; cum şi despre paserea Roc, care iar a ieşit, vestind războiul împăraţilor. Căci acea pasere uriaşă cloceşte la un veac un ou în stîncile mării, şi din acel ou iese un şarpe care scapă la uscat, printre munţi şi ape, însemnînd, în trecerea sa, hotare nouă şi scornind zavistie şi pieire printre oameni. Iar apoi, cînd se scrie şi se iscăleşte pacea, pocneşte şi piere şi se cufundă în ţărîna pămîntului. Deci cuvioşiile lor aşteptau cu răbdare şi pîndeau, vîrîndu-şi bărbile în ferestruicile şi între gratiile chiliilor.

Ruset intră la unchiul său şi, lepădîndu-şi blana de berbece lîngă uşă, îl îmbrăţişă în tăcere. Sfinţitul Teofan împinse zăvorul, potrivi bine perdelele ferestrelor şi, punîndu-şi mînile pe umerii nepotului său, îl întrebă şoptit :

– Spune, ce este ?

– Părintele meu – răspunse beizade Alecu – am a-ţi mărturisi multe ; şi toate ţi le voi înşira pe rînd, cerîndu-ţi sfat în nacazurile mele. Deocamdată te rog să-mi spui dacă aicea sînt destul de departe de slujitori domneşti şi de prietini ai lui Duca-Vodă.

– Eşti departe, beizade, căci noi aici, cît ţine iarna, trăim singuri ca într-o pustie. Eşti prigonit şi ai nevoie să te ascunzi ?

– Cred că sînt prigonit, de şi pînă acuma am avut cuvînt să mă socotesc eu mai tare decît Duca. Fiind mare meşter precum ştim, măria sa a găsit mijloc să mă zugrăvească în anumit chip prietinilor mei şi ocrotitorilor mei. Şi mă tem că braţele cele tari care mă sprijineau se vor trage de către mine. Asta încă n-ar fi nimic, dacă n-ar fi căzut asupra inimii mele un blăstăm, care mă osîndeşte să

mă duc neapărat la Stambul. Trebuie să mă înfățișez acolo neștiut și necunoscut, precum îți voi lămuri îndată. Iar ca să pot ajunge acolo astfel, printre primejdii pe care nu le cunosc, am nevoie de sfatul și de ajutorul sfinției tale...

— Îmi vei spune toate, beizade, și vom chibzui, răspunse cu liniștea lui de om gras și balan prea cuviosul părinte stareț. Se cade însă, înainte de aceasta, să-ți întărești trupul cu mîncare și inima cu vin. Știu că asemenea bunătăți, de Dumnezeu rînduite năcăjitului om, nu le lepezi de către tine. Iar vinul, mai ales, să știi că este din acel cu carele mă îndeletnicesc și eu. Făcîndu-mi o bucurie ca asta, de a veni în brațele mele ca la un părinte al tău, după ce nu ne-am văzut atîta vreme, se cade să cinstim ceasul, însemnîndu-l la răbuș printre cele puține ale sărmanei vieți. Închinînd pahare, să lepădăm din fiecare cîte un strop pentru toți cei iubiți ai noștri, unii în viață și suferind, alții trecuți la veșnică hodină. Printre morți eu număr și tinerețele mele ; printre vii, tu numără dragostile tale. Și te poftesc, beizade, un ceas să fii vesel, ca să putem pe urmă în tihnă vorbi despre mîhnirea ta.

Aceste vorbe potrivite au fost ele singure ca o băutură întăritoare pentru Ruset. Și cunoscînd pe cuvioșia sa unchiul său ca pe unul dintre cei mai vrednici întru ostenelile petrecerilor, s-a bucurat și a zvîrlit de pe sine și cojocelul și grija clipei. Și-a frecat mînile, s-a apropiat de pojarul din sobă, văzînd în vîlvătăile lui un chip de departe, și, cu privirile aprinse, a poftit cît mai degrabă pe masă, în fața sa, vinul cel lăudat.

— Să-l cunoaștem și să-l bem pre el, a grăit cu ațîțare, cuprinzînd de după mijloc pe sfințitul părinte Teofan și cercînd să-l salte în sus, ca pe un sac de mei.

Dar cu toată silința de a părea vesel, beizade Alecu s-a oprit, cu mult înainte de vremea lui obișnuită, și a început să se mărturisească unchiului său, spunîndu-i toate cîte avea de spus, pînă într-un tîrziu ceas, la al treilea cîntat al cucoșilor.

A doua zi, către amiază, părintele arhimandrit Teofan a poruncit să i se pregătească sania cea văpsită roş şi să-i puie la oişte doi cai pe care-i ştia prea cuvioşia sa mai iuţi. Fraţii de la odaie împlinind porunca, prea cuvioşia sa a coborît de la stăreţie şi s-a aşezat singur în sanie, punînd pe sine blană de lup şi în jurul său cergi miţoase. Fratele surugiu, pocnind din puhă, a dat veste între ziduri de plecare şi a slobozit fugarii cu mare repeziciune pe poartă.

Părintele arhimandrit n-a lipsit mai mult de trei zile, şi, în vremea asta, negustorul cel străin s-a oploşit bine între fraţi, ţinînd tare cu dînşii felurite probe de mîncare ori băutură şi mai ales încîntîndu-i cu istorisiri care de care mai minunate, lumeşti lucruri cu mult mai de haz, orice s-ar spune, decît sfintele poveşti de la Metafrast, Damaschin şi alţi părinţi care au scris şi au povestit.

Venind sfinţitul Teofan a treia zi, a chemat la sine pe negustor iarăşi în chilia de la stăreţie, unde ardea foc mare în sobă şi erau trase perdelele. Poftind întâi pe părintele pivnicer să aducă puţintel vin din cel de care ştia el, au rămas amîndoi, străinul şi cu părintele Teofan, singuri, sfătuind, pe cît spuneau cuvioşii monarhi, despre o negustorie.

– Ascultă, beizade – îi zise cuvioşia sa viind aproape şi cuprinzînd cu dreapta grumazul nepotului său – am făcut precum mi-ai spus şi m-am dus pînă la Tîrgul-Ocnei şi am coborît şi mai departe la Bacău, ispitind pe unii şi pe alţii dintre boieri şi slujbaşi. Apoi, într-adevăr, se spune că ar fi ieşit vorbă de la Împărăţie asupra domniei tale pentru nişte vicleşuguri pe care le-ai fi săvîrşit, dar n-am înţeles că ar fi avînd cineva o poruncă să te oprească. Decît, zic ei, de-acu au să se spargă răutăţile care au mai rămas de la Antonie-Vodă. Şi-ndată după aceea, cum e naravul moldovenilor, suduie şi pe Duca-Vodă ca pe un Antihrist, care ar fi ieşit în acest sfîrşit de veac spre pieirea lumii.

– Am înțeles că bine este să mă păzesc, precum am început – zîmbi Ruset – și mai ales cată să găsesc mijloc să trec Dunărea și s-ajung unde vreau, ascuns, din două pricini, într-o îndoită taină : să nu mă știe prietinii mei păgîni și să nu mă știe dușmanul nostru Duca, pînă ce va veni vremea să ies la lumină pentru o singură ființă, fără de care viața mea nu mai are preț.

– Această singură ființă, beizade, se pare că este primejdia cea mai mare a vieții domniei tale. Nu te uita supărat la mine, căci n-am să cerc a te opri din drumul care ți-a fost scris din veci. Du-te, și te voi ajuta cum se cuvine. Bea acest pahar, ca să te îndulcești ; zîmbește fratelui fericitei tale maici, care se află acum între sfinte, într-un liman fără vifor, și ascultă bine care este sfatul meu.

Aceasta a fost cea din urmă noapte pe care a petrecut-o Ruset la mănăstirea Cașin. Sculîndu-se a doua zi, a sărutat mîna prea cuviosului stareț în văzul tuturor monahilor, primind binecuvîntarea, și a purces la drum în munte cu săniuța lui cu cai și cu Bîrlădeanu, avînd călăuz un frate tînăr, cu numele Nicodim.

Era într-o miercuri, în opt zile ale lunii lui martie, și tustrei călătorii și-au făcut cruce, cerînd ajutor de la sfîntul părinte Teofilact, care stăpînea acea zi, cît și de la cei patruzeci de sfinți mucenici din Sevasta, a căror mare slujbă la mănăstire era a doua zi. Au umblat astfel încet patru zile. Lăsînd la un schit de sub Cernegură sania cu cai, au suit cu piciorul potecile pe sub cetini și pe sub păreți de stîncă, trecînd hotarul muntenesc către apa Buzăului.

Venea un vînt cu sunet mare de către miazăzi și pălise soare cald pe țancuri. În ziua a șasea beizade Alecu Ruset cunoscu, după fumegarea văilor, că pocnesc ghețurile și pornește zăporul primăverii. Atunci avu în sine bucurie, ca și cum berbecele lunii martie ar fi spart pentru el peștera întunericului, dînd drumul luminii anului. În adevăr, în noaptea următoare, la straja a treia, fiind poposit la mă-

năstirea Cheia, auzi spre piscurile încă stăpînite de tăcere cîntarea cucoșilor sălbatici. Iar în cealaltă noapte prinseră a bubui puhoaiele cătră văi.

De la acea sfîntă mănăstire Cheia, din muntele încă alb, au coborît spre cîmpie doi cuvioși monahi, avînd la ei cărți și daruri pentru Sfîntul Munte. Au călătorit cu pace din sat în sat pînă la Brăila. Acolo au așteptat să curgă ghețurile și au putut trece cu luntrea la Măcin subt ochii cavafilor Împărăției. Erau acolo și mulți alți slujbași cu cealmale, stînd pe vine în jurul tipsiilor de aramă pline de mangal aprins. Îi priveau zîmbind cu nepăsare și dormitînd, apoi le făceau semn să-și vadă de drum, ca unor oameni ai lui Dumnezeu. Unii harapi mormăiau în urma lor, dar nu îndrăzneau să-i atingă. Toți, și osmanlii și creștini, se adunară o clipă ca la o petrecere, cît călugării neguțară de la un bulgar doi asini. Se desfăcură, lăsîndu-i să treacă în calea lor, încălecați și bălăbănind din picioare lungi pe animalul Domnului nostru Hristos. Apoi de-acolo au umblat tot cătră primăvară, descălecînd și închinîndu-se la toate bisericile, și cînd au străbătut dincolo de Etropol munții care se chiamă Balcani, au găsit migdali înfloriți.

Au mers cu asemenea rînduială prin Rumelia și au văzut primăvara în toiul ei, cu strălucire de argint și purpură spre coasta mării. Dînd laudă prea curatei Panaghii, au intrat pe drumul Sfîntului Munte ei închinat, unde se înșiră și se înalță în stînci, pe două țărmuri, cele douăzeci de mari mănăstiri ale creștinătății, c-o mie de biserici și paraclisuri, c-un popor negru și bărbos de monahi. Acolo bine primit este numai bărbatul, zidirea cea fără greș a Pantocratorului, neavînd intrare nici muiere, nici dobitoc femeiesc. Însă bine primită întru laudă pretutindeni este Aceea care a zămislit în sine pe răscumpărătorul păcatului omenesc.

Acolo cei doi călători pe asini au intrat ca într-o altă lume, cu blînd văzduh și grădini încîntate. Li s-a îmbălsămat sufletul de miresme, li s-a bucurat auzul de murmur

de ape, cîntece de paseri şi zboruri sunătoare de albine. Sus, pe piscuri, stătea tăcerea singurătăţii pădurilor, şi, din pacea văilor, li se deschidea aria nemărginită a mării.

Aşa, umblînd printre sfinte lăcaşuri unde cîntau simandrele de aramă, s-au oprit la Kiliandari, lăcaşul împăraţilor celor vechi de la Bizanţ, şi şi-au dat, în taină, părintelui egumen, scrisorile şi îndreptările. S-a aflat îndată că acei străini monahi au adus sămi de la anumite metocuri din Moldova ale sfîntului lăcaş şi s-au bucurat toţi fraţii de sosirea lor, îmbrăţişîndu-i.

Au hălăduit cei doi călători, în acea cetăţuie a credinţii, două săptămîni, odihnindu-se de lung şi ostenitor drum ; apoi s-au supus poruncii prea sfinţitului egumen de a duce alte cărţi şi alte sămi la sfîntul patriarh de la Ţarigrad, stăpînul tuturor dreptcredincioşilor creştini. Li s-au dat şi doi slujitori alvaniţi, cu arme bune, care să-i călăuzească şi să-i apere o parte din cale ; şi astfel, la începutul lunii lui mai, urmînd coasta mării, smeriţii călugări cu asinii lor au ajuns pe la miazăzi la Cetatea Împărăţiei, cătră poarta de la Edi-Culè. Au trecut fără supărare pe lîngă hamgerele stăpînirii în lungul zidurilor celor mari, şi au bătut în poartă la o sfîntă mănăstire a legii noastre, închinîndu-se fratelui portar şi poftindu-i cu vesel glas ceas bun.

– *Kali ora !* a răspuns fratele portar înclinîndu-şi barba şi a cunoscut îndată, pe carte, pecetea de la Kiliandari, sărutînd-o cu evlavie.

A doua zi, la casa Crăiei franţuzeşti din Pera, în preajma grădinilor celor mari de harbuji, s-a înfăţişat cu fruntea plecată şi cu mînile încrucişate pe piept unul din cei doi călători. Slujitorii s-au mirat : ce caută un călugăr grec într-un loc unde nu se aflau decît ascultători ai sfîntului părinte de la Roma ; şi l-au întrebat cu ce poate fi îndatorat. Din înălţimea lui, cuviosul şi-a scuturat barba şi pletele, nedînd răspuns cu glas. A scos din mînica largă a giubelei o scrisoare ş-a pus-o sub nasurile slujitorilor, ca

să-i citească însemnarea numelui, însă ţinînd-o strîns între degetele-i groase.

I-au cerut, prin semne, scrisoarea ; el a vîrît-o binişor la loc, scuturînd iar din cap. Ş-atuncea l-au luat de dinapoi şi l-au vîrît întâi într-un cerdac, apoi într-o tindă lungă, după aceea într-o odaie cu aurării pe păreţi, în care stăteau în jilţuri, la sfat, cîţiva boieri străini. Călugărul se miră de straiele lor de catifea şi matasă, de papucii cu călcăie nalte şi de pieptănăturile lor ; căci, păstrîndu-şi tăcerea, îi judeca din cap pînă în picioare.

Pe o uşă prea naltă intră şi veni către el un om scurt şi gros, în strai posomorît mai cuviincios. Văzîndu-l, călugărul se lumină la obraz.

– Ce este ? întrebă domnul de Marenne, privind cu curiozitate pe musafir.

Îl măsură şi el de jos în sus şi i se păru că-l cunoaşte ; dar nu-şi putea deocamdată aduce aminte cum şi unde l-a mai văzut. Era un adevărat anàxios ieromonàhos, netrebnic călugăr, urmînd bine regula sfîntului Vasile, care stăpîneşte la Haghionoros şi care glăsuieşte astfel : «umilinţa monahului să se arate în cele dinafara sa : nepieptănat să-i fie părul, iar straiul neîngrijit şi scîrnav». Gulerul straiului, sub pletele unsuroase, îi era împodobit de un strălucitor slim.

Domnul abate, fără a se apropia mai mult de el, îi adresă încă o dată întrebarea în greceşte.

Cuviosul zîmbi cu umilinţă, făcînd semn de împotrivire spre buze.

– Pe cît se pare – se îndreptă vesel domnul de Marenne către boierii franţuji – acest frate al meu întru Hristos, de cînd nu l-am mai văzut, şi-a luat ca rînduială a vieţii muţenia.

Monahul trase din mînică scrisoarea, şi, la acel gest, fără a-şi da sama de ce, abatele Paul îl cunoscu.

– Închipuieşte-ţi ! strigă el cu surprindere ; nici nu mă aşteptam să întîlnesc, aşa de curînd aici şi aşa de departe

de locul unde ne-am văzut întăi, pe prietinul nostru Bîrlădeanu.

Acest nume ava Paul îl rosti în felul său, schimonosindu-l ciudat ; însă cuviosul Vîlcu îl pricepu şi-şi plecă fruntea în semn de încuviinţare.

Rupînd pecetea şi desfăcînd cartea, domnul de Marenne se trase la o parte, mai cătră lumină. Ceti repede cele cîteva rînduri şi se întoarse cu prefăcută bucurie spre tovarăşii săi.

– Însfîrşit – lămuri el – a sosit şi acea dorită zi, cînd voi putea să vizitez mănăstirea veche Balîklî. Lenea poate m-ar face să amîn iar, însă de data asta găsesc acolo un cunoscut de departe.

– Îţi putem fi de folos la ceva, şi te putem întovărăşi, domnule abate ? întrebă unul dintre cei de faţă.

– Domnii mei, vă mulţămesc. Ştiţi bine că m-am deprins cu meandrele Stambulului ca şi cu cele ale Parisului, şi vă rog să nu vă osteniţi, lipsind de la îndeletnicirile dumneavoastră obişnuite. Îmi voi găsi singur drumul ; mai cu samă că am tovarăş pe acest cuvios Bîrlădean.

Nobilii măritului rege Ludovic rămaseră încredinţaţi că acel nume reprezintă o titulatură religioasă şi importanţa lui Vîlcu spori în ochii lor. Se înclinară în faţa domnului abate, lăsîndu-l liber să se ducă la o aventură ori la o afacere importantă, şi-i poftiră zîmbind izbîndă.

Deci domnul de Marenne, neluînd cu sine decît un cavaf dintre oştenii pe care Împărăţia îi rînduise slujitori la poarta casei franţuzeşti, porni cu Vîlcu Bîrlădeanu spre mănăstirea Pighia, căreia necredincioşii îi zic Balîklî. Cuvioşia sa mergea călare, iar Bîrlădeanu alături, la scara din stînga. Cavaful înainte, deschizînd drum cu toiagul său. Astfel trecură un pod umblător de vase peste Cornul-de-Aur.

Era o zi dumnezeiască de primăvară şi grădinile risipeau de pretutindeni mirezme şi colori, într-un soare orbitor şi subt un cer de matasă sinilie. De Marenne înălţă nasul său

fin ca să primească adierile delicate ale florilor și ale mării, ocolind cu grijă stîrvurile și gunoaiele din ulițile întortochiate. Medeanuri goale, minarete subțiri, bolți înțesate de negustorime și mușterii, hanuri și cișmele, stoluri de copii gălăgioși ca și vrăbiile din copacii încovoiați peste ziduri ; femeile în feregele și iașmacuri, umblînd pîlcuri cu chicote și cîrcîiri de țărci ; gravii osmanlîi cu turban și ciubuc, binecuvîntînd prin tăcere tihna și chieful ; harabale purtate de boi cu podoabe în coarne, ducînd cucoane grecoaice ori armence, cu obrazurile descoperite, spre feredeie ori vizite ; toate erau pentru franțuz de un interes necontenit împrospătat. Vîlcu le privea c-un ochi nepăsător, ca și cum s-ar fi aflat în sat la el, la ținutul Hîrlăului, în Moldova.

Au trecut astfel, pe la Silivri-Capù, zidurile cele vechi de la Constantin cel Mare împărat, și au răzbit pe sub chiparoși la poarta mănăstirii Balîklî, încărcată de trandafiri și cununi de caprafoi. Cavaful a rămas afară în soare ; apoi, auzind cucul cîntînd într-un platan, l-a ascultat și s-a tras la umbra acelui cort de frunze.

De Marenne străbătu între cerdacuri și chilii și intră cu toată cuviința în catolicon, ca să se încline în fața iconostasului. Asemenea purtare a unui papistaș plăcînd foarte mult părintelui egumen, l-a luat de mînă chiar prea cuvioșia sa și l-a coborît sub pămînt, ca să-i arate izvorul sfînt. Sub bolta aghezmatarului apa minunată curge și bolborosește din ziua cea de jale cînd au pătruns ismailitenii în Bizanț, punînd asupra crucii ticăloasa lor stăpînire. Atuncea și barbunii, pe care-i frigea pe grătar un cuvios monah cu numele Glicherie, au înviat ș-au sărit de pe foc în izvorul izbucnit, înotînd pînă astăzi, ca să se vadă semn de la Dumnezeu pentru viitoarea izbîndă a creștinătății.

De Marenne asculta și privea cu mirare și nu găsea cuvinte destule să arate cîtă laudă se cuvine prea cuviosului egumen Ghelasie, fratele său, pentru bunăvoința pe

care i-o arată Domnul Hristos şi cinstita sa Maică, punîndu-l stăpîn cu vrednicie în acel sfinţit loc. Fericitul Ghelasie îşi închină cu umilinţă barba-i albă şi obrazul uscat şi pofti în arhondaric pe străin, ca să se odihnească şi să se răcorească.

Într-o odaie a arhondaricului, de Marenne găsi pe celălalt cuvios venit de la Sfîntul Munte şi rămase uimit văzîndu-l slăbit şi cu barba aşa de crescută.

Ruset închise cu grijă uşa, punînd zăvorul, îşi lepădă rantia, şi în această stare domnul abate putu să-l îmbrăţişeze.

– Ce este, prinţule? ce s-a întîmplat? întrebă el cu grijă. Cărei împrejurări se datoreşte enigma pe care mi-o înfăţişezi? A trebuit poate să fugi din Moldova?

– A trebuit să fug, domnule abate, răspunse Ruset. Asta pentru mine, însă, nu înseamnează nimic. Mi s-a mai întîmplat să pribegesc, căci aşa-i soarta noastră. Măria sa Duca-Vodă a pus la cale lucruri care-mi pot primejdui viaţa din partea Împărăţiei. Dar nu de teama morţii mă vezi schimbat, slăbit şi umblînd ascuns, ci din altă pricină, care nu-i greu de înţeles.

– Plecările şi despărţirile sînt otrava vieţii noastre în tinereţă... zise abatele, cuprinzînd mîna lui beizade.

– Ai înţeles, şi nici nu-i greu, domnule de Marenne. Vei înţelege şi mai bine că moartea mea eu n-o aştept atît de la strălucitul Împărat-Padişah, cît de la o umbră care-mi zîmbeşte în toate visurile nopţilor mele. Să rîdem amîndoi, dacă vrei; să ştii însă că sfîrşitul meu nu poate fi altul.

– Aici ai ajuns, prietine? întrebă de Marenne cu grijă, privindu-l lung.

– Aici, domnule abate. Iubirea mea e tot ce poate fi mai fără înţeles. Cu atît mai fără înţeles, cu cît am pornit-o rîzînd şi jucîndu-mă. Acuma am venit aici ca s-o aştept pe domniţa Catrina. Trebuie să vie cu tatăl său la Stambul

pentru nunta ei cu beizade Ştefan, împotriva căreia se zbate. Atunci înţelegi domnia ta ce interes mare am să ştiu cît preţ mai are viaţa mea în ochii celor care mi-au fost prietini în serai şi care poate acuma nu-mi mai sînt. Dacă sînt căzut în ochii lor şi uneltirile lui Duca au crezare, mă rog să fiu cruţat pînă la o epocă pe care eu o socotesc fericirea din urmă. Am venit într-ascuns şi-n cea mai mare taină vreau să rămîn – şi din pricina nesiguranţei în care mă aflu dinspre turci, şi pentru ca să nu mă simtă oamenii pe care-i are Duca-Vodă aici, la Poartă. Iubite domnule de Marenne, te rog să te osteneşti, dacă este cu putinţă, pentru acest năcăjit prietin al domniei tale, să afli de la Mustafa vizir zodia vieţii mele. Să nu ştie că am ajuns aici, chiar dacă răspunsul său e bun. Iar dacă în cartea lui scrie rău, să se întindă asupra mea o indulgenţă, pînă ce vor cădea florile şi iubirile acestui an.

Vorbind frînt şi c-o veselie răutăcioasă, pe care domnul de Marenne nu i-o cunoştea, Alecu Ruset urmă a mărturisi în amănunt toate prietinului său. Îi plăcea chiar să-şi desfăşure suferinţa, cu cruzime. După ce povesti toate, rămase împovărat la locul său şi-i tremurară mînile cînd le ridică spre frunte. Privea ţintă pe fereastra deschisă, cătră strălucirea mării. Părea bolnav.

Domnul de Marenne, mîhnit, îl cuprinse de după umeri. Ruset tresări :

– Iubite prietine – îi zise abatele – pe mine nu mă nelinişteşte atît primejdia duşmăniei, cît a iubirii.

– De ce ?

– Îţi spun numaidecît. De şi, precum ştii, călătoria mea în împărăţia otomană n-a avut o ţintă politică, a trebuit, ca străin cu oarecare nume şi însemnătate, să cer intrare în serai, spre a înfăţişa omagiile mele marelui Padişah. Aşa au fost împrejurările, încît m-am legat destul de amical cu vizirul. Şi alte împrejurări au făcut să mă pot

bucura de o deosebită bunăvoință din partea lui Mehmet-Sultan. Puțini europeni au avut și au favoarea de care mă bucur eu, putînd sta singur de vorbă cu maiestatea sa, spunîndu-i anecdote și făcîndu-l să zîmbească. Așa încît sper să-ți fiu de oarecare folos.

Beizade Alecu apucă palmele domnului abate și le strînse la pieptul său, unde-i bătea inima ca un ornic grăbit.

– După cît văd – urmă de Marenne – suferința e deosebit de gravă. Nu socotești, prințule, că ar fi potrivit să-ți întorc macar o parte din datoriile pe care le-am contractat față de domnia ta, într-o plăcută noapte, într-un colț de lume?

– Ceea ce vrei să faci e mai mult, răspunse cu însuflețire Ruset.

– Asta e o datorie de altă natură, pe care eu înțeleg s-o rînduim între afacerile serioase ale vieții. Datoriile celelalte privesc un vin bun din ostroavele Arhipelagului, o duzină de barbuni prăjiți în unt și alte lucruri fine ale bucătăriei grecești; căci eu cu baclavalele turcilor nu mă pot împăca. Cu acest prilej domnia ta ai putea să-mi mai arăți ceva din voia bună cu care m-ai deprins. Voi încerca deci, pe de o parte, să domolesc dușmăniile; iar pe de alta să luminez iar această față cernită. Ai căzut într-adevăr într-o sclavie iremediabilă?

– Am căzut, șopti beizade Alecu. Este de necrezut ce mi se întîmplă, cu toate acestea spun adevărul. Am pe mine cămașa lui Nessus.

Abatele suspină:

– Am avut-o și eu odată și sînt fericit c-am schimbat-o. Îți doresc s-ajungi cu bine, prietine, în anii liniștii mele. Viața e un mare medic. Îmi dai voie să filosofez, știind totuși că rostesc zădărnicii?

Ruset plecă fruntea și lăsă pe prietinul său să-i spuie multă vreme lucruri zadarnice.

XXVIII

Arată că, în intimitate, și cei mai înfricoșați stăpînitori pot fi oameni ; și că, uneori, o partidă de șah o poți cîștiga pierzînd-o.

Domnul de Marenne n-a întîrziat multă vreme, ca să se ducă să cerce, la Poartă, treburile lui beizade. Domnia sa era gata oricînd să facă drumul pentr-un prietin căzut la năcaz ; însă Împărăția nu era tot așa de grăbită ca el ; mergea pe altfel de roți decît Apusul.

Cara Mustafa vizir trecuse pe celălalt țărm de mare, în Asia, ca să puie subt ochii slăvitului său stăpîn Mehmet cele din urmă firmanuri, care de mult așteptau să primească frumoasa lui iscălitură.

Padișahul însă n-avea vreme de pierdut și nu prea era mulțămit să fie tulburat în plăcerea lui de vînătoare întru care nu ostenea niciodată. Sosise cea mai potrivită vreme a rațelor la smîrcuri și a potîrnichilor la ierburi, cu proba celor din urmă cîni și șoimi dresați. Corturile se mutau în fiecare zi din loc în loc cu tot calabalîcul și bucătăriile. Mustafa ajunse alaiul împărătesc între dumbrăvile de la Uzunderè și, după ce descălecă, vesti pe icioglanii strălucitului stăpîn că stă cu fruntea în pulbere, așteptînd învoire să intre sub cortul de matasă. Mehmet îl primi numaidecît ; și servul său, intrînd la el, îi sărută poalele straiului, desfășură pergamentele și se pregăti să scoată din răclița lor de argint penele pentru iscălit. Dar strălucitul Mehmet avea în mînile sale arc și la șold cucura de săgeți. Zîmbindu-i, îl bătu pe umăr și-l pofti să lese treburile lumii neclătite în ziua aceea și să ieie și el parte mai bine la o priveliște rară. Anume, vînătorii Curții aveau să pună la încercare în desișurile văii un vultur mare caucazian, învățat împotriva vulpilor. Mustafa se închină și făcu stăpînului său această plăcere. Se minună chiar mai mult decît

era nevoie de dibăcia bercutului şi firitisi pe icioglanii care-i erau învăţători. Căci aceşti icioglani erau cei mai apropiaţi tovarăşi ai măriei sale Sultanul, urechea lui şi sfatul lui de fiecare ceas ; şi cel dintăi slujbaş al Împărăţiei nu se putea să nu ţie samă de acest fapt.

În ziua a cincea, Împăratul hotărî se se întoarcă la Stambul, aducîndu-şi aminte de o făgăduinţă a lui cătră frumoasa Rebia Gülnuk, sultană hasseki, adică favorită. Lămurit nu era despre ce anume fusese vorba, însă trebuia să-şi împlinească făgăduinţa pe care i-o dăduse în ceasul plecării, cînd ea îşi arătase dinţii albi şi-şi mişcase la urechea lui buzele vopsite trandafiriu.

Făcu semn şi corturile se dărîmară. Vizirul îl urmă agale ; şi se aşezară în ceamuri pe Marmarà, într-amurgul zilei a opta. Nici aici nu era potrivit să scoată firmanurile şi penele de gîscă, căci sara era dintre cele mai tihnite. Plutiră fără facle pe sub cerul cu stele, cătră Vîrful-Seraiului şi Mehmet Padişah, în perinile-i moi, dorea pe Rebia Gülnuk, fără a-şi putea încă desluşi dacă făgăduinţa pe care o dăduse privea o moarte de om ori un colan de mărgăritare.

În ziua a noua, domnul abate de Marenne se aburcă în şa. Cu slujitorul său în urmă şi cu cel împărătesc înainte, coborî din Pera la podul umblător, între catargurile de la Cornul-de-Aur. De aici sui uliţa cea mare a Stambulului cătră Sfînta Sofia şi o clipă făcu popas, ca să-şi mai desfăteze încă o dată ochii de priveliştea aceea unică în lume. Boazul era ca o oglindă ; pe Marmarà licăreau fluturi de diamante ; deasupra Cornului-de-Aur cununa Stambulului se desfăşura cu minaretele-i subţiri şi cu cupolele vii ale geamiilor pînă în fund, la sumbrul Eyub. Bizanţul vechi dormea în mormîntu-i de ruini şi palate scufundate sub mahalalele de case de lemn ale turcilor. De la Şapte-Turnuri pînă la Vlacherne, îl închideau zidurile uriaşe de la Sfîntul Constantin şi de la Atila. Crucile oborîte ale

creştinătăţii – pajuri cu aripile neclintite – apăreau din cînd în cînd simbolic în cerul curat, la mari înălţimi.

Domnul de Marenne oftă, cugetînd că Dumnezeu a binevoit, pentru pedeapsa copiilor săi iubiţi, să îngăduie necredincioşilor a se aşeza cu tabăra lor vremelnică în cea mai frumoasă grădină din lume, în acel serai încîntat pe care-l bate, fremătînd dulce, marea clasică.

Dincolo de Aghia-Sofia, după întreite zidiri de piatră, stau, sub chiparoşi, clădirile împăraţilor războiului. Între săbii, s-au grămădit comorile lumii. Subt unul din baldachinurile lui Mehmet, îşi aducea domnia sa aminte că a văzut cu uimire atîrnînd un smarand enorm cît un ou de lebădă. Acel juvaer nu va fi desigur şlefuit niciodată în feţe meşteşugite şi se va întoarce în mare, ori în pămînt, în starea-i primitivă, ca ş-acel popor de războinici, pe care l-a împins aici vîntul pustiei.

Solul francez îşi îndemnă calul şi zîmbi filosofic veşniciei. În soarele fierbinte al ceasului al patrulea al dimineţii, clipeau prin desişurile livezilor acoperişuri bombate de alamă deasupra streşinilor de chioşcuri. Suna susur de paseri în frunzişuri şi-n lianele care atîrnau în draperii deasupra havuzurilor. Dar de şi după întăiul zid şi după al doilea, şi-n mijlocul cel mai tainic, trăiau, în zeci de clădiri capriţios, rînduite, opt ori nouă mii de suflete, totuşi, deasupra chiparoşilor, ca deasupra unui ţintirim, părea că pluteşte un suflet al tăcerii. Şi marea era singuratică în acea parte, numai la zidurile de la malul apei aştepta, dormitînd în soare, flotila de bărci, împodobită cu purpură şi aurării, a marelui stăpîn.

Domnul de Marenne ajunse la poarta dinafară a Împărăţiei, care se chema, într-o limbă absurdă, Bab-i-Humaiun, şi se opri iarăşi. Ieniceri ţineau straja, împodobiţi cu chiverele lor cilindrice. Căpitenia de ortà cunoştea pe franţuz ca pe-un de-aproape prietin împărătesc şi-l pofti să treacă, făcîndu-i o temenè... Domnul de Marenne îşi puse calul în trap, întorcînd spre mare privirile

de către cupa de marmură unde gealații aruncau capetele singerate ale osîndiților.

La Bab-i-Selam, adică Poarta Închinăciunilor, abatele descălecă protestînd în sine, și trecu singur pe sub boltă, printre două turnuri subțiri și pe sub creneluri. Slujitorii erau înarmați pînă în dinți și arătau ostentativ străinului obrazuri încruntate și foarte mustăcioase. Alt agă se înfățișă și-l cunoscu zîmbindu-i cu semeție și dîndu-i drumul să treacă mai departe. De-aici începeau grădinile umbroase, cu balcoane, chioșcuri și cafasuri, între scînteieri de cișmele, sub paza bostangiilor.

Haremul era undeva, într-o tainiță, după alte ziduri, sub paza hadîmbilor negri, necunoscut încă unui ochi străin. Casa divanului ș-a tronului erau dincoace, subt alte rînduri de chiparoși. Umbra lor tragică acoperea nu numai pajiștile, dar și trecutul cu înlănțuirea lui de necontenite morți năprasnice. Muții, care rînjeau de după gratiile cămărilor, păreau o întrupare a acestor tăceri posomorîte. Așa era legea locului : să nu se ridice glas și sunet omenesc în jurul aceluia care era slăvit de toate limbile pămîntului, Padișah, prea strălucit Împărat, căpitenie a credincioșilor, urmaș al proorocului și umbra lui Dumnezeu pe pămînt.

Mustafa vizir primi pe franțuz c-o gravitate întunecoasă ca și barba lui, în odaia-i cu divanuri joase și măsuțe în șase colțuri, înflorite cu fildeș. Nu erau alte podoabe pe păreți decît arme și trofee. Între ele, Cara Mustafa se socotea într-un loc mai plăcut decît între hîrțoagele ioglanilor secretari, căci iscusința lui era îndeosebi războinică. La o vîrstă de patruzeci și șase ori patruzeci și șapte de ani, simțea în brațul lui toată puterea stăpînului său și a nebiruitelor oști osmanlîi. Asta îi plăcuse lui s-o lămurească franțuzului chiar de la început, cînd îl văzuse întăia oară.

Bătînd în palme, chemă slugi și le porunci să aducă ciubuc, cafea și jîlț. Pofti pe musafir să șadă în acea unealtă evropienească și el se așeză pe divan, alături,

după moda orientală. De Marenne înlătură ciubucul cu imamè de chilimbar pe care i-l înfățișa ciubucciul, dar primi cafeaua, în filigean cu zarf de aur.

Un icioglan, îmbrăcat cu anteriu violet de matasă, rămase în picioare la spatele stăpînului său, pregătindu-se să tălmăcească sfatul. Fața lui curată părea tînără, de și era scrisă de ușoare crețuri, iar ochii, deștepți și vicleni, aveau o oboseală femeiască, cu umbre vinete dedesubtul lor.

– Cu ce-aș putea fi plăcut și folositor iubitului meu oaspete ? întrebă vizirul. Nu l-am văzut de multă vreme ; am avut îndeletniciri însemnate cu măritul meu stăpîn dincolo, peste Mare. De-atunci poate au sosit știri nouă de la prea luminatul Rege, cel mai sus și mai ales între domnii creștinătății, sau s-a aflat ceva de la dușmanii noștri de totdeauna, pe care-i dorim umiliți și căzuți în pulbere...

Domnul de Marenne ascultă cu luare-aminte și vorbele neînțelese, și tălmăcirea lor pompoasă, și-și dădu răspunsul înclinîndu-se politicos :

– Oarecare știri sînt, vorbi el. Suveranul meu urmează a socoti legătura de bună prietinie cu marele Padișah drept cea mai prețioasă dintre legăturile sale cu stăpînitorii popoarelor lumii. Tradiția și interesul legînd două puteri, biruința lor împotriva unuia este asigurată. Aceste lucruri domnia sa domnul abate nu le spune ca un reprezentant oficial care rostește vorbe deșarte, ci ca prietin al măritului vizir. Bucurîndu-se și de favoarea domnului său și de aceea a puternicului Sultan, domnia sa se crede, in chip dezinteresat, fericit de buna legătură dintre ei. La casa franțuzească din Pera ar fi venit știri că Împăratul de la Viena a poruncit din vistieria sa plăți însemnate pentru arme și straie ostășești.

– E vorba deci de pregătiri ? observă Cara Mustafa.

– Pe cît se pare.

– Atunci nu se va putea spune că războiul l-am dorit și l-am ațițat noi.

– Asta niciodată. Cel puţin maiestatea sa Regele meu iubeşte pacea ca pe-un lucru de preţ, ca pe un diamant rar.

– Şi eu socotesc pacea – declară Mustafa – ca cel mai prielnic lucru pentru împăraţi şi noroade.

– Negreşit – aprobă domnul de Marenne – acesta este şi punctul meu de vedere personal. Nefiind însă prinţ, ci un om din mulţime, eu n-o pot socoti ca un juvaer, ci cel mult ca o cafea bună pe care o cunosc cu simţurile de rînd. Celui care mi-o răpeşte, şi mai ales celui care mi-o face rea, aş fi în stare să-i trimet o declaraţie ca cea pe care ne-o pregăteşte împăratul Leopold.

Mustafa aprobă din barbă, zîmbind. Apoi mai porunci o cafea pentru franţuz.

– Astfel vreau să-mi întăresc dovezile mele de prietinie către domnul abate... zise el.

Abatele mulţămi, c-un surîs neclintit pe obrazu-i fin.

– Alte veşti nu s-au mai primit din părţile Apusului ?

– Pe cît ştiu, alte veşti nu sînt, răspunse domnul de Marenne.

În umbra şi tăcerea de la Divan-Yolù, Cara Mustafa căscă şi se bătu peste barbă. Afacerile diplomatice îl plictiseau. Totuşi, după părerea lui, franţuzul a venit c-un scop. Cată să fie cu luare-aminte.

Sosiră cafelele.

– Am auzit un lucru – zise cu îndoială abatele – pe care eu unul nu vreau să-l cred.

– Poate fi împărtăşită şi altora această taină, de către iubitul oaspete ?

– Fără îndoială. Nici nu-i o taină. Desigur înţeleptul vizir cunoaşte mai bine afacerea, deoarece interesează mai mult Poarta.

– Despre ce este vorba ?

– Despre beiul de la Moldova, pe care eu îl preţuiesc... mărturisi abatele. Atrag luarea-aminte a înţeleptului vizir că ştirea vine de la leşi, care nu sînt prietini cu Georgie Duca.

Vizirul tăcu, aşteptînd.

– Leşii astăzi sînt în bună petrecere cu nemţii, adăogi abatele.

– Ştiu, încuviinţă vizirul. Noi n-am pus niciodată credinţă în leşi ; de aceea Împărăţia i-a lovit adeseori, pedepsindu-i pentru minciunile lor.

– Diplomaţia nu cunoaşte acest cuvînt... protestă de Marenne.

– Ştiu – răspunse Mustafa – dar eu sînt oştean. Ce pot pune leşii în sarcina beiului nostru de la Moldova ?

– Îi pun în sarcină nişte cărţi, pe care Duca le-ar fi scris lor, într-o vreme cînd Împărăţia i-a retras încrederea, mazilindu-l. Aceste scrisori se zice că sînt în mîna unor nobili leşi. Repet că aşa ceva nu pot crede, deoarece, dacă aceste scrisori ar fi fost, ele ar fi ieşit pînă acum la iveală.

Icioglanul tălmăci cugetarea franţuzului. Cara Mustafa îşi mîngîie barba şi-şi micşoră ochii.

– Totuşi aceste scrisori sînt, zise el cu linişte. Prietinul nostru poate afla acest adevăr.

– Atunci mă găsesc destul de încurcat – declară domnul de Marenne – căci eu n-aş fi crezut pe Duca-Vodă capabil de asemenea faptă.

– Scrisorile sînt – confirmă iar vizirul – sînt şi poartă semnătura beiului de la Moldova.

– Să fie cu putinţă ? Poarta e sigură de asta ?

– E sigură, zîmbi Cara Mustafa. Chiar beiul ne-a adus faptul la cunoştinţă.

– Înţeleg din ce în ce mai puţin.

– Cu toate acestea lămurirea e uşoară şi o pot da nepreţuitului meu musafir. Nefiind diplomaţi, noi întrebuinţăm arme mai puţin diplomaticeşti decît apusenii, însă tot aşa de bune. În părţile noastre deseori se întîmplă să umble dintr-un hotar în altul scrisori. De cele mai multe ori sînt numai o cercare, pentru a vedea răspunsul. Beiul nostru ne-a mai făcut asemenea slujbă, faţă cu hanul de la Crîm, după dorinţa Împărăţiei. Se întîmplă însă că ase-

menea cărți numai să pară adevărate, iar iscăliturile să fie plăsmuite. Să nu fie mirat oaspetele nostru. Asemenea încurcături pot stîrni mînia slăvitului nostru stăpîn. Mînia stăpînului nostru e ca furtuna și supușii săi sînt, în fața săbiei lui, ca iarba sub coasă. Mai tîrziu se vede că au căzut capetele fără vină, dar morții rămîn morți. Așa, de data asta, s-a întîmplat să cerce careva dintre dușmanii săi pieirea lui Duca. Beiul a simțit și a vestit pe stăpînii săi din vreme.

De Marenne rămase o clipă pe gînduri ; păru vesel.

– Îndeletnicirile rele ale omului – reluă el – se vede că sînt aceleași pretutindeni, în Apus ca și-n Răsărit. Mă bucur că am avut dreptate.

– Care bucurie și care dreptate ?

– Dreptate, socotind pe beiul domniei voastre năpăstuit.

Mustafa își mîngîie barba și rîse :

– Cine știe ! Sufletul omului e ca marea fără fund, în care numai Dumnezeu poate vedea.

Abatele încuviință din cap și se grăbi să întărească această cugetare.

– Numai Dumnezeu, și uneori nici Dumnezeu. Să lăsăm acestea.

– Dacă cinstitul nostru musafir vrea, să le lăsăm. Ar rămînea poate să aflu de ce domnul abate se îngrijește de soarta beiului de la Moldova.

– Nu mă îngrijesc atît de soarta lui, cît de interesele aliaților noștri.

– Mulțămim domnului abate.

– De aceea, răspunzînd îndoielilor domniei tale, mă cred dator să fac o observație. Scrisorile sînt – și nu le-ar fi scris beiul. Împărăția de la el află asta. Dacă nu le-a scris el, atuncea de unde a aflat că sînt ? Pe lîngă asta, aflînd nu se știe cum despre ele, de ce nu știe cine anume le-a plăsmuit ?

– El zice că știe.

– Rog să fiu iertat dacă aceste două împrejurări mi se par deosebit de ciudate. Dacă le-a scris un dușman al lui Duca, pentru ca să-i dăuneze, acel dușman de ce nu le vădește ?

– Hm ! hm ! făcu marele vizir. Văd că și judecata poate să fie întrebuințată ca o sabie. Cinstitul musafir are dreptate. Mai dorește să cunoască ceva ?

– Nu. Știu numele celui pe care-l învinuiește Duca-Vodă.

– Hm ! hm ! făcu iarăși marele vizir, crescîndu-și ochii, strîngînd buzele și înălțînd sprîncenele.

– E vorba de Alecu Ruset beizade.

Vizirul rînji în barba-i neagră.

– Da, așa este. Împotriva acestui fecior zvînturat al mazilului Antonie sînt și alte pîri. Stăpînul nostru l-a mai certat o dată pentru nebuniile lui.

– E un bun prietin al meu – lămuri încet abatele – de care mă leagă plăcute amintiri. Să mă ierte înțeleptul vizir dacă am făcut un așa de lung ocol ca s-ajung aici. Sînt gata să recunosc că Duca nu-i vinovat către Poartă. Cît despre Ruset, chiar dacă ar fi păcătuit, nu-i vinovat decît către un dușman al tatălui său.

– Hm !

– Aș dori să aflu dacă măria sa vizirul nu simțește nevoie să se lumineze deplin.

– Ba simțesc nevoie să mă luminez deplin ; însă voi atrage băgarea de samă a iubitului meu musafir că acolo unde a înodat firul un grec, nu pot să-l mai descurce o mie și unul de dreptcredincioși. Trebuie să cadă sabia.

– Asupra cui ?

– Asupra aceluia care are scris în cartea lui Allah acest sfîrșit.

Abatele de Marenne tăcu și plecă fruntea. Vizirul zîmbi cu voie-bună, mîngîindu-și barba, apoi lepădă ciubucul.

– Am să mai adaog – reluă el – că pentru acest fecior al lui Antonie simțim și noi prietinie ; însă Împărăția mai are nevoie de beiul de la Moldova, care se arată harnic

și încă destul de înțelept. Altfel, drept vorbind, în cumpăna noastră amîndoi n-atîrnă nici cît un fir de puf. Totuși inima de prietin a iubitului nostru musafir plăcîndu-mi foarte mult, îl sfătuiesc să puie două cuvinte la măritul stăpîn, care poate, ca și Dumnezeu, lăsa viața supușilor săi după buna sa poftă. Să părăsim acestea și să vorbim numai de ale noastre.

Domnul de Marenne trecu la alte lucruri zîmbind gazdei, cumpănind însă, în același timp, în sine, soarta prietinului său. După cît înțelegea el, și după cît știa din obiceiurile și năravurile acelei curți asiatice, beizade Alecu era într-o primejdioasă cumpănă. Totuși, *Allah kerim!* [1] cum spun musulmanii = Dumnezeu e mare, și ajutoarele lui sînt neașteptate.

Un slujitor veni să vestească pe Mustafa vizir că strălucitul stăpîn e singur și poate îngădui părintelui franțuz să-l vadă, acest lucru făcîndu-i, ca totdeauna, plăcere. Domnul de Marenne se ridică de la locul său și urmă pe slujitor prin coridorul umbros al porții a treia – Saadat – a fericirii. Domnia sa nici nu mai cugeta să aprecieze cum se cuvenea cinstea ce i se făcea. Era gînditor și mîhnit; și pacea tristă a acestor așezări îi sporea și mai mult depresiunea sufletească.

În umbra și încăperile acelui serai viața era nesigură; apărea și trecea ca o floare de lumină. Marele Soliman înțeleptul a mișcat un deget și a poruncit astfel zugrumarea prea iubitului său fiu Mustafa. Mehmet al treilea a pus pe muți să strîngă în juvățuri pe cei nouăsprezece frați ai săi. Alții, care au ucis frați și rude, au căzut la rîndul lor sub legea nemilostivă care-i comprima. Însuși Mehmet al patrulea, care-l aștepta acum în odaia-i împodobită cu somptuoase covoare, a fost nevoit, în cel dintăi ceas al suirii lui pe tron, să iscălească osînda bunicei sale

[1] Allah este milostiv! (turc.)

validè Kösem. N-avea decît opt ani și i-a tremurat mîna care de-atunci n-a mai tremurat.

Intră sub coloanele subțiri de marmură de la Arz-Odasî. Eunucul alb dădu la o parte perdeaua și făcu loc abatelui c-o închinăciune adîncă. Marele stăpînitor îl primi cu zîmbet pe fața-i obosită, de o albeață mată. Sultan Mehmet avea atunci patruzeci de ani și era un om cu înfățișare blajină. Nimic din cruzimea strămoșilor nu ardea în privirile lui. Avea ochii albaștri ai maicei sale validè Targan – roabă răpită de copilă din țara muscălească și adusă în serai de către tatarii crîmleni.

Doi copii de casă – hadîmbi blonzi – care cîntaseră pînă atunci din bandură și țimbală, se ridicară și ieșiră. De tălmaci nu era nevoie. Parte grecește, parte franțuzește, cei doi oameni, așa de deosebiți și așa de bizar adunați, izbutiseră totdeauna să se înțeleagă singuri. Și asta era, pe lîngă altele, una din plăcerile Sultanului.

Mehmet se așeză întăi în jîlț și rosti cu bună-voie primele vorbe de politeță.

– Trebuie să socot acest ceas îndeosebi plăcut, zise el, cînd abatele își sfîrși plecăciunea prelungită. Am nevoie de un om liber între atîția robi.

De Marenne se înclină iar :

– Acest om liber e cu totul la dispoziția maiestății voastre.

– Pe cît înțeleg, domnule abate – surîse Sultanul – ai fost așa de bun să împărtășești unele știri politice marelui meu vizir.

– Da, maiestate.

– Pe mine vei fi și mai bun, domnule abate, să mă scutești de ele ?

– Negreșit, dacă aceasta este dorința maiestății voastre.

– Este. Vreau să uiți că ești un sol și să-mi vorbești cu prietinie despre lucruri obișnuite.

Abatele clătină din cap.

– Se poate asta ? În umbra unui împărat așa de temut toate devin grave. Viața și moartea se amestecă.

Mehmet suspină. Atinse cu degetul un gong de aur, umplînd încăperea de sunet moale. Ca prin farmec icioglani, în lungi anterie de matasă galbenă, se strecurară înlăuntru, cu mișcări iuți. Se purtau ca umbre, fără cel mai mic zgomot, pe covoarele moi, rînduind șerbeturi, filigene de cafea și narghilele. Ieșiră și intrară cu alte măsuțe joase, acoperite discret cu naframe vișinii. Cînd le descoperiră, abatele cunoscu tabla de șah pe una și o amforă de alabastru cu vin franțuzesc pe alta. Două cupe de cristal întovărășeau amfora.

Icioglanii dispărură, stîngîndu-se odată cu sonul gongului. Mehmet-Padișah își părăsi jîlțul și trecu pe divan, așezîndu-se cu picioarele subpuse. Se simțea mult mai bine în poziția aceasta firească, moștenită din veacurile de pribegie ale strămoșilor, care n-aveau popas decît pămîntul gol, în jurul focului, sub cer. Așa și inima-i era mai aplecată spre blîndeță.

– Domnule abate – zise el – Allah vrea ca un stăpînitor să fulgere cu ochii și să tindă asupra supușilor săi buzduganul. Aceasta este legea noastră și mulțimea nu trebuie să ne cunoască altfel. Pentru domnia ta însă pot fi altul și-ți pot da iertarea pe care bănuiesc că mi-o ceri pentru cineva.

Abatele rămase cugetînd, ori păru a cugeta, cu ochii spre fereastra deschisă care da în grădină. Mehmet sună iar și făcu un semn abia văzut slujitorului care răsărise de după perdele. Înaintînd, acesta deschise cișmeaua mică de marmură de lîngă trandafirii ferestrei ș-un fir de apă tresări cu zvon și murmur, căzînd în havuz. De Marenne înțelese că poate vorbi fără grija de a fi auzit de vreo ureche omenească. Deci la sfatul cu vizirul fuseseră urechi.

– N-am nici o taină, maiestate, zise el. Am de spus numai o mică istorisire de vînătoare.

– Voi asculta-o cu plăcere, domnule abate.

– Istorisirea aceasta, maiestate, nu mă privește pe mine, ci pe un prietin al meu.

– E vînător?

– Da, însă cu mult mai puțin dibaci decît maiestatea voastră. Acest vînător și prietin al meu îmi povestea într-un rînd că se afla într-o pădure din Moldova.

– După cît se vede, e un supus al meu.

– Da, maiestate. Se afla în locuri pustii, în acea pădure din Moldova, singur și rătăcit de tovarășii săi. N-avea cu el nici cîni, nici sulița, nici baltagul ; iar în ziua aceea vînătoarea stîrnise mulți urși. Iată că-i iese în cărare una din aceste jivine, mormăind. Prietinul meu se ferește, se întoarce și caută altă ieșire. Însă și-n cărarea a doua i se arată ursul. Încearcă în altă parte, în dreapta : dă de-o prăpastie ; încearcă în stînga : îl oprește un părete de stîncă. Mormăirile se întețesc și prietinul meu înțelege că se află într-un ceas de mare primejdie.

Domnul de Marenne se opri. Măritul Padișah surîse, așteptînd urmarea.

– Ce-a făcut fără arme? întrebă el.

– Ce putea face?

– I-au sosit ajutoarele și prietinii?

– Nu i-au sosit. Erau departe de dînsul.

– Atunci ce s-a întîmplat?

– După cît îmi povestea prietinul meu, maiestate, altceva nu se putea întîmpla decît să-l mînînce urșii. Ceea ce s-a și întîmplat.

Mehmet își mîngîie barba rar, rîzînd cu plăcere.

– Se vede din istorisire că prietinul domniei tale face în adevăr parte din breasla noastră vînătorească.

– Nebiruite și puternice Padișah – zise cu patos domnul de Marenne – povestirea mea e în adevăr o anecdotă din țara Moldovei și mi-a istorisit-o prietinul meu, într-o sară, la o petrecere. Anecdota răspunde însă unui adevăr, și acel prietin al meu se află împresurat de sălbăticiunile de care vorbește. Acel prietin al meu e un bărbat

de bun neam, pe care-l iubesc și-l prețuiesc, și, din cît am înțeles, e un supus credincios al maiestății voastre. Împotriva lui s-au ridicat dușmanii și vor să-l zugrume.

Mehmet întinse brațul spre amfora de alabastru, dar de Marenne se grăbi înaintea lui și umplu cupele.

Mehmet gustă ca un vechi cunoscător.

– Aș putea – grăi el – să întreb de numele acelui prietin, domnule abate. Aducîndu-mi însă aminte că de cîteva ori l-ai pomenit povestindu-mi întîmplările trecerii domniei tale prin acea țară a mea, cred că nu este nevoie să mai stăruiesc. Astfel mă scutesc să cer lămurire lui Mustafa vizir de ce greutăți îl apasă și ce greșeli va fi săvîrșit. Să ți-l dau fără a cerceta?

– Îl primesc, nebiruite și puternice Padișah, se învoi ava Paul. Dar sînt gata să-i dovedesc curăția; căci nu pot pune cuvînt pentru un vinovat.

– Aferim! rîse Padișahul. E nevinovat într-adevăr?

– E nevinovat, maiestate.

O adiere trecu printre trandafiri și prin zvonul cișmelei. Urmașul prorocului trase pe nas miresmele grădinii și strănută c-o plăcere mare cît și explozia.

– *Augurler ola!*[1] îl firitisi, închinîndu-se, ava Paul.

Măritul stăpîn îi mulțămi, întinzînd mîna cu palma în jos, în semn de pace.

– Îmi vei spune numele prietinului domniei tale și-i vei dovedi nevinovăția mai tîrziu. Acum ți-l dau așa. Dacă vrei să-l mai cîștigi într-un fel, atunci luptă pentru el cu mine pe această tablă.

Maiestatea sa Mehmet era destul de tare jucător de șah. Chiar se credea cel mai tare din cuprinsul seraiului său. Dar legea aceasta nu-l putea atinge pe abatele Paul, care izbutise în mai multe rînduri să-i dovedească superioritatea apusenilor. Primi provocarea și începu să lupte,

---

[1] *Ogular ola!* (turc.) — Să fie sub auspicii bune!

îndemnîndu-şi cu glas cavalerii, pionii şi nebunii. În curînd oastea împărătească se găsi într-o mare strîmtorare. Prea puternica umbră rămase într-o îndelungă cugetare, cu bărbia rezemată în palmă şi cu cotul pe genunchi. Însfîrşit se hotărî şi dădu o poruncă de îndrăzneață săritură unuia din cei doi călăreţi negri ai săi.

Ava Paul cugetă şi el mai îndelung şi văzu, în sine, chipul slăbit şi întristat de dragoste al prietinului său. Oftînd, făcu mişcarea trebuitoare şi, ca prin minune, oastea împărătească dobîndi loc şi biruință desăvîrşită.

– Am pierdut! mărturisi cu glas jalnic domnul abate.

– Dimpotrivă, ai cîştigat! răspunse cu bunăvoință cel mai mare şi mai puternic dintre stăpînii lumii.

Cu toate acestea, întorcîndu-se călare la casa Crăiei franțuzeşti, domnul abate de Marenne nu credea îndeajuns în această primă a sa izbîndă; şi socoti că paza şi taina sub care sta Ruset trebuie să rămîie neclintite.

XXIX

Nu numai abatele Paul filosofează, ci și Vîlcu Bîrlădeanu.

Era într-o vineri, în vremea căldurilor celor mari ale lunii iunie. Fiind ziua odihnei și închinărilor, rînduită de proroc, prea strălucitul întocmai ca soarele Padișah ieșise cu alai la slujba cea mare de la moscheia lui Beyazid. Ulițile pe unde trecea astfel Împărăția călare erau pustii, cu ușile și ferestrele caselor oblonite, ca să nu se poată învrednici nici un ghiaur a vedea fața de idol, cu turban de fir și surguci de nestemate a celui întăi, mai mare și mai groaznic dintre biruitorii dreptcredincioși. Ienicerii îi făceau ziduri vii în laturi, iar alți ostași călăreți și pedeștri alergau înainte, unii cu toiege, alții cu șfichiuri plumbuite, ca să întoarcă în hudiți pe

trecători, să abată pe oricine cu fruntea în pulbere — să fie pretutindeni numai viermi și tină.

În una din aceste hudiți se simți luat ca de vînt și zvîrlit într-o parte Bîrlădeanu, călugărul cel mut de la Balîklî. Se feri după un stîlp de poartă și stătu neclintit, mormăind, oricît era de mut, cîteva vorbe îndesate, al căror înțeles ar fi rămas tainic pentru oricare ureche, fie turcească, fie grecească ; însă nu-l auzi nimeni. Strecurînd o privire piezișă pe sub braț, zări împrejurimea pustie și auzi numai în depărtare, sub văzduhul aprins, freamătul alaiului. Atunci se desfăcu de stîlpul pe care-l îmbrățișase, pornind tupiluș pe sub ziduri. Nu-i era frică de nimica ; un cuvios monah găsește totdeauna la Stambul destulă acoperire în straiul tagmei lui ; se ferea însă de soare, care, orice-ar fi spus dreptcredincioșii, era mai înfricoșat decît luminăția sa Mehmet al patrulea. Vărsa o dogoare așa de cumplită, încît Bîrlădeanu ar fi fost în stare să îndrepte ș-asupra lui vorbele tainice, dacă nu l-ar fi oprit o rînduială strămoșească, mai tare decît credința al cărei strai îl purta. Acea rînduială îl învățase a socoti totdeauna sfînt acest izvor al vieții. Într-o vreme, însă, nu mai putu răbda și se opri, căutînd cu ochii împrejurul lui o scăpare. În clipă i se înfățișară în minte codrii de la Hîrlău și cele paisprezece șipote care izvorau în budăie, subt un deal poreclit Coman. Se simți ars de pojar pînă în adîncurile măruntaielor. Dar tot atunci dădu binecuvîntare lui Dumnezeu, căci zări o cișmea de marmură la un colț de uliță. Cîțiva copii desculți și cu capetele goale, bine înzestrați însă din partea șalvarilor, stăteau împrejur cu ibrice și căni de aramă, așteptînd rînd. Cum sosi acel călugăr mare, nalt și bărbos, pufnind c-un fel de spaimă, copiii se dădură la o parte privindu-l uimiți și așteptîndu-se la o minune. Bîrlădeanu își lepădă comanacul, fără a-i alege cuvenit loc de cinste ; se dădu lîngă firul de apă și ținu palmele potrivite în chip de căuș. Întăi voi să beie, dar văzu că are

prea puțin. Încercă să se stropească și să se răcorească: avea prea puțin. Cele paisprezece șipote de sub dealul lui Coman îi năluciseră în amintire numai ca o pedeapsă. Stropindu-și obrazul aprins, înghițind cît putea din căușul palmelor, iarăși stropindu-se și iar înghițind, se opri înșfîrșit, suflînd cu zgomot și privind fioros în juru-i. Copiii se împrăștiau în fugă, ca să ducă acasă veste despre acel ceva nemaivăzut care s-a arătat la cișmea.

Bîrlădeanu își șterse cu mînicile giubelei fruntea, obrazul și barba. Ridicînd din colb comanacul, îl așeză pe plete fără a-l mai scutura, și porni iar prin umbră. Se lăsă la vale pe lîngă slăvita moscheie Nuri-Osmaniè, năzuind spre cel mai scurt drum către casa franțuzească, dincolo de Cornul-de-Aur. În curînd începu să caute din nou, cu ochii, o cișmea. De mers mergea înainte, barba însă îi era sucită în laturi. La o răspîntie de ulicioară dădu peste o muiere; o păli cu pieptul, o prăvăli la pămînt, și, cînd întoarse ochii, o găsi zbătîndu-se sub dînsul și țipînd cu desnădejde.

Bîrlădeanu sări într-o parte, ca mușcat de ceva. Muierea îl binecuvînta într-o limbă pe care de mult n-o auzise.

– Bată-te Dumnezeu să te bată și te-ar lua dracu, și n-ai mai ajunge...

Bîrlădeanu se bucură de acest blăstăm; iar femeia se opri deodată, punîndu-și palma la gură. Băgase de samă că are de-a face cu o cuvioasă față bisericească.

Uitîndu-se unul la altul, Bîrlădeanu căscă ochii și se încovoie mai aproape, ca să vadă mai bine; iar muierea se înălță în sus, ca și cum monahul o trăgea către dînsul.

– Dumnezeu să mă trăsnească! țipă ea, rotindu-și brusc ochii în jur; să mă trăsnească, dacă aist călugăr bărbos nu-i Vîlcu!

– El este – mormăi Vîlcu – nu țipa și scoală-te din colb. Să știi că eu îs mut.

– Cum ești mut? Doamne ferește și apără, să nu fii cumva sărit din minte.

– Nu, dadacă Măgdălină ; altfel sînt întreg. Bine-ai face să muțești și dumneata, ori macar să-ți îndulcești glasul. Oricît de mare ar fi Țarigradul, mai bine este să vorbim ca și cum ar fi cît o camară. Unde te duceai așa de aprig?

– Mă duceam să vă caut la casa franțujilor.

– Acolo mă duceam și eu. Dacă vrei să ne găsești, nu ne căuta acolo, ci în altă parte, de unde vin eu.

– De găsit vă găseam orișiunde, chiar sub pămînt, rîse dadaca. Te duceai să-l cauți pe franțuz, să-l duci stăpînului tău?

– De unde știi?

– Asta-i treaba mea, și taina mea, Vîlcule. Dar de-aici pînă la acea mănăstire departe-i?

Bîrlădeanu privi pe țigancă pieziș și clătină din cap.

– Mă duceam într-adevăr să i-l aduc pe popă lui beizade. Iar pînă la Balîklî este destulă cale. Uitîndu-te la mine și văzîndu-mă asudat și însetat, ai putut cunoaște că vin de departe. Dar de unde ai știut că vin de la o mănăstire?

– Asta-i altă taină. Poate pentru că ești îmbrăcat în acest strai, pe care dumneata, se vede, ai uitat că-l porți.

Vîlcu oftă și-și șterse iar sudoarea, cu mînica. Dadaca păru a-și aduce aminte :

– La Balîklî, la marginea cetății, știu eu drumul, căci l-am mai făcut și altă dată, cu carul cu boi.

– Măi, aici tot trebuie să fie un drac la mijloc! Acuma știi și numele mănăstirii?

– Sărace Vîlcule! îl căină Măgdălina ; căldura de la Țarigrad nu-ți priește. Spune repede ce face beizade.

– Ce să facă? Stă ascuns și oftează. A căzut la suferință și la slăbăciune.

– Nu-i nimica. Acestea trec. Cum te-ntorci la dînsul, îi spui că domnița Catrina e aici, cu părintele său, la

Bogdan-serai. Aşteaptă cu mare dor să-l întîlnească. Spune-i asta şi se face sănătos. Să ne aştepte mîni, cel mai tîrziu poimîni. Are să poftească domniţa să se plimbe pînă-ntr-acel loc, la izvorul aghesmei, şi are s-o vadă. Să fie însă cu băgare de samă.

– N-ai grijă, nu-l ştie nimeni. Stă acolo ca-n mormînt. Eu am canon muţenia, el singurătatea. Numai popa franţuz vine şi-l vede. Ca să-ţi mai spun altele, dadacă, nu-i nevoie. Aş vrea să am acu picioare de iepure. M-arăt numai să mă vadă popa şi ştie el ce este. Şi mă-ntorc înapoi cît oi putea mai degrabă, nu atîta ca să dau lui beizade veste, cît ca să lepăd toate de pe mine şi să mă-ntind la pămînt subt un copac, cu faţa în sus şi cu braţele în laturi, c-un ulcior de apă rece la îndămînă.

Vîlcu rămase gînditor, cu ochii aţintiţi într-o desfătare lăuntrică, întocmai ca un drept următor al legii prorocului. Îşi scutură barba.

– Nu poţi să ştii, dadacă Măgdălină – zise el – la ce lucru mă gîndesc eu acuma.

– Te-i fi gîndind cum de ne-am întîlnit noi dintrodată într-un tîrg aşa de mare ca Ţarigradul. Pesemne că unde mergeam către acelaşi loc.

– Hm ! aşa este ; însă mie nu mi-a venit în minte asemenea întrebare. Eu mă gîndesc la alta. Anume, ce-oi fi căutînd eu aicea în ţara asta de lege străină ? Acuma de dumneata nu zic. Ai venit cu şal şi nu pare a-ţi fi cald ; cu cercei, inele şi salbă împodobită : poate să găseşti vreun turc să te ieie a patra nevastă. Dar ce caut eu – nu pricep. Poate ca să răscumpăr nişte pacate trecute.

– Ce spui de turc, îmi place, Vîlcule ; dar nu se poate. Urmăm amîndoi nacazul şi bucuria stăpînilor noştri.

– Aşa este, oftă Bîrlădeanu, întrebuinţînd cu putere mînica.

Spre sară, cînd domnul abate Paul de Marenne intră în pacea de la Balîklî, găsi pe beizade Alecu proaspăt spălat şi pieptănat cu îngrijire, cu anteriul călugăresc des-

făcut la piept. Ochii se desprinseseră din visul lor mohorît. Pe fereastra deschisă intra aer proaspăt, cu mirezme de flori. Cum închise uşa după intrarea lui de Marenne şi puse zăvorul, beizade cuprinse de după umeri pe prietinul său şi-l îmbrăţişă strîns.

Abatele se desfăcu încet şi trecu la un divan. Ruset îl urmă şi-i împinse alături o măsuţă pe care stătea un ulcior între două cupe de argint. Se aşeză şi el în apropiere, jos, pe covor, ridicînd priviri în care domnul de Marenne îi ceti cu uşurinţă sufletul.

– Am înţeles, îi zîmbi el. Ţi s-a isprăvit ciclul de zile nefaste.

– Într-adevăr. Acum încep cele fericite.

– Şi după asta – nu-i aşa? – urmează sfîrşitul lumii.

Ruset umplu cupele. Abia atunci îi ajunse la înţelegere observaţia prietinului său.

– Ce vrei să spui, domnule de Marenne?

– Vreau să spun că prudenţa este fiica înţelepciunii.

Beizade rîse c-un fel de întărîtare:

– Numai atît?

– Vreau să-ţi chem încă o dată luarea-aminte spre cele ce ţi-am mai spus, prietine, că nu văd deloc un desnodămînt acestei poveşti.

– Nici eu.

– Poate să fie o nuntă; nu vei fi însă domnia ta mirele. Nici nu poţi răpi pe mireasă, fără a o pierde şi fără a te pierde. Nici nu poţi coborî pe-o fiică de prinţ, făcîndu-i această siluire. Mi-ai spus singur că, la un asemenea act, ea nu s-ar învoi niciodată, fie din mîndrie, fie că nu te iubeşte îndestul. Nu-ţi rămîne decît să te întorci şi să priveşti ca un bărbat realitatea. Ce vrei să faci?

– Iubite prietine – răspunse vesel beizade – nu vreau să fac nimic. Vreau să beau cu domnia ta un pahar, şi chiar mai multe, din acest vin destul de bun. Pe urmă las să curgă orele pînă la împlinirea destinului.

După ce am răbdat ş-am suferit atît, acuma domnia ta pretinzi să n-o mai văd?

– Nu pretind asta. S-o vezi, şi, dacă este cu putinţă, de mai multe ori. Între ceasurile de febră să laşi însă şi judecăţii loc. Situaţia pe care ţi-au creat-o duşmanii domniei tale e destul de grea. Am izbutit, după cît ştii, să îndepărtez sabia, care, în această ţară, îşi face slujba foarte cu uşurinţă.

– Aici se întrebuinţează şi juvăţul, domnule de Marenne.

– Veselia domniei tale mă mîhneşte. Vrei să tac?

– Nu, prietine – protestă beizade atingînd mîna domnului abate – dimpotrivă; te rog, vorbeşte; te ascult.

– N-am multe de spus, urmă de Marenne. Vreau întăi să ştiu dacă ţii să încerci una din cele două metode.

– A, nu. Ţin la viaţă.

– Atunci încep să răsuflu.

– Ţin la viaţă, la vin şi la dragostea mea.

– Ar fi bine dacă ai da preferinţă hotărîtă celor dintăi două. Căci dragostea domniei tale, dacă nu-i pui un hotar şi supraveghere, poate spori duşmăniile şi întărîta pe stăpînii de aici, care, deocamdată, par că dormitează şi se prefac că uită. Crezi domnia ta că Duca vine neînarmat? Şi cum spuneai singur, oare numai o căruţă, dintre cele care îl urmează, e plină cu saci de bani din vistieria lui?

– Despre asta nu poate fi îndoială. Căci nu-i destul să aştepte pe strălucirea sa cînd iese la geamie, calare, ca să-i sărute scara slăvitului picior; nici nu-i destul să cadă şi să sărute poala strălucirii sale, cînd intră cu frică la el. E nevoie să verse bani mulţi; numai cu aceasta se dobîndeşte totul.

– Atunci?

– Atunci, ai dreptate. Îmi apăr viaţa ca şi pînă acum, cu prudenţă şi dibăcie, căci îmi apăr în acelaşi timp fericirea.

– Iarăşi te întorci în cercul domniei tale, prinţule, ca un cal orb.

– Ai putea zice ca un catîr, domnule de Marenne, căci ca el sînt îndărătnic şi, pe lîngă asta, nerecunoscător.

– Nu îndrăznesc, prinţule, a merge aşa de departe; vreau numai să te încredinţezi că acestei fericiri îi urmează un sfîrşit.

Beizade turnă iar vin şi închină.

– Nu ne putem gîndi la moarte în toate zilele vieţii – suspină el – ni-s de ajuns cele din urmă clipe.

După ce deşertă cupa, rămase privind într-o parte, pe fereastra deschisă, grădina, care punea o horbotă neagră pe albăstrimea serii. Venea dintr-acolo o răcoare uşoară cu miros de levănţică. Din biserica nevăzută răzbăteau cîntări, înăbuşite de ziduri.

După ce stătu un lung răstimp neclintit, Ruset se întoarse din depărtarea unde rătăcise. Căută mîna abatelui ş-o strînse prea tare, ca şi cum n-ar fi fost a unui prietin.

– Cîteodată o urăsc – şopti el, cu rînjetu-i rău – şi sînt convins că se joacă cu mine.

Dar îndată se întoarse asupra acestei păreri, încredinţînd pe domnul abate că nu-i nimic adevărat. Domnul de Marenne zîmbi cu bunătate, îl bătu pe umăr şi-i mîngîie tîmpla înfierbîntată. Apoi îl lăsă singur.

Ruset răsuflă, parc-ar fi scăpat de o povară. Se întoarse de la uşă cătră fereastră şi se rezemă de prichici, privind noaptea plină de stele. Curînd văzu, pe o mare calmă, fantomele din fiecare noapte ale iubirii lui. Pluti spre Büiuk-Derè, apoi spre Anadol, strîngînd la piept şi scufundînd în sine pe fiica Ducăi-Vodă. Şi rămase îndelung rătăcind, fără vîslaşi şi fără cîrmaci, c-o făclie albastră la proră. Era singur cu Catrina Duca, potolindu-şi patima ca pe-o sete în pustie, cînd ajungi la o oază. Ea nu mai era în stare să i se împotrivească şi-i

zîmbea, lăsîndu-se biruită. Astfel, cu mirare, într-un tîrziu, băgă de samă că se apropie către livezi înflorite, la șipotele dulci ale Asiei.

XXX

Despre dobînzile întîrziate ale lui beizade Alecu Ruset.

O așteptă a doua zi pe domnița Catrina cu oarecare neliniște, însă cu încredințarea că va veni. Nu se atinse de mîncarea pe care i-o adusese Bîrlădeanu și stătu toată vremea la fereastră, după perdea, pîndind mișcarea ogrăzii, în preajma bisericii și a izvorului de aghiasmă.

Catrina nu veni. Nu se arătă nici dadaca. Ruset se trînti în culcușul său, aruncînd o privire de mînie lui Bîrlădeanu ; dar pădurarul îi aminti că țiganca n-a rostit vorbă hotărîtă, întrucît stăpîna ei n-avea putință să iasă în ziua și-n ceasul cînd ar fi dorit.

– Dacă n-a venit azi, vine mîni, mormăi el, aprinzînd lampa grecească și potrivindu-i mucul în clonț. Slavă Domnului, nu-i în noaptea asta sfîrșitul lumii !

Așa era. Bîrlădeanu avea dreptate. Ruset se întoarse cu fața în jos și se cufundă cu capu-n pernă, ca s-o întîlnească măcar în sine pe cea dorită. Era însă o înșelare care-l istovea. Ș-a doua zi fu iarăși în picioare, c-o nădejde nouă pentru ființa cea aievea, cu trup de sînge în care bătea inima ca o hulubiță spăriată.

Domnița Catrina nu veni însă nici în ziua cealaltă.

Ce poate să fie ? Dacă ar fi bolnavă, ar fi dat un semn prin dadacă. Nădăjduia să-i vie măcar o veste, ca să se încredințeze că n-a căzut în viața ei o întîmplare năprasnică.

Nu veni nici dadaca Măgdălina ; și Ruset se cufundă mai tare în negură. Bîrlădeanu îi observă ochii cu scli-

piri duşmănoase spre el şi-l socoti, în sinea lui, pornit spre scădere, ca un cal care începe să-şi mînince din preţ. O vrăjmăşie acră sporea în stăpîn din ceas în ceas în vorbe, în mişcări. În ziua a treia, pădurarul înlătură jungherul de sub perini ; apoi stropi culcuşul cu apă din izvorul Pighiei. În rugăciunile lui de dimineaţă, îşi pipăi capul şi dorea fierbinte să-l găsească în acelaşi loc sara; căci cunoştea şi din alte împrejurări trecute mîniile beizadelei. Dar nu-i fu greu să vadă că, din zi în zi, şi puterea aceasta de mînie slăbise. Se topise în el de fierbinţeala patimei.

Într-o dimineaţă, intrînd în odaie, găsi pe Ruset zbîrlit, cu straiele învălmăşite pe el, cu obrazul unsuros şi aburit de truda nesomnului. Îl privea de departe ; îl întrebă cu glas răguşit :

– A venit cineva ?

– N-a venit, măria ta.

– Ai aflat vreo veste ?

– N-am aflat.

– Atunci cum îndrăzneşti să te înfăţişezi înaintea mea ?

– Ce pot face eu, măria ta, şi cu ce-s vinovat ?

– Eşti vinovat că nu te-ai dus pînă acuma la Bogdanserai, să vezi, să-ntrebi oameni şi să-mi aduci ştire.

Pădurarul privi spre stăpînul său c-o nedumerire în care se ascundea dispreţ.

– Cum mă pot duce acolo fără poruncă ? Şi chiar dacă ai porunci măria ta, mă duc degeaba, căci eu îs mut. Ca să pot avea glas, ar trebui să grăiesc greceşte. Altfel, cum oi începe moldoveneşte, pun cei de acolo mîna pe mine şi mă bagă-n butuc.

– De ce nu ştii greceşte ? rînji Ruset. De ce nu s-a întîmplat să fie tatu-tău grec ? Acuma mi-ai fi de folos.

– Măria ta – răspunse jignit pădurarul – că n-am avut părinte de soi, nu-i vina mea, ci a cîmpului cu flori.

– Eşti un prost, Bîrlădene. Am să mă duc eu.

– Așa sîntem noi cei credincioși, măria ta. În prostia mea, socot că nici măria ta nu te poți clinti de aici fără primejdie de moarte.

Beizade pufni și bătu din picior. Vîlcu ieși la cuibarul lui subt umbră de copac și acolo, cugetînd îndelung și sfătuindu-se cu sine însuși, hotărî să înfrunte iar căldura nemilostivă și setea, pînă la casa franțuzească.

Domnul de Marenne nu răspunse chiar în ziua aceea la chemare. Avea treburi și fu nevoit să amîie, pînă ce sosi în una din zile, ca de obicei, în amurg.

Nu se aștepta să găsească o situație așa de gravă. Cu toată împotrivirea împrejurărilor, asupra cărora domnia sa știa ceva, nădăjduia în puterile de rezistență ale lui Ruset. Lungile și chinuitoarele așteptări nu atacaseră numai trupul. Părea că i se descompune și sufletul.

Întorcînd de pe divanul lui numai capul către domnul de Marenne, Alecu Ruset zise, fără să se clintească și zîmbind neprietinos :

– Domnule abate, vii să vezi pe cel mai ticălos om din lume ?

– Vin să văd un bărbat, sărmane prietine, și găsesc ceva mai puțin decît o femeie.

– Spune tot ce vrei, iubite domnule de Marenne, și categorisește-mă cum poftești ; mi-i indiferent. Ieri mai nădăjduiam să vie ; astăzi însă am așteptat-o fără nici o nădejde. Probabil că a suferit o catastrofă. S-a îmbolnăvit brusc. Ori a plecat pe neașteptate din Stambul, cu tot cu dadacă. Ori poate bătrînul o bănuiește din nou, și supunînd pe țigancă la chinuri, a făcut-o să mărturisească. Mai curînd, însă, îmi vine să cred un lucru mai grozav : că domnița mea Catrina, pentru care am îngenunchiat, ș-am suferit ș-am umblat drumuri lungi, s-a întors către altul. M-a făcut să cred în iubire. Am fost un prost ; căci am avut-o în aceste brațe...

Acele brațe beizade le lepădă trudite în lungul trupului.

Domnul abate îl privea atent :

– Se poate să fie și asta..: zise el, domol.

– Nu se poate ! tresări Ruset. Trebuie să fie altceva. Încearcă și găsește măcar domnia ta, care ai mintea limpede, o deslegare problemei.

– Vom cerceta la Bogdan-serai chiar în astă-sară, răspunse domnul abate. Pentru a aștepta rezultatul, îți cer să mai găsești în domnia ta puțină tărie și puțină răbdare.

– Voi găsi, domnule abate. De altminteri nici nu pot face altfel. Vreau să știu adevărul.

Bîrlădeanu bătu la ușă cu pumnul, cum îi era obiceiul. Ruset se sculă cu mișcări leneșe și-i deschise.

– Ce este ? Iar îmi aduci mîncare ? Tu nu înțelegi că-mi aduci otravă ?

– Aduc o veste neagră, mormăi Vîlcu, privind într-o parte, ca și cum i-ar fi fost silă să-și ridice ochii la stăpînul său. A venit dadaca.

– Cum ? Ad-o aici, numaidecît ! tresări Ruset, îndreptîndu-se și mișcîndu-se deodată cu vioiciune.

Domnul de Marenne îl observa. Avu lămurirea acestei tresăriri îndată ce văzu pe țigancă intrînd. Dar îndată înțelese și ce va urma, cînd văzu ochii de îngropăciune ai femeii.

– Ce s-a întîmplat ? izbucni Ruset repezindu-se și cuprinzînd-o cu amîndouă mîinile de umeri și zguduind-o ; e bolnavă ? ori a murit ?

– Of ! Doamne Dumnezeule ! se tîngui dadaca ; văd că-mi sosește mie ceasul din urmă ; domnița noastră mai are a se chinui – sărăcuța ! N-a murit, nu te teme ; nu-i nici bolnavă.

– Atunci ce este ?

– Vai de noi, beizade. Vai de noi, femeile, care sîntem pedepsite în toată viața să nu facem după inima noastră !

– Ai să spui, ori n-ai să spui ?

– Am să spun, vai de pacatele mele ; căci de asta am venit. În ce chip am scăpat și cum am venit, numai eu

știu. Iaca ce este. Îndată ce a ajuns aici măria sa Vodă și s-a așezat la Bogdan-serai, a chemat la sfat pe feciorul măriei sale, Constantin. După ce s-a sfătuit cu Constantin-Vodă, măria sa Duca-Vodă s-a sculat și s-a dus calare la Împărăție, ca să se sfătuiască și cu Mustafa vizir. Cum s-a întors, a spus că toate sînt bune și merg după voia măriei sale, numai pîra care a vîrît-o la Împărăție Ștefan beizade nu poate s-o înlăture. Că Împărăția cere să se binecuvinteze numaidecît iarăși inelele lui Ștefan beizade ș-a domniței, și pe urmă să se facă nuntă. Dacă nu se face după porunca Împărăției, apoi și celelalte treburi ale măriei sale Duca-Vodă cad jos și rămîn rele. Ba poate să cadă și domnia măriei sale. Și avînd păgînii și alte obiceiuri proaste, poate să cadă și capul măriei sale. Atuncea a îndrăznit să se scoale domnița Catrina, punîndu-se împotriva lui beizade Ștefan. A rostit asemenea vorbe îndrăznețe, cît măria sa Duca-Vodă s-a făcut ca pămîntul la obraz de mînie ș-a ridicat mîna s-o lovească. N-a lovit-o decît o dată ș-a prins a boncălui de se sculase toată casa, șezînd toate slugile pe la uși, cu urechile ciulite. Domnița nu se îndupleca nici la amenințările, nici la rugămințile măriei sale și sta mută ca o piatră. S-a sculat Vodă iar ș-a bătut din picior, poruncind închisoare fetei, la mănăstirea de maici a sfintei Marii, în mahalaua grecească. De-atuncea, beizade, domnița Catrina stă în chilie, sub zăvor, cu strașnică poruncă să nu intre nimeni la dumneaei, nici să vadă macar pe fereastră pe cineva. Numai maica stareță intră la dînsa o dată pe zi. O mîngîie și-i spune vorbe de împăcare. Și mă mai strecor și eu lîngă ușă, zgrepțen, pun urechea, ascult și răspund, dar nici eu n-am voie să ies pe poarta mănăstirii. Ne-am gîndit ce să facem, ca să putem da o știre. A rugat domnița astăzi după-amiază pe maică să mă trimeată cu veste la Duca-Vodă, precum că ea se înduplecă și se supune la porunca părintească, numai să i se sfîrșească acel chin al singurătății. Cum am ieșit, am dus această bucurie lui

Vodă. Pe urmă, m-am abătut degrabă aicea. După aceea mă întorc înapoi la mănăstire. Stăi, beizade, nu te uita așa la mine, parcă ai vrea să mă lovești. Cînd s-a duce Duca-Vodă ca să ierte pe copila lui, are să afle că dumneaei s-a răzgîndit ; iar se îndărătnicește și iar nu mai vrea.

Dadaca vorbise cu mare grăbire, sunîndu-și brățările de la mîni și învăluindu-și fustele. Acuma gîfîia și se uita cu ochii holbați la popa franțuz, pe care-l bănuia cine este, dar atunci îl vedea pentru întăia oară.

– Ai spus tot, dadacă ? întrebă Ruset c-un glas istovit.

– Tot, măria ta.

– Ce dorește domnița ?

– Dorește să știi întîmplarea și să n-o socotești pe dumneaei întru nimic vinovată. Zice că s-aștepți.

– Ce s-aștept ?

– Nu știu. Așa a spus ea, s-aștepți.

– Cît s-aștept ? și ce s-aștept ? Dacă nu se supune, bătrînul e în stare s-o îngroape acolo de vie. Dacă slăbește și, la urmă, se supune, atunci așteptarea mea e cea mai mare zădărnicie și cea mai mare prostie. Du-te, dadacă, și spune-i c-am aflat. Spune-i că m-ai găsit gata să-mi sfîrșesc viața ; dar cum am aflat de întîmplarea ei, am înviat. Mult n-are să treacă și are să afle și ea de la mine veste ; aceea are să fie însă mai bună.

Dadaca îl privi cu frică.

– Ce vrei să faci, beizade ? Nu îndrăzni în țară păgînă să faci vreo nebunie, ca să nu-ți pierzi capul și s-ajungă în chilia domniței numai numele măriei tale.

– N-ai grijă, dadacă, sînt eu destul de cuminte. Știu ce am de făcut.

Dadaca sărută mîna lui beizade, privi furiș pe popa franțuz și se strecură grăbită afară.

După ce se închise ușa, Ruset rămase în picioare, ațintind locul unde stătuse țiganca. Ca și cum abia atunci îi intrase în înțelegere vestea, se cutremură ca de-o otravă înghițită și începu a lămuri abatelui împrejurarea, c-un

glas care era mai mult un șuier de disperare. Otrava părea că urmează să-l sfîșie lăuntric, căci, cu ochii înflăcărați și crescuți în orbite, începu a izbi amenințări spre pereții goi, făcînd semne cu pumnii strînși.

– Spune, domnule abate – gîfîi el, cu obrazul strîmbat – spune ce pedeapsă se cuvine acelui tiran burduhos și buzat care, pentru lăcomiile lui, calcă în picioare tinerețea și viața unei copile? Pentru mine-i totuna. Dacă-i vorba s-o pierd astfel, mă duc să mă pierd și eu. Îl pîndesc undeva, cînd iese ori cînd trece ; mă reped și-l apuc de barba cănită pentru care nu i-i rușine la bătrînețe ; și-l pălesc cu jungherul în gîtlej, pe unde a scos blăstăm și vorbe de ocară, și-i zdrobesc mîna care a lovit-o pe dînsa!

Urmă a se zvîrcoli, vorbind ca-ntr-o nălucire în care și-l închipuia de față pe dușmanul său. Apoi prinse a-și smulge părul și a-și rupe hainele, ceea ce păru domnului de Marenne cu totul lipsit nu numai de demnitate, dar și de înțeles.

– Asta nu mi-am putut închipui și n-am așteptat-o de la domnia ta! strigă el ridicîndu-se cu hotărîre în fața lui Ruset și pregătindu-se să plece.

Bolnavul îl privi uimit și se retrase doi pași.

– Ce este, domnule abate? am greșit cu ceva față de domnia ta?

Abatele nu răspunse și urmă a-l privi. Beizade se lăsă să cadă pe divan cu fața în sus și cu brațele răstignite în laturi. Avu sughițuri de plîns, care-l mușcau pînă în măruntaie. Domnul de Marenne se așeză alături și așteptă să-l vadă întrucîtva domolit. Atunci îi apucă mîna.

– Prințule – zise el blînd – cred că ai isprăvit cu vărsările de sînge care nu-ți pot da înapoi ce-ai pierdut deocamdată.

Ruset oftă.

– Iartă-mă, domnule de Marenne, șopti el. Sînt un biet om care nu mai pot cugeta. E o izbitură care m-a dat jos.

– Văd. Duca își mătură ușor potrivnicii din cale.

– Cum? Nu-i mătură; căci am să mă scol ș-am să-i stau în față.

– Iar? Logic este să faci altceva.

Beizade Alecu se sculă și, rămînînd ghemuit pe divan, își puse coatele pe genunchi și fruntea în palme. Ferindu-și după aceea degetele, privi lung pe abate. Păru a înțelege, căci îi apăru rînjetul.

– Și nici asta nu-i cuminte, adăogi abatele Paul.

– Ce? tresări Ruset. S-o fur? Ba da; asta numaidecît!

– Stăruiesc în părerea mea, prințule; nici asta nu-i cuminte.

– Știu. Cuminte este să stau cu brațele încrucișate și s-aștept să se împlinească ce-i scris.

– De cînd sînt între orientali, pricep mai bine adîncimea acestei discipline; și, în împrejurarea de față, mi-o însușesc cu desăvîrșire. Mai ales că nu poți întrebuința violența acolo unde nu ți se cere. Lasă să se isprăvească întăi războiul care s-a deschis între tată și fiică. Dacă fata îl pierde, mai este încă vreme să te amesteci.

– Numai să nu fie prea tîrziu.

– De ce? Crezi că domnița Catrina are să piară în chilia de la mănăstire? Să-ți iasă asta din cap! În împrejurarea în care se află ea, și vrăjmășia și iubirea sporesc. Pe lîngă asta, copila lui Duca e o ființă care știe să-și apere viața și ființa, *unguibus et rostro* [1].

Ruset rămase gînditor, părînd a cumpăni în sine sfatul. Nu cumpănea însă nimic; îl judeca pe abate, cu părerile lui, ca pe un străin care dintrodată i se pune în cale. Totuși întrebuință blîndeță în întrebare:

– Domnia ta, domnule abate, ești deci, hotărît, împotriva unei asemenea fapte?

– Hotărît, căci vreau să te folosești deplin de bunăvoința pe care ți-am dobîndit-o. O partidă de șah ca

---

[1] Cu ghearele și cu dinții (lat.).

aceea pe care am pierdut-o se joacă numai o dată pentru viața unui om. Iartă-mă că-ți amintesc asta ; însă e necesar.

Ruset se simți totuși atins și depărtă de la sine și mai mult pe acest prietin, rămînînd el singur, cu hotărîrea lui ascunsă.

– Bine – vorbi el cu prefăcută voie-bună – mă supun prietiniei și înțelepciunii.

Abatele îl privi ascuțit, la rîndul său bănuitor. Se sculă să plece. Beizade Alecu nu-l opri. Avea în el o preocupare bolnavă, cu ochii întorși înlăuntru, la nebunia lui.

Domnul de Marenne vru să afle încă o dată numele mănăstirii de monahii, unde era închisă domnița Catrina. Îl uitase ; și rugă pe Ruset să i-l rostească și să i-l lămurească.

– L-am uitat și eu, domnule de Marenne, răspunse beizade.

Pe urmă și-l aduse aminte. Însă viclenia aceasta nu-l mai putea înșela pe abate. Domnul de Marenne plecă încredințat că Alecu Ruset pregătește o lovitură, ca și cum ar coace în el o bubă ; și merge spre pieire. Nici nu fusese petrecut pînă la ușă ca-n alte dăți ; și, înainte de a scoborî treptele sălii, auzise chemarea către Bîrlădeanu.

«Se grăbește, gîndea abatele. Turcii au dreptate : fatalitatea ne apasă și ne îmbrîncește în prăpastia eternității. De data aceasta însă vreau să propun, acestor vorbe pompoase și catastifului lui Dumnezeu, o mică rectificare.»

În vremea asta Ruset ținea pe Bîrlădeanu în picioare în fața sa, și, înainte de a-i da poruncă, se desfăta din nou povestind slugii nenorocirea și tăvălindu-se în durere ca-n spini.

– Înțelegi tu, Bîrlădene ?

– Înțeleg, măria ta.

– Nu înțelegi nimica, Bîrlădene ; căci, dacă ai înțelege, ai ști că asta-i moarte pentru mine.

Bîrlădeanu clătină din cap, neîncrezător. Mişcarea aceasta întărîtă pe beizade.

– Şi tu eşti ca popa franţuz? strigă el. Te socoteşti mai înţelept decît mine?

Bîrlădeanu tăcu, socotindu-se mai înţelept.

– N-auzi ce te întreb eu? Te socoteşti mai înţelept?

– Nu mă socotesc mai înţelept.

– Atunci nu crezi că-i mare greşală să furăm pe domniţă de la mănăstirea sfintei Marii?

– De ce să fie greşală? nici o greşală. Am mai făcut noi asemenea lucru. Am furat chiar trup sfinţit de călugăriţă. Dumnezeu poate-a ierta, căci a fost cu învoirea cuvioasei. Mi se pare c-o chema Vîrvara.

– Bîrlădene, adă-ţi aminte că eşti mut, şi răspunde la ce te întreb.

– Eu pot să şi tac, măria ta, şi să împlinesc numai ce-i binevoi să-mi porunceşti măria ta. Dacă-i vorba să sărim zidul, să-l sărim. Ajutîndu-ne Dumnezeu, poate nu ne-om lăsa capetele pe aceste meleaguri.

Ruset îşi încruntă sprînceana şi slujitorul tăcu, rămînînd neclintit lîngă uşă. Beizade începu a umbla pe dinaintea lui, cîştigat deodată de o putere nouă, izvorîtă din adîncimea durerii. Această putere avea nevoie s-o cheltuiască pe loc, cu înfrigurare.

Trebuiau să se înarmeze pe dedesubt şi să iasă cît mai era vreme, în cele dintăi ceasuri ale nopţii. Ajung la sfînta Maria Mugliotissa, în Fener, şi cunosc în astă-sară locul şi împrejurimile. Dacă găsesc un han aproape, ori o cămară într-o casă de creştin acolo, pot sta ziua următoare la pîndă ; dacă-i nevoie, stau ş-a doua, ş-a treia zi, pînă ce cunosc rînduiala chiliilor şi iau cumva înţelegere cu Măgdălina. Atunci îşi întocmesc planul, îşi agonisesc scările de care au nevoie şi se tocmesc cu vreun căpitan grec de corabie, ca să-i primească şi să-i ducă să-i lepede undeva, într-un ostrov : la Crit, ori la Chipru.

Ruset era ațîțat și vedea limpede toate. Vorbea c-o hotărîre nebiruită. Vîlcu îl asculta supus, cu capul plecat, într-o deplină nepăsare. Era încredințat că, de cînd a pus pe el cuvios strai și și-a luat canon muțenia, înțelegerea lui a sporit așa de mult, încît beizade a rămas cu totul în urmă ; ș-acuma ar fi bun el de boier și beizade de pădurar.

– Să facem precum spui, măria ta, încuviință el, fără a ridica ochii. Bine ar fi să cîntărim la fața locului ce se poate și ce nu se poate. Dacă găsim un loc ș-o chilie de pîndă ; dacă putem vedea pe țiganca domniței ; dacă găsim scările, dacă găsim grecul și corabia și cîte altele vor mai fi fiind : toate cată să le socotim. Și dacă n-or fi turci pe dinafară și creștini pe dinlăuntru, ș-om intra ca la noi acasă, ș-om ieși ca de la noi de-acasă, ș-a vrea domnița să vie cu noi, va fi bine și mi-a plăcea și mie, ca și măriei tale.

XXXI

Unde Vîlcu Bîrlădeanu crede tot mai mult că-i mai cuminte decît stăpînul său. Dar cel mai cuminte dintre toți e altul

Beizade Alecu Ruset își rîndui lucrarea lui c-o liniște sub care sta ascunsă ațîțare bolnavă. Puse pe Vîlcu să obloneascǎ fereastra și să cerce dacă-i bine pus zăvorul de la ușă. Ceru să-i tragă măsuța lîngă pat și să curețe mucul lămpii. Sub limba de lumină, ajutat de slujitor, desprinse căptușelile de la straiul de dedesubt, tăindu-le cu jungherul. Scoase și înșiră pe măsuță monedele de aur și cele cîteva pietre care-i mai rămăseseră. Avea de-ajuns pentru toate ; și pentru plata corăbierului, și pentru petrecere pe-un an de zile într-o țară din Apus. Căci din ostrovul Critului, ori de la Chipru – lămurea el lui Bîr-

lădeanu = trebuiau numaidecît să se depărteze. Numai cînd or ajunge la italieni, ori la franţuji, pot să se socotească slobozi de orice grijă.

După această socoteală, îşi cusu comoara la loc cu dibăcie, împrăştiind-o potrivit la subsuori şi la şolduri şi păstrînd în chimirul de piele, la spate, ceea ce-i era trebuitor pentru început. Veni, după asta, rîndul armelor. Vîlcu găsi de cuviinţă să deie sfat pentru cumpărare de pistoale de la un armurier. N-ar strica poate nici două săneţe. Cît despre săbii, apoi fără acelea nu se poate sfîrşi nimic.

– Sarace Vîlcule – îl înfruntă rîzînd Ruset – căldura asta, de care te plîngi tu de la o vreme, ţi-a topit înţelegerea. Tu socoţi că avem să umblăm cu săneaţa în stînga, cu pistolul în dreapta şi cu sabia în dinţi ? Dacă-i vorba să ne batem, atuncea să ne ducem la un război. Aicea, cum s-a auzi bufnind pistolul, tăbărăşte asupra noastră o mahala întreagă. Aşa încît, să înlăturăm armele de foc.

– Să le înlăturăm, se învoi Bîrlădeanu. Dacă-i vorba pe-aceea, să înlăturăm şi săbiile.

– Asta nu, Vîlcule, se împotrivi Ruset, judecînd în sine toate. Să chibzuim de ce avem nevoie ca să ne scăpăm vieţile la o primejdie. Căci se poate întîmpla să fim simţiţi ; ori să deie peste noi cineva. Fie singuri, fie cu domniţa, trebuie s-avem cu ce ne apăra. Italienii spun că, în asemenea împrejurări, mai bun este jungherul. Eu am fost deprins mai mult cu sabia. Cu jungherul e bine împotriva unuia. Cu săbii bine ascuţite, putem ţine piept mai multora.

– Atunci au să ne trebuiască două săbii, se învoi pădurarul.

– Cînd om ieşi, atunci, nimic altceva decît două săbii. Le alegi tu mîini, uşoare. Ş-ai să le tragi pe piatră cum ştii tu, ca să le faci ca briciul.

Bîrlădeanu avu o nedumerire.

– Măria ta, cum avem să încingem săbii peste straiul nostru călugăresc? Altfel, de ascuțit le-ascut, și le fac agere, să taie ș-un fir de păr.

– Vîlcule, nu arăta mai puțină minte decît ai. De ce să-ncingem? N-avem nevoie decît de penele săbiilor, pe care le purtăm învălite în ceva. Trecem cuviincioși, ca niște buni monahi, și nimene nu știe că ducem la subsuoară primejdie.

– Bună socoteală! se minună pădurarul, scuturîndu-și barba. Cînd ajungem la corabie, numai le lepădăm în mare și gata!

– Pînă la corabie avem drum greu, oftă Ruset. Deci cumperi două săbii. Cumperi, de la alt negustor, frînghioară, ca să întocmim scări, și le înțepenim căngi într-un capăt, ca să se cațăre de zid cînd le-om zvîrli. Acuma ne rămîne să găsim gazdă, să pîndim pe dadacă și să socotim cu ochii, în vremea zilei, locul pe unde trecem și unde avem s-ajungem. Eu n-am nici o îndoială în privința izbînzii.

– Măria ta, dar dacă cumva domnița Catrina pune împotrivire?

– Ai mai făcut o dată întrebarea asta Vîlcule, și m-am mai gîndit la ea. Socot că n-are să se împotrivească. Am uitat să socotesc, între cumpărături, o basma de matasă.

– Așa este, asta-i bună, încuviință pădurarul; s-o însemnăm la răbuș și pe asta.

Îmbrăcîndu-se și încingîndu-se, Ruset se uită în juru-i fără părere de rău. Puse pe Bîrlădeanu să rînduiască patul și să așeze lucrurile la locurile lor: măsuța subt icoane, scaunul lîngă fereastră, ș-un tom din *Viețile sfinților* în raft. Aprinseră candela și pe măsuță, lîngă lampă, beizade potrivi un galbăn peste o foiță de hîrtie cu însemnare de pomelnic, în limba elinească:

Pomenește, Doamne,
pe Profira
și pe Antonie
și pe Alexandru,
robii tăi.

După aceea, stinseră lampa și ieșiră, închizînd cu grijă și vîrînd cheia pe subt ușă înapoi în chilie.

Trecură pe la fratele portar, care-i cunoscu și li se plo- coni. Beizade îi lăsă și lui un ban de aramă, pe prichiciul ferestrei. Cu fratele Bîrlădeanu alături și puțintel în urmă, beizade înaintă pe sub rîndurile de chiparoși și platani către ziduri. Își făcură loc printre negutători cărăuși pe la Silivri-Capù și curînd se amestecară în mișcarea de sară a Cetății. Ici-colo tremurau lumini pe la case și du- gheni. Ulițile curgeau întortochiate ca niște gîrle de întu- neric. Unii trecători începeau a umbla în tovărășie, cu fînare ori facle. Pe-alocuri, la un ceas mai tîrziu, era pri- mejdie ca într-o pădure dinspre partea hoților, ori ca în- tr-o strîmtoare a mării din partea corsarilor.

Beizade îi lămuri acestea lui Bîrlădeanu, gîndindu-se la o corabie necunoscută și la un căpitan cu bună inimă. Pădurarul însă nu se temea de nimica.

Așa ajunseră în mahalaua romeilor, care se chiamă Fener. De-acolo, pe povîrnișul pietros, fugeau ulicioare spre țărmul Cornului-de-Aur. Nu departe de biserica umi- lită a patriarhiei se adăpostea, după ziduri tăcute și în- cununate de iederi, singura mănăstioară îngăduită de necredincioși în cuprinsul Stambulului. Ruset cunoștea bine locurile și găsi cu ușurință hanul de care avea ne- voie. Ceru de mîncare pentru sine și pentru tovarășul său și dădu dovadă de o mare agerime de minte, poftind ș-o oală de vin de la stăpînul locului și rugîndu-l și pe el să guste, în sănătatea a doi frați ai săi creștini. Unul din acești frați are canon muțenia și tace. Celuilalt însă îi plac prea mult sfaturile cu soții, mai ales cu negustorii cinstiți,

și le spune tot ce poftesc să afle: de unde vin, unde se duc, ce treabă au în Cetate. Vin de la Sfîntul Munte și se duc la locurile sfinte, la Ierusalim. Pe unde au trecut, s-au bucurat de frățească primire. Și stau ș-aici în Stambul cîteva zile, ca să se închine la sfîntul patriarh. Astfel, numărînd toate cele care sînt de văzut, cinstitul negustor îi pune în vedere vorbarețului că se înalță nu departe de-acolo ș-o mănăstioară a sfintei Marii către care să nu cumva să se facă vinovați de uitare. Foarte frumoasă mănăstire, în care s-au întîmplat și minuni. Chipul Maicei lui Dumnezeu, care se găsește în biserica acestei sfinte mănăstiri, are o cunună cu totul de aur ș-o salbă de la împărăteasa Teodora. Nu este călător care să nu cerșească intrare și să nu se închine acelei icoane bogate. Este ș-o istorisire despre Maria, fiica lui Mihail Basileus Paleologul, care a zidit lăcașul. Trebuie numaidecît s-asculte și istorisirea.

Nici cei doi umiliți drumeți nu se vor lipsi de asemenea binecuvîntată bucurie, recunoaște călugărul vorbareț, închinînd iar oala către cinstitul negustor.

«Vinul acesta s-arată bun, cugeta Bîrlădeanu; socot că e neprefăcut, deoarece negustorul suge dintr-însul cu hărnicie.»

Pe urmă înțelese că asemenea meșteșug e cel mai bun pe care-l poate găsi beizade, ca să afle tot ce poftește nu numai despre sfînta mănăstire a Mugliotissei, dar despre toate cîte au fost pe lumea asta.

Într-adevăr, kir Teodor hangiul n-a lipsit să le spuie în amănunt istoria cu Maria Paleologhina, cea care a stat împărăteasă la Mongolia, fiind întăi soața hanului și după aceea a feciorului hanului, și a venit cu întristare să-și sfîrșească amurgul vieții în acest lăcaș. Le-a spus și altele, ba despre ticăloșiile păgînilor, ba despre minunile sfintelor icoane ș-a sfintelor moaște. Oricît îl cerca însă Ruset să-l facă a arăta anume întîmplări proaspete care s-au petrecut de curînd la mănăstirea

Mugliotissei, kir Teodor nu răspundea dorinţii lui şi avea mare plăcere să-i înşire numai lucruri din alte veacuri.

De băut, bea bine ; ştia să facă şi socoteli şi să le însemne cu cărbune pe dosul uşii. Cînd îl văzu că bolboroseşte, beizade îl privi cu dezgust şi-l lăsă în sama Bîrlădeanului, iar el se duse la hodină, ca să-şi clocească nădejdea.

Cu aceeaşi neştirbită rînduială, beizade şi-a urmat a doua zi pregătirile.

Stăpînind sub degetul cel mare un galbăn de aur în palma mînii stîngi, Vîlcu ieşi să caute săbii şi frînghioare de matasă. După ce umblă cu nepăsare pe sub bolţi în Büiuk Cearşî, se opri şi cumpără întăi pînza de sac, după aceea se întoarse în alte părţi, unde ochise săbiile. Făcea semne cu mînile şi cu degetele şi se holba cu ochii, pînă ce ajungea să se facă înţeles şi să dobîndească marfa ce poftea şi cusurul ce i se cuvenea. Astfel se întoarse pe furiş, cu săbiile învălite întăi în frînghioară ş-apoi în sac, şi le puse pe divan subt ochii lui beizade, descoperindu-le.

Ruset le trase pe rînd, le cumpăni, le găsi bune. Îşi alese frînghioara şi începu să înjghebe scările ; pe cînd slujitorul se cinchea într-un colţ al chiliei, cu ulciorul de apă şi cu piatra, ca să deie ascuţişul trebuitor fierului.

Asta a fost în ziua întăia. Sara, au ieşit ş-au dat tîrcoale mănăstirii. În unele locuri zidul era astupat de case şi dugheni ; în alte părţi pietrăria, cu tencuiala învechită şi căzută, se păstra slobodă, sub cununile de iederă. Era într-un loc un colţ, la o toloacă goală, unde, ziua, se jucau copiii în arşice. Acolo pămîntul se înălţa puţin, subt umbră de arbori ; şi de partea cealaltă nu se zăreau acoperişuri de chilii. Era cel mai potrivit punct de trecere.

Toate acestea le socotea cu liniştea lui înşelătoare stăpînul ; şi Vîlcu le încuviinţă, cu fruntea plecată. Se întoarseră la han, unul cu inima umflată de îndîrjire, celălalt punîndu-şi cu întristare credinţa numai în unul Dumnezeu. Pe dadacă n-o zăriseră. Nu numai pe dadacă n-o

zăriseră, dar nici pe altcineva intrînd ori ieșind pe poarta pardosită cu fièr a acelei cetăți moarte. Sunase numai simandra după ziduri, către amurg, stîns, ca intr-o pustie depărtare.

După ce ospătară puțină friptură de batal și băură vin dulce, beizade porunci lui Vîlcu să zăvorască ușa și înșiră pe divanuri scara, încercîndu-i nodurile. Trase din ascunzătoare săbiile și, ținîndu-le pe rînd cu stînga de mîner, cu ascuțișul în sus, le pipăi cu degetul cel mare al mînii drepte.

– Acuma, sîntem gata, Bîrlădene, încuviință Ruset, rîzînd. Uită-te la mine – urmă el punîndu-și barba în piept și înflăcărîndu-și privirile – uită-te la mine și dă-ți samă dacă am judecat bine și am liniștea care trebuiește. Ai putut vedea singur că locul pustiu de pe medean ne îngăduie să trecem vadul, pe țărmul cel dorit.

– Încă n-am văzut pe dadacă, se împotrivi, moale, Bîrlădeanu.

– Ai s-o vezi mîni. Ai să bați la poartă, rugîndu-te de intrare, ca un monah străin, fără cuvînt, numai punînd mînile pe piept și închinîndu-te. Au să-ți deie drumul ș-ai să te duci s-aprinzi făclii la icoana Panaghiei. Atuncea ai să bagi de samă ce este înlăuntru. Ieșind, ai să te uiți către toate ferestrele chiliilor, și nu se poate să nu te vadă și să nu te cunoască țiganca domniței.

– Așa întocmai am să fac, stăpîne... oftă Vîlcu.

– M-aș duce eu să bat la poartă – porni iar glas beizade, cu același pojar în priviri – însă eu abia îndrăznesc să ies de-aici, de la han, sara. Căci eu am petrecut cîțiva ani, în copilăria și în tinereța mea, în aceste părți. Și sînt mulți creștini de-ai noștri care își aduc aminte de chipul meu. Să știi, Bîrlădene, și alta. Că și părintele meu Antonie-Vodă e trăitor în aceste părți și-și sfîrșește zilele întru năcazuri. Acuma ai să înțelegi tu ce venin am eu în mine, dacă-l părăsesc pe părintele meu și mă întorc de

către el spre acea domniță. Pînă ce n-o dobîndesc, nu poate să aibă hodină trupul meu.

– S-ar putea să fie vinovată, stăpîne, și țiganca aceea cu salbă, amestecînd poate farmece ale ei. Ar fi bine s-o pălesc pe dînsa întăi cu sabia.

Beizade crezu de cuviință să rîdă și urmă să umble prin chilie fără astîmpăr, ca o fiară în cușcă. Rîsul acela strîmb și slăbit îl înfricoșă pe Bîrlădeanu și-l făcu să nu mai ridice privirile. Își pregăti culcușul în colț, lîngă ușă, și se cufundă în tăcerea-i întristată.

În cealaltă zi, după amiază, Ruset îl împinse afară din odaie ; și el se duse, cu capul plecat, pînă la poarta sfintei mănăstiri. Săltă ciocanul de lîngă zăbrea și-l lăsă să cadă ; dar nimeni nu-i răspunse. Stărui ș-a doua, ș-a treia oară, fără altă izbîndă. Dădu ocol zidului și veni la han c-o mutră nedumerită. Beizade îi deschise, îl trase de guler după el și-l puse într-un colț subt întrebări ca subt amenințarea unui cuțit. Vîlcu strînse din umeri, neînțelegînd nimic.

Atunci se întîmplă să bată la ușă, nepoftit, kir Teodor și să îndemne la un ulcioraș de vin proaspăt pe frații săi întru Hristos. Beizade mai curînd l-ar fi izbit îndărăt, c-un pumn în falcă, ne mai așteptînd nimic de la dînsul. Dar se nevoi să-l urmeze plictisit și să beie vin prost.

– Am uitat să vă spun o întîmplare rară... zise kir Teodor, rîzînd. Ați fost astăzi la mănăstire ?

– A fost acest frate al meu – răspunse beizade – ș-a bătut la poartă, dar cei dinlăuntru s-au dovedit muți, ca și dînsul.

– Aha ! apoi asta-i din pricina întîmplării pe care nu v-am spus-o.

Beizade tresări, dar obrazul îi rămase cu totul nepăsător.

– A întîmplării pe care nu v-am spus-o, întări kir Teodor. De cîteva zile sfînta mănăstire a fost oprită cu carte

pecetluită de la înalt prea sfinţitul nostru patriarh. Dacă vreţi să ştiţi de ce...

Beizade nu voia numaidecît să ştie de ce.

– Dacă vreţi să ştiţi de ce, pot să vă spun că această poruncă a adus-o un slujitor de la sfinţia sa îndată după ce a fost închisă aici copila lui Duca-Vodă, Domnul de la Moldova.

Ruset se miră întrucîtva de întîmplare.

– A fost închisă în sfînta mănăstire o domniţă de la Moldova? Din ce pricină a fost închisă această domniţă de la Moldova?

– Povestea e o trufanda care mi s-a adus – răspunse hangiul – ş-o vînd aşa cum am cumpărat-o. Zice că această copilă a lui Duca s-ar fi făcut prea vinovată de neascultare către părinţii săi, căzînd la dragoste pentr-un jidov, cu care s-ar fi pregătit să fugă. Iar acuma au osîndit-o Duca-Vodă, tatăl său, şi părintele nostru patriarh să steie la întuneric, în hrubele de dedesubt, numai cu pîne de orz şi apă, cu rugăciuni de fiecare zi a preoţilor, pînă ce va lepăda demonii pe care-i are într-însa.

Beizade se miră iarăşi şi găsi vinul ceva mai bun. După ce scăpă de hangiu, porunci lui Vîlcu să coboare numaidecît la Cornul-de-Aur, să caute şi să tocmească, pentru noaptea aceea, corăbioara unui căpitan din ostroavele eline.

– Te-a duce pe tine mintea, Vîlcule, aşa mut precum eşti, să te înţelegi c-un căpitan grec. El ştie ce-i poţi cere; să fie gata şi să te-aştepte; şi pe degetele mînilor faceţi tocmeala.

Vîlcu găsi de cuviinţă să mormăiască; dar se duse. Şi tot mormăind se întoarse, nu după tîrzie vreme, dînd răspuns că a năimit un vas cam vechi, c-un preţ cam scump.

– Cu cît?

– C-un galbăn ori c-un zlot.

– Pînă la Crit?

– Asta nu i-am putut spune prin semne, măria ta. A merge pînă unde a vrea el, numai să ne scoată de-aici.

Beizade primi ș-această rînduială și pe loc începu pregătirile de ieșire.

Puse pe Vîlcu să înșire înaintea sa scările de matasă și să le înfășure pe bucăți de lemn, ca să nu se încurce cînd le vor desface. Săbiile, îngemănate, le învălui singurel în sac. Așteptă să se îndesească negura serii și porunci plecarea.

Plăti întăi hangiului, căci înapoi n-avea a se mai întoarce. Din acel ceas, drumul lui mergea drept înainte, pe mări, cătră ostrovul fericirii.

Cu grabă, trecu pe ulițile povîrnite, urmat de slujitorul său. Ajunse la zidul mănăstirii și-l pipăi. Îi dădu ocol și se opri subt arborele știut, la marginea medeanului. Atunci Bîrlădeanu îl auzi pe beizade suflînd pripit ; și se neliniști și el, cercetînd cu ochii în jur și întinzînd urechea. Pentru mintea lui, toată această strădanie era o nebunie curată. Sta cu luare-aminte, ca să deschidă pe undeva un drum de retragere, cînd dincolo de ziduri vor izbucni lătrături de zăvozi și țipete de muieri.

– Nebunia îmbracă strai de înțelepciune, mormăia el, desfășurînd scările.

– Ai spus ceva ? îl întrebă beizade, clănțănind de nerăbdare.

– N-am spus nimica, stăpîne. Cred că mai avem vreme să ne întoarcem. Dincolo de zid au să se deștepte cînii.

– Zvîrle scara ! scrîșni Ruset, lovindu-l cu mînerele săbiilor.

Bîrlădeanu zvîrli scara. Întăia oară căzu îndărăt. A doua oară se prinse în căngile de fier.

– Ține săbiile și atîrnă-te de scară cu toată greutatea, îi porunci Ruset. Dă-mi scara a doua.

Vîlcu primi săbiile, trecu cealaltă scară în mînile reci ale lui beizade și se atîrnă în frînghia de matasă. Beizade se repezi în sus.

În acea clipă, cinci ori șase oameni răsăriră lîngă ei, parcă i-ar fi fătat pămîntul. Grămădiră pe Bîrlădeanu și-i rupseră din brațe sacul cu săbiile. Doi se săltară după beizade și-l traseră de picioare, prăvălindu-l la pămînt și punîndu-se asupra lui cu piepturile.

Și Ruset și Vîlcu se simțiră răsuciți sub ghionturi, întorși cu fața în jos, aduși cu fața în sus și cotrobăiți sub straie.

Un glas gros îi judeca și-i osîndea în limba romeilor.

– Aha ! cei mai puturoși dintre toate dobitoacele ! Țapii lui Belzebut ! Au adus cu dînșii nu numai săbii, ci și pumnale ! Țineți-i bine. Vor să necinstească, blestemații, sfînta mănăstire și pe miresele lui Hristos. Trage și cealaltă scară, Panaioti, să-i legăm burduf !

Beizade se zvîrcolea cu învierșunare nebună, mușcîndu-și pînă la sînge buzele. Pieirea pe care i-o vestise abatele franțuz era asupra lui.

– Stăpîne – gemu lîngă el pădurarul – ține-te bine, căci vreau să-i lovesc și să-i dărîm.

Trecînd, în aceeași clipă, de la vorbă la faptă, slujitorul își încordă arcurile picioarelor și dădu peste cap pe cei doi care-l încălecaseră. Îi căzu, după ei, și comanacul. Cu fruntea descoperită năpusti în cei de peste beizade lovituri de berbece – două detunături una după alta, scurte și înăbușite. În același timp repezi și pumnii în laturi cu strășnicie. Zvîcnind de la pămînt, îl ajută și Ruset, fulgerînd cu pumnu-i osos în orice cap se înălța în preajmă.

– *Kirie eleison !*[1] se tîngui unul dintre năvălitori ; aceștia nu-s călugări ; aceștia-s dracu ! Dați năvală asupra lor, fraților, și nu-i lăsați, că ne scapă !

Bîrlădeanu împinse înaintea lui pe Ruset. Dușmanii veneau din nou asupra lor. În capul descoperit al lui Vîlcu sunară de două ori toiegele ca-n piatră. În comanacul lui beizade se îngropară moale. Judecînd fără vorbe primej-

---

[1] Doamne miluiește ! (gr.).

dia şi înţelegînd în acelaşi chip scăparea, şi stăpînul şi slujitorul năvăliră unul după altul în întuneric, la vale, pe rîpa Fenerului. După tropotul îngemănat al paşilor, se simţeau alături. Li se păru că duşmanii, rămaşi în urmă, au amestecat beţele unii asupra altora. Totuşi îşi sporiră fuga pînă ce, la o răspîntie de hudiţă, se socotiră destul de adăpostiţi în cotitura unui zid şi în întuneric. Vîlcu prinse pe beizade şi-l opri în pas. Apoi stătură ca să răsufle foc, cu ochii holbaţi unul asupra altuia şi cu trupurile încovoiate.

– Ei, acu ce facem, stăpîne ? întrebă pădurarul, nu fără o ascunsă bucurie. Să ştii, măria ta, că ticăloşii aceştia ne cunosc cine sîntem. De cum am intrat la han ne pîndesc şi se ţin în jurul nostru.

– Se poate, Vîlcule, răspunse cu amărăciune Ruset. Nici la Balîklî nu mai îndrăznesc a mă întoarce. Ar fi fost mai bine să cad acolo, sub zid.

– Cugetînd cuminte, măria ta, mai bine este c-am scăpat.

– Poate ai dreptate, mormăi, posomorît, beizade. Cît mai am viaţă în mine, merg înainte.

– Să ne ţinem, stăpîne, ca lupu-n preajma oii ; numai să ne păzim viaţa. Acuma eu spun că în altă parte decît la casa franţujilor nu putem hălădui.

Îşi înălţară amîndoi frunţile, cu urechile la pîndă. Coborau din urmă de pe deal tropote şi glasuri amestecate. Sfîşie noaptea ş-un fluierat prelung, al unui străjer turc. Dar nimeni, de la casele negre din preajmă, din uliţi şi din ulicioare, nu îndrăznea să scoată capul şi să scapere lumină. Fără să se grăbească prea tare, cei doi fugari cotiră pe unde cădea umbra cerdacurilor, pînă ce tihna îi împresură de pretutindeni. La malul apei găsiră un caicgiu bătrîn, care-i trecu dincolo.

Fără alt năcaz, suiră în Pera, la casa prietinească şi Bîrlădeanu ciocăni la poartă. Îndată li se deschise, ca şi cum ar fi fost aşteptaţi ; însă slujitorii se retraseră cu

uimire cînd îi văzură. Înţelegînd că străinul pe care nu-l cunoşteau şi care părea stăpîn doreşte să vorbească numaidecît cu domnul abate Paul de Marenne, ţinură sfat, privind din cînd în cînd îndărăt, peste umăr, la noii veniţi. Dincolo de ferestrele oblonite, în sălile dinlăuntru, lumea nu dormea. Unul din slujitorii franţuji ai părintelui Paul ieşi dintr-acolo c-o lumînare în mînă şi, apropiindu-se de adunare şi de vorbe, cunoscu pe Bîrlădeanu. Cunoscu îndată şi pe Ruset şi dădu fuga înapoi, înlăuntru.

Peste puţină vreme abatele îşi primi oaspeţii singur, într-o odaie în care părea că fuseseră şi alţi musafiri, căci masa era întinsă, cu farfurii de mîncări reci şi cu sticle de vin roş. Domnul de Marenne se miră nespus de asemenea neaşteptată şi plăcută întîlnire. Văzînd însă obrazul otrăvit al lui Ruset, îl rugă să-i aducă numaidecît la cunoştinţă ce i s-a întîmplat. Căci se vedea că s-a întîmplat ceva.

Atunci beizade Alecu îi povesti tot, privind urît într-o parte.

Domnul de Marenne îl ascultă în tăcere, fără deosebită simpatie, ceea ce îndîrji întrucîtva pe boier.

– Totuşi, eu nu sînt vinovat cu nimica, îi zise franţuzul cu blîndeţă, cuprinzîndu-i mîna. Bine te-ai gîndit, prinţule, să cauţi la noi scăpare. Aici eşti ca într-o cetăţuie şi nimeni nu te poate vătăma. Nu încerc nici într-un chip să-mi lămuresc cum şi de ce palicarii aceia nebuni au sărit asupra domniei tale. De aflat, e cu putinţă să aflu, însă acuma avem ceva mai folositor de făcut. Fii bun şi te aşează pe acest scaun şi, ascultînd alte veşti pe care vreau să ţi le împărtăşesc, întinde mîna spre friptură şi spre un pahar de vin. De mult te-aştept, ca să-mi plătesc cu plăcere cătră domnia ta o datorie veche.

– Nu mă simţesc în stare să pun mîna pe nimic din bunătăţile pămîntului, răspunse cu desnădejde beizade Alecu.

– Atunci ascultă veştile.

– Ascult. Nici o veste nu mai poate fi bună pentru mine.

– Nu sînt bune, într-adevăr, veștile mele ; însă te interesează. Vreau să-ți spun, prințule, că, dacă ai fi avut prevederea să mă înștiințezi și pe mine de încercarea domniei tale, ai fi fost scutit de neplăcerea din astă-sară. Din ziua cînd am fost la domnia ta, domnița Catrina nu se mai află la mănăstirea sfintei Marii Mugliotissa.

Ruset tresări, fără să-și dezvăluie ochii.

– În ziua aceea – urmă de Marenne – Duca a ridicat-o, înfățișînd-o prea sfințitului patriarh, ca să primească de la el binecuvîntare. A doua zi dimineața, urmînd porunca Împărăției, s-a înfățișat cu ea la Divan-Yolù, ca să steie la pîra lui Ștefan beizade. Îmi închipuiesc că, la această înfățișare, domnița a înțeles fie zădărnicia împotrivirilor ei, fie interesul de viață și de moarte al părintelui său, legat nu numai de cîștigarea hătmăniei Ucrainei, ci și de pierderea Moldovei. A plecat capul ș-a primit hotărîrea. Poate nădăjduiește încă într-un ajutor al lui Dumnezeu. Să-l dorim și noi și să-l așteptăm precum îl așteaptă ea.

Beizade Alecu nu făcu nici un semn, nu rosti nici un cuvînt. Bîrlădeanu îl privea furiș de lîngă ușă. Înțelegea că se frămîntă în el o dihanie și-l aștepta să cadă cu obrazul înainte în jos și să piară ; ori să se repeadă cu pumnii la gura zîmbitoare a franțuzului.

– Bine – răspunse însfîrșit, greu, Ruset, înghițindu-și întruna amărăciunea gurii – văd că nu-mi mai rămîne nimic de făcut.

Domnul de Marenne păru mulțămit de acest răspuns ș-apucă iarăși, cu bunătate, mînile prietinului său. Dar le găsi moi și moarte. Cu buzele strînse, beizade îl privea pieziș și viclean, ca și cum s-ar fi gîndit la altceva.

– Au plecat spre țară ? întrebă el.

– Da.

– Bine. Eu rămîn atunci oaspetele domniei tale, pînă ce-mi va lumina Dumnezeu alte cărări.

Atunci abia îi țîșniră din ochi lacrimi și, plecînd fruntea pe umărul prietinului său, dori să moară.

– Aceste lacrimi sînt bune, zise blînd de Marenne. După ce le vei înghiți, ai să cugeți mai liniștit ce ai de făcut. Îndrăznește a încerca acest piept de fazan, pe care l-a fript destul de bine bucătarul nostru. Și ascultă un sfat pe care ți-l dau din prisosul unor vechi dureri. Dumnezeu, iubite prietine, a înmulțit neamul Evei, prevăzînd, în marea lui înțelepciune, suferinți ca ale domniei tale.

Ruset împinse la o parte fazanul.

– Domnule de Marenne – răspunse el cu zîmbetu-i strîmb – pentru mine domnița Catrina e singura femeie pe lume.

– Cu toate acestea, ai știut și de existența altora.

– Nu-mi mai pot aduce aminte de nici una.

– Încearcă a-ți închipui altele. E o bună doctorie. Experiența ne arată că instinctul acesta e crud și înșelător. În oscilațiile lui alternează dezgustul. Focul lui lasă totdeauna cenușă rece.

Ruset privi pieziș pe abate, închise ochii și scrîșni.

– Cu toate acestea nu-ți sînt dușman, zîmbi domnul de Marenne.

– O, nu.

– Făgăduiește-mi că vei încerca să fii cuminte.

– Făgăduiesc.

– Încearcă friptura pe care ai respins-o și vinul care-ți stă dinainte. Fii tare, ca acel răzăș al cărui nume nu-l mai țin minte.

– Dacă dorești, încerc.

– Ești hotărît într-adevăr să primești ospitalitatea mea cîtva timp ?

– Fără-ndoială.

– Atuncea să bem un pahar de vin pentru pacea inimii domniei tale.

– Primesc și asta, oftă Ruset, cu pleoapele coborîte.

XXXII

Pregătiri de mare nuntă domnească.

Urmarea fu că Ruset părăsi chiar a doua zi Stambulul, pe neașteptate și fără știrea domnului abate de Marenne.

Planul lui, foarte ascuțit și întru nimic atins de mormăirile lui Bîrlădeanu, ţintea nu atît graba cît paza. Știa că alaiul domnesc, cu rădvanuri și cară, înainta încet din poștă în poștă pe drumul Odriiului.

– Umblînd calare, noi putem oricînd să-l întrecem – dădea el, cu întărîtare, lămuriri tovarășului său – însă nu voi face nebunia să umblu pe același drum, în bătaia dușmanilor mei. Nu vreau să mă întîlnească slujitorii Împărăției, nici mai ales să mă găsească oamenii solilor franțuzești. Multă pază s-avem dinspre dușmani ; iar dinspre prietini și mai multă. Prin urmare, fac un drum cu ocol chibzuindu-l bine.

– Oricît am ocoli – mîrîi Bîrlădeanu – știu eu că tot într-același loc ajungem.

– Nu cumva ai voi s-ajungem în altă parte ? Așa că deocamdată ne pierdem urma, tot înspre asfințit, pe unde am venit. Lăsînd asinii, care nu sînt buni la întoarcere, încălicăm cai iuți. Ajungînd în Salonic cu bine, pălim spre miezul nopții la Belgrad. Și de-acolo intrăm în țara ungurească. N-am nici o grijă. Nimenea nu mă oprește ; nimenea nu mă știe. Chiar dacă mă oprește cineva, mă lasă cu Dumnezeu, neavînd cu mine nimica de împărțit. Mie îmi place foarte mult în țara ungurească.

– Îmi place și mie – încuviință Bîrlădeanu – căci m-apropii de țara Moldovei și de casă.

– Nu chiar așa degrabă cum socoți tu, Vîlcule, căci eu mai am o socoteală. Dacă măria sa Duca-Vodă m-așteaptă pe drumul Galaților cumva, eu am să vin de cătră Suceava.

– Înțeleg.

– Nu înțelegi ; căci n-am să vin singur, nici numai cu tine ; ci și cu alți tovarăși bine armați. Ce nu s-a putut face la mănăstirea Mugliotissei, fac eu la Iași.

– Înțeleg și asta, stăpîne. Turculeț e oștean îndrăzneț și are braț tare. Oricît i-ar plăcea galbinii cu zimți, nu știu dacă s-a prinde ; căci nici la Iași nu-i ușor ; sînt ș-acolo săbii vrednice.

Beizade privi cu dispreț pe soțul său. Apoi rămase întristat în sine, trudit de patima care-l rodea. Umblau pe-un drum plin de pulbere, printre livezi de smochini ; și-n stînga li se deschidea marea, strălucită și neclintită sub soare, spre aburul misterios al Anatoliei. Cu trăisti trecute pe după umăr și atîrnînd în stînga, cu toiege în mîna dreaptă, se încovoiau subt arșiță, avînd înaintea lor calea necunoscută a destinului.

În vremea asta Georgie-Vodă Duca umbla, cu alaiul său, pe drumul cel mare al Împărăției, cătră țara Moldovei. Se ducea și spre țara Moldovei, și spre Ucraina turcească, al cărei tui îl dobîndise în ziua împăcării sale cu Ștefan beizade, față fiind Sultan Mehmet. Îmbrăcase caftan nou și sărutase poala strălucită. Toate-i ieșeau bine ; și nu mai rămînea alta Cuparului celui bătrîn, capuchehaia sa la Stambul, decît să scoată și domnia țării muntenești pentru Duca cel tînăr, Constantin.

Greutatea mare rămînea acuma numai dinspre partea paralelor. O asemenea călătorie, și mai ales petrecere la Împărăție, istovește pe un domn. Acel Stambul blăstămat e ca o gură a Tartorului. Poți să torni în el comorile lumii, nu se alină în veci. De aceea, în rădvanul său, lîngă Catrina, străbătînd drumul Adrianopolului, Duca bătrînul sta cufundat într-o tăcere plină de îngrijorare. Se mai adăogau acum la toate și cheltuielile nunții. Fiind măria sa acuma Voievod și-n Moldova și-n Ucraina, se cuvenea să facă țeremonia aceasta cu mare strălucire, ca un crai, ca să se

pomenească și-n alte țări și la alte limbi de mărirea sa și să rămîie însemnat și-n letopiseți.

– Nădăjduiesc de la Domnul Dumnezeu – vorbi el mai mult către sine – că secerișurile s-au făcut cu bine în țară și holdele dau folos. Fînațuri au fost bune pentru vite și oi ; și fiind fînațurile bune, au avut strînsură și albinele ; căci aceste gîze, pe cît spune norodul, merg una cu oile. Om avea de unde strînge iar în vistierie.

– Socot c-a avut destulă grijă și mama, pentru asta – răspunse Catrina – și n-a fost zi să nu deie cu boldul în cinstiții caimacani, ca să-i facă harnici. Cît despre nuntă, măria ta, poate să fie lăsată și mai tîrziu și mai ieftin, căci e destul o jertfă.

Duca-Vodă privi nemulțămit pe fiică-sa și găsi în obrazul ei slăbit și palid ochi încă împungători.

– Domniță – îi răspunse el cu blîndeță – pe cuvîntul și pe învoirea ta m-am sprijinit eu la Împărăție.

Catrina oftă. Își întoarse fața către priveliștile astupate de pulberi, ca să nu i-o mai observe părintele său. Atuncea văzu, în laturea drumului, prin miriști de mult secătuite, pe fratele său Constantin. Călărea mișcîndu-se mlădios, c-un trup semeț ș-un obraz plăcut, cu ochii negri ca ai ei. Zîmbi către dînsa ; însă ea nu-i răspunse și fugi cu privirile, căci de ceea parte a lui Constantin sta strîmb și puțintel gheboșat în șa Ștefan beizade. Avea un obraz smolit, bucălat și bun ; însă domnița se simți iarăși arsă înlăuntru de venin. Lîngă Constantin-Vodă călărea osînda ei. Misirliu de mare preț, împodobit cu sîrmă de aur, strai bogat, vorbe bune și supuse, pentru toate Catrina avea o respingere din fundul măruntaielor, ca pentru o mîncare rea. Îi veneau prea ades și subt ochi, și-n nări, și la auz, și n-avea putință să le înlăture căci sta, ticăloasă, mititică, domesticită, subt umbra tatălui și domnului său.

În fruntea alaiului umblau slujbașii împărătești cu cele trei tuiuri ; după obrazele domnești, boieri și slujitori de țară, călări ; iar la urmă carăle cu poveri. Popasurile erau

destul de lungi şi costisitoare, deoarece pretutindeni se înfăţişau oameni ai Împărăţiei, de toată mîna, ca să primească un dar de bani ori de postav.

– Iaca, aşa ne mînîncă aceşti păgîni bucăţică cu bucăţică, mormăi iarăşi Duca.

Îndemna din nou la sfat blînd pe fiica sa, simţind către dînsa, uneori, o datorie de milă. Însă Catrina se păstra tot îndărătnică. Înălţă cu nepăsare din umeri, fără a răspunde.

– Abia după ce trecem Dunărea – urmă bătrînul – mă simţesc cu inimă bună, ca-ntr-o casă ş-o gospodărie a noastră.

Domniţa nu răspunse nici acum. Se întoarse iar spre Constantin. Îndată se simţi lovită şi dintr-acolo şi se ghemui iar spre tatăl său. Constantin se alăturase de rădvan. O strigă şi văzu că nu-i răspunde. Înţelese şi de ce, căci lîngă el sta mirele. Totuşi avea pentru Catrina prietinie şi ţinea să-i vadă obrazul zîmbind.

– Dragă şi frumoasă soră – îi zise el, plecîndu-se în şa – am aflat cu părere de rău că mîţa şi corbul fratelui meu beizade Ştefan n-au mîncat astăzi la amiază. I-au uitat bucătarii şi sînt în primejdie de moarte.

Mirele rîse, aţintind un ochi strîmb spre domniţă.

– Le-am găsit de mîncare – lămuri el – am dat bacşiş şi îndată s-a găsit.

– Aşa este – îşi aduse aminte Catrina, îndreptîndu-se spre Constantin – se pare că într-adevăr beizade Ştefan are plăcere pentru asemenea dobitoace ; n-am înţeles însă de ce. Căci le poartă cu sine şi le îngrijeşte cu mîna sa.

– Mîţa a luat-o să vadă dacă zgîrie – răspunse Constantin – iar corbul, ca să vadă dacă trăieşte o sută de ani.

– Nu-i adevărat ! nu-i adevărat ! strigă rîzînd beizade Ştefan.

– Ba da – urmă fratele – e adevărat. Căci Domnul Dumnezeu, care, în înţelepciunea lui, precum ştie beizade Ştefan, a pus moartea la sfîrşitul vieţii, a dăruit corbului timp mai mult decît tuturor celorlalte vieţuitoare.

– Asta da ; asta da.

– Vra să zică, e adevărat. Şi de şi cuvîntul a fost dat omului ca să-şi ascundă gîndirea, eu am înţeles chiar din vorbele lui beizade Ştefan că nădăjduieşte să ţie tovărăşie corbului pînă la acel veleat.

– Asta nu-i adevărat.

– Ba da.

– Atuncea – catadicsi să zîmbească domniţa – mergem c-o mare noutate la Iaşi.

– N-are să se schimbe nimic în tîrg la Iaşi – şopti Constantin aplecîndu-se în şa spre urechea Catrinei – decît c-are să sporească numărul dihăniilor.

Bătrînul Duca întoarse spre copiii săi un obraz nemulţămit, cu fruntea posomorîtă. Atuncea, în chip firesc, ca să arate o plăcere îndoită, Catrina încercă să rîdă.

În afară de aceste fantazii de tinereţă ale lui Constantin, domniţa Catrina sta cu buzele strînse şi cu ghimpii desfăcuţi, ca ariciul, legănîndu-şi, în umbletul rădvanului, amarele ei mîhniri. Iar Duca-Vodă n-avea nici el pricini de desfătare, socotindu-se mai obijduit de griji decît toţi oamenii care trăiau sub soare. Cugeta, în somnia legănării drumului, nu atît la orînduielile unei nunţi ca aceea poruncită de însuşi Sultan Mehmet, cît la cheltuielile nouă – altele şi iar altele – care aveau să se îngreuie asupra lui ca un munte.

Orînduielile le desluşi deplin îndată ce ajunse la Dunăre şi trecu la Galaţi. Acolo îl întîmpinară boierii cu strălucit alai de călăreţi. Miron Costin vel-logofăt şi Sandu Buhuş vel-hatman veneau în frunte, cu firitisiri din partea ţării. Fiind vreme bună şi văzduh curat, după ce au apucat de la Galaţi drumul Tecuciului, au făcut popas la o dumbravă zisă a lui Macarie şi au stat la prînzare sub săivan, cîntîndu-le din cobze şi din lăute un taraf de ţigani adus de boierii de la Bîrlad. Atunci a ţinut sfat îndelung Duca-Vodă cu dregătorii săi cei mai de credinţă şi au hotărît să se deie zvon în ţară, făcîndu-se poftire

tuturor de la mic pînă la mare la Iaşi, în zilele nunţii. Nimănui să nu-i fie cu silă, ci cu bună-voie, pentru bucuria pe care o are însuşi măria sa întorcîndu-se cu cinste nouă de la Împărăţie, aşezînd lîngă semnele Moldovei buzdugan şi tui ale hătmăniei Ucrainei.

Deci-dară poftiţi să fie toţi mazilii şi boierii. Învoită este şi prostimea să vie cît şi cum va putea, însă pe de laturi, în priveală. Iar către Domniile vecine să plece slujbaşi dintre cei mai sprinteni şi mai isteţi cu cărţi, poftind la săptămîna nunţii soli din ţara muntenească, de la leşi şi de la cazacii din Ucraina cea mare de peste Bug.

Îndată s-a aflat în ţară despre toate, ca şi cum de deasupra acelui săivan de la poiana lui Macarie s-ar fi înşurubat demonul veştilor pe vînt şi pe nouri, plouînd în toate cuprinsurile şi suflînd în toate urechile.

În drumul către Iaşi, cu toate socotelile pe care le făcuse Vodă, au întîrziat necontenit pe la intrări de sate şi pe la răscruci de drumuri. Căci ieşeau flăcăii călări, şi gospodarii ceilalţi, muierile şi copiii pe jos, închinînd flori şi daruri miresei : mioare ţigăi, bărbînţe de brînză, budăie de miere şi altele, cum se pricepeau şi ei după mintea şi inima lor.

Atuncea au început a se zvoni şi altele, după cum e năravul norodului în ţara asta – că însoţirea domniţei Catrina s-ar fi făcut sub silă, ceea ce nu era departe de adevăr. Îndată muierilor, cum l-au văzut, nu le-a plăcut mirele ; însă se minunau de bogăţia straielor lui. Tot atunci şi tot după vechi şi neistovit nărav, decît care nu se află altul mai urît pe lume, prostimea a scornit şi vorbe de cîntec, într-o privinţă pentru domniţa mireasă, pe care o căinau muierile cu mîna la gură, şi într-o privinţă pentru ciuda Domniei :

Decît să mînînc unt
Şi să mă uit în pămînt,
Mai bine pîne cu sare
Şi să mă uit la soare !

Au ieşit şi alte vorbe. De asta sînt buni moldovenii. Oamenii săraci, neavînd moşii de împărţit, tamazlîcuri de vîndut şi bani de aur de numărat şi de frecat cu huşte, se pun de dimineaţă şi pînă în sară şi vorbesc. Îşi lasă şi boul să le moară, şi casa să le ardă şi năvălesc unde cade veste despre ceva.

Aşa a fost în acea vreme a întoarcerii domniţei şi a pornirii acelei nunţi vestite, că s-au mai iscat, nu se ştie de la cine şi cum, nişte prepusuri despre fiinţa lui beizade Alecu Ruset. Multă vreme nu se ştiuse nimica despre el. Spuneau unii că s-ar fi amistuit în vreo ţară străină. Pe urmă, deodată, a fulgerat o ştire nouă cum că a răsărit în hotarul leşesc. De acolo, ori din zavistie, ori din alte răutăţi ale inimii lui, ar pune la cale să tulbure desfătarea care pornise la Iaşi. Ar fi avînd putere şi bani de la duşmanii lui Duca-Vodă şi stă pitit, pîndind numai ceasul.

În ziua cînd s-au fost înfăţişat solii străini cu darurile ş-au fost şi ei dăruiţi şi trimeşi cu alai de slujitori la gazde, măria sa Georgie-Vodă a stat în sfat cu Miron logofăt şi cu Buhuş hatman, scriind chiar cu mîna sa izvod pe masa spătăriei celei mici.

Hotărît a rămas să ţie desfătarea două săptămîni.

Şi să cînte muzici la Curte şi-n tîrg : meterhaneaua la feţele alese şi ţiganii în alte părţi.

Iar cînd or sta muzicile, să sune clopotele bisericilor.

După ce-or suna clopotele bisericilor, să bată puştile. Cîte zece încărcături de fiecare ; în totul lui tot patruzeci de bubuituri în fiecare zi. Să se deie pulbere şi furtuială îndeajuns, ca să pocnească tare.

La poarta Curţii să se arăte, în vremea meselor domneşti, peilivani şi măscărici, ca să rîdă prostimea.

– Să rîdă prostimea – a încuviinţat zîmbind logofătul Miron – şi cei flămînzi să uite mesele celor îndestulaţi.

Nunta avea să înceapă a doua zi. Cum va pune mireasa hobot, să purceadă danţuri în ograda Curţii şi pe

toate ulițile tîrgului, cu toți boierii și jupînesele. Un cinstit vornic mare să poarte un cap de danț și alt cinstit vornic mare alt cap de danț. Ș-atuncea, la pornirea danțurilor, să se îmbulzească și muzici, și detunete de puști, și clopote odată, ca să se suie slava pînă la cer. (Să se deie osebit pulbere și furtuială.)

În acest sfert de ceas, cinstitul vel-hatman cu drăganii să ridice în scări pe domnul mire, la gazda lui, aducîndu-l la mănăstirea Goliei. O aduc și pe domniță părinții săi și druștele. Și cînd a face semn vel-armaș din clopotniță, cu toiag cu flamură albă, stau danțurile, muzicile și pistoalele. Stau așa tot tîrgul și noroadele, cum i-a găsit vremea, pînă ce înalt prea sfinția sa părintele mitropolit Dosoftei pune cununiile pe capetele slăviților miri și dă binecuvîntarea. Atunci vel-armaș face iar semn și muzicile, danțurile, clopotele și detunetele pornesc de iznoavă. (Să nu se uite și pentru pistoale, osebit pulbere.)

– Așa ; foarte bună rînduială, încuviințează măria sa Vodă Duca, oftînd trudit, însă cu mulțămire. Se cuvine, pentru sfatul la acest izvod, laudă celor mai buni ai mei prietini.

– Măria ta, se cade să fie desfătarea noastră a moldovenilor mai presus decît a altora, răspunse logofătul Miron, cu semeție.

– Ai dreptate, cinstite logofete Miroane. După atîtea năcazuri, macar această mîngîiere.

– Puțină este mîngîierea stăpînitorilor, însă strălucită, măria ta.

– Drept și adevărat cuvînt, întărește vel-hatmanul Alecu Buhuș.

– Deci, iubiților mei – adaogă Vodă – să fie fieștecare la ale sale, mîni, la ceasul hotărît. Eu am ale mele și Doamna are ale ei.

În acea noapte, sîmbătă spre duminică, domnița Catrina a stătut în odaia maicei sale, plîngînd. Așa este alt nărav la moldoveni : să plîngă miresele, cînd se des-

part de vatra părintească. Iar pe cînd fetele plîng, neamurile rîd – căci le știu cu mare dorință să fie cît mai degrabă neveste. Dar aici Doamna Anastasia era prea supărată, căci vedea că lacrimile fetei nu-s prefăcute. Socotea asta ca un năcaz de care Maica Domnului ar fi făcut bine s-o scutească.

Deci druștele pregăteau peteala și Doamna Anastasia suspina și ea cu oțărîre împotriva fiicei sale.

Văzînd pe maică-sa plîngînd, Catrina își întoarse fruntea și-și zvîntă ochii cu mișcări repezite. Apoi, prin altă cămară, trecu în cerdac, deasupra ogrăzii. Acolo dorea să steie singură. Unele din druște încercară s-o urmeze. Ea le opri c-un gest și c-un cuvînt neprietinos.

În alte seri, la ceasul acela, în cuprinsul zidurilor era deplină liniște. Acuma slujitorii curții și alții străini foiau în toate părțile, vorbind vesel și pregătind lucrurile fără folos și fără urmare ale nunții. Mai mult se încurcau unul pe altul, purtînd și aducînd lucruri, mișcînd căruțe, aprinzînd focuri, cinstind băutură și mîncînd fără încetare. De dincolo de ziduri, din noapte și din rîpa Bahluiului, se înălța zvonul tremurat și monoton al miliardelor de broaște. O adiere venea din cînd în cînd cu miros de baltă, umflînd perdelele de borangic ale ușii deschise. Departe, înspre viile de la Bucium ori spre Dealul-lui-Păun, lucea steaua unui foc de cositori.

Domnița Catrina avu deșteptată din nou în ea un fel de amintire a simțurilor și, fără voie, chemă cu sufletul dintr-acolo o veste.

Tresări. Îi atinsese umărul dadaca Măgdălina.

– Stai singură, sufletul mămucuței?

Catrina nu răspunse. Își feri umărul.

– Lasă gîndurile, mămucuță – îi strecură țiganca vorbe șoptite – căci în acest ceas nu-ți sînt de folos. Acu începe cu adevărat pentru o domniță viața, cînd scapă din strînsoare și intră în lume. Slobodă este după asta să facă așa

cum îi place, mai cu samă dacă are dibăcia care se cuvine, ori un sfat priceput.

– Dă-mi pace, dadacă! răspunse fata.

– Toate ale copilăriei rămîn copilării, sufletul mămucăi, urmă dadaca Măgdălina. Nunta-i o hotărîre de la Dumnezeu şi trebuie să ne supunem. Nu te mai uita într-acolo, căci nu mai poate veni nici o veste. Acel crăişor, la care te vei fi gîndind, îşi stecleşte ochii în altă parte şi şi-a început iar nebuniile. Eu într-însul n-am avut nici o încredere, macar că-i fecior de domn. Sînt alții mai vrednici ; sînt alţii mai bogaţi.

Catrina întoarse capul, rîzînd răutăcios.

– Dadacă, spune ce ţi-a mai dăruit iar Ştefan beizade? Cercei ori salbă?

– Las' să-mi dăruiască, mămucuţă, că are de unde. Ai să-l vezi mîni îmbrăcat în fir de aur ca un Făt-frumos ; are să-ţi fie soţ ş-ai să-l iubeşti.

– Închide-ţi clonţul, dadacă. Eşti o vicleană!

– Vai, mămucuţă, cum poţi grăi astfel? Te-am crescut şi te-am făcut frumoasă ; te-am apărat de boale şi ţi-am împlinit toate gusturile. Se cuvine s-asculți şi cuvîntul meu.

– Du-te, Măgdălină, şi lasă-mă! porunci domnița.

Ţiganca prinse a se tîngui, cu lacrimi.

– Asta-i răsplata mea, sufletul mămucuței? Vai de zilele mele! Bobii şi cărțile, care nu spun decît adevărul, te îndeamnă să fii cuminte şi să te supui.

– Ţi-am spus să te duci!

– Of! Dumnezeu şi Maica Domnului să-l bată pe acel pribeag care ţi-a tulburat viața. Credeam să te lăs să petreci ca o fată mare, să ai plăcerea unei jucării, aşa cum petrec fetele şi cum am petrecut şi eu în vremea mea. Dar cum a putut, blăstămatul, să-ţi lese asemenea boală în oase! Să nu mai ajungă a vedea lumina de mîne-dimineață! Să-i intre în sînge furnicile şi să-l înăduşe pară de foc!

– Dadacă, nu blăstăma! Tu eşti vinovată.

– Vai de mine şi de mine! Cum se poate să vorbeşti astfel, sufletul mămucăi, şi să mă osîndeşti? De cînd am pornit de la Ţarigrad şi l-am lepădat pe celălalt, descînt şi fac deslegări; şi cer Maicei Domnului să-ţi schimbe căutăturile spre istalalt, să-l vezi frumos şi drept şi să-ţi fie drag in ziua nunţii.

– A rămas însă tot cum îl ştiu.

– Fii cuminte, mămucuţă, şi crede că barbatul nu-i urît noaptea.

Catrina se răsuci deodată aprig spre ţigancă. Smulgîndu-şi un ac din conci, i-l repezi la subsuoară. Împunsă, dadaca îşi gemu răcnetele şi căzu în genunchi, cuprinzînd poala domniţei şi sărutînd-o.

– Omoară-mă, sufletul mămucăi, dar să ştii că aşa-i cum spun eu.

– Lasă-mă, suflă cu răutate, spre ea, copila. Du-te. Vreau să fiu singură.

– Nu te mai gîndi la el, mămucuţă.

– Vreau să-l mai văd o dată.

– N-ai să-l mai vezi.

– Ba am să-l mai văd.

Îşi sticlı iar acul. Ţiganca se zvîrli îndărăt printre perdele, ca subt ameninţarea unei vipere. Acolo se tîngui în şoaptă un timp; apoi rămase tăcută, pîndind. Catrina o simţi tot în preajma ei.

– Vină-ncoace, dadacă! îi porunci ea într-un tîrziu.

Ţiganca se tîrî în brînci, gudurîndu-se şi căutîndu-i mîna.

– Stăi aici, lîngă mine, şi taci. Nici să nu te ştiu.

Măgdălina se ghemui într-un colţ al cerdacului, ca un cine supus; şi domniţa, cu acul încă în mînă, urmă a privi pe gînduri noaptea şi focul dinspre Dealul-lui-Păun. Vîrful acelui ac îl simţi şi în inima ei. L-ar fi dorit în inima tuturor celor care o asupreau, robindu-i viaţa şi tinereţa. Ar fi vrut să mai plîngă, dar amărăciunea îngheţase in ea.

Murmurul şi mişcarea ogrăzii domneşti urmau dedesubtul său. În una din cămările de aproape ale casei mici, unde era lumină mare şi ţinea Vodă sfat, auzi deodată glasuri crescute. Înţelese că părintele său e mînios. În noaptea aceea pesemne că nu-i era dat nimănui să fie cu sufletul împăcat.

– Ce este iar ? striga Vodă.

– Măria ta – răspunse un aprod cu glas mai slab, ca de departe – se roagă dumnealor vornicii de tîrg Neculai Ciocîrlan şi Iordachi Ponici să binevoieşti a-i primi, avînd a pune o rugare la picioarele măriei tale.

– Astăzi toţi se roagă ! Astăzi toţi cer ! răcni Vodă cu dezgust. Asta nu-i nuntă, ci bir. Bănuiesc eu ce poftesc dumnealor. Să îndrăznească să intre. Să vedem ce au a cere.

Prin lumina uşii, se strecurară în cămara măriei sale cei doi boieri, cu capetele plecate, strîngîndu-şi, cu mînile la piept, anteriile.

Se făcu o clipă tăcere mai mare.

– Spune-ţi ! porunci Vodă.

– Măria ta – se ridică un glas subţiratic – tîrgu-i plin de oaspeţi, după cum se ştie, care au venit, cu slugi, cu cai şi cu toate ale lor, la slăvita nuntă domnească. Pe lîngă soli, pe care i-am aşezat pe toţi după cuviinţă, au năvălit şi prea mulţi boieri şi mazili, cărora iarăşi le-am dat gazde şi cuhnii.

– Prea bine ; aşa am poruncit eu, aşa trebuie să faceţi. Ca să mulţămesc pe toţi şi mai ales pe străini, am scos sodom de bani, din vistierie, sîngerîndu-mă şi i-am vărsat ca pe gîrlă. I-am vărsat ori nu ?

– Aşa este, măria ta, dar atîta lume ca acum n-am pomenit în Iaşi niciodată.

– Să fie.

– Însă n-ajung paralele pentru tainuri, măria ta.

– Cum ?

– Banii n-ajung, măria ta. Iată, mîni e veselia cea mare şi va să punem pe mese alte bucate şi vinuri, mai multe decît pînă acum.

– Să se puie. De ce v-am rînduit? De ce v-am lepădat bani?

– Nu ne-ajunge, măria ta.

– Cum? N-am auzit bine.

– N-ajunge, măria ta.

Glasul lui Vodă se iuţi deodată, c-o mînie aspră.

– De asta aţi venit voi să mă tulburaţi în această sară a nunţii fiicei mele? Asta e firitisirea pe care mi-o aduceţi? Voiţi să mă jupiţi de viu! Să vă dau şi iar să vă dau! alta nu ştiţi. De cinci zile dau fără contenire. Am dat tot. Luaţi-mi încaltea şi sufletul, ca nişte varvari ce sînteţi! Ce-aţi făcut cu paralele vistieriei mele, pe care vi le-am încredinţat? Ce-aţi făcut cu ceea ce v-am deşertat din cămările Doamnei? Aţi putut hrăni o împărăţie – şi voi veniţi şi cerşiţi iarăşi?

– Măria ta, noi nu cerem pentru noi, ci pentru nuntă; căci am istovit tot ce-am avut.

– Aha! aceştia sînteţi voi? tună Duca. Aţi luat ş-aţi istovit? Ieşiţi!

– Luminate Doamne! îndrăzni cu tărie al doilea glas.

– Cum? Tot aicea sînteţi? Lipsiţi din ochii mei!

– Unde să ne ducem, luminate Doamne? Cui să cerem?

– Unde? Cui să cereţi? Pe mine mă întrebaţi? Scoateţi de unde aţi agonisit! Ieşiţi la drumul mare şi prădaţi, cum m-aţi prădat pe mine!

Glasul lui Vodă era aşa de înverşunat, încît domniţa se cutremură.

– Ce mai aşteptaţi? răcni Domnul. Îndrăzneala aceasta faţă de stăpînul vostru să nu socotiţi că rămîne fără pedeapsă.

Domniţa văzu pe perdele mişcîndu-se, greoaie şi fără formă, umbra părintelui său. Înălţă un braţ. Auzi, cu sunet

năbușit, bătaia buzduganului, și căzu îndărăt, cu frică, în brațele dadacei Măgdălina.

– Vai, sufletul mămucăi ! scînci țiganca. De acel buzdugan m-am temut eu totdeauna ; și de iazul de devale, în care mă poate zvîrli, cusută în sac, Buga – să mă mănînce racii. Nu te mai gîndi la nimica ; primește ce ți-i scris, căci a intrat în măria sa un balaur !

Cu fruntea în palme, copila șovăi îndărăt și intră iar în odaia în care Doamna Anastasia și druștele pregăteau hobotul său de slăvită mireasă.

XXXIII

Cel din urmă, în care domnița Catrina mai vede o dată pe beizade Alecu.

Înspre sfînta duminică, înainte de a se lumina bine de ziuă, deodată s-a iscat zvon în tîrg de către feredeul turcesc, ca și cum s-ar fi aprins un pojar. Acolo, la casa dumnealui boierul Ilie Țifescu, avea gazdă Ștefan beizade, mirele.

Zvonul se iuți și se aprinse ; era însă așa de deșănțat, încît nici un cap cuminte nu voia să-i deie crezare. Numai prostimea, care-i gata la toate cu gura căscată, striga și credea.

Ilie Țifescu singur dăduse năvală, pe jumătate dezbrăcat, la Curtea Domnească, trecuse printre străji și ceruse cu răcnete intrarea la măria sa Vodă.

Sărind din pat, Domnul se mira nespus, adunînd pe el straiele cu grabă și gîfîind.

– Ce este ? s-a aprins tîrgul, Țifescule ? De ce ești într-o stare așa de zbîrlită și te uiți așa de holbat la mine ?

– Bine ar fi fost să se aprindă tîrgul, măria ta. Ar fi fost luminație. Așa, e o poznă pe care numai un nebun

o poate pune la cale. Am stat mult în cumpănă : să vin ori să nu vin ; ș-acu, după ce-am venit, nu știu ce să fac : să spun, ori să nu spun...

– Ce este, pentru Dumnezeu ? Ai venit – de-acuma nu mai poți tăcea. Despre cine-i vorba ?

– Despre Ștefan beizade, măria ta.

– Cum ai zis ? E vorba de mire ? Ce i s-a întîmplat ? S-a îmbolnăvit tocmai azi ? ori i-a venit o fierbințeală de fugă, precum i-a mai venit și altă dată ?

– Nu, măria ta. Mirele s-a arătat cuminte și bucuros. Am stat pînă către miezul-nopții cu el, la taifas, cinstind vin. Dar n-am băut mult ; numai două-trei pahare...

– Lasă asta, Țifescule.

– Lăs, măria ta. Cum spun, după asta s-a dus în iatacul lui, la culcare. I-am dat ș-o țigancă mai vîrstnică, să-l scarpine la tălpi. Are naravul acesta, că nu poate adormi fără să-l scarpine cineva la tălpi. A ațipit în scurt ș-a dormit pînă acuma un ceas, cînd l-au deșteptat niște slujitori. «Scoală – zice – că este poruncă de la măria sa Vodă.»

– Eu ? pufni Duca, din ce în ce mai nedumerit ; n-am trimes după nimeni.

– Știu, măria ta ; am înțeles eu asta numaidecît. «Să se scoale ! îi strigă acei slujitori, să se îmbrace și să vie singur.» Beizade Ștefan se scoală și trage repede straiele pe dînsul. Eu stau întăi și mă gîndesc : ce să fie ? Și mai auzind o dată glasul și necunoscîndu-l nici într-un chip, mă scol din așternut, în starea în care mă vezi ș-acuma, măria ta. Deschid ușa, să întreb : cum, ce-i ? Atuncea m-a poprit un oștean, punîndu-mi mîna în piept. Era unul înalt și pletos ; se uita urît. Cînd văd că-mi pune mîna în piept, mă supăr de asemenea obrăznicie ; mă răstesc la el și-i strig să piară din fața mea. Eu sînt Ilie Țifescu ! zic. Dar el a rînjit și iar mi-a pus mîna în piept. În vremea asta, aud pe mire grăind la scara cerdacului. Tot

întreba ceva ; tot îi răspundeau unii și alții ; el părea că se împotrivește. Ș-odată, îl aud răcnind, cu spaimă : «Boierilor ! fraților ! slugile mele ! nu mă lăsați !»

Duca-Vodă, la acest punct al povestirii Țifescului, își cuprinse capul cu palmele, răcnind și el :

– Cum se poate asta ? Ce însemnează asta ? Ce s-a întîmplat ?

– Stăi, măria ta, că-ți spun : am aflat îndată ce-i. Cum aud chemarea, pălesc cu dosul palmei pe slujitorul acela care-mi sta în cale și trec. Începea să slăbească întunericul și se zărea ca prin sită. Atunci, cum am văzut pe Alecu Ruset în capul scării, am înțeles.

– Ce ? nebunul și blăstămatul acela ? răcni iar Duca. De ce ? de unde ? Poate-ai băut prea mult, Țifescule, ori visezi.

– Nu, măria ta ; nu, măria ta. Precum spun, era el, împreună cu Turculeț și cu alți blăstămați, pesemne niște joimiri de la leși, în straie schimbate moldovenești.

– Cum îndrăznește ! cum îndrăznește ! strigă crîșnind Duca și trăgînd smuncit alte straie pe mînici – și repezindu-și picioarele în încălțări. De ce nu mi-ai spus dintrodată asta ? Și ce-ai înțeles dacă l-ai văzut ? L-au luat pe beizade Ștefan ?

– L-au luat, măria ta.

– Așa este ! Și tocmai într-o zi ca asta ! S-a mai pomenit asemenea nelegiuire ! Dar mai ales s-a mai pomenit o rușine ca asta, să lipsească mirele de la biserică în ziua nunții ! Nu se poate să-l fi luat. Nu s-a zbătut ? Nu i-a pălit cu sabia, cu pumnul ? Nu i-a mușcat cu dinții ?

– N-avea ce le face, măria ta. L-au luat ; dar îl întoarcem noi, măria ta, n-ai grijă.

– Cum să-l întorci, dacă zici că l-au luat și l-au dus ? Domnia ta ești aici și-mi spui : și ei se duc cu el. Eu mă zbat și-mi smulg părul și slujitorii mei dorm cu toții. Cum să-l întoarcă și cine să-l întoarcă ? Ah ! aceasta a

fost soarta mea pe lume, să nu am în jurul meu decît gură lacomă, iar mie acuma îmi trebuiesc brațe de prietini.

– Măria ta, milostivește-te și-mi îngăduie.

– Ce să-ți îngădui? se holbă Vodă la boier. Oare nu-i înțelegi domnia ta planul acestui blăstămat Alecu Ruset? De mult coace el fapta aceasta; de mult o vede cu ochii lui de șopîrlă! Face asta, să creadă Împărăția că eu pun la cale depărtarea mirelui. Noi nu l-am dorit; Împărăția ne-a silit să-l primim. Ș-acuma făptuiește Duca asemenea viclenie. Înțelegi?

– Înțeleg, măria ta.

– Văd că înțelegi domnia ta asta; dar eu nu înțeleg cealaltă. Cum s-a putut lăsa astfel ca un nemernic beizade Ștefan, să-l ridice pe sus ca pe-un sac de făină? Dar domnia ta cum ai putut răbda să ți se petreacă subt ochi asemenea ticăloșie? N-ai avut slujitori la care să strigi? N-a sărit lumea de pe uliță?

– Măria ta, rog cu umilință a-mi îngădui să isprăvesc cele începute. Nu ne certa și nu ne osîndi, măria ta; căci nici beizade Ștefan nu s-a lăsat să-l ridice ca pe-un sac; nici eu n-am stat cu mînile în sîn.

– Atunci vorbește; spune ce s-a făcut; nu mă lăsa astfel, Țifescule! strigă Domnul bătînd cu piciorul în dușamea și cutremurînd-o.

– Spun, măria ta; de asta am venit; milostivește-te și mă lasă să isprăvesc. Cînd am văzut una ca asta ș-am înțeles ce este, am răcnit la slugile mele. Ca un leu am răcnit, cu mult mai tare decît răcnești măria ta acum. Numai ce-au ieșit care dincotro de la grajduri și odăi; unii cu săbii, alții cu bețe, alții cu nimica – numai cu vîrtutea. Iar beizade Ștefan a pălit cu palmele în hoții care-l îmbrățișaseră. Îi pălea și-i suduia. Dar ei tăceau și-l duceau. M-am repezit și eu între dînșii. Atuncea am văzut pe Ruset la doi pași numai, așa cum te văd pe măria ta. Rînjea la mine, a ridicat brațul și mi-a pus sabia în gît. A trebuit să dau îndărăpt.

– Nu l-ai întrebat cum îndrăzneşte?

– Am întrebat, măria ta...: «Cum îndrăzneşti?» zic. El răspunde: «Îndrăznesc bine. M-am îmbrăcat frumos şi m-am bărbierit pe ziua de azi şi am poftit şi eu la nuntă!» S-a întors cătră Turculeţ, rîzînd. Amîndoi s-au aruncat pe cai; l-au suit de aripi şi pe Ştefan beizade între ei pe alt cal, şi au dat năvală pe poartă. Atuncea au pălit în ei slujitorii mei ş-ai lui beizade Ştefan cu ce-au putut. S-a sculat şi uliţa, răcnind foc. Ei îşi deschideau cale, slobozind pistoale în vînt. Pe loc am ţipat la Ghiţă Stavnicu şi frate-său, oamenii mei de credinţă, pe care-i ştiu sprinteni şi i-am repezit pe unul la domnia sa Buhuş hatman şi pe celălalt la Cantemir serdar. Acesta mai ales ştie treaba leşilor şi are slujitori descălicaţi în ogradă la dînsul.

– Ai făcut asta, Ţifescule?

– Am făcut, măria ta, se mîndri boierul, în straiele-i de noapte. De ce să nu fac, măria ta? Acest cap a învăţat să judece, chiar în cea mai mare primejdie.

Domnul nu-şi putea veni în fire, scoţînd întruna strigăte de mirare şi de mînie. Tîrî după el afară pe boier şi-l scutura de braţ, răcnind în acelaşi timp cu glas răguşit, din foişor, cătră ograda înţesată şi frămîntată de lume şi de oşteni.

– Să se tragă clopotele de primejdie! să se scoale toată slujitorimea asupra hoţilor!

Buhuş venea spre foişor. Cînd auzi asemenea răcnet, întinse braţele, zbătîndu-le spre domnul său în semn de potolire:

– Ce este, măria ta? Linişteşte-te! Vrei s-aduni aici prostimea? Ce-ai făcut, Ţifescule? Ai venit la măria sa Vodă în asemenea stare?

– Ai auzit? ai aflat, vel-hatmane?

– Am auzit, măria ta; am aflat; ştiu tot; domoleşte-te. De mai bine de un ceas am dat porunci. Cinstitul acesta boier încă nu era hotărît să năvălească dezbrăcat asupra Curţii, să te tulbure pe măria ta, şi eu şi repezisem un

pîlc de călăreţi cu Ciudin. Constantin serdar şi Dediu, care s-au nimerit sub mîna mea tot atunci, au fost şi ei pe cai în clipă. Şi dacă mai ales aceştia doi au pus picioru-n scară şi ţin în mîna lor sabie, nu este om pe lume pe care să nu-l ajungă şi care să le steie împotrivă.

Domnul pufnea încă precum îi era obiceiul şi-şi holba ochii în juru-i. Înţelegea însă, văzînd figura liniştită a lui Buhuş, că primejdia începe să fie cu mult mai mare pentru aceşti dezmetici care au cutezat peste ce se cuvine, decît pentru strălucita nuntă domnească. Izbuti să se domolească deplin. Îi era acum în grijă să nu se înteţească şi să crească în mulţime roiul zănatic al minciunilor.

– Bine este, hatmane – se întoarse el către Buhuş – să nu se simtă nimic, şi beizade Ştefan să fie întors la locul său ca de la o plimbare.

– Aşa este cuminte şi aşa se va face, măria ta ! încuviinţă Buhuş.

În acest răstimp, se făcuse ziuă deplin. Se arăta cunună trandafirie de soare în răsărit ; şi la mănăstirile de pe dealuri, la Galata şi la Cetăţuie, sunau cele dintăi clopote.

Buhuş coborî din foişor treptele şi slugile lui îl ajutară să încalece calul pe care i-l aduseseră.

– Încotro îi alungă ? întrebă din urmă Vodă.

– Înspre viile de la Copou. Rog pe măria ta să n-aibă nici o grijă. Sînt poteci de-a dreptul ; unii au să le iasă înainte şi-n coastă. Alţii îi alungă din urmă. Ori încotro ar face, cad ca într-un voloc.

Domnul avu un rîs silnic. După spaimă, simţi înfiorarea bucuriei. În acelaşi timp îşi privi scîrbit straiele amestecate, aruncate şi trase în neorînduială pe el. Dădu îndărăt, spre cămara lui, rînjindu-şi din nou mînia pe care o avea în gîtlej ca pe o ragilă. Buzduganul cel mic, cu care bătuse în ajun pe vornicii de tîrg, fu cel dintăi lucru pe care-l căută şi-l puse la îndămînă, pe masă.

Nu trecu vreme mai mult decît un ceas de la plecarea vel-hatmanului Sandu Buhuş, cînd Domnul simţi în curte freamăt nou. Îndată ieşi iarăşi în foişor.

O samă de călăreţi intraseră asudaţi şi colbăiţi ca după o trudă năprasnică şi treceau spre odăi. Oamenii îi întrebau ce-a fost şi ei nu răspundeau ; Vodă avu iarăşi un val de nelinişte. Dar Buhuş sosi îndată după ei, abătu spre Vodă, opri scurt şi descălecă.

Duca n-avu nevoie să-l mai întrebe. Îi cunoscu vestea după faţă. Îi ceru lămurirea cea bună numai c-o mişcare în sus a sprîncenelor şi c-o uşoară clătire din cap.

– S-a isprăvit, măria ta, răspunse cu linişte vel-hatman. Să dai măria ta poruncă să curețe slujitorii ograda, mînînd lumea devale, cătră odăile siimenilor. Să le deie acolo pită şi rachiu. Ca să poată drăganii care vin în urmă intra fără înpiedicare. Să nu mai ştie prostimea toate.

– Să le deie rachiu şi pită, încuviinţă Domnul. Să-i mîie încolo, la vale. Vra să zică, iubite al meu vel-hatmane, au prins pe talhari.

– Asta era mai greu, măria ta, căci n-au stătut. Au avut cai bine hodiniţi. Şi s-au ţinut tari. Mai ales acel Turculeţ, care ş-acuma s-a dovedit viteaz. Au lepădat pe beizade şi s-au dus. Dar unul tot a rămas.

– Cine ? tresări Duca.

Pe loc înţelese că izbînda lui însfîrşit se împlinea şi, făcînd o cruce mică în mijlocul pieptului, mulţămi sfîntului Neculai episcopul Miralichiilor şi lui Georgie biruitorul balaurului şi Maicii lui Dumnezeu cea fără de prihană. După ce se închină spre răsărit, se întoarse :

– L-au prins pe Ruset ?

– L-au prins, măria ta.

– Şi l-au pus acolo, pe loc sub sabie ?

– Asta nu, măria ta. N-aş fi cutezat nici eu să fac asta, ştiindu-l ocrotit din anume parte.

Duca rînji şi pufni cu dispreţ prin buzele-i groase.

– A fost ceva de mirare, urmă Buhuş, fără a părea că bagă în samă mişcările frămîntate de nerăbdare ale domnului său. Se pare că Alecu beizade s-a tulburat şi s-a rătăcit cu desăvîrşire. Cînd a văzut că-l ajung din urmă oştenii măriei tale, a prins a bate cu latul săbiei într-ai lui, ca să-i oprească : să facă faţă. Aceia însă nu erau nebuni ca el. Nu se socoteau destui ; se socoteau şi înşelaţi pesemne că au fost vîrîţi într-un tîrg plin nu ca un stup, ci ca un viespar. Iar dintr-o lature, din altă parte, se arătau şi Cantemir şi Dediu cu oamenii lor. Văzînd mare primejdie şi pieirea capului, s-au smuls de lîngă dînsul, au descălicat pe beizade Ştefan, şi, luîndu-i calul numai cu şaua, s-au năpustit pe-o vale. Atuncea acest nebun a rămas singur ş-a făcut faţă, ca un lup rău. Striga de departe la el un slujitor al său : măria ta, încalică şi fugi, că te prăpădeşti ! El a început să rîdă. A tras sabia. O cumpănea în stînga şi-i cerca ascuţişul cu dreapta. Slujitorul lui acela a stupit într-o parte, a bătut în cal cu pana săbiei şi n-a mai aşteptat. S-a tot dus după ceilalţi. Au venit către nebun serdarul Constantin şi Dediu. Le-a făcut faţă şi i-a ţinut pe amîndoi în loc. Au trebuit să se ferească în mai multe rînduri de sabia lui, ca de nişte clănţănituri de colţi, cînd ai vîrît fiara la strîmtoare. Însfîrşit, au sărit şi alţii. A prăvălit pe cîţiva sîngerîndu-i. Ceilalţi l-au pus cu greutate la pămînt, legîndu-i mînile şi cetluindu-i gura ; căci încleştează cu unghiile şi rupe cu dinţii. Acuma îl aduc. Vin îndată în urma mea.

– Ha-ha ! săltă glas măria sa, ca şi cum îl păleau stropituri reci de apă. Îl aduc îndată pe domnia sa beizade Alecu ? Foarte se bucură sufletul meu. Iar ceilalţi s-au dus ?

– S-au dus. Am poruncit la o samă de drăgani să-i alunge întruna, dar nu socot că avem nevoie de altă izbîndă.

– N-am nevoie de altceva, prietine Alecule. Spune ce-aţi făcut cu mirele şi m-am luminat.

– Mirele, măria ta, s-a întors la gazda lui fără nici o stricăciune. S-a arătat viteaz şi mi-a spus rîzînd că se duce la feredeu, ca să se curețe pentru sfînta cununie care-l aşteaptă.

– Foarte bine, că s-a arătat viteaz, ca un ginere de domn. Ha-ha! Şi mi-l aduc aici pe domnia sa beizade Alecu?

– Întocmai, măria ta; ar fi bine să-l primeşti cu linişte, cum se cuvine într-o zi ca asta.

– Se-nțelege, cinstite vel-hatmane; nici nu se poate altfel. Am uitat toate cîte am suferit de la el. Am lepădat din mine tot veninul pe care mi l-a dat să-l beau.

Duca ridică ochii crunți. Pîlcul al doilea de slujitori, cu Constantin serdarul Cantemir, intrase buluc în grabă pe sub bolta porții celei mari, şi, prăvălind în dreapta şi-n stînga pe cei care mai stăruiau şi mai căscau acolo gura, se opri în vederea lui Vodă. Doi călăreți coborîră din şa o ființă slabă, palidă, cu mustățile încurcate de ațe de sînge. Gura îi era astupată; mînile răsucite şi legate la spate.

Era o rămăşiță dintr-un fudul beizade Alecu de anul trecut. Slujitorii îl puseră pe picioare. El se cumpăni. Îl aburcară de subsuori pe trepte. Duca îl aştepta cu ochii scăpărînd, cu gîtul şi cu barba întinse înainte.

– Aduceți-l aici! porunci Domnul încet, cu linişte. Voi l-ați cruțat şi bine ați făcut. Eu însă l-am cumpărat. L-am plătit bani mulți.

Beizade Alecu îl privi fără ură, c-o oboseală nesfîrşită sub pleoapele pe jumătate căzute.

– Aduceți-l aproape! porunci iar Vodă, cu glas tremurat.

În aceeaşi clipă înălță de la spate în sus buzduganul şi păli în frunte, între ochi, pe Ruset. Prinsul se cumpăni; ochii i se încruntară şi partea de sus a feței se coloră uşor trandafiriu sub năvala sîngelui. Pleoapele bătură. Apoi rămaseră deschise neclintit. Se abătu într-o parte; după

aceea înainte ; şi căzu cu faţa în jos, lovind cu fruntea lespezile.

Sandu Buhuş îşi suci într-o parte obrazul şi-şi ridică mîna dreaptă la tîmplă, apărîndu-şi privirea. Apoi se întoarse în grabă ; aduse pe mort cu faţa în sus. Scoţîndu-şi de pe sine, repezit, straiul, îl aruncă deasupra şi închise ochii care-l priveau ţintă.

Atunci, fiind soarele destul de înălţat şi auzindu-se de pretudindeni clopotele sfintelor biserici, chiotele nuntaşilor şi pocnetele pistoalelor, femeile ieşiră din odăile Doamnei, cum le fusese rînduit după izvod. Erau măria sa Anastasia-Doamna, mireasa, druşte şi jupînese multe de boier. Domnia sa cinstitul vel-hatman încă nu acoperise capul, cînd femeile, copilele şi Doamnele văzură pe mort şi-l cunoscură. Ţipînd cu spaimă, îşi zbătură în sus braţele şi fugiră îndărăt, cu foşnet de fuste.

Mai înfricoşată, căzută într-un colţ de divan, păru mireasa, învăluită în hobotul ei strălucit. Privi înainte-i fără să vadă pe nimeni, apoi îşi încovoie fruntea pe genunchi, lăsîndu-şi mînile albe să atîrne într-o parte, ca şi cum ar fi fost străine de dînsa. Veni către ea, cu spaimă, dadaca şi începu să-i sufle deasupra şi să-i descînte, ca să depărteze ceasul rău.

De la măria sa Domnul intră, nu tîrzie vreme, poruncă să se urmeze fără schimbare rînduielile hotărîte, şi femeile să iasă, căci leşul ticălosului a fost înlăturat.

CUPRINSUL

Responsabil de carte: C. Mohanu
Tehnoredactor: T. Argetoianu
Corector: N. Teodosiu

Dat la cules 14.11.59. Bun de tipar 05.01.60. Tiraj 50.160. Hîrtie tipar sul de 50 gr. m.p. Ft. 700×920. Coli ed. 17,79. Coli de tipar 10,75. Ediția I. Comanda 4580. Planșe tiefdruck 1. A. nr. 01986. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 R—31.

Tiparul executat sub com. nr. 91627 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN".
București — R.P.R.